

Олена МАРТИНЕНКО

**МЕТОДИКА РОБОТИ З ХОРЕОГРАФІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

підручник для здобувачів першого рівня вищої освіти
спеціальностей 024 Хореографія,
014 Середня освіта (Хореографія)

Бердянськ
2020

УДК 793.3.071.5-053.2(075.8)

М29

Рекомендовано вченою радою Бердянського державного педагогічного університету як підручник для здобувачів першого рівня вищої освіти (протокол № 2 від 24.09.2020 р.)

Рецензенти:

ГУРЕНКО Ольга – докторка педагогічних наук, професорка кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти, перша проректорка Бердянського державного педагогічного університету.

АНДРОЩУК Людмила – кандидатка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри хореографії та художньої культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

ПЛАХОТНЮК Олександр – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри режисури та хореографії Львівського національного університету імені Івана Франка.

МАРТИНЕНКО Олена

М29

Методика роботи з хореографічним колективом: теорія і практика: підручник для здобувачів першого рівня вищої освіти спеціальностей 024 Хореографія, 014 Середня освіта (Хореографія). Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. 390 с.

ISBN 978-966-197-752-4

Підручник побудовано на нових концептуальних засадах освіти в Україні з акцентом на практико-орієнтоване навчання. Його зміст розкриває основні завдання та напрями роботи керівника хореографічного колективу відповідно до освітніх потреб та вимог часу. Матеріал поєднує традиційні і нові підходи до навчання хореографії в системі позашкільної освіти, містить розробки конспектів занять та іншу допоміжну інформацію, корисну в роботі хореографа.

Підручник-практикум побудований на принципах стабільності і мобільності та виконує освітню, розвивальну, виховну і дослідницьку функції. Матеріал призначений для здобувачів вищої освіти хореографічного профілю мистецького та педагогічного напрямів (галузь знань: 02 Культура і мистецтво, 01 Освіта/Педагогіка), викладачів закладів освіти, практиків (учителів хореографії, керівників дитячих хореографічних колективів), аспірантів.

УДК 793.3.071.5-053.2(075.8)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА		5
I. ТЕОРЕТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ		8
1.1.	Методика роботи з хореографічним колективом як навчальна дисципліна	8
1.2.	Історія виникнення та становлення хореографічної самодіяльності	22
1.3.	Соціально-педагогічні та художні функції хореографічного колективу	34
1.4.	Вимоги до керівника хореографічного колективу	41
1.5.	Організація освітнього процесу в хореографічному колективі	53
1.6.	Форми та методи організації освітнього процесу в хореографічному колективі	63
1.7.	Навчальні програми роботи хореографічних колективів	69
1.8.	Планування роботи керівника хореографічного колективу в системі позашкільної освіти	78
1.9.	Хореографічні здібності та методики їх перевірки	89
1.10.	Вікові особливості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку та їх урахування в хореографічному навчанні	98
1.11.	Вікові особливості дітей середнього та старшого шкільного віку та їх урахування в хореографічному навчанні	109
1.12.	Класифікація хореографічних занять та їх структура	113
1.13.	Методика організації та проведення хореографічних занять	119
1.14.	Організація виховної роботи в хореографічному колективі	129
1.15.	Завдання та зміст роботи керівника хореографічного колективу з батьками вихованців	137
1.16.	Причини та шляхи вирішення конфліктних ситуацій у хореографічному колективі	147
1.17.	Особливості роботи керівника хореографічного колективу над створенням концертного репертуару	155
1.18.	Форми підвищення професійної майстерності в хореографічному колективі	160

II. ПРАКТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ		179
2.1.	Загальні засади теорії і методики роботи з хореографічним колективом	179
2.2.	Мета та зміст роботи хореографічного колективу	181
2.3.	Особливості організації освітнього процесу в хореографічному колективі	189
2.4.	Планування роботи в хореографічному колективі	196
2.5.	Методики набору до хореографічного колективу	199
2.6.	Вікові особливості та їх урахування в роботі керівника хореографічного колективу	204
2.7.	Специфіка хореографічної роботи з різними віковими групами	209
2.8.	Заняття як основна форма освітнього процесу в хореографічному колективі	213
2.9.	Методика організації та проведення хореографічних занять з вихованцями початкового рівня навчання	216
2.10.	Методика організації та проведення хореографічних занять з вихованцями основного рівня навчання	219
2.11.	Виховна робота в хореографічному колективі	228
2.12.	Моделювання виховних заходів	231
2.13.	Робота керівника хореографічного колективу з батьками вихованців	236
2.14.	Конфлікти в хореографічному колективі та шляхи їх подолання	240
2.15.	Концертний репертуар хореографічного колективу	248
2.16.	Творчо-постановочний процес у хореографічному колективі	250
2.17.	Особливості концертної діяльності в хореографічному колективі	252
2.18.	Засоби підвищення професійної майстерності керівника та вихованців хореографічного колективу	255
Орієнтовна тематика курсових робіт з дисципліни «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом»		259
Орієнтовний термінологічний словник для роботи в хореографічному колективі		261
ЛІТЕРАТУРА		294
ДОДАТКИ		300

ПЕРЕДМОВА

Хореографічна освіта – це цілісна, самостійна, багаторівнева, багатоцільова художня система. Специфіка хореографічної діяльності, її приналежність до сценічності визначають нестандартність професійної підготовки фахівця-хореографа.

Сьогодні пріоритетними науково-практичними завданнями стають виховання в майбутніх фахівців прагнення до саморозвитку та самовдосконалення, орієнтації на максимально повне виявлення своїх індивідуальних можливостей у професійній сфері, збагачення професійно-інформаційного середовища, формування у здобувачів вищої освіти рефлексивних умінь і критичного мислення. Тому зміст підручника «Методика роботи з хореографічним колективом: теорія і практика» містить індивідуальні навчально-професійні завдання, які дозволяють активізувати процеси саморозвитку особистості в таких її аспектах, як мотиваційний, ціннісний, процесуальний, когнітивний, рефлексивний.

Сучасні соціальні умови висувають особливі вимоги до характеру професійної діяльності фахівця-хореографа і професійно-кваліфікаційної структури його підготовки. Це актуалізує проблему відходу від предметоцентризму і передбачає інтеграцію ряду фахових дисциплін, що веде за собою перегляд змісту навчальних дисциплін і форм організації навчання здобувачів вищої освіти, зменшення питомої ваги лекцій на користь практичних та лабораторних занять, педагогічної практики.

Недостатня увага моделюванню практичних ситуацій, що виникають у професійній діяльності, призводить до того, що навіть успішний здобувач вищої освіти на практиці стикається з численними проблемами, а саме недостатньо розуміє специфіку організації освітньої діяльності в умовах варіативності освітнього процесу, не готовий на належному рівні до педагогічної рефлексії, не вміє впроваджувати сучасні технології навчання. Підтвердженням цього є той факт, що існуючі підручники та навчальні посібники з теорії і методики роботи з хореографічним колективом для здобувачів хореографічної освіти в переважній більшості орієнтовані на теоретичний виклад навчального

матеріалу, а найважливіші стратегічні орієнтири, пов'язані з формуванням професійної компетентності, не реалізуються.

Запропонований підручник орієнтує викладачів педагогічних ЗВО на організацію цілісного освітнього процесу під час вивчення методики навчання дітей хореографії шляхом моделювання квазіпрофесійної навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. Саме такий підхід дає змогу здійснювати практико-орієнтоване навчання майбутніх керівників хореографічних колективів, а, отже, забезпечує підвищення якості їх професійної підготовки.

Підручник «Методика роботи з хореографічним колективом: теорія та практика» є спробою реалізувати такий підхід, оскільки передбачає не тільки ознайомлення здобувачів вищої освіти з теоретичним матеріалом, а й підготовку їх до реалізації цілісного педагогічного процесу в реальній практиці шляхом моделювання квазіпрофесійної освітньої діяльності. Тобто, організації такої професійної підготовки майбутніх фахівців, яка є навчальною за формою і професійною за змістом, тому що саме квазіпрофесійна діяльність є складовою системи професійної підготовки, що має в основі практико-орієнтоване навчання, яке здійснюється шляхом моделювання цілісних фрагментів педагогічної діяльності.

Підручник створено відповідно до програми навчального курсу «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом», який входить до плану підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальностями 014 Середня освіта (Хореографія), 024 Хореографія.

Зміст підручника структуровано за двома розділами: теоретичним і практичним. Теоретичний розділ містить розкриття основних тем курсу, з якими здобувачі вищої освіти можуть ознайомлюватися самостійно до прослуховування лекцій. Проведення лекційних занять передбачає проблемний виклад матеріалу в процесі обговорення і дискусій (лекція-круглий стіл, лекція-бесіда, лекція-диспут, лекція-прес-конференція, лекція-анкета, бінарна лекція, лекція-провокація та ін.). Практичний розділ включає такі позиції: ключові поняття, вимоги до знань і вмінь здобувачів вищої освіти, плани практичних занять, літературу.

Нині в Україні активно триває етап створення програм і підручників нового покоління. Саме тому бачимо своїм завданням

узагальнити напрацьований матеріал для майбутніх фахівців, щоб у подальшому не втратити того позитивного, що було досягнуто у вітчизняній методиці хореографічної роботи з дітьми.

Зміст підручника містить матеріали, які пройшли багаторічну апробацію автором (30 років стажу на посаді художнього керівника, балетмейстера народного ансамблю сучасного танцю «МарЛен» ЦДЮТ м. Бердянська, 15 років педагогічне звання «методист»). Окремий матеріал друкувався в навчально-методичних посібниках, фахових періодичних виданнях («Палітра педагога», «Дитячий садок», «Мистецтво», «Позашкілля», «Початкова школа»), наукових статтях і тезах наукових конференцій.

Сподіваємося, що кожен майбутній спеціаліст відшукає для себе корисну інформацію, завдяки якій зробить освітній процес у своєму колективі більш змістовним, різноманітним і цікавим.

Підручник призначений для викладачів педагогічних ЗВО, майбутніх учителів хореографії та хореографів-практиків, керівників хореографічних колективів.

Тема 1. Методика роботи з хореографічним колективом як навчальна дисципліна

План

1. Предмет, мета та завдання курсу «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом». Міжпредметні зв'язки з іншими фаховими дисциплінами.

2. Внесок видатних теоретиків і практиків у розробку теорії і методики роботи з хореографічним колективом. Огляд літератури.

Література

[73, с. 35-73; 13, с. 18-19; 35, с. 11-16; 55, с. 13-26]

Питання 1. Предмет, мета та завдання курсу «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом». Міжпредметні зв'язки з іншими фаховими дисциплінами

Курс «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом» є складовою хореографічної підготовки майбутніх учителів хореографії, педагогів-хореографів, керівників хореографічних колективів. Його актуальність визначається тим, що результати теоретичного навчання, практичних занять і наукових досліджень дозволяють створити фундаментальну базу підготовки фахівця-хореографа та усвідомити досвід його практичної діяльності. Вивчення дисципліни сприятиме отриманню знань здобувачами освіти щодо специфіки керівництва хореографічними колективами, методики проведення освітньої роботи, накопичення теоретичної бази для творчої роботи, виробленню практичних умінь і навичок для майбутньої реалізації в роботі з хореографічним колективом.

Предмет дисципліни – системно організований освітній процес підготовки хореографів до керівництва танцювальним колективом за сучасними навчальними технологіями.

Мета викладання полягає в формуванні професійної компетентності здобувачів освіти щодо проєктування та керівництва хореографічним колективом, вирішення професійно-орієнтованих завдань; мотивації на пошук індивідуального педагогічного стилю, бажання створити колектив, який би відповідав сучасним освітнім потребам, мистецьким інноваціям.

Завдання дисципліни «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом»:

– надання знань про соціально-педагогічні та художньо-творчі функції хореографічного колективу відповідно до сучасних потреб суспільства, ознайомлення з класифікаційними характеристиками хореографічних колективів (ХК);

– надання знань з теоретичних та методичних основ організації та керівництва ХК;

– формування уявлення про методику хореографічного навчання дітей різного віку;

– усвідомлення вимог до особистості керівника хореографічного колективу, з'ясування важливості індивідуального стилю діяльності педагога-хореографа;

– розкриття ідейної та художньої цілісності танцювального репертуару відповідно до напрямку роботи ХК;

– формування навичок розробки змісту навчальних програм, конспектів хореографічних занять та виховних заходів, перспективних репертуарних планів тощо;

– розвиток творчого потенціалу майбутнього хореографа, формування його педагогічної та хореографічної майстерності, підтримка новаторства, прагнення до самостійного мислення, пошуку власного стилю роботи;

– виховання інтересу до роботи керівника танцювального колективу, прагнення до професійного росту та самовдосконалення.

Всебічні знання теорії і практики роботи з хореографічним колективом є важливим аспектом профільної підготовки. Вони сприяють розширенню здібностей і творчого потенціалу майбутніх хореографів, підвищенню рівня їх професійної культури.

У результаті викладання курсу здобувачі освіти *мають знати*: методологічні основи організації, управління та планування роботи хореографічного колективу в системі позашкільної освіти; соціально-педагогічні та художні функції хореографічного колективу; завдання та зміст роботи керівника колективу; принципи, форми та методи організації освітнього процесу в хореографічному колективі; засоби підвищення кваліфікації педагога-хореографа та рівня підготовки членів хореографічного колективу; важливість пошуку власного

індивідуального стилю керівництва колективом; сучасні підходи до класифікації методів і принципів навчання і виховання; завдання і методику проведення різних видів хореографічних занять та виховних заходів; особливості роботи з батьками вихованців; вимоги до танцювального репертуару і специфіку роботи балетмейстера в хореографічному колективі; засоби підвищення кваліфікації тощо.

Здобувачі вищої освіти *мають уміти*: моделювати та презентувати роботу майбутнього хореографічного колективу; проєктувати різні шляхи організації та здійснення освітнього процесу в хореографічних колективах; використовувати теоретичні знання та практичні навички для оволодіння основами теорії та методів педагогічних досліджень; аналізувати хореографічні програми; розробляти конспекти хореографічних занять, виховних заходів, репертуарні плани роботи; вирішувати практично-орієнтовані завдання; працювати в команді, презентувати власні методичні та творчі доробки; знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел; демонструвати знання професійного дискурсу, термінології свого фаху, зрозуміло доносити інформацію (теоретичну, практичну) до осіб, які навчаються; аргументовано використовувати основи теорії та методології хореографії в професійній діяльності з урахуванням соціокультурної ситуації та рівня розвитку хореографічних здібностей вихованців хореографічного колективу.

Методи навчання: лекція (проблемно-пошукового характеру); розповідь, дискусія, бесіда; презентація; індивідуальні завдання в малих групах; публічні виступи; розбір проблемних ситуацій; навчальні ігри; ситуаційні методики; проєктування методичного і творчого продукту; моделювання професійної діяльності в умовах експериментально-практичної дії; створення ситуації новизни навчального матеріалу; скрайбінг; метод опори на життєвий досвід здобувачів; аналіз та синтез; самонавчання; самостійна робота (розв'язання програмних завдань, робота з навчально-методичною літературою, Інтернет ресурсами); стимулювання і мотивація.

Засоби оцінювання: стандартизовані тести; усні та письмові відповіді; виконання практично-орієнтованих завдань; вирішення проблемних ситуацій; індивідуальні практичні завдання (конспекти та сценарні плани різних форм роботи); презентація навчально-

методичних розробок (показ фрагментів хореографічних занять, виховних заходів, репертуарних планів тощо) та творчого продукту (дитячих танців); заліки.

Підсумком вивчення дисципліни є екзамен та написання курсової роботи. Знання та навички, отримані під час вивчення курсу, здобувачі освіти перевіряють на практиці (навчальна та виробнича), яка відбувається в хореографічних колективах.

Оцінювання результатів навчання здійснюється за принципами об'єктивності, систематичності та системності, плановості, єдності вимог, відкритості, прозорості, економічності, доступності та зрозумілості методики оцінювання, урахування індивідуальних можливостей студентів. Мова оцінювання та мова викладання зазвичай збігаються.

На початку вивчення дисципліни викладачем проводиться діагностичний контроль у вигляді тестування або опитування. По закінченню вивчення курсу діагностика засвоєння матеріалу відбувається за допомогою виконання здобувачами освіти ректорської контрольної роботи, яку проводить навчальний відділ з метою визначення залишкових знань і порівняння з підсумковою оцінкою. Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті й оцінка публічно оголошується здобувачу освіти. Критерії та шкала оцінювання представлені на офіційному сайті БДПУ в розділі «Студенту» - «Навчальні матеріали» - «Факультет» - «Кафедра» - «Дисципліна».

Зміст курсу базується на знаннях, уміннях та навичках, які отримали здобувачів освіти під час засвоєння загальних основ педагогіки, психології (загальної, вікової), спеціальних хореографічних дисциплін (теорії і методики класичного (народно-сценічного, сучасного, спортивного бального) танців, мистецтва балетмейстера та ін.).

Важливим завданням дисципліни «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом» є формування у здобувачів освіти навичок організаційної, навчальної, виховної та постановочної роботи в хореографічному колективі. Так, навички організаційної роботи в хореографічному колективі включають уміння визначати зміст роботи керівника, розкривати структуру і розуміти роль органів самоуправління в хореографічному колективі; уміння знаходити

взаємозв'язок із громадськими організаціями, виробничими колективами, школами, позашкільними установами; уміння складати програми до різних тематичних концертів.

Навички навчальної роботи включають уміння планувати та організовувати освітній процес, самостійно та творчо проводити хореографічні заняття та виховні заходи, застосовувати передові методики української та світової хореографічної педагогіки.

Навички постановочної роботи передбачають уміння розробляти репертуарний план, визначати актуальні теми танцювальних концертних номерів, створювати власні постановки та використовувати зразки хореографічних номерів видатних балетмейстерів.

Загалом усі види діяльності при опануванні курсу «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом» мають бути спрямовані на формування в майбутніх керівників хореографічних колективів навчально-творчих та організаторсько-управлінських навичок.

Хореографічні вміння і навички розподіляють на:

а) загальні:

- навчально-організаційні - уміння раціонально планувати діяльність, визначати її завдання, створювати умови діяльності;
- навчально-інформаційні - уміння працювати з книгою, вести бібліографічний пошук, працювати з ДВД та Інтернетом;
- навчально-інтелектуальні - уміння виділяти головне, аналізувати, порівнювати, синтезувати, зіставляти, раціонально запам'ятовувати, здійснювати самоконтроль у навчально-пізнавальній діяльності тощо.

б) спеціальні або предметні (навички виконання та навчання учнів танцювальним рухам, уміння створювати тренувальні вправи, комбінації, етюди, танці тощо).

Досвід творчої діяльності здобувачів освіти проявляється в умінні самостійно переносити раніше засвоєні знання в нову ситуацію; знаходити оригінальні шляхи та альтернативні варіанти розв'язання проблеми; комбінувати раніше відомі способи для вирішення практичного завдання.

***Питання 2.** Внесок видатних теоретиків і практиків у розробку теорії і методики роботи з хореографічним колективом. Огляд літератури з курсу*

Значення педагогічного досвіду майстрів хореографії неможливо переоцінити. Їх численні методики, педагогічні методи та прийоми пройшли апробацію часом і є основою вивчення та впровадження в сучасну систему роботи хореографічних колективів.

Внесок у розвиток теорії і методики роботи з хореографічним колективом зробили Г. Березова, Л. Бондаренко, Т. Барішнікова, О. Конорова, Ю. Громов, В. Константиновський та ін.; у розвиток теорії і методики класичного танцю – Г. Чеккетті, А. Ваганова, М. Тарасов, С. Головкіна, А. Мессерер, Л. Цветкова та ін.; у розвиток теорії і методики народно-сценічного танцю – В. Верховинець, А. Лопухов, А. Ширяєв, А. Бочаров, К. Василенко, Т. Ткаченко, К. Балог та ін.; у розвиток теорії та методики сучасного спортивного бального танцю – Алекс Мур; теорії і методики сучасного танцю – В. Нікітін, Джозеф С. Халівер, С. Полятков та ін.

Березова Галина Олексіївна – авторка книг «Хореографічна робота з дошкільнятами», «Класичний танець у дитячих хореографічних колективах». Зміст книги «Хореографічна робота з дошкільнятами» розкриває загальні методичні поради щодо хореографічної роботи з дітьми дошкільного віку, методику організації занять, психофізіологічні особливості дітей і їх урахування в хореографічній роботі; зміст роботи з дітьми 4-5, 5-6, 6-7 років; методичні поради щодо вивчення рухів класичного екзерсису, практичні завдання та орієнтовний репертуар для дошкільнят.

У книзі «Класичний танець у дитячих хореографічних колективах» авторкою подано методичні поради щодо навчально-тренувальної та виховної роботи в дитячих балетних студіях, опис вправ класичного тренажу; програма 1-4 років навчання (екзерсис біля станка, на середині залу, *allegro*, на пальцях, етюди й орієнтовний репертуар для занять кожного року навчання), орієнтовний репертуар (український хоровод, козачок, російський хоровод).

Бондаренко Людмила Анатоліївна має видання «Ритміка і танець у 1-3 класах загальноосвітньої школи» (1972), «Ритміка і танець у 1-4 класах загальноосвітньої школи» (1989), «Методика хореографічної роботи в школі та позашкільних закладах» (1974, 1985). Посібники з ритміки й танцю написано відповідно до програм шкільної освіти. Вони містять загальні рекомендації з проведення занять ритміки й танцю для

кожного класу, орієнтовні практичні приклади (музичні ігри, ритмічні вправи, вправи з предметами, масові танці), а також музичний матеріал.

У книзі «Методика хореографічної роботи в школі та позашкільних закладах» розкрито роль хореографічного мистецтва в естетичному вихованні дітей, особливості організаційної роботи (вимоги до керівника, умови прийняття до гуртка, обладнання залу та ін.), специфіку роботи з хлопчиками, особливості постановочної роботи з дітьми; подано орієнтовні уроки класичного та характерного танців, нотний матеріал.

Баришнікова Тетяна Костянтинівна є авторкою книги «Азбука хореографии» (1996, 1999), у якій розкриваються такі питання, як історія танцю від перших кроків до світового балету; анатоμο-фізіологічні та психологічні показники, необхідні для відбору дітей для занять у хореографічному колективі; методики перевірки фізичних даних (виворітність ніг, стан стопи, танцювальний крок, гнучкість тіла, стрибок); вправи в партері, рухи класичного екзерсису.

Проблемі дитячої самодіяльної хореографічної творчості та різним її аспектам присвячена значна кількість праць. Так, у книзі *Олени Конорової* «Эстетическое воспитание средствами хореографического искусства» узагальнено практичний досвід педагогів-хореографів щодо їх роботи з дітьми, напрацьований на початок 50-х років ХХ століття. Авторка розглядає зміст хореографічних занять зі школярами різного віку, танцювальний репертуар, особливості організаційної роботи хореографа. Видання *Юрія Йосифовича Громова* «Работа педагога-балетмейстера в детском хореографическом коллективе» (1962), «Методика учебно-творческой и воспитательной работы в хореографическом коллективе» (1968), «Танцуйте, дети!» (1966) та інші присвячені питанням організації навчально-виховної роботи в дитячому хореографічному колективі, особливостям підбору репертуару, вимогам до особистості педагога-хореографа, його ролі та завданням у роботі з дітьми. *Володимир Семенович Константиновський* у книзі «Учить прекрасному» (1973) на прикладі свого колективу «Шкільні роки» висвітлив питання формування традицій, визначення змісту навчальної, виховної та постановочної роботи ансамблю народного танцю. Робота *Т. Хазанової* «Воспитание средствами хореографии в самостоятельном коллективе» розглядає можливості впливу хореографії як синтетичного

виду мистецтва на виховання гармонічно розвиненої особистості, розкриває комплексний вплив різних видів танцю на виховання духовної культури людини, звертає увагу на важливість спадкоємності дитячих та дорослих хореографічних колективів.

У сучасному виданні авторок *Тамари Пуртової, Алли Белікової, Ольги Кветної* «Учите детей танцевать» (2003) узагальнюється методичний і навчальний матеріал різних етапів розвитку дитячої хореографічної творчості, пропонується оптимальне співвідношення елементів і рухів класичного, народно-сценічного, історико-побутового, джаз-танцю та інших сучасних танцювальних стилів. Уперше систематизується з урахуванням дитячого сприйняття матеріал з історії балету з привнесенням відомостей, що сприяють осмисленню ролі і місця танцю в суспільному житті і його значення для сучасної людини.

Навчальний посібник *О. Калугіної* «Методика викладання хореографічних дисциплін» (2010) розкриває особливості організації навчального процесу в дитячому творчому колективі, планування роботи, методику проведення занять з класичного, народного, сучасного та бального танців. Останнім часом опубліковано навчально-методичний матеріал, який розкриває особливості роботи з дітьми молодшого віку: *А. Барабаши* «Хореография для самых маленьких» (2002), *А. Буренина* «Коммуникативные танцы-игры для детей» (2004), *Є. Дрожжина, М. Снежкова* «Обучение дошкольников современным танцам» (2012), *О. Савчук, Н. Байдакова, Н. Картовых* «Школа танцев для детей от 3-14 лет» (2009) та інші.

Керівник хореографічного колективу має володіти багатим арсеналом викладання окремих видів хореографічного мистецтва. Для цього він має ретельно вивчати зміст навчальних посібників та підручників, розроблених видатними теоретиками та практиками хореографії.

Ваганова Агрипина Яківна в книзі «Основи класичного танцю» впорядкувала принципи та методику викладання класичного танцю. Видання призначене для учнів балетних шкіл, у якому визначено систематизацію уроку класичного танцю за частинами (екзерсис біля палиці, на середині зали, *adagio, allegro*), рухів класичного танцю за групами (група *battements, sissone*), поступовість підходів до вивчення будь-яких *pas* від схематичної їх форми до виразного танцю. Текст

супроводжується малюнками і нотами. Книга витримала сім видань і була перекладена різними мовами в Англії, Америці, Іспанії та Голландії.

Тарасов Микола Іванович – автор книги «Класичний танець. Школа чоловічого виконання», яка отримала світове визнання, перевидана тричі й удостоєна державної премії СРСР. У своїй праці він охопив усі сторони педагогічного процесу: основи класичного танцю, його цілі і завдання, планування роботи педагога й аналіз успішності, естетичне виховання учнів, підбір музичного матеріалу до уроків. Значна частина навчального посібника присвячена методиці навчання класичному танцю: позам, танцювальним рухам, стрибкам, поворотам у тій послідовності й у тих поєднаннях, які перевірені досвідом і забезпечують засвоєння всіх, навіть найскладніших рухів класичного танцю.

Мессерер Асаф Михайлович у книзі «Уроки класичного танцю» (1967) описав власну методику викладання класичного танцю в розділі «Роздуми про педагогічний метод». Він надав запис шести уроків за тижневою системою для загальних класів класичного танцю. Власний метод викладання класу артистам класичного балету полягав у необхідності кожного уроку мати цільове завдання – «лейт-рух», розвиваючи окремі хореографічні теми протягом кожного тижня. Книга підкріплена фотоматеріалами методичного спрямування, фотографіями видатних артистів балету, має перелік партій і концертних номерів у виконанні А. Мессерера, його постановок.

Головкіна Софія Миколаївна видала книгу «Уроки класичного танцю в старших класах» (1989), яка є навчально-методичним посібником для викладачів хореографії та студентів вищих мистецького спрямування. На сторінках цього видання авторка проаналізувала попередній досвід педагогічної діяльності відомих хореографів. Книга містить п'ять розділів, де розглядаються методичні принципи побудови уроків класичного танцю на I-II курсах хореографічних училищ, принципи запису уроків; надаються зразки шести уроків; короткий словник термінів класичного танцю, який супроводжується фотографічними зображеннями.

Мей Варвара Павлівна і Базарова Надія Павлівна – авторки праці «Азбука класичного танцю. Перші три роки навчання» (третє видання

2006), у якому розглядаються питання розвитку початкової хореографічної освіти. Зміст книги розкриває основні методичні прийоми початкового хореографічного навчання: постановка корпусу, відчуття простору класу, початок танцю (стійкість і координація), музичність. Для наочності текст супроводжується малюнками, які допомагають зрозуміти техніку руху, схему «па».

Цветкова Лариса Юріївна є авторкою першої ґрунтовної праці з методики викладання класичного танцю на теренах української хореографії «Методика викладання класичного танцю» (2007). У підручнику визначено педагогічні засади організації навчального процесу: мету й завдання хореографічної освіти; принципи, методи та форми хореографічного навчання тощо. Автором розкрито методику засвоєння базових рухів і вправ класичного танцю біля станка та на середині зали; надано практичні рекомендації щодо підготовки та складання як окремих комбінацій, так і уроку класичного танцю. Видання містить критерії оцінювання фахових знань і практичних навичок учнів, які використовуються в педагогічній практиці з метою підсумкового контролю.

Верховинець (Костів) Василь Миколайович – перший український балетмейстер і фольклорист, який започаткував на сцені етнографічно-фольклорні замальовки та образи, звичаї з танцями, піснями, атрибутцією, розробив лексичну стилістику, характерну для українського фольклору. З метою створення міцної теоретичної бази для подальшого розвитку національної хореографії В. Верховинець написав книгу «Теорія українського народного танцю» (1919), яка витримала п'ять перевидань. Це перше в історії ґрунтовне дослідження, у якому було подано характерні танцювальні рухи, які є основою української народної хореографії, у порядку їх поступового ускладнення, розподіл танців на групи (під пісню; під музику; танці, що починаються під пісню, а далі супроводжуються імпровізацією музиканта); запропоновано оригінальний метод запису хореографічного матеріалу, який полягає в словесному описі рухів і їхніх комбінацій, ілюстрованих малюнками та схемами. В. Верховинцем записані зразки української народної хореографії: «Козачок», «Шевчик», «Кривий танок». У музичному додатку збірника розміщено твори композитора М. Лисенка.

В. Верховинець є автором книги для роботи з дітьми «Весняночка», зміст якої побудовано на основі фольклорного матеріалу, власних творів (пісень, приспівок) і кращих зразків музично-ігрової літератури свого часу (М. Лисенко, М. Леонтович). Переважна кількість ігор у «Весняночці» - казки та їх наспів, де дійсність переплітається з вигадкою. Видання складається з семи розділів: 1. Про рухливі ігри з піснями («Іде коза рогата», «Пташка маленька» та ін.); 2. Ігри та пісні на різні теми («Котик Мурчик», «Люлі-люлі» та ін.); 3. Весна («Зробимо коло», «Весна зиму проганяє» та ін.); 4. Літо («Ми дзвіночки», «Ходить гарбуз» та ін.); 5. Осінь («Шевчик», «Два півники» та ін.); 6. Зима («Метелиця», «Ялинка» та ін.); 7. Хореографічне доповнення (підготовчі рухи, положення рук, методичні поради, опис рухів, тактування – рахунок та ін.).

Щиряев Олександр Вікторович першим у світі створив систему навчання танцівників характерному танцю. Спільно з О. Бочаровим та А. Лопуховим написав підручник «Основи характерного танцю» (1939), який є результатом узагальнення досвіду викладання основ характерного танцю в Ленінградському хореографічному училищі (нині – академії російського балету імені А. Ваганової). Ця книга стала першим методологічним підґрунтям для розвитку характерного танцю. Його зміст містить історію становлення характерного танцю; зв'язок та відмінності характерного та класичного танцю; перелік вправ біля станка; побудову уроку характерного танцю, його структуру; етюди на середині; основні елементи танців різних народів та методику викладання російського, українського, кавказького, циганського, башкирського, узбецького, угорського, іспанського, польського танців, етюди та музичний супровід до них.

Ткаченко Тамара Степанівна – авторка навчальних програм з народно-сценічного танцю, методичного посібника для художньої самодіяльності «Народний танець» (1954). Видання формує загальне уявлення про танцювальну культуру республік колишнього Радянського Союзу, містить опис рухів українського, російського, білоруського, узбецького, казахського, грузинського, азербайджанського, литовського, молдавського, латиського, киргизького, таджицького, вірменського, туркменського, естонського танців. Опис кожного танцю містить стислу історичну довідку, манеру

виконання, музичну характеристику. Рухи описані з вказівкою потактового музичного супроводу, підкріплені малюнками і схемами пересувань, нотним матеріалом. Книга закінчується вправами біля станка, які розподілено за такими розділами: присідання, вправи на розвиток стопи, каблукові вправи, маленькі кидки, вправи з ненапруженою стопою, підготовка до вірвочки, низькі і високі розвороти, дробові вистукування, обертальні рухи, розкриття ноги на висоту 90°, зигзаги, удари, прослизання й опускання на коліна, великі кидки працюючою ногою на висоту 90°, вправи обличчям до станка, стрибки, присядки.

Василенко Ким Юхимович – автор підручників та навчальних посібників, у яких основна увага приділена теорії українського народно-сценічного танцю: «Лексика українського народно-сценічного танцю» (1971), «Український народний танець» (1981), «Композиція українського народно-сценічного танцю» (1983), «Музично-хореографічний колорит і принципи обробки фольклорного танцю» (1984) та ін. Ним також видані книги, присвячені опису народних танців і танцювальних колективів: «Українські танці на клубній сцені» (1960), «Танці ансамблю «Дніпро» (1960), «Дзержинці танцюють» (1961), «Червона калина» (1962), «Золоті зерна» (1963), «Сюжетні танці» (1966), «Танці Полтавщини» (1969) тощо.

Перший в Україні підручник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв з українського танцю «Український танець» (1997) складається з чотирьох частин: 1) фольклорний і народно-сценічний український танець; 2) лексика та лексикон українського народно-сценічного танцю; 3) ідейно-тематична і структурна єдність у хореографічному творі; 4) взаємозв'язки та взаємовплив українського народного танцю і хореографії народів, які мешкають в Україні.

Алекс Мур – один із перших виконавців бальних танців, автор першого підручника «Бальні танці» («Ballroom Dancing»), у якому були описані фігури всіх танців міжнародної програми. Він випустив ще декілька книг: «Переглянута техніка стандартних танців» (1948), «Основні фігури стандартних танців» (1948), «Стандартні варіації» (1950), «Бальні танці» (2004), «Переглянута техніка європейських танців» (1993). Так, книга «Бальні танці» є перекладом оригінального англійського видання «Ballroom Dancing» (10-е видання), опублікованого

в 2002 році в Лондоні. Книга складається з чотирьох частин і містить інформацію про основні танці (квікстеп, танго, повільний фокстрот, повільний вальс, віденський вальс) із детальним описом технічних прийомів і схемами їх виконання.

Нікітін Вадим Юрійович – один із провідних фахівців сучасної хореографії, автор книги «Модерн-джаз танець: історія, методика, практика» у якій описано історію розвитку модерн-джаз танцю, розглянуто теоретичні питання, запропонована авторська методика формування професійних навичок балетмейстерів сучасного танцю, заснована на традиціях російської школи хореографічного мистецтва та власних авторських багаторічних розробках. Друге видання цієї книги набуло цінності саме як практичне керівництво: побудова уроку модерн-джаз танцю, застосування відповідної термінології, 30 уроків модерн-джаз танцю для різних рівнів підготовки з малюнками.

В. Нікітін також є автором таких видань: «Модерн-джаз танець. Етапи розвитку. Метод. Техніка» (2004), (доповнене та перероблене видання), «Використання стрейчингу в професійній підготовці виконавців сучасного танцю» (2005), монографії «Теорія і практика формування художньо-мистецького мислення балетмейстера в сучасній хореографії» (на прикладі викладання предмету «Композиція сучасного танцю»), «Інноваційний підхід до професійного навчання балетмейстерів сучасного танцю», «Композиція в сучасній хореографії» (2007).

Джозеф С. Халівер – німецький лікар, який надав практичні поради стосовно опорно-рухового апарату при підготовці танцівників і хореографів. У книзі «Тіло танцівника. Медичний погляд на танці і тренування» він дає відповіді на такі питання: як уникнути вивихів і синців; як захистити свої м'язи та кістки; які бувають суглоби і які для них потрібні вправи; який танцювальний рух на яку частину людського тіла розрахований; що потрібно зробити, якщо танцівник травмувався.

С.С. Полятков у своєму виданні «Основи сучасного танцю» розглядає історію сучасної хореографії з 1920 рр. (від чарльстону, бугі-вугі, рок-н-ролу до диско), надає визначення таких напрямів сучасного танцю, як джаз-стрит, флеш, хот-топ-технік, брейк і хіп-хоп, розкриває їх основні кроки з малюнками та типовими помилками, надає приклад

вправ для розігріву та базові постановочні композиції, дає рекомендації щодо одягу для занять.

Перелік наведених прізвищ не обмежує ланку педагогічного досвіду за кожним видом хореографії. Сучасні керівники хореографічних колективів мають ретельно вивчати досвід відомих педагогів-хореографів і намагатися зробити вагомий внесок у методику викладання хореографії на основі успішних результатів апробації власних авторських методик.

На сьогодні в Україні є ряд підручників та навчальних посібників, які висвітлюють особливості роботи хореографічних колективів і допомагають студентам в опануванні курсу «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом»: С. Зубатов «Методика роботи з хореографічним колективом» (1997); О. Голдрич «Методика роботи з хореографічним колективом» (2002); Б. Колногузенко «Методика роботи з хореографічним колективом» (2003); Б. Колногузенко «Методика роботи з хореографічним колективом. Хореографічна робота з дітьми» (2004); В. Кирилюк «Педагогічні основи формування дитячого хореографічного колективу» (2006); П. Фриз «Теорія і методика хореографічної роботи з дітьми» (2006); В. Кирилюк «Педагогічні принципи і методи відбору дітей до хореографічної школи» (2007); О. Мартиненко «Методика хореографічної роботи з дітьми старшого дошкільного віку» (2009); О. Мартиненко «Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом» (2012), Л. Савчин, В. Годовський «Методика роботи з хореографічним колективом» (2012); О. Мартиненко «Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом: дошкільний вік» (2014), С. Шалана, Н. Корисько «Методика роботи з хореографічним колективом» (2015) та інші.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Укажіть, що вивчає дисципліна «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом» і яке значення вона має в підготовці майбутнього хореографа?

2. Чого б Ви хотіли дізнатися і чому навчитися під час вивчення даної дисципліни?

3. Як Ви вважаєте, чи потрібно керівнику хореографічного колективу знати зміст навчально-методичних посібників з хореографії? Чому?

4. Назвіть авторів навчально-методичної літератури, яка допомогла Вам під час Вашої професійної діяльності або під час проходження практики в хореографічних колективах.

Тема 2. Історія виникнення та становлення хореографічної самодіяльності

План

1. Зародження дитячої самодіяльної хореографічної творчості.
2. Формування дитячої хореографічної творчості як самостійної системи.
3. Розвиток і диференціація танцювальних напрямів у дитячій самодіяльній хореографічній творчості.
4. Динамізм і суперечливість у розвитку дитячих танцювальних колективів.

Література

[1]

1. Вашкевич Н. Н. История хореографии всех веков и народов. СПб.: Лань, 2009. 190 с.
2. Цорн А.Я. Грамматика танцевального искусства и хореографии. СПб.: «Лань», «Планета музыки», 2011. 544 с. (http://e.lanbook.com/books/element.php?pl1_id=1973).
3. Бакланова Т.И. Самодеятельное художественное творчество в СССР: уч. пособие. Москва: МГИК, 1986. 79 с.
4. Богемская К. Р. Самодеятельное художественное творчество. Москва, 1987. 143 с.

Питання 1. Зародження дитячої самодіяльної хореографічної творчості

Для першого періоду (1917-1939) характерним був початок формування нового погляду на місце і значення художнього мистецтва в системі виховання. Держава висувала вимоги щодо підвищення ролі естетичного та фізичного виховання підростаючого покоління, у якому значна роль відводилась мистецтву руху. Воно стало поруч з ліквідацією неграмотності, складовою частиною програми художньо-естетичного виховання мас з метою досягнення певного рівня культури.

Створювалися умови для широкого залучення дітей до мистецтва руху, мистецтва танцю; формувалася система шкільних, позашкільних, культурно-освітніх установ; почала розвиватися мережа мистецьких

гуртків і клубів. В Україні (Київ, Одеса, Харків, Ялта) почали відкриватися танцювальні студії. Аудиторія ділилася на дві вікові групи: дітей і підлітків, яких об'єднували з робочою молоддю. Провідних діячів професійного балетного театру примушували навчати танцю всіх бажаючих.

Залучення дітей до хореографічної культури відбувалося через опанування нових танцювальних, пластичних, ритмічних, гімнастичних систем, чечітки, танців машин Н. Фореггера, які зародилися на Заході. Ці напрями сприяли розвитку ритмічного чуття дитини.

У той період найбільш розробленою була система ритмічної гімнастики Е. Жак-Далькроза. Однак складний для дитячого сприйняття музичний матеріал (поліфонічна і симфонічна музика), а також недосконале володіння педагогів цією системою призвели до того, що викладання ритміки в дитячих закладах освіти тривало не довго. Разом з тим саме педагоги-ритмісти одними з перших у роботі з дітьми спробували поєднати метод ритмічного виховання з пластичною розкутістю рухів, що призвело до організації студій ритмопластики і художнього руху.

Серед найбільш відомих шкіл для дітей у цей період була школа танцю А. Дункан, яку опікував Наркомпрос. Її система дозволяла працювати над образом, створювати його, у тому числі і завдяки серйозній класичній музиці, а тому розглядалася в даний період як вищий рівень танцю. Але, не маючи методики навчання, дана система зводилась в основному до методу копіювання.

Найбільш поширеним видом художньої діяльності в цей період були синкретичні спектаклі-ігри, які ставились за казковим сюжетом. Ігровий принцип розглядався як спонування до творчості, а в якості художнього методу застосовувалася імпровізація, яка ініціювала творчу самостійність і активність дитини. Танець у спектаклі, зазвичай, не ніс ніякого смислового навантаження, а сприяв вихованню свободи руху. Імпровізація, не підкріплена систематичною навчальною роботою, була примітивною й одноманітною, тому діти не отримували належного танцювального розвитку. Музикальною основою танцювальних номерів були вальси, польки, мазурки, галопа.

У цей період відбувалася активна робота над дитячим сценічним репертуаром, який створювався в основному професійними

балетмейстерами (К. Голейзовський, А. Шатін та ін.) на казкові теми: «Червоний капелюшок», «Попелюшка» (п'єси з «Дитячого альбому Р. Шумана»), «Білосніжка» (муз. В. Ребікова), «Макс і Моріц» (єтюди Л. Шитте).

Заперечення західноєвропейських зразків бального танцю дало поштовх до пошуку нового радянського побутового танцю і послужило розвитку масової роботи з дітьми, основу якої склали масові танці та ігри, створені на основі народних танців. Ці композиції не мали на меті вивчення справжніх народних танців, хоча дана робота підготувала ґрунт для вивчення танцювального фольклору нашої країни. Масовим дитячим танцям були притаманні такі риси: ритмічність, фізкультурність, простота елементів, ігровий характер народного танцю, поєднання руху, музики і слова.

Оскільки в даний період ще була відсутня система підготовки керівників для дитячої танцювальної самодіяльності, основну масу кадрів склали педагоги фізичного виховання, спортсмени, вихованки пластичних і ритмічних студій, професійні артисти. У провінційних містах, у «глибинці» розвитком пластичної культури дітей займалися здебільшого ентузіасти-аматори.

Керівники держави найбільшу увагу зосереджували саме на позашкільних формах педагогічної роботи і віддавали їм перевагу перед шкільним навчанням. Питання розвитку дитячого хореографічного мистецтва як напряду самодіяльної творчості контролювалися на державному рівні. Так, у Постанові колегії Наркомпросу РСФСР «Про сучасний стан і задачі самодіяльної творчості» від 9.12.1930 року відзначався незадовільний рівень розвитку хореографічного мистецтва в системі самодіяльної творчості. Серед значних недоліків – низький рівень професійної підготовки керівників танцювальних колективів, а саме відсутність у них елементарних знань з основ методики хореографічного викладання; зладженої системи в навчальній і репетиційній роботі; знань, умінь і навичок зі створення сценічно-хореографічного репертуару.

На заваді вирішення цих проблем стояла відсутність закладів освіти з підготовки фахівців для аматорської сфери хореографічного мистецтва. Відкрите у 1924 році при Московському театральному технікумі імені А. Луначарського хореографічне відділення було

розформоване в кінці 1927 року через «важке матеріальне становище» в країні. У Києві в 1938 році аналогічне відділення було перепрофільоване в державне хореографічне училище.

В Україні було розроблено проєкт літніх курсів для педагогічних працівників єдиної трудової школи. Окремим розділом програми передбачалися практичні заняття з вивчення народних танців (6 годин на тиждень). До змісту занять входили дитячі народні танці, ігри, січові вправи, обряди і звичаї окремих регіонів України.

У 1939 році було створено Центральний Будинок народної творчості УРСР, який став головним методичним осередком розвитку художньої самодіяльності в республіці і керував дитячою аматорською танцювальною творчістю.

Питання 2. Формування дитячої хореографічної творчості як самостійної системи

Другий період розвитку дитячої хореографічної творчості (1946-1960) – час повоєнної розбудови СРСР, позначився посиленням уваги влади до художньо-естетичного виховання дітей з метою обслуговування й задоволення культурних потреб населення.

Постанова 1946 року ЦК КП(б)У «Про заходи для поліпшення позашкільної роботи з дітьми» стала програмним документом розвитку художніх форм роботи на найближчі десятиріччя. Політична і економічна підтримка держави сприяла зростанню мережі позашкільних соціокультурних закладів художньо-естетичного напрямку, відкриттю культурно-просвітніх училищ, у яких здійснювалася підготовка керівників для аматорських хореографічних об'єднань. У 1938 році було відкрите Київське хореографічне училище, яке готувало кадри для балету з 11-річного віку і було розраховано на навчання дітей з особливими творчими здібностями.

Поряд з гуртками та студіями утворювалися ансамблі пісні і танцю, ансамблі народного танцю. Організовані в цей період кваліфікованими фахівцями ансамбль пісні і танцю С. Дунаєвського, ансамбль пісні і танцю В. Локтева, хореографічна студія М. Шемякіна, ансамбль А. Обранта та інші заклали традиції високої виконавської культури, художньої майстерності в дитячій самодіяльній танцювальній творчості.

Розвитку та популяризації дитячої танцювальної самодіяльної творчості в цей період сприяли:

- формування мережі позашкільних установ і культурно-дозвіллевих центрів;

- організація системи державних установ і методичних служб по керівництву дитячою самодіяльною творчістю (зокрема, у Науково-дослідному інституті художнього виховання АПН РФСР було створено педагогічний актив, який розглядав важливі проблеми танцювального виховання, розробляв навчальні програми, репертуарні збірники);

- проведення оглядів і фестивалів дитячої творчості;

- звернення до професійної школи та її основ – класичного танцю в процесі навчальної роботи дитячих танцювальних гуртків та студій;

- звернення до народної танцювальної творчості під час роботи над дитячим репертуаром;

- шефська допомога професійних артистів, балетмейстерів у формуванні репертуару, доступного і зрозумілого дітям;

- творчі досягнення професійних ансамблів народного танцю, ансамблів пісні і танцю;

- науково-дослідна і експериментальна робота в галузі навчання і виховання дітей засобами танцювального мистецтва, яка отримала теоретичне узагальнення і завершилася розробкою теорії естетичного виховання засобами танцювального мистецтва;

- формування системи заохочення діяльності дитячих танцювальних колективів, а також окремих виконавців (статті в пресі, радіо (теле)-передачі, фотовітрини, виступи на професійних майданчиках та ін.).

У цей період були закладені основи системи навчання і виховання дітей засобами хореографічного мистецтва; виділені соціально і художньо значущі види танцю (класичний, народний і бальний); визначено специфіку та основні принципи формування дитячого репертуару, намічено необхідний хореографічний мінімум для розвитку техніки танцю різних вікових груп дітей.

Завдяки розробці Є. Конорової, яка посилалась на систему Е. Жак-Далькроза, музика стала важливим компонентом масового художнього виховання дітей у системі хореографічної роботи.

Проведення в цей період конкурсів парних танців значно збагатило репертуар бальної хореографії і виявило тенденцію до самостійного розвитку бального танцю.

Народний танець був найбільш популярним і входив до репертуару практично кожного дитячого колективу. Активне звернення до народного танцю ініціював Всесоюзний фестиваль народного танцю, проведений у 1936 р. За твердженням В. Івінг, такі народні хороводи ігрового змісту, як «А ми просо сіяли», «Зайчєня», «Жучок», «Дощечка» та інші, перейшли до розряду дитячих. У танцювальних колективах також приділяли увагу вивченню танців інших національностей та союзних республік.

З сюжетними і тематичними номерами в цей період пов'язували поняття сучасності в танці. Розроблялися методики, які ґрунтувалися на системі К. Станіславського і сприяли підготовці дітей до виконання сюжетних танців (наприклад, методика Є. Голікової). Танець використовувався для розкриття емоційного, в основному бадьорого і оптимістичного, стану героїв і носив розважальний характер. Лексичним матеріалом служили рухи народного та побутового танців.

У цей період велика увага приділялася змісту танцю та його відповідності віку виконавців. Для молодших школярів характерними були дитячі танці-ігри (танці звірів, казкових персонажів). До репертуару дітей середнього шкільного віку, крім народних танців різних національностей, включалися тематичні композиції («Щасливе дитинство»), танці, танцювальні сюїти на шкільну і піонерську тематику, які були відображенням дитячих життєвих вражень і подій («Свято в школі», «Артек», «Піонерське багаття», «День у таборі»), на спортивну тематику («Футболісти»), військово-патріотичну («Юні моряки», «Партизани»).

Питання 3. Розвиток і диференціація танцювальних напрямів у дитячій самодіяльній хореографічній творчості

Третій період (1960-1985) функціонування дитячого хореографічного мистецтва – це період стабільної державної підтримки і кадрово-методичного забезпечення в галузі культури і освіти.

У той час у всьому світі поширювалися нові погляди на проблеми виховання дітей мистецтвом. В Америці на початку 60-х років була створена Національна Асоціація художнього виховання (NAEA), у Великій Британії – королівське «Товариство виховання через мистецтво». Аналогічні товариства утворилися у Франції, Італії та

інших країнах Західної Європи, при ЮНЕСКО – «Міжнародна спільнота виховання через мистецтво» (INSEA).

В Україні була створена система позашкільних дитячих закладів – Будинків, Палаців піонерів і школярів, музичних шкіл і шкіл мистецтв. Самодіяльною художньою творчістю було охоплено понад 2 млн. 300 тис. українських дітей. Хореографічна самодіяльна творчість за кількістю створених дитячих аматорських хореографічних об'єднань і за їх чисельним складом учасників посідала провідне місце. Така масовість участі в аматорських хореографічних гуртках, колективах і студіях забезпечувалася бюджетним фінансуванням галузі.

Хореографічним колективам безкоштовно надавалися не тільки послуги хореографічного навчання, а й створювалися належні умови для аматорської діяльності, це – спеціалізовані класи для проведення навчальних занять, сценічні костюми для оформлення хореографічних номерів, сценічні майданчики для концертних виступів. Кращі хореографічні колективи брали участь у міських, районних, обласних, республіканських, всесоюзних оглядах та фестивалях самодіяльної творчості.

Профільовання дитячих колективів на якомусь одному з танцювальних напрямів послужило їх активному самостійному розвитку. У цей період спостерігається значне збільшення виразних засобів у кожному з танцювальних напрямів (класичному, народно-сценічному, бальному) і, як наслідок, розробка структури самостійних уроків у кожному з них. Специфіка колективу визначалася також і репертуаром, який мав бути заснований на профільованих видах танцю.

Тенденція до того, що класичний танець є необхідним у навчанні всіх дітей, у цей період набуває стійких форм. Класичний танець у дитячій творчості стає самостійним жанром, а не тільки засобом виховання виконавської культури.

У народно-сценічному танці проявлялася тенденція до стилізації, яка була пов'язана з пошуком нових форм і засобів вираження народного танцю, що сприяло більш повному і глибокому розкриттю його ідейного змісту. Однак у діяльності багатьох керівників-хореографів стилізація більшою мірою торкнулася лише зовнішньої форми, що призвело до появи одноманітних і стереотипних танцювальних композицій з однаковою танцювальною лексикою.

Поява нових музичних стилів біг-біту і диско стала поштовхом до пошуку відповідної пластики, вираженої в різких, імпульсивних, досить вільних рухах. Однак відсутність драматургічної розробки музичної теми, конфліктності в її тематичному розвитку сприяла відведенню даних постановок на другий план. Крім того, у цей період по центральному телебаченню активно пропагували масові соціальні танці, які показували культурно масові робітники під естрадну, джазову музику. Особливою популярністю серед масовиків користувалася збірка Леоніда Школьнікова «Про танці в шутку і всерьез».

У цей період активно розвивалася та популяризувалася сучасна бальна хореографія. У 1968 році в Київському палаці спорту було проведено перший огляд «На краще виконання бальних танців у школах та позашкільних закладах». Розробником програми стала Аліса Тараканова, на той час молодий спеціаліст, а зараз методист вищої категорії сектору мистецтв і ремесел Інституту модернізації освіти МОН України. Програма складалася з обов'язкової та вільної. Наприклад, для учнів 4-5 класів в обов'язкову програму входили: «Український бальний», «Полька», «Па-де-грас»; у вільну – «Полонез», «Увиванець», «Конькобіжці», «Весела хвилинка», «Леткіс», «Сіргікі». Для учнів 6-7 класів: «Гуцулка», «Фігурний вальс», «Загальнодоступний фокстрот» (обов'язкова програма); «Полонез», «Російський ліричний», «Краков'як», «Халлі-галлі», «Хопшель-попшель» (вільна).

У навчальній і постановочній діяльності широко застосовувалася серйозна класична музика П. Чайковського, М. Глінки, С. Рахманінова, Л. Деліба та ін., а також сучасний музичний і пісенний матеріал радянських композиторів. Разом з цим поява в 70-х роках інструментальної музики, розвиток апаратури звукозапису дозволило розширити джерела музичного матеріалу, який активно використовувався самодіяльними артистами.

У дитячому репертуарі почав простежуватися розвиток хореографічної теми і образів, заявлених у музиці і пісні на відміну від 40-50-х років, коли танець інсценував пісню. У постановках широко розкривалася тема праці, яка показувала не тільки селянську тематику, а й працю робітників («Збір металобрухту», «Ким бути», «Юні умільці», «Веселі майстри», «Юні будівельники»). У композиціях, з якими пов'язувалося поняття сучасності, характерним було «обтанцювання»

різних предметів (наприклад, «жива» лійка» в «Російській красуні», балетмейстер Ю. Громов).

У цей період на державному рівні було прийнято рішення про присвоєння кращим танцювальним колективам звання «народний». Одним з перших це звання отримав ансамбль пісні і танцю С. Дунаєвського (1966 р.).

Інтенсивний розвиток аматорського хореографічного мистецтва вимагав великої кількості керівників танцювальних колективів, а перенесення уваги з навчально-виховної роботи на якість творчого продукту обумовило підвищення вимог до рівня їх професійної майстерності.

Практична діяльність керівника аматорського хореографічного колективу на цьому етапі керувалася державним документами і досить змістовним методичним забезпеченням. У цей час розроблялися типові навчальні програми і методичні посібники для хореографічної роботи з дітьми у мережі загальноосвітніх шкіл та позашкільних закладів; друкувалися репертуарні збірники з описом рухів і танців; науково-методичні центри (всесоюзні, республіканський та обласні) надавали керівникам змогу відвідувати семінари й практикуми з різних видів танцювального мистецтва та хореографічної роботи з дітьми.

Методика викладання в хореографічних гуртках і колективах у своїй основі спиралася на професійно-хореографічні джерела. Програми розраховувалися на 5-9-річний термін навчання дітей шкільного віку, здібних до танцювальної діяльності. Зміст включав перелік основних розділів хореографічного навчання, таких як азбука музичного руху; елементи танців класичного, народного, історично-побутового; танцювальна імпровізація. У програмі також ураховувалися ціль навчання, специфіка хореографічного колективу (різномірність складу вихованців, рівень їхніх здібностей, вік тощо). Заняття рекомендувалося проводити у вільний від навчання час з орієнтовним обсягом годин: 4 години на тиждень для молодших школярів, 6 - для учнів середніх та старших класів.

Поступово формувалася розгалужена система професійної хореографічної освіти для художньої самодіяльності. У кожній області України були відкриті культурно-освітні училища з хореографічними відділеннями. У 1970 році в Київському інституті культури була

створена кафедра народної хореографії. Також у 70-ті роки в СРСР були відкриті перші школи мистецтв у зв'язку з реорганізацією освітнього процесу шкіл музичних і художніх. У 80-ті рр. такі школи з'явилися і в Україні.

Підготовка керівників хореографічних колективів здійснювалася у відповідності з основними розділами методики хореографічного навчання в аматорському середовищі. Так, наприклад, фаховий перелік дисциплін у культурно-просвітніх училищах у 80-х роках містив такі спеціальні дисципліни, як класичний танець, народний танець, бальний танець, композиція танцю, методична робота з колективом. Керівник повинен був мати належну хореографічно-виконавську підготовку, володіти вміннями і навичками постановки танцювальних рухів, зокрема у дітей. Знання педагога-хореографа мали бути звернені, з одного боку, до дисципліни, яку він викладає, а з іншого – до учнів, психологію яких він мусив добре знати.

Питання 4. Період динамізму та суперечливості розвитку дитячих танцювальних колективів

Даний період (з 1990 року) відрізняється динамізмом художніх процесів, які ініціювалися здобуттям Україною державної незалежності. У розвитку мистецької освіти відбулися істотні зміни. Почали створюватися навчальні заклади нового типу. Сьогодні в Україні функціонує система підготовки мистецьких кадрів, до якої входять: початкові спеціалізовані мистецькі заклади освіти (школи естетичного виховання) – позашкільна освіта; середні спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати) – загальна середня освіта та професійна підготовка; заклади вищої освіти; студії з підготовки кадрів для національних творчих колективів України. У мережі закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації нараховується 64 заклади, які готують мистецькі кадри (музичні, художні, театральні, мистецтв і культури, хореографічне училища та коледж естрадно-циркового мистецтва). Підготовку мистецьких кадрів з вищою освітою здійснюють 11 закладів вищої освіти III-IV рівнів акредитації державної форми власності.

Визначальним у творчій діяльності дитячих хореографічних колективів у 1990-2000 рр. можна вважати багатожанровість репертуару, яка була обумовлена наступним:

– приклад професійного хореографічного мистецтва, яке використовувало виразні засоби різних танцювальних систем (джаз-танець, модерн-танець, спортивні елементи, вільну пластику) та їх синтез на основі класики;

– рівень розвитку професійних ансамблів танцю, дитячих шкіл-студій при них, де постійно здійснювався пошук нових пластичних форм і засобів, освоювалися виразні засоби сучасного танцю, гімнастики, акробатики;

– діяльність нових колективів естрадного і сучасного танцю, які синтезували у своїй творчості різні танцювальні напрями і модні течії сучасності;

– розвиток апаратури звукозапису, що сприяло можливості доступу до різноманітного музичного матеріалу, у тому числі й високохудожнього, і дозволило розширити тематику репертуару.

Репертуар дитячих колективів збагачувався народно-сценічними танцями, у яких знайшли відображення постановки професійних ансамблів: італійські, іспанські танці («Арагонська хота» на музику М. Глінки стала майже обов'язковою в усіх колективах), польські, угорські та ін.

Основою репертуару молодших школярів були дитячі пісні та образи з сучасних мультфільмів. Старші учасники хореографічних колективів виховувалися на естрадній музиці, рок-музиці, музиці П. Морія, Д. Тухманова, Роджерса, групи «Пінк Флойд» та ін., що дозволяло відображати проблеми сучасності.

Дитяча хореографічна творчість, яка не мала в більшості випадків музики, написаної спеціально для сценічної хореографії, залежала від продукції, яка випускалася звукозаписними студіями.

У бальній хореографії намітилася ще більша диференціація, що зумовило її розвиток: конкурсна бальна (парна) хореографія, ансамблі бального танцю (сценічна форма, яка визначила розвиток бального танцю на принципах художності і театральності), масове побутове танцювання (танцювальні вечори, бали і дискотеки - нова форма існування побутового танцю).

Значно розширилася географія поїздок провідних дитячих хореографічних колективів, у тому числі і за кордон. Це сприяло не тільки більш близькому знайомству з культурою інших країн, а й

підняло дитячу творчість на новий щабель, показуючи її значущість, а також виховуючи в дітях відповідальність за свою творчість, що стало актуальним компонентом хореографічної культури того часу.

Поступово зміна ціннісних орієнтирів у суспільстві, скорочення фінансових ресурсів призвели до зменшення масштабів дитячої танцювальної творчості, чисельності хореографічних колективів, розширення практики надання платних послуг. Основне фінансування дитячої творчості лягло на плечі батьків.

Найбільш затребуваними ставали танцювальні течії і напрямки, народжені в інших культурах. У засобах масової інформації активно почали популяризуватися сучасні танці та бальна хореографія. Дитяча хореографічна творчість поступово відривалася від традицій, танцювати народні танці стало не модним. Постановки, що представляли сучасну хореографію, найчастіше являли собою змішання стилів. Причини крилися у відсутності педагогів, які добре знали нові танцювальні стилі.

У цей час популярністю в дитячій творчості користувалися композиції-підтанцювки, поставлені на музику чергового шляггеру. Як правило, вони не мали ні змістового, ні смислового навантаження, часто просто зображуючи танець навколо присутнього співака-соліста.

До дитячого репертуару поступово став проникати стиль «шоу», у якому дітей привертала зовнішня краса, імпульсивність рухів, ритмічна гострота і доступність сучасної музики (нерідко це були зразки популярної зарубіжної естради), помітна ефектність костюмів, оригінальне світлове оформлення. З дитячих танців стали зникати елементи гри, сюжетність, художня і виховна цінність. Педагоги все менше пов'язували танцювальні композиції з віковими інтересами дітей.

Почала формуватися багаторівнева система конкурсів. Поряд з бюджетною участю конкурсантам стали пропонувати комерційні фестивалі. Творче спілкування керівників і вихованців танцювальних колективів у ході конкурсів і фестивалів сприяло проникненню, взаємовпливу і взаємозбагаченню танцювальних культур. Ця тенденція підтримувалася і сучасним рівнем розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій. Крім того, можливості сучасної записуючої відеоапаратури призвели до того, що керівники стали копіювати або частково інтерпретувати найбільш цікаві та значущі в художньому

відношенні танцювальні композиції (це стосується і постановок професійних колективів).

Сьогодні змінюються не тільки умови функціонування аматорських хореографічних колективів, а й сам підхід до хореографічного навчання й виховання дітей. Зменшення бюджетного фінансування спонукає традиційні мистецькі заклади активізувати пошук додаткових фінансових джерел не тільки за рахунок нових форм і методів господарювання, а й за рахунок нового погляду на стратегію розвитку аматорської сфери хореографічного мистецтва. Тож, це вимагає змін і у фаховій підготовці відповідних спеціалістів.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Укажіть, які позитивні моменти характеризують кожний період становлення та розвитку дитячої танцювальної самодіяльності.

2. Який період розвитку дитячої танцювальної самодіяльності Ви вважаєте найбільш результативним? Чому?

3. Визначте позитивні та негативні моменти в роботі сучасних хореографічних колективів.

Тема 3. Соціально-педагогічні та художні функції хореографічного колективу

План

1. Поняття «дитячий хореографічний колектив». Класифікаційні характеристики хореографічних колективів.

2. Соціально-педагогічні й художні функції хореографічних колективів.

3. Аналіз моделей хореографічного навчання.

Література

[73, с. 26-30, 210-224; 13, с. 31-33; 14, с. 10-27; 35, с. 11-17; 55, с. 26-60]

Питання 1. Поняття «дитячий хореографічний колектив». Класифікаційні характеристики хореографічних колективів

Ознайомлення з хореографічним мистецтвом в Україні здійснюється через систему аматорських художніх об'єднань – відповідних гуртків, колективів, студій. З точки зору педагогіки аматорське хореографічне об'єднання є педагогічно керованою системою, що функціонує в умовах вільного часу людини з метою її

виховання шляхом залучення до активної творчої танцювальної практики.

Хореографічний колектив – це:

1) цілісна педагогічна система, що має своєрідну структуру, освітній процес якої спрямований на отримання учнями хореографічних знань, умінь, навичок і розвиток якостей, пов'язаних зі сферою почуттів: моральних (доброзичливість, чуйність, емпатія, стриманість, справедливість), естетичних (почуття краси, зокрема танцювальних рухів, музики), художніх (художній смак, відчуття композиційної довершеності хореографічних творів);

2) загально доступна організація освіти, яка надає дітям та юнацтву додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь і навичок з хореографічного мистецтва, а також забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля;

3) група об'єднаних загальною метою і завданнями людей, що досягли в процесі спільної танцювальної діяльності певного рівня розвитку;

4) форма масового залучення дітей та молоді до занять хореографією, яка є дієвим засобом поширення масової танцювальної культури;

5) співдружність індивідуальностей з урахуванням їх танцювальних даних і вікових особливостей, об'єднаних загальною художньо-творчою задачею, у розв'язанні якої значну роль грають педагогічні умови, створені керівником хореографічного колективу.

У хореографічному колективі формується особливий тип міжособистісних відносин, для яких характерні висока згуртованість; колективістське самовизначення; колективістська ідентифікація; соціально важливий характер мотивації міжособистісних виборів; висока референтність членів колективу в ставленні один до одного; об'єктивність у покладанні й прийнятті відповідальності за результати спільної танцювальної діяльності.

У сучасній педагогіці колективом називається група дітей, для якої характерна спільна, відповідним чином організована та спланована діяльність. У системі позашкільної освіти дитячі колективи прийнято називати гуртками, під якими розуміють творчі об'єднання, що

забезпечують надання позашкільної освіти одного профілю за одним рівнем навчання, терміном та програмою.

Діяльність хореографічних колективів визначають за класифікаційними характеристиками: ознаками, видами, формами.

Класифікаційні ознаки хореографічних колективів:

- рівень професійної підготовки керівника та хореографічних здібностей вихованців (професійні, аматорські);
- цільова спрямованість (навчальна, концертна діяльність);
- віковий загальний учасників (хореографічні колективи, дитячі хореографічні колективи).

Класифікація хореографічних колективів за видами:

- ансамбль народно-сценічного танцю;
- ансамбль сучасного спортивного бального танцю;
- ансамбль сучасної хореографії;
- ансамбль естрадного танцю;
- фольклорно-хореографічні ансамблі;
- танцювальні групи при народних хорах, ансамблях пісні і танцю;
- балетні студії;
- шоу-групи та шоу-балети;
- змішані колективи, що включають декілька видів мистецтва (театри танцю, естрадно-спортивні та ін.).

Класифікація за неординарними ознаками:

- державний хореографічний колектив (статус);
- національний хореографічний колектив (статус);
- академічний хореографічний колектив (статус);
- заслужений хореографічний колектив (звання);
- народний хореографічний колектив (звання);
- зразковий і показовий дитячий хореографічний колектив (звання).

Почесні звання самодіяльним хореографічним колективам в Україні присвоюються за вагомий внесок у справу виховання учнівської молоді, відродження і примноження надбань національної культури та художньої спадщини українського народу, високий художній рівень. Хореографічним колективам, які мають досягнення в галузі танцювального мистецтва, надаються звання: «Зразкові художні

колективи» (не менше п'яти років роботи); «Народні художні колективи» (мають звання Зразковий і працюють понад 8 років).

Класифікація за формою:

– професійні хореографічні колективи України: хореографічні колективи (Національний заслужений академічний ансамбль танцю України імені П. Вірського); хореографічні групи при народних хорах (Національний заслужений академічний український народний хор України імені Г. Верьовки; заслужений академічний Закарпатський народний хор України Закарпатської обласної філармонії); ансамблі пісні і танцю (академічний ансамбль пісні і танцю «Поділля» Вінницької обласної філармонії); фольклорні ансамблі (Український академічний фольклорно-етнографічний ансамбль «Калина» (м. Київ), Заслужений академічний фольклорно-етнографічний ансамбль «Славутич» обласного комунального підприємства культури м. Дніпро);

– аматорські хореографічні колективи України: хореографічні колективи при мистецьких навчальних закладах (театр народного танцю «Заповіт» Харківської державної академії культури); дитячі хореографічні колективи при навчальних закладах (народний хореографічний ансамбль «Сонечко» Житомирської міської школи хореографічного мистецтва, Зразковий ансамбль народного танцю «Росток» Київської дитячої школи мистецтв № 3); хореографічні колективи при палацах культури (Заслужений самодіяльний ансамбль пісні і танцю України «Лтава» імені В. Міщенко Полтавського міського будинку культури; Заслужений ансамбль танцю України «Юність» Державного палацу культури естетичного виховання учнівської молоді (м. Львів); зразковий дитячий ансамбль танцю «Джерельця Карпат» Закарпатського обласного будинку культури профспілок (м. Ужгород).

За Положенням про позашкільний навчальний заклад (від 6 травня 2001 року) творчі об'єднання позашкільного навчального закладу класифікуються за трьома рівнями:

– початковий рівень (творчі об'єднання, діяльність яких спрямована на загальний розвиток вихованців, виявлення їх здібностей та обдарувань, прищеплення інтересу до творчої діяльності);

– основний рівень (творчі об'єднання, які розвивають інтереси вихованців, дають їм знання, практичні уміння та навички, задовольняють потреби в професійній орієнтації);

– вищий рівень (творчі об'єднання за інтересами для здібних і обдарованих вихованців).

Питання 2. Соціально-педагогічні й художні функції хореографічних колективів

Специфіка хореографічного мистецтва, на думку багатьох дослідників, припускає наявність двох основних функціональних компонентів: тілесно-культурного і духовно-культурного, які впливають на фізичний розвиток і естетичне формування особистості. Тілесна культура передбачає оптимізацію рухової активності залежно від індивідуальних і статевовікових особливостей; підвищення функціональних можливостей організму і виправлення незначних відхилень у фізичному розвитку. Духовна культура – залучення до загальнолюдських культурних цінностей; розвиток художнього смаку; виховання позитивних норм поведінки і спілкування; формування навиків психорегуляції та ін.

Виходячи з цього і враховуючи соціальні функції танцю, що історично склалися, можна виділити соціально-педагогічні та художні функції в роботі хореографічного колективу:

– рекреаційно-гедоністичну (відновлення сил, витрачених у результаті основної діяльності, підвищення емоційного тону, проведення часу, розвага, задоволення людини у видовищі, святі);

– пізнавально-виховну (розширення світогляду, накопичення знань та певного танцювального досвіду; виховання танцювальної культури та загальних норм поведінки);

– художньо-творчу (розвиток художнього смаку, творчої ініціативи, фантазії та уяви);

– комунікативну (розвиток умінь колективного й особистого спілкування);

– оздоровчу (задоволення рухової потреби, вирішення коректувально-профілактичних завдань);

– концертно-пропагандистську (розвиток умінь презентувати глядачу свої хореографічні здібності розповсюдження духовних цінностей серед населення).

Отже, у практиці розрізняють внутрішні функції колективу (навчання, виховання, спілкування) і зовнішні, які реалізуються в процесі взаємодії з глядачем під час концертних виступів.

Питання 3. Аналіз моделей хореографічного навчання

Модель роботи хореографічного колективу передбачає єдність освіти (накопичення знань), навчання (формування умінь та навичок), виховання (формування ціннісних орієнтацій і установок, засвоєння норм поведінки), творчості (розвиток здібностей та навичок самостійної художньо-практичної діяльності), розповсюдження духовних цінностей (суспільна діяльність засобами мистецтва, показ глядачам творчих результатів) та організації (керівництво, самоорганізація).

На сьогодні в Україні дитячі хореографічні колективи функціонують за трьома моделями. Вибір моделі залежить від ряду об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Так, академічна модель хореографічного навчання передбачає засвоєння хореографічних навичок на високому професійному рівні, яке відбувається завдяки тривалому тренуванню. В академічній моделі надається пріоритет заняттям класичного танцю, побудованим на кращих зразках теорії та методики класичної хореографії. Ця модель орієнтована на хореографічне навчання здібних до танцювальної діяльності вихованців і спрямована на розкриття їх природної обдарованості. У навчанні домінує авторитарний та авторитарно-демократичний стиль керівництва.

Модель творчої співпраці передбачає створення комфортних умов для всебічного розвитку вихованців, за яких кожен має відчувати свою успішність. У навчанні надається перевага прищепленню інтересу до хореографічного мистецтва, розкриттю творчого потенціалу учасників колективу, демократичному стилю управління з боку керівника.

Модель вільного розвитку особистості будується на створенні ситуації захоплення мистецтвом танцю як модною течією і спрямована на задоволення потреб вихованців з різним рівнем розвитку танцювальних здібностей. Як правило, ця модель передбачає засвоєння базового рівня хореографічної підготовки учнів, а система навчання базується на демократичному або анархічному стилі управління, у якому учні або їх батьки диктують керівнику, який би матеріал вони хотіли засвоїти.

Академічна модель хореографічного навчання притаманна закладам естетичного виховання позашкільної освіти (школам мистецтв, хореографічним школам). У таких закладах навчаються діти, що мають

унікальні природні здібності до хореографії. Академічна модель хореографічного навчання передбачає засвоєння хореографічних навичок на високому професійному рівні. На думку провідного українського фахівця з хореографії Г.Березової, тільки завдяки правильно організованому освітньому процесу, злагодженій системі навчання та необхідному обсягу годин можна сформуванати у дитини загальну високу культуру танцювального руху. Цього можна досягти завдяки тривалому тренуванню (мінімум 4-5 занять на тиждень), яке стає неодмінною умовою для вдосконалення хореографічної техніки (злагодженості рухів рук, ніг, голови, тулубу).

Як доводить практика роботи хореографічних гуртків і колективів, не всі діти, які бажають займатися хореографією, здатні засвоїти систему хореографічної підготовки в тому обсязі, у якому її пропонує академічна модель навчання, і не у всіх вихованців є певні природні здібності до цього: еластична природа суглобів та м'язів, гнучкість тулубу, музичний слух тощо. Відсутність цих здібностей на фізіологічному рівні не дозволяє дитині досягти необхідного рівня хореографічної виконавської культури, що сприяє виробленню негативного ставлення до самого мистецтва танцю. Крім того, систематична робота над танцювальною технікою відокремлює процес хореографічного навчання від хореографічної творчості.

Інший шлях хореографічного навчання дітей, зорієнтований на так званий принцип вільного виховання, широко використовується в практиці художнього виховання Заходу. За допомогою цього методу дітей навчають мистецтву у Франції, США, Великій Британії.

За цим методом роль педагога – не в навчанні у загальноприйнятому розумінні, а лише у створенні емоційних і технічних умов, які б сприяли розвитку природної обдарованості дитини, прояв якої, як правило, зникає у неї в підлітковому віці.

Сутність третього шляху хореографічного навчання полягає в тому, що засвоєння танцювальних знань, умінь і навичок відбувається в процесі розв'язання поставлених творчих завдань. Прихильники цього шляху вважають, що позитивний результат у навчанні можна отримати лише за підтримки в дітей постійного почуття «захоплення мистецтвом», підкріпленого бажанням знову і знову виражати свої емоції, власне ставлення до дійсності в художніх образах. Технічна

сторона навчання тут не виноситься на перший план доти, доки діти в процесі цілеспрямованої роботи самі не зрозуміють, що для вираження певного образного змісту їм необхідно досконало рухатися.

Навчання у такий спосіб стає для дитини мотивованим при вирішенні кожного з поставлених завдань. Творчі завдання не тільки активізують емоційно-вольові риси особистості. Головне, що вони з самого початку навчання націлюють дитину на результат – хореографічну творчість, яка запобігає механічному засвоєнню танцювальних рухів, наповнюючи їх внутрішнім змістом, що сприяє кращому вирішенню технічних завдань.

На думку багатьох практикуючих педагогів-хореографів, цей шлях художнього навчання сьогодні є найбільш перспективним і повинен використовуватися в дитячій аматорській практиці, бо набуття високого технічного рівня танцювальної майстерності не є першочерговим завданням аматорського хореографічного процесу. У результаті такого навчання дитина, по-перше, реалізує своє бажання опанувати хореографічне мистецтво, яке стає для неї засобом розвитку і виховання, а, по-друге, у неї активізуються здібності до танцю.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Яку функцію роботи хореографічного колективу Ви вважаєте пріоритетною і чому?
2. Як класифікуються хореографічні колективи? Чи можуть, на Ваш погляд, існувати в одному закладі позашкільної освіти два колективи одного виду? Обґрунтуйте свою думку.
3. Як Ви вважаєте, яка модель хореографічного навчання є пріоритетною для сучасної системи позашкільної освіти?

Тема 4. Вимоги до керівника хореографічного колективу

План

1. Педагогічна майстерність керівника хореографічного колективу.
2. Професійні та особистісні якості керівника хореографічного колективу.
3. Стили та моделі педагогічного спілкування керівника хореографічного колективу.
4. Поняття «індивідуальний стиль педагога-хореографа».
5. Портфоліо керівника колективу.

Література

[22, с. 7-80; 14, с. 38-43; 35, с. 18-25; 61, с. 38-47; 9; 19]

Питання 1. Педагогічна майстерність керівника хореографічного колективу

Однією з основних складових професійної майстерності майбутнього керівника хореографічного колективу є рівень сформованості в нього педагогічної майстерності. Педагогічна майстерність у різних джерелах визначається по-різному:

- високе мистецтво виховання і навчання, що постійно вдосконалюється (Педагогічна енциклопедія);
- знання виховного процесу, ...виховні уміння (А. Макаренко);
- синтез наукових знань, умінь, навичок методичного мистецтва, особистісних якостей учителя (А. Щербакова);
- володіння професійними знаннями, вміннями, навичками, які дозволяють успішно дослідити ситуацію, формувати професійні завдання (Н. Кузьміна);
- знання закономірностей виховання дітей (Ю. Азаров);
- високий рівень розвитку низки професійних умінь (В. Сластьонін);
- високий рівень професійної діяльності викладача (М. Дьяченко).

Педагогічна майстерність керівника хореографічного колективу – професійна якість, обумовлена комплексом професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного застосування методів педагогічного впливу як на окрему особистість, так і на колектив у цілому.

Н. Бугасць підкреслює, що педагогічна майстерність керівника хореографічного колективу – це доведені до високого рівня досконалості знання, уміння, навички, володіння різними принципами, методиками, спрямованими на забезпечення ефективності освітнього процесу керівником хореографічного колективу.

На думку В. Годовського, педагогічна майстерність педагога-хореографа полягає в його вмінні виявити шляхи перетворення дитячого хореографічного різновікового колективу в соціально-педагогічну, соціально-культурну, соціально-психологічну систему, у якій здійснюється активне соціальне формування і становлення особистості дитини.

Педагогічна майстерність хореографа передбачає вміння володіти педагогічною технікою, яка включає дві групи компонентів.

Перша пов'язана з умінням педагога управляти своєю поведінкою (емоціями, настроєм), прояв соціально-перцептивних здібностей; володіння технікою мови; виразна демонстрація вихованцям певних почуттів, суб'єктивного ставлення до тих чи інших дій вихованців; уміння пізнавати їхній внутрішній душевний стан. Друга група передбачає вміння педагога впливати на особистість вихованця і колектив та розкриває процесуальний аспект навчання й виховання: дидактичні, організаційні, конструктивні, комунікативні вміння; технологічні прийоми висування вимог, керування педагогічним спілкуванням тощо.

Одним із основних показників педагогічної майстерності є педагогічний такт. Його сутність полягає в педагогічно доцільному ставленні та впливі педагога на вихованців, дотриманні почуття міри в спілкуванні з ними, у вмінні налагоджувати продуктивний стиль спілкування в педагогічному процесі та пошані до особистості. В. Ягупов визначає основні ознаки педагогічного такту: вимогливість без брутальності та прискіпливості; педагогічний вплив без наказів, навіювань, попереджень, приниження особистої гідності вихованця; уміння висловлювати розпорядження, вказівки та прохання без благання, але і без марнославства; уміння слухати співрозмовника, не виказуючи байдужості та вищості; урівноваженість, самоволодіння і діловий тон спілкування без дратівливості та сухості; простота в спілкуванні без фамільярності та панібратства, без «показухи»; принциповість і наполегливість без упертості; уважність, чуйність і емпатійність без їх підкреслення; гумор без насмішки; скромність без удаваності.

Отже, основним інструментом виховного впливу на вихованців дитячого танцювального колективу є особистість педагога, його професійна майстерність, рівень зрілості в педагогічній діяльності та особистісні якості, бо «той, хто на все життя обирає педагогічну професію, має володіти бодай трьома особливостями: умінням шанувати і любити людей більше, ніж себе; умінням упродовж життя набувати знань і різновидів людського досвіду (теоретичного, практичного, естетичного); умінням передавати досвід учням».

Питання 2. Професійні та особистісні якості керівника хореографічного колективу

Різномісна діяльність хореографа передбачає володіння комплексом необхідних професійних знань, умінь та навичок, але насамперед – вияву професійно-значущих особистісних якостей. Так, до професійних умінь і навичок, якими має володіти педагог-хореограф, О. Бурля відносить хореографічні, педагогічні, балетмейстерські, організаторські, дизайнерські й менеджерські. У своєму дослідженні вона пропонує концептуальну модель формування педагогічної майстерності керівника хореографічного об'єднання, яка включає знання, уміння та навички з теорії і методики хореографічної роботи з дітьми (принципи, форми, методи, напрями та умови організації освітнього процесу, види планування та форми звітності хореографічної роботи, зміст, структуру та методику проведення різних видів занять, особливості хореографічної роботи з дітьми різного віку, особливості організації концертної діяльності та виховної роботи, засоби підвищення кваліфікації керівника та майстерності учасників дитячого творчого об'єднання, методику роботи з класичного, народно-сценічного та інших видів хореографічного мистецтва, особливості дихання в хореографії тощо); психолого-педагогічні знання (особливості формування та етапи розвитку дитячого колективу, вікові особливості розвитку дітей, психологічні аспекти дитячої хореографічної творчості, специфіку індивідуальної роботи з обдарованими дітьми, групою дівчаток, хлопчиків, у мішаних групах тощо); знання та вміння з балетмейстерської роботи (вимоги до дитячого репертуару, закони драматургії та композиції танцю, системи запису танців, методику роботи над постановкою танців, їх сценічним оформленням та інше); загальнонаукові знання (Конвенція про права дитини, Концепція розвитку національної освіти в XXI столітті тощо); соціально-економічні знання (економічні умови організації художньо-педагогічної діяльності, режим фінансового забезпечення художньо-педагогічних проєктів); знання основ правового забезпечення професійної діяльності (загальне законодавство про працю, законодавчі та нормативні акти в галузі освіти, культури, правового захисту дитини, законодавче забезпечення економічної діяльності).

До цього слід додати професійну компетентність, прагнення до фахового зростання, творче ставлення до мистецтва, достатній рівень виконавської майстерності, дотримання педагогічної етики, вільне володіння державною мовою.

Педагог-хореограф має володіти низкою особистісних якостей, до яких можна віднести об'єктивну самооцінку професійної підготовки, любов до дітей, працелюбність, розвинену уяву, незалежність творчого мислення, цілеспрямованість, відповідальність, самокритичність, вимогливість до себе та впевненість у собі, комунікабельність, спостережливість, енергійність, суспільну активність, витриманість, принциповість, охайність, доброзичливість, ерудованість, організаційні вміння та моральну стійкість.

На сьогодні діяльність керівника танцювального колективу характеризується багатоаспектністю і визначає ряд функцій, які він повинен виконувати:

1) організаційно-керівна (керівник-хореограф виступає організатором колективу і забезпечує його функціонування);

2) навчально-виховна (керівник навчає виконавській майстерності та відповідає за духовно-естетичне виховання учнів);

3) розвивальна (керівник відповідає за всебічний розвиток учнів шляхом рівноцінного фізичного, емоційного, естетичного, інтелектуального, креативного виховання);

4) балетмейстерська (керівник є головним балетмейстером-постановником, за винятком колективів, у яких працюють запрошені балетмейстери);

5) репетиторська (керівник здійснює репетиційний процес, виконуючи функції головного педагога-репетитора);

6) концертно-виконавча (керівник планує та здійснює виступи на концертах, виховних та суспільних заходах, бере участь у конкурсах, фестивалях).

Керівник колективу (працівник закладу позашкільної освіти) має право на:

– внесення керівництву закладу позашкільної освіти й органам управління освітою пропозицій щодо поліпшення освітнього процесу, подання на розгляд керівництву та методичній раді пропозицій щодо морального та матеріального заохочення вихованців, застосування

стягнень до тих, хто порушує правила внутрішнього трудового розпорядку, які діють у закладі освіти;

- вибір форм підвищення педагогічної кваліфікації;
- участь у роботі методичних об'єднань, нарад та зборів, інших заходах, пов'язаних з організацією освітньої роботи;
- проведення в усталеному порядку дослідно-експериментальної, пошукової роботи;
- вибір педагогічно обґрунтованих форм і методів роботи з вихованцями;
- захист професійної честі, гідності відповідно до законодавства;
- соціальне та моральне заохочення за досягнення вагомих результатів у виконанні покладених на них завдань;
- об'єднання в професійні спілки, участь в інших об'єднаннях громадян, діяльність яких не заборонена законодавством.

Керівник колективу (працівник ЗПО) зобов'язаний:

- виконувати навчальні плани та програми;
- надавати знання, формувати вміння й навички з хореографічної позашкільної освіти диференційовано, відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, здібностей вихованців;
- сприяти збереженню здоров'я, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей вихованців відповідно до їх індивідуальних особливостей і запитів;
- визначати мету та конкретні завдання хореографічної позашкільної освіти, вибрати адекватні засоби їх реалізації;
- здійснювати педагогічний контроль за дотриманням вихованцями морально-етичних норм поведінки, правил внутрішнього трудового розпорядку закладу позашкільної освіти, вимог інших документів, що регламентують організацію освітнього процесу;
- дотримуватися педагогічної етики, поважати гідність вихованців, захищати їх від будь-яких форм фізичного, психічного насильства; виховувати своєю діяльністю повагу до принципів загальнолюдської моралі;
- берегти здоров'я вихованців, захищати їх інтереси, пропагувати здоровий спосіб життя;
- виховувати повагу до батьків, жінок, старших за віком, народних традицій і звичаїв, духовних і культурних надбань народу України;

- постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну та політичну культуру;
- вести документацію, пов'язану з виконанням посадових обов'язків (журнали, плани роботи тощо);
- виховувати особистим прикладом і настановами повагу до державної символіки, принципів загальнолюдської моралі;
- дотримуватися вимог статуту ЗПО, виконувати правила внутрішнього розпорядку та посадові обов'язки;
- брати участь у роботі методичної ради ЗПО;
- виконувати накази та розпорядження керівника закладу позашкільної освіти, органів державного управління, до сфери управління яких він належить.

Отже, керівник танцювального колективу має знати та дотримуватися прав та обов'язків, бути всебічно розвинутою, креативною особистістю і поєднувати в собі здібності педагога, балетмейстера-постановника, репетитора, вихователя та організатора.

***Питання 3.** Стилi та моделi педагогiчного спiлкування керiвника хореографiчного колективу*

Важливим у роботі керівника хореографічного колективу є вибір стилю керівництва, тобто педагогічної взаємодії з вихованцями. Стиль взаємодії як складник методичного управління є інформаційно-емоційною єдністю, у якій виділяється емоційний та інформаційний напрями. Емоційний напрям підпорядковується психологічним законам, а інформаційний – логічним.

Типи керівників і стилі керівництва вперше були досліджені німецьким психологом Куртом Левінім (1938), який запропонував і назви основних стилів: авторитарний (директивний), демократичний (колегіальний) та ліберальний (непослідовний, вільний, анархічний). Кожен з них характеризується конкретними виявами: формальним (форма комунікації) і змістовим (зміст діяльності).

Авторитарний (директивний) стиль роботи – це стиль безперечного авторитету керівника, який характеризується повним одноосібним прийняттям рішень (до того ж тільки власного формулювання), намаганням залишити за собою виключне право заохочувати і карати.

Усі впливи керівника-автократа зводяться до наказової форми, ультимативних вимог, розпоряджень. Будь-які відхилення, неточності

при їх виконанні, прояв ініціативи і самостійності викликають реакцію у вигляді покарань, доган, позбавлення заохочень тощо. Такий педагог детально і суворо контролює всю діяльність і поведінку учнів, але не з метою прояву піклування про них, допомоги їм, а з єдиним наміром – усе зробити для того, щоб не зірвати виконання поставленого перед ними завдання. Авторитарний педагог-хореограф не диференціює завдання, не враховує індивідуальний принцип навчання, його зауваження та рекомендації носять загальний характер.

Демократичний або колегіальний стиль керівництва характеризується передачею педагогом частини своїх повноважень і функцій учасникам колективу або своїм помічникам, педагогам-репетиторам. Для прийняття тих чи інших рішень керівник залучає весь колектив або його актив, обговорюючи й узгоджуючи з ним усі пропозиції.

Прийняття спільних рішень, які стосуються діяльності колективу, сприяють розвитку ділової ініціативи в керівника і самостійність у його колег та вихованців, не переходячи тієї межі, за якою він може стати залежним. Колективне вирішення проблем керівник-демократ застосовує не заради форми. Він дійсно бажає знати думку дітей та колег, щоб урахувати її, приймаючи рішення. Разом з тим відповідальні і термінові справи, які вимагають невідкладних дій, керівник колективу виконує сам.

У спілкуванні зі своїми вихованцями керівник колективу, який користується колегіальними методами управління, не має диктаторського тону, нервовості, роздратованості. Усі звертання виконуються ним у формі прохань, порад, рекомендацій. Контролюючи діяльність членів колективу, керівник намагається зосередити увагу на головному. У стосунках з дітьми та колегами він об'єктивний, справедливий, ввічливий, делікатний, доброзичливий і завжди доступний для контакту. У роботі не боїться конкуренції, а у своєму оточенні надає перевагу кваліфікованим спеціалістам.

Ліберальний (непослідовний, вільний, анархічний) стиль керівництва характеризується мінімальним втручанням педагога-хореографа у процес управління колективом. Контроль за діяльністю підлеглих він здійснює час від часу, основне своє призначення бачить у

передачі інформації й посередництві між колективом та іншими, що заважає йому знати внутрішні процеси взаємодії.

Педагогам-лібералам притаманний темпераментний, артистичний стиль викладання, який супроводжується особистим показом, наведенням прикладів, використанням образних порівнянь. Але результативність такого навчання є здебільшого низькою, оскільки емоційність спрямовується не на розвиток учня, а на себе. У кращому випадку, педагог підтримує хореографічні успіхи вихованців і водночас не дає слушних зауважень, рекомендацій, пояснень, що теж знижує продуктивність освітнього процесу. Будь-які порушення дисципліни, невиконання завдання він приймає без критичної оцінки. Такий керівник украй байдужий до своєї управлінської діяльності, думки вихованців, їхніх батьків та колег про нього, мало спілкується і безініціативний у всьому.

Як правило, у своїй роботі будь-який педагог застосовує всі три стилі, але прояв кожного з них буває різним. Переважання одного чи двох з них характеризує той чи інший індивідуальний стиль керівництва. Якщо два стилі керівництва проявляються однаково і домінують над третім, його слід вважати проміжним (директивно-колегіальним, колегіально-ліберальним). Можна зустріти такі форми керівництва, коли жоден із стилів не переважає над іншими. Такий метод управління відносять до змішаного типу керівництва.

Відомий психолог В. Кан-Калік визначає такі *стилі педагогічного спілкування з учнями*:

1. Спілкування на основі високих професійних установок педагога, його відношення до педагогічної діяльності в цілому. Про таких говорять: «За ним діти по п'ятах ходять!».

2. Спілкування на основі дружнього ставлення – передбачає захоплення загальною справою. Педагог виконує роль наставника, старшого товариша, учасника спільної навчальної діяльності.

3. Спілкування-дистанція відноситься до найпоширеніших типів педагогічного спілкування, формує відносини «вчитель-учень».

4. Спілкування-залякування – негативна форма спілкування, антигуманна, яка підкреслює відсутність педагогічної майстерності в керівника колективу.

5. Спілкування-загравання характерне для молодих викладачів, які прагнуть популярності. Таке спілкування забезпечує дешевий авторитет.

У педагогічній практиці існують також *моделі педагогічного спілкування*.

Модель I – «Сократ». Це педагог із репутацією улюбленця дискусій та суперечок, який спеціально їх проворкує під час занять. Для нього характерні індивідуалізм, несистематичність освітнього процесу внаслідок постійної конфронтації, у якій учні вчать захищати власні позиції та відстоювати особисту точку зору.

Модель II – «Керівник групової дискусії». Головним вважає досягнення згоди і започаткування співробітництва між учнями, відводить собі роль посередника, для якого пошук демократичної згоди важливіший за результати дискусії.

Модель III – «Майстер». Педагог виступає зразком для наслідування, що підлягає безумовному копіюванню і, перш за все, не в освітньому процесі, а у відношенні до життя.

Модель IV – «Генерал». Запобігає всілякій двозначності, підкреслено вимогливий, чітко домагається слухняності, адже вважає, що завжди і в усьому правий, а учень як армійський новобранець повинен беззаперечно підкорятися наказам.

Модель V – «Менеджер». Педагог прагне до обговорення з кожним учнем завдання, якісного контролю за його виконанням і оцінки кінцевого результату.

Модель VI – «Тренер». Атмосфера спілкування в колективі пронизана духом корпоративності. Учні підпорядковані гравцям однієї команди, де кожен окремо не важливий як індивідуальність, але всі разом можуть багато чого. Педагогу відводиться роль натхненника групових зусиль, для якого головне – кінцевий результат, блискучий успіх, перемога.

Модель VII – «Гід». Утілений образ ходячої енциклопедії. Лаконічний, точний, стриманий. Відповіді на всі питання йому відомі задалегідь, як і самі питання. Технічно бездоганий і саме тому часто нудний.

Питання 4. Поняття «індивідуальний стиль педагога-хореографа»

Дуже важливим фактором діяльності педагога-хореографа, керівника танцювального колективу є його індивідуальний стиль.

До основних ознак індивідуального стилю педагогічної діяльності відносяться темперамент (час і швидкість реакції, індивідуальний темп праці, емоційність); характер реакцій на різні педагогічні ситуації; вибір та особливості використання методів навчання та засобів виховання; стиль педагогічного спілкування (авторитарний, демократичний та ліберальний); манера спілкування (голос, міміка, жестикуляція, поза, рухи), поведінки та одягу; вибір тих чи інших видів заохочень та покарань; використання засобів психолого-педагогічного впливу на учнів.

Індивідуальний стиль педагогічної діяльності проявляється в здібностях педагога застосовувати традиційні та передові засоби навчання з урахуванням своїх індивідуальних нахилів, особистісного педагогічного досвіду та рис характеру.

Обов'язковими складовими індивідуального стилю педагога-хореографа, окрім педагогічної, є балетмейстерська і виконавська діяльність.

Вивчаючи педагогічний досвід хореографічної роботи, слід запобігати прямому його наслідуванню. Це, як правило, призводить до безперспективності, а іноді дає погані результати. Кожен педагог-хореограф, керівник танцювального колективу повинен пам'ятати, що наслідування в хореографічному мистецтві призводить до самознищення. Тому варто формувати індивідуальний стиль хореографічної діяльності, який сприятиме створенню самобутнього колективу, зі своїм творчим кредо і танцювальним почерком.

Питання 5. Портфоліо керівника колективу

У перекладі з італійського «портфоліо» означає «папка з документами».

Є безліч визначень цього поняття, пропонується одне з них: «портфоліо педагога - це спосіб фіксування, нагромадження матеріалів, що демонструють рівень професіоналізму педагога й уміння вирішувати завдання своєї професійної діяльності». Портфоліо педагога показує рівень його підготовленості й активності в освітніх видах діяльності.

Електронне портфоліо – це веб-базований ресурс, сайт педагога, що відбиває його індивідуальність і професійні досягнення. У педагога повинно бути якесь «досьє успіхів», у якому зазначено все цікаве й гідне з того, що відбувається в його житті. Таким досьє може стати сайт педагога (блог) або портфоліо педагога.

Головне призначення портфоліо – продемонструвати найбільш значимі результати практичної діяльності для оцінки своєї професійної компетенції, такі як реалізовані проекти, участь у конкурсах, проведені педагогом дослідження.

Портфоліо дозволяє педагогові проаналізувати, узагальнити й систематизувати результати своєї роботи, об'єктивно оцінити власні можливості й спланувати дії щодо подолання труднощів і досягнення більше високих результатів.

Друге важливе призначення портфоліо – це альтернативна форма оцінки професіоналізму й результативності роботи педагога при проведенні експертизи на відповідність заявленої кваліфікаційної категорії.

Види портфоліо педагога:

– портфоліо досягнень – у цьому випадку акцент потрібно зробити на документи, що підтверджують успіхи діяльності;

– портфоліо презентаційний – необхідний при наданні на нове місце роботи, особливо в тих випадках, коли заробітна плата призначається за підсумками співбесіди;

– портфоліо тематичний – у цьому варіанті акценти розставляються на тематично відокремлені творчі роботи в різних сферах діяльності;

– портфоліо комплексний – поєднує в собі перераховані вище види.

Структура портфоліо педагога:

1. Загальні відомості про педагога:

- освіта;
- трудовий і педагогічний стаж роботи;
- підвищення кваліфікації;
- нагороди, грамоти, листи-подяки;
- копії документів.

2. Результати педагогічної діяльності:

- відомості про наявність переможців;

- відомості про вступ до вузів за фахом тощо.

3. Науково-методична діяльність:

- робота в методичному об'єднанні, співробітництво з іншими методичними центрами, вузами й іншими установами;
- участь у професійному й творчому педагогічному конкурсах;
- участь у методичних і предметних тижнях;
- організація й проведення семінарів, круглих столів, майстер-класів тощо;
- проведення наукових досліджень;
- розробка авторських програм;
- підготовка творчого звіту, реферату, доповіді, статті;
- список творчих робіт, рефератів, навчально-дослідницьких робіт, проєктів;
- сценарії позашкільних заходів, концертів, фотографії й відеокасети із записом проведених заходів;
- програми роботи гуртків, інші документи.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Як Ви розумієте поняття «педагогічна майстерність керівника хореографічного колективу»?
2. Пригадайте, які професійні та особистісні якості Ви цінували в свого вчителя хореографії? Які Вам не подобались? Чому?
3. На основі прочитаного матеріалу визначте, які професійні та особистісні якості Ви маєте і яких Вам не вистачає.
4. Якому стилю керівництва хореографічним колективом Ви б надали пріоритет? Чому?
5. Хто з Ваших викладачів має власний педагогічний почерк? У чому, на Вашу думку, він проявляється?

Тема 5. Організація освітнього процесу в хореографічному колективі

План

1. Принципи організації роботи хореографічного колективу.
2. Зміст організаційної роботи керівника хореографічного колективу.
3. Матеріально-технічна база колективу.

Література

[61, с. 48-53; 13, с. 88-97; 73, с. 74-116; 55, с. 26-60; 19; 25; 30; 67]

Питання 1. Принципи організації роботи хореографічного колективу

Організаційна діяльність – це перша ланка, з якої починає функціонувати хореографічний колектив. Організаційна діяльність має регламентуватися основними законами (Закон України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Положення про позашкільний навчальний заклад») і відбуватися в правовій площині.

Організація роботи хореографічного колективу базується на відповідних принципах (принцип – від лат. початок, основа – першооснова, те, що лежить в основі певної теорії, вчення, науки, світогляду тощо):

- принцип єдності культури й освіти передбачає орієнтування на національні та світові мистецькі цінності, національні пріоритети освіти дітей в Україні;

- принцип використання педагогічного потенціалу мистецтва (виховний, мотиваційний, комунікативний, творчо-спонукальний, інформативно-пізнавальний, гедоністичний, релаксаційний, естетико-культурологічний);

- принцип міждисциплінарності та інтеграції передбачає взаємовплив різних видів хореографії та видів мистецтва;

- принцип багатокладності та варіативності передбачає можливість широкого вибору змісту, форм і засобів навчання та виховання, запровадження поліваріативності навчальних програм, поглиблення і розширення їх практичної спрямованості;

- принцип взаємозв'язку процесу виховання і навчання спрямований на вирішення виховних завдань у процесі хореографічних занять та розширення світогляду учнів у процесі проведення виховної роботи;

- принцип гуманізації визначає пріоритет формування гуманної, людяної, доброзичливої особистості;

- принцип виховання в діяльності передбачає формування особистісних якостей у процесі хореографічної діяльності, почуття причетності до суспільного життя та праці дорослих, виховання колективізму, громадської активності та свідомої дисципліни;

- принцип стимулювання передбачає підтримку успіхів учасників колективу в навчанні, творчості та самоосвіті;

– принцип доступності передбачає добір змісту хореографічного навчання, який відповідає віковим особливостям учнів, рівню їх хореографічних здібностей;

– принцип природовідповідності, особистісно-орієнтованого, індивідуально-диференційованого підходу до дитини (орієнтація на особистісні, вікові особливості дітей та їх статеві відмінності);

– принцип самостійності й активності особистості полягає в забезпеченні психолого-педагогічної атмосфери, яка сприяє виявленню, розвитку і реалізації учнями пізнавальної самостійності, творчої активності, прояву обдарованості та таланту;

– принцип практичної спрямованості передбачає набуття учнями певних допрофесійних умінь і навичок;

– принцип систематичності і послідовності передбачає плановість організації роботи, виключає прояв випадкових заходів;

– принцип комплексності передбачає вплив на всі сторони особистості дитини з метою всебічного та гармонійного його розвитку;

– принцип добровільності передбачає право вибору творчого колективу за власним бажанням;

– принцип регіональності передбачає ознайомлення з культурними надбаннями свого регіону, включення до змісту танцювального репертуару номерів, які б відображали особливості культурних традицій відповідного краю;

– принцип самобутності колективу відображає його неповторність та оригінальність.

Питання 2. Зміст організаційної роботи керівника хореографічного колективу

Організаційна робота триває впродовж усього періоду функціонування колективу та спрямована на укріплення здобутих досягнень, надбання перспектив фахового росту та пропаганди мистецтва хореографії.

Організаційна робота в хореографічному колективі охоплює організацію та створення хореографічного колективу; забезпечення зручним приміщенням та відповідним обладнанням, технічними засобами; комплектацію груп; організацію загальних зборів колективу; налагодження культурних зв'язків; організацію дозвілля.

Безпосереднім виконавцем організаційної роботи в хореографічному колективі є керівник, який:

- комплектує склад колективу, забезпечує його збереження;
- здійснює педагогічну діяльність, особистісно-зорієнтоване навчання і виховання, педагогічно обґрунтований вибір форм, засобів та методів роботи, виходячи з психолого-педагогічних особливостей вихованців;
- створює умови для цілісного розвитку особистості;
- виявляє і підтримує талановитих та обдарованих вихованців, сприяє формуванню їх професійних інтересів;
- бере участь у розробці й реалізації навчальних програм, запроваджуючи сучасні освітні технології навчання й виховання;
- працює в співдружності з батьками та керівниками інших гуртків (творчих колективів);
- забезпечує участь дітей у масових заходах закладу позашкільної освіти міста, області, всеукраїнських і міжнародних конкурсах і фестивалях;
- проводить профілактичну роботу з безпеки життєдіяльності і заняття з додержанням правил охорони праці та санітарно-гігієнічних норм;
- веде відповідну документацію та вчасно звітує про результати своєї роботи і досягнення вихованців;
- поважає гідність дитини, своєю доброзичливою поведінкою утверджує повагу до принципів загальнолюдської моралі.

Навчальний рік у закладі позашкільної освіти починається 1 вересня. Комплектування груп здійснюється в період з 1 по 15 вересня, який вважається робочим часом керівника. Тривалість навчального року в різних типах закладів позашкільної освіти встановлює Міністерство освіти і науки України або інший центральний орган виконавчої влади, до сфери управління якого він належить, за погодженням з Міністерством освіти і науки України. У канікулярні, вихідні та святкові дні заклад позашкільної освіти (ЗПО) може працювати за окремим планом, затвердженим його керівником.

Керівники гуртків працюють відповідно до розкладу занять, затверджених директором закладу. Обсяг педагогічного навантаження визначає керівник ЗПО згідно з законодавством і затверджує для

держаних і комунальних ЗПО відповідний орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування, до сфери управління якого належить цей заклад, а для приватних ЗПО – засновник (власник).

Тривалість одного заняття в ЗПО визначають навчальні плани та програми з урахуванням психофізіологічного розвитку й допустимого навантаження для різних вікових категорій. Перерви між заняттями є робочим часом керівника гуртка та визначаються режимом щоденної роботи ЗПО.

Перерозподіл або зміну педагогічного навантаження упродовж навчального року здійснює керівник закладу в разі зміни кількості годин за окремими навчальними програмами, передбаченими робочим навчальним планом, а також за письмовою згодою педагогічного працівника з дотриманням законодавства про працю.

Керівник хореографічного колективу не має права самоусуватися від виконання професійних обов'язків, крім випадків, передбачених законодавством. Керівник підлягає атестації, як правило, один раз на п'ять років відповідно до порядку, встановленого Міністерством освіти і науки України. Перед початком роботи працівник (керівник хореографічного колективу) має ознайомитися і підписати посадову інструкцію (Додаток 1).

Важливим моментом організації роботи колективу є його комплектація. Набір до колективу проходить за принципами масовості, добровільності, обліку вікових особливостей і територіального принципу. Форми та методи набору до колективу існують такі: реклама в засобах масової інформації (радіо, телебачення, газети, журнали), розповсюдження рекламних буклетів про набір до колективу, концертні виступи з оголошеннями про набір, бесіди з дітьми і батьками в школах і дошкільних установах тощо.

Прийом вихованців до закладу позашкільної освіти здійснюють на підставі заяви батьків або осіб, які їх замінюють, за наявності довідки медичного закладу про відсутність протипоказань для занять хореографією. Прийом може здійснюватися впродовж навчального року (по закінченню комплектування груп) як на безконкурсній основі, так і за конкурсом, умови якого розробляє заклад позашкільної освіти.

Середня наповнюваність гуртків у ЗПО становить, як правило, 10-15 вихованців (не більше 25) залежно від профілю, навчальних планів,

програм, умов організації освітнього процесу, рівня професійності майстерності керівника та здібностей вихованців. Відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту» (ст. 18 п. 2) та наказу Міністерства освіти і науки № 731 від 27.10.2006 р. «Про затвердження Типових навчальних планів позашкільних навчальних закладів, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України на 2006/2007 навчальний рік» середня наповнюваність груп становить, як правило, 10-15 вихованців.

Як тільки групи укомплектовані, керівник гуртка подає директору на затвердження графік занять і гурток починає свою діяльність.

Під час прийому учасників до хореографічного колективу керівник разом з викладацьким складом проводить співбесіду, визначає пропорційність фізичних параметрів і загальну фізичну підготовку дитини, перевіряє відчуття ритму, координацію рухів; визначає рівень хореографічної підготовки; формує групи за списками; призначає загальні збори колективу.

Під час організації загальних зборів керівник колективу знайомить присутніх із викладацьким складом, забезпечує обрання активу (старости, культіда, фоторепортера тощо), розповідає про історію та досягнення колективу, влаштовує перегляд концертних виступів, знайомить з традиціями колективу, досягненнями випускників, надає інформацію про правила відвідування занять, оголошує розклад занять.

До організаційної діяльності керівника відносять також налагодження культурних зв'язків (шефська діяльність з метою пропаганди хореографічного мистецтва, організація концертів та зустрічей з видатними діячами мистецтва та ін.), організація дозвілля (налагодження дружніх стосунків з іншими хореографічними колективами; відвідування концертів та балетних вистав; відпочинок тощо).

У процесі організаційної роботи керівник колективу має формувати особливий тип міжособистісних відносин, для яких характерні висока згуртованість, колективістське самовизначення, колективістська ідентифікація, соціально важливий характер мотивації міжособистісних виборів, висока референтність членів колективу у ставленні один до одного, об'єктивність у покладанні й прийнятті відповідальності за результати спільної танцювальної діяльності.

Отже, організаційна робота займає важливе місце в роботі танцювального колективу, від якої залежить результативність і якість освітнього процесу.

Модель організації роботи гуртка

1. Надання адміністрації необхідних документів про гурток. Визначення напрямку діяльності гуртка, його ролі, основної мети і задач. Ознайомлення з посадовими обов'язками. Ознайомлення з методичними рекомендаціями щодо організації роботи гуртка.

2. Складання навчальної програми гуртка (не пізніше, ніж за 10 днів до початку його роботи). Узгодження програми з директором, методистом. Затвердження програми.

3. Комплектування груп. Оформлення кабінету. Підготовка необхідних матеріалів, обладнання для занять.

4. Складання календарно-тематичного плану роботи гуртка на семестр (навчальний рік).

5. Складання розкладу занять гуртка (кожної групи).

6. Оформлення журналу обліку роботи гуртка.

7. Проведення вступного заняття. Проведення вступного інструктажу з техніки безпеки з обов'язковою реєстрацією в журналі на окремій сторінці. Складання конспектів занять та їх проведення. Заповнення журналу гуртка на початку заняття і по закінченню. Організація самоврядування в гуртку (вибори старости, його заступника, розподіл обов'язків між вихованцями). Проведення батьківських зборів.

8. Участь у методичних заходах закладу, районного/міського методичного кабінету (РМК/ММК). Робота із самоосвіти. Проведення відкритих занять для педагогів і батьків. Відвідування занять інших керівників гуртків.

9. Організація масових заходів з гуртківцями (мистецькі проєкти, екскурсійна, концертна діяльність і т.д.). Залучення батьків до організації та проведення масових заходів.

10. Участь у районних, міських, всеукраїнських заходах (конкурси, огляди, акції, виставки тощо).

11. Підсумкове заняття. Творчий звіт гуртка. Заохочення кращих гуртківців.

12. Самоаналіз виконання навчальної програми і плану роботи гуртка.

Для зручності керівник колективу має заповнити картку гуртка та картку гуртківця. Наведемо приклади.

Картка гуртка

1. Назва навчальної установи.
2. Напрямок діяльності гуртка.
3. Назва гуртка та рівень навчання.
4. Основні дані про керівника гуртка:
  - прізвище, ім'я, по батькові;
  - рік, число, місяць народження;
  - освіта;
  - назва закладу освіти, рік закінчення;
  - спеціальність за дипломом;
  - педагогічний стаж, стаж роботи на посаді керівника гуртка;
  - у якому році проходив(ла) курси підвищення кваліфікації як керівник гуртка (якщо курси підвищення кваліфікації закінчив(ла) упродовж останніх 5 років за іншою спеціальністю, укажіть їх);
  - рік проходження останньої атестації, рішення атестаційної комісії;
  - які має нагороди;
  - працює на ставку, 0,5 ставки, 0,3 ставки (підкресліть або вкажіть інші дані).
5. Основні дані про гурток:
  - рівень навчання;
  - на який період навчання розрахований;
  - вік вихованців;
  - кількість годин на тиждень;
  - наповнюваність гуртка;
  - педагогічне навантаження;
  - за якою програмою працює, ким рекомендована;
  - ким і коли затверджений навчальний план і програма гуртка;
  - участь вихованців у громадському житті закладу позашкільної освіти, проведенні масових заходів, конкурсах тощо;

– результативність роботи гуртка (досягнення вихованців, науково-дослідницька робота, досягнення педагога тощо).

Адміністрація закладу

Директор закладу позашкільної освіти _____ (_____) тел.

Заступник директора з навчально-виховної роботи _____ (_____) тел.

Завідуючий центром _____ (_____) тел.

Психолог _____ (_____) тел.

Завідуючий господарською частиною _____ (_____) тел.

Методисти _____ (_____) тел.

Адреса закладу _____

р/рахунок _____

Необхідні телефони

Контактний телефон	Мобільний телефон	ПІБ, назва організації

Картка гуртківця

1. Прізвище, ім'я.
2. Дата народження (число, місяць, рік).
3. Школа. Клас.
4. Домашня адреса.
5. ПІБ матері, місце роботи, контактний телефон
6. ПІБ батька, місце роботи, контактний телефон.
7. Назва гуртка.

Психологічні особливості (заповнюється за участю психолога)

№ з/п	ПІБ	Особливості характеру	Здібності, інтереси	Поради всихолога

Анкета первинного опитування гуртківців

Шановний учень!

Ця анкета допоможе нам краще познайомитися з тобою, твоїми бажаннями та сподіваннями щодо навчання в нашому закладі позашкільної освіти. Тому просимо вибрати з запропонованого переліку відповіді на питання, які збігаються з твоєю думкою, і підкреслити їх.

1. До закладу я прийшов із бажанням займатися улюбленою справою.

2. Хочу знайти нових друзів.

3. Хочу дізнатися про щось нове, що не вивчав у школі.

4. Маю надію, що заняття допоможуть мені долати труднощі.

5. Маю надію, що мені допоможуть виправити мої недоліки.
6. Хочу, щоб заняття допомогли мені обрати майбутню професію.
7. Хочу цікаво проводити вільний час.
8. Інше (за бажанням).

Питання 3. Матеріально-технічна база колективу

Для успішного функціонування хореографічного колективу важливим є створення матеріально-технічної бази, яка включає:

- приміщення для занять (репетиційний зал) – просторе (5 кв. м. на кожного учня), світле, чисте, легко провітрюване, естетично оформлене (портрети майстрів хореографічного мистецтва, видатних балетмейстерів, схеми з методичними матеріалами, танцювальними позами тощо), з дерев'яним (палубним) покриттям, обладнане дзеркалами і двох-рівневими верстатами (відповідно до вимог), температура повітря повинна бути приблизно +15°+16°;

- роздягальні і душові кімнати;
- кімната педагогів та концертмейстерів;
- костюмерна;
- фонди для придбання репетиційного одягу, взуття, костюмів;
- методичне забезпечення освітнього процесу (навчально-методична література, нотний та наочно-ілюстративний матеріал тощо);
- технічне забезпечення (музичні інструменти, відео і аудіоапаратура).

Приміщення та обладнання для проведення хореографічного навчання мають відповідати професійним, санепідеміологічним і технічно безпечним вимогам.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Що включає в себе поняття «організаційна робота керівника хореографічного колективу»?

2. Чи може залежати успіх роботи хореографічного колективу від наявності організаційних здібностей у його керівника? Обґрунтуйте свою відповідь. Наведіть приклади.

3. Якби у Вас була можливість створити власний колектив, то яку матеріально-технічну базу Ви б хотіли мати для його продуктивного функціонування?

Тема 6. Форми та методи організації освітнього процесу в хореографічному колективі

План

1. Форми організації освітнього процесу в хореографічному колективі.
2. Основні методи та прийоми хореографічного навчання.
3. Етапи формування хореографічних навичок.

Література

[61, с. 65-67, с. 101-104; 8; 14; 66; 75; 19; 30; 25]

Питання 1. Форми організації освітнього процесу в хореографічному колективі

Форма навчання в хореографічному колективі – це спосіб організації освітньої та творчої діяльності.

Форми організації навчально-тренувального процесу розподіляються відповідно до кількісного складу учасників колективу (індивідуальні, групові, фронтальні) та мети їх проведення (навчання, виховання, постановка концертного номеру тощо). Серед форм роботи в хореографічних колективах застосовують заняття, концертну діяльність, виховні заходи, підвищення кваліфікації керівника та хореографічної майстерності вихованців.

Основною формою організації навчання в хореографічних колективах є заняття, які проводяться за встановленим розкладом, у певній послідовності, що забезпечує планомірне, систематичне засвоєння програми навчання. У танцювальній практиці ці форми занять називають репетиціями.

Результатом навчально-тренувального процесу є концертна діяльність, яка також виступає однією з форм роботи хореографічного колективу і є обов'язковою. Участь колективу в різноманітних видах концертних програм (тематичні, національні, інтернаціональні, ювілейні та ін.) дозволяє визначити правильність роботи керівника щодо підбору репертуару, збагатити танцювальний досвід учасників, підвищити рівень їх сценічної культури і слугує одним із видів реклами колективу.

Виховна робота проводиться в колективі систематично і може застосовуватися як окрема форма або як засіб вирішення окремих виховних завдань під час проведення навчальних хореографічних

занять. Форми виховної роботи можуть розподілятися за об'єктом впливу (індивідуальні, масові, групові), напрямками виховання (естетичні, фізичні, моральні, пізнавальні, трудові, розважальні) та провідним методом їх організації (словесні, наочні, практичні). Вибір форми залежать від мети і завдання виховного заходу; вікових та індивідуальних особливостей дітей; рівня хореографічної підготовки вихованців колективу та умов, у яких здійснюється виховний вплив; педагогічної майстерності керівника.

Виховна робота може бути як запланованою, так і епізодичною. Планування виховної роботи проходить на початку року і відображається в річному плані роботи колективу. Педагог має записати назву виховного заходу, його мету та завдання, визначити термін та форму проведення, указати відповідальних. Планування робить таку діяльність педагогічно доцільною та цілеспрямованою і дає змогу управляти процесом виховання, координувати всі педагогічні впливи, поглиблювати й розширювати цілі та завдання виховання.

Крім запланованих форм виховної роботи, керівник колективу упродовж навчального року систематично застосовує методи корекції взаємовідношень між дітьми, реагує на конфліктні ситуації, працює над виявленням та своєчасною ліквідацією негативних проявів.

Підвищення професійної майстерності керівника є також важливою формою роботи хореографічного колективу. Виділяють масові форми методичної роботи (педагогічні читання, науково-практичні конференції тощо), групові (методичні об'єднання, танцювальні асоціації та ін.), індивідуальні (самоосвіта, ознайомлення з передовим педагогічним досвідом), активні (майстер-класи, ігрове моделювання тощо). Формами і шляхами підвищення хореографічної майстерності вихованців колективу є концертна діяльність, участь у конкурсах і фестивалях, телевізійних танцювальних проєктах, майстер-класи та ін.

Питання 2. Основні методи та прийоми хореографічного навчання

Метод (шлях досягнення чого-небудь) – поєднання педагогічної діяльності педагога і навчальної діяльності учня.

Метод – це спосіб спільної діяльності керівника колективу і вихованців, у ході якого здійснюється формування спеціальних знань, хореографічних умінь і навичок, розвиток творчого потенціалу.

Використовуючи той чи інший метод, керівник добирає різноманітні прийоми, які є частиною методу. Використання прийомів сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів і в результаті цього глибшому засвоєнню програмового матеріалу.

У педагогіці існує декілька систем класифікації методів. У хореографічній педагогіці найширше використовується традиційна:

- словесні методи і прийоми (бесіда, розповідь (про зміст танцю або характеристика окремого танцювального образу, провідні танцювальні школи), художнє слово, оцінка і самооцінка, взаємний аналіз та самоаналіз діяльності) і прийоми (питання, пояснення, вказівки, заохочення, зауваження, порівняння);

- наочні методи (показ, зразок, наочно-ілюстративний матеріал, ТЗН, моделі (система запису танцю, у тому числі й графічний запис рухів), спостереження);

- практичні методи (ігрові й творчі завдання, наслідування, імітація, змагання, метод емпатії (уявити себе на місці якоїсь істоти, предмету в хореографічному образі).

Деякі методи можна віднести до двох груп, наприклад, метод ідеомоторного тренування (уявне виконання дії з одночасним промовлянням виконуваних елементів вголос і у внутрішній мові) – до практичних та словесних.

При відборі й поєднанні методів слід урахувати відповідність методів принципам, цілям, завданням навчання і змісту програмного матеріалу; віковим особливостям і рівню підготовки членів хореографічного колективу; конкретним умовам і відведеному часу, а також можливостям самого педагога-хореографа.

Провідними для хореографічного навчання є метод показу (первинне сприйняття естетичної форми руху з подальшим образним його осмисленням) і метод вправи (багатократне повторення рухових дій, які дозволяють освоювати, закріплювати й удосконалювати технічну сторону того чи іншого хореографічного руху). У процесі навчання ці методи доповнюються і конкретизуються іншими методами й прийомами залежно від поставленої мети.

Вибір методу роботи залежить від конкретних завдань освітнього процесу. Наведемо декілька варіантів добору методів та прийомів під

час ознайомлення дітей дошкільного віку з українським літературним фольклором (потішками).

1. Мета - ознайомлення з літературно-руховою основою потішки.

Перед тим, як розпочати вивчення рухової основи потішки, педагог має ознайомити дітей з її мовним текстом. Для цього він декілька разів виразно та артистично промовляє її для дітей, а потім повторює з ними разом, можливо, з використанням музичного супроводу (проспівує).

Після цього до слів додаються танцювальні рухи. Важливо, щоб спочатку хореограф на високому емоційному рівні показав зміст вправи (завдання), яку мають засвоїти діти, а потім запропонував їм виконати цю вправу разом з ним. Мелодійність звучання потішок допомагає дітям запам'ятати їх зміст і разом з тим послідовність рухових дій, які виконуються під той чи інший рядок. Отже, у цьому прикладі застосовуються такі методи та прийоми: промовляння, проспівування, показ, наслідування, вправа, ідеомоторне тренування.

2. Мета - розвиток творчої активності дітей із застосуванням потішки. Спочатку хореограф має розповісти зміст потішки, а потім запропонувати її протанцювати («Цуцик, цуцик - куций хвіст», «Під ялинкою у лісі» та ін.). Після дитячої імпровізації важливо зробити аналіз і обрати найбільш вдалий показ, аргументуючи свій вибір. При цьому творчі знахідки інших дітей також потрібно відзначити. Можна давати дітям домашнє завдання: розповісти та протанцювати потішку батькам, вивчити з ними нову потішку для наступного заняття, передати зміст потішки на малюнку. У цьому прикладі застосовуються такі методи: розповідь, імпровізація, показ, аналіз, заохочення, домашнє завдання.

Останнім часом у практиці роботи хореографічних колективів набувають популярності активні методи навчання, які сприяють успішній соціалізації дитини, формування в неї позитивної Я-концепції, розвитку дружніх відносин, мотивації на досягнення успіхів тощо.

Інформаційні - це спосіб організації діалогічної взаємодії учасників навчання з метою знайомства та обміну інформацією, формування соціальних навичок комунікації. Наприклад: «Мое ім'я» (назвати своє ім'я і вигадати про його появу якусь історію), «Перше знайомство» (обрати пару й описати свого партнера словами або рухами), «Хвилина мого життя» (розповісти про випадок, що найбільш запам'ятався),

«Паперові літаки» (зробити з паперу літак, написати на ньому своє ім'я й відпустити, потім знайти людину за ім'ям і розповісти про неї або її перспективи, а інші мають вгадати).

Пізнавальні – це способи організації пізнавальної взаємодії (діалогу) вихованців колективу з метою отримання нових знань, їх систематизації, удосконалення вмінь і навичок. Наприклад, сюжетно-рольові ігри з відтворенням професійної обстановки, подібної до реальної (діти в ролі хореографа під час заняття або варіанти вирішення дітьми конфліктної ситуації в колективі).

Регулятивні – це способи організації освітньої діяльності дітей, завдяки яким приймаються певні правила діалогічної взаємодії учасників діяльності. Наприклад, «Вироблення правил» (створити правила, якими слід користуватися під час концерту, виховної години, участі у фестивалі).

Мотиваційні – це способи організації діалогічної взаємодії, за допомогою яких кожен визначає власну позицію у ставленні до діяльності інших, педагога та самого себе: «Мої очікування» (я чекаю від себе, інших вихованців, педагога); «Самооцінка» (що я вмю, чого хотів навчитися, де це можна використати, як мені це вдалося).

Питання 3. Етапи формування хореографічних навичок

Під час формування хореографічних умінь і навичок можна виділити три етапи:

- початковий (первинне ознайомлення з рухом);
- етап поглибленого і деталізованого навчання;
- етап закріплення і вдосконалення навички виконання руху.

На початковому етапі провідним є метод змістовно-образного ознайомлення з рухом, який може конкретизуватися такими прийомами:

- а) зразковий показ руху педагогом (на високому емоційному підйомі і художньому рівні);
- б) цілісний і поелементний показ;
- в) аналіз музичного супроводу (з урахуванням його співвідношення характеру руху і танцювального образу);
- г) вправа, наслідування.

Широко використовуються словесні методи і прийоми (пояснення правил виконання всього руху й окремих його елементів, образні порівняння, заохочення).

На етапі поглибленого, деталізованого навчання перевага віддається методу вправи (багаторазового повторення рухових дій), який може доповнюватися і конкретизуватися такими прийомами:

- а) традиційного і інтерпретованого виконання руху;
- б) ідеомоторне тренування (уявне виконання дії з одночасним промовлянням виконуваних елементів вголос і у внутрішній мові);
- в) поляризація (розучування протилежного руху з подальшим порівнянням);
- г) змагання з установкою на краще виконання;
- д) контактні прийоми (показ або виправлення педагогом дій дитини під час спільного виконання при контакті рук);
- е) неформальні завдання (навчити батьків, сестру, друга тому, що дитина засвоїла на занятті).

Вправа підкріплюється словесними методами і прийомами (бесіда, образна характеристика, додаткові інструкції, пояснення, вказівки, нагадування, зауваження, заохочення).

На етапі повного усвідомлення, закріплення і подальшого вдосконалення рухового навичу використовується репродуктивні й продуктивні методи і прийоми навчання:

- а) самоконтроль і саморегуляція;
- б) зміна умов виконання руху (музики, початкового положення, реквізиту або атрибутів, контакту з іншою дитиною та ін.);
- в) введення засвоєного руху в дитячу імпровізацію, творча інтерпретація (спільно з педагогом, групою дітей, індивідуально) та інші.

Отже, процес формування хореографічних умінь відбувається за таким принципом: від прямої дії (пояснювально-ілюстративний метод) через вправу і закріплення (відтворюючі методи) до чіткого, свідомого продуктивного і репродуктивного використання танцювальних рухів. Усі методи роботи взаємопов'язані між собою і доповнюють один одного.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Яке поняття є ширшим «форма» чи «метод»? Що ці поняття означають?
2. Назвіть та охарактеризуйте провідні форми роботи в хореографічному колективі.
3. Які методи є пріоритетними в навчанні хореографії? Чому?
4. Які методи можна назвати інноваційними? Наведіть приклади.
5. Назвіть етапи формування хореографічних навичок.

Тема 7. Навчальні програми роботи хореографічних колективів

План

1. Вимоги до навчальних програм.
2. Види програм та їх характеристика.
3. Структура навчальних програм.

Література

[11; 61, с. 61-65; 38; 39; 40; 50; 51]

Питання 1. Вимоги до навчальних програм

Перш ніж почати роботу гуртка, його керівник надає адміністрації установи програму роботи гуртка, рекомендовану Міністерством освіти і науки України. Якщо така програма відсутня, керівник гуртка складає програму самостійно у відповідності до Типових навчальних планів закладів позашкільної освіти згідно з трирівневою класифікацією навчання (початковий, основний, вищий рівні) терміном на 1 місяць, 6 місяців, 1-2 роки (початковий рівень), 1–4 роки (основний та вищий рівні).

Програма (від грец. – об'ява, розпорядження) – нормативний документ, що розкриває зміст моделі майбутньої діяльності керівника колективу (зміст і план діяльності).

Згідно з витягом з наказу № 24 від 17.01.2003 року Міністерства освіти і науки України навчальні програми повинні ґрунтуватися на освітніх стандартах основних навчальних дисциплін, забезпечувати науковість змісту, освітню і виховну цінність, систематичність і послідовність навчання, творчої діяльності, доступність та індивідуальний підхід, доцільність вибору форм і методів роботи. Мова викладання змісту програми має відповідати чинному законодавству.

Програми можуть бути однопрофільними, комплексними, наскрізними, модульними, пошуково-орієнтованими, інтегрованими тощо.

У ході прогнозування змісту програми необхідно дати відповіді на такі запитання:

- Що маємо на початку роботи?
- Що хотіли б отримати в ідеалі?
- Що для цього необхідно зробити? Який для цього повинен бути резерв (матеріальний, людський тощо)?

Отже, процес підготовки до програмування включає три етапи: постановка мети, визначення змісту діяльності (форми, методи, прийоми), окреслення результатів діяльності.

Під час розробки змісту навчальної програми доцільно дотримуватися таких принципів:

- гуманізм (найвища цінність у суспільстві – людина);
- демократичність (рівноправна активна діяльність дитини і педагога);
- індивідуалізація та диференціація (розвиток кожного вихованця окремо та врахування інтересів усього колективу);
- неповторність та комплексність.

Вимоги до навчальних програм:

- актуальність (відповідність часу та соціальним замовленням);
- послідовність (відповідність програм специфіці хореографічного навчання: стимулювання пізнавальної діяльності вихованця, розвиток виконавських умінь і навичок, музично-ритмічних даних, творчих та артистичних здібностей особистості, створення соціально-культурного оточення, стимулювання прагнення до самостійної діяльності та самоосвіти, творче використання життєвого досвіду дитини, сприяння професійному самовизначенню);
- цілісність (узгодження мети, задач, змісту і результатів);
- прогностичність (прогнозування результатів, віддалений прогноз);
- реальність (можливість реалізації програми, плану заходів відповідно до концептуального задуму);
- оригінальність (оригінальна ідея, педагогічні знахідки).

Питання 2. Види програм та їх характеристика

Відповідно до закону України «Про позашкільну освіту» (із змінами внесеними згідно із Законом № 2704 від 25.04.2019) заклади позашкільної освіти у своїй діяльності можуть використовувати освітні програми закладів і навчальні програми.

Освітня програма закладу освіти – це єдиний комплекс освітніх компонентів, спланованих і організованих закладом для досягнення вихованцями результатів навчання (набуття компетентостей).

Існують різні класифікації програм. У системі позашкільної освіти використовується така: типова, модифікована (адаптована) та експериментальна (авторська).

Типова програма рекомендована органами управління освітою і визначає напрямок діяльності. Вона орієнтована на засвоєння вихованцями гуртка певного рівня знань, умінь і навичок.

Адаптована програма – програма, розроблена на основі іншої програми з метою адаптації до умов роботи конкретного гуртка, концепції освітнього закладу, контингенту дітей.

Основою модифікованої (адаптованої) програми є типова, змінена з урахуванням особливостей освітнього закладу, віку та рівня підготовки вихованців, режиму і часових параметрів здійснення діяльності, нестандартності індивідуальних результатів навчання і виховання. Корективи, які вносяться в програму самим хореографом, повинні не порушувати концептуальних положень програми, взятої за основу.

Необхідно, щоб модифікована програма була обговорена та затверджена методичною радою закладу за наявності позитивних відгуків і рецензій.

Авторська програма – програма, розроблена автором (авторським колективом) на основі власної методичної концепції, спрямована на оновлення наявного змісту з метою підвищення ефективності освітньої діяльності.

Назва «авторська» вимагає документальних доказів новизни і належності її автору. Для цього претендент на авторство в пояснювальній записці до програми повинен переконливо показати принципові відмінності його розробки від підходів інших авторів, які вирішують подібну проблему.

Перш ніж програма набуває статусу авторської, вона має назву експериментальна. Експериментальна програма розробляється керівником з метою вирішення певного практичного завдання, пов'язаного з подоланням труднощів в освітньому процесі чи постановкою більш складних завдань. Вона може передбачати зміни у змісті і методах навчання, реалізацію власного підходу до вивчення традиційних тем.

На роботу за експериментальною програмою повинен даватися дозвіл методичної ради і керівника закладу освіти. Після цього вона обов'язково проходить апробацію. У випадку виявлення новизни та результативності експериментальна програма може претендувати на статус авторської. Офіційно цей статус надається програмі органами управління освітою. В окремих випадках авторам програм, які пройшли відповідну експертизу, видається сертифікат (свідоцтво), який підтверджує, що програма дійсно є авторською і належить її творцю на правах інтелектуальної власності.

Питання 3. Структура навчальних програм

Навчальні програми повинні ґрунтуватися на освітніх стандартах основних дисциплін, забезпечувати науковість змісту, мати освітню та виховну цінність, систематичність, послідовність навчання, доступність і індивідуальний підхід.

Навчальна програма гуртка має визначену структуру і складається з 5 розділів: пояснювальна записка, навчально-тематичний план, зміст програми, основні вимоги до знань, умінь та навичок, бібліографія.

Титульний аркуш містить таку інформацію:

- повна назва органу управління освітою;
- повна назва освітньої установи, у якій розроблена програма;
- назва програми (коротка, яка відтворює суть);
- вік учнів, на яких розрахована програма, рівень навчання;
- термін реалізації (на скільки років розрахована);
- дані про автора (прізвище, ім'я, по батькові, посада);
- назва населеного пункту, у якому написана програма, та рік її написання.

I. Пояснювальна записка (2-4 сторінки) розкриває актуальність і практичне значення змісту хореографічного навчання; зв'язок із попередніми напрацюваннями в цьому напрямку діяльності. Автор має

вказати вид програми (модифікована, експериментальна, авторська), її мету і завдання, обґрунтувати новизну (для програм, які претендують на авторські), назвати розділи.

При формулюванні мети програми треба пам'ятати, що вона має бути реальною, досяжною і конкретною. Мета повинна бути пов'язана з назвою програми, її основним напрямком. Описуючи мету, необхідно уникати загальних, абстрактних формулювань, таких, наприклад, як «всебічний розвиток особистості», «задоволення освітніх потреб» тощо. Вони не відтворюють специфіки конкретної програми.

Завдання – це конкретизація мети, кроки (етапи) на шляху її досягнення. Завдання мають відповідати змісту роботи і співвідноситися з показниками засвоєння змісту програми.

У пояснювальній записці має бути обов'язково вказаний рівень навчання (початковий, середній, вищий). Може зазначатися вид дитячої групи (профільна, експериментальна тощо), її склад (постійний, змінний), особливості набору вихованців гуртка (конкурсний, вільний).

До початкового рівня відносяться гуртки, секції, студії й інші творчі об'єднання, діяльність яких спрямована на загальний розвиток учнів, виявлення здібностей та обдарувань, прищеплення інтересу до творчої діяльності (1-2 роки навчання). Навчальна програма цього рівня передбачає загальнокультурний розвиток дитини, упровадження інформаційно-пізнавальних форм, методів оволодіння нею теоретичних і практичних основ творчої діяльності, створення для цього відповідних умов, а також адаптацію вихованців до позашкільної життєдіяльності.

До основного рівня відносяться гуртки, секції, студії й інші творчі об'єднання, які розвивають інтереси вихованців, дають їм знання, практичні вміння та навички, задовольняють потреби в професійній орієнтації.

Навчальні програми цього рівня передбачають створення умов для розвитку творчої особистості, надання їй глибокої теоретичної та практичної підготовки, професійних умінь і навичок і можуть розроблятися на строк від 1-го до 4-х років.

До вищого рівня відносяться гуртки, секції, студії й інші творчі об'єднання, які задовольняють інтереси та потреби здібних, обдарованих і талановитих вихованців у творчій, науково-дослідницькій роботі та допрофесійній підготовці.

У пояснювальній записці можна виділити такі частини:

- вступ (мета та завдання роботи гуртка);
- мета програми;
- завдання програми;
- характеристика структури навчальної програми;
- особливості організації навчання в гуртку за рівнями навчання;
- критерії оцінювання навчальних досягнень;
- рекомендації щодо роботи з програмою;
- сприяння вибору професії.

II. *Навчально-тематичний план* складається у формі таблиці з переліком розділів (тем), загальної кількості годин за кожним розділом й годин, призначених на теоретичні й практичні заняття, загальної кількості годин за рік. Доцільно включити в навчально-тематичний план розділи «Масові заходи» (концерти, виставки, творчі звіти, конкурси, змагання), «Екскурсійна діяльність».

Навчально-тематичний план складається щороку (якщо гурток розрахований більше, ніж на 1 рік).

Навчально-тематичний план

№	Назва розділу	Кількість годин		
		Теорія	Практика	Разом
1				
2				
	Разом			

Кількість годин для реалізації програми визначається в установленому порядку. Для творчих об'єднань початкового рівня (1-й, 2-й рік навчання) кількість годин на тиждень може становити 4-6 (за рік – 144-216). Для творчих об'єднань основного рівня: 1-й рік навчання – 4-9 годин на тиждень (за рік – 144-324); 2-й та 3-й рік навчання – 6-10 годин на тиждень (за рік – 216-360); 4-й рік навчання – 6-12 годин на тиждень (за рік – 216-432). Для творчих об'єднань вищого рівня 1-й-4-й рік навчання – 6-12 годин на тиждень (за рік – 216-432).

У цьому розділі подаються також рекомендації щодо перевірки та оцінювання знань вихованців (підсумкова робота, захист проєкту, участь у конкурсі, концерті, виступ, залік, екзамен).

III. *Зміст програми* включає детальний опис матеріалу, який має засвоїти вихованець гуртка з кожної теми. У змісті програми вказуються назви розділів (тем) у порядку, що відповідає навчально-тематичному плану, та їх короткий опис. Обов'язковими є послідовність, системність,

науковість викладу змісту програми, облік вікових особливостей дітей і рівень навчання. У процесі роботи над розділом необхідно врахувати вимоги щодо відповідності мети програми її кінцевому результату.

Наведемо приклад змісту програми для вихованців танцювального гуртка першого року навчання основного рівня.

Розділ II. Танцювальна абетка (34 год.)

2.1. «Абетка класичного танцю» (16 год.)

Теорія (2 год.): розширити знання вихованців про класичний танець; про те, що класична хореографія – це своєрідна танцювальна абетка, у якій кожний рух формує грамотність виконання і сценічну культуру; ознайомлювати з термінологією відповідно до змісту програми даного року навчання; вчити розуміти та називати характерні особливості тієї чи іншої вправи, пояснювати правила її виконання. Показати балетну виставу для дітей «Попелюшка», проаналізувати її зміст.

Зміст вправ (14 год.):

– вправи розігріву по колу із застосуванням гімнастичної палиці: па марше, крок на півпальцях за I позицією ніг, па галопу з *temps soule* за I позицією ніг, підскоки, па польки;

– підготовчі вправи з гімнастичною палицею в партері: бокові нахили корпусу праворуч та ліворуч (лежачи на спині та/або животі); нахили корпусу назад, стоячи на колінах; нахили назад і вперед з утримуванням розгорнутого положення стоп та ін.;

– подальше засвоєння основних правил дотримання правильної постави біля опори та на середині;

– вправи для голови та шиї біля опори (нахили, повороти);

– вправа на переведення ніг з I позиції в II;

– II позиція рук;

– перше *port de bras*;

– уклін з I позиції з переведенням рук;

– *demi plie* за I та II позиціями обличчям до опори та на середині з гімнастичною палицею;

– поняття про опорну і робочу ноги;

– *battement tendu*, сидячи на підлозі з гімнастичною палицею;

– *battement tendu* вперед та вбік обличчям до опори (назад у II півріччі);

– grand battement jete, лежачи на підлозі в трьох напрямках (угору, назад і вбік);

– temps soule за I та II позиціями ніг біля опори та на середині з гімнастичною палицею.

IV. Основні вимоги до знань, умінь та навичок. Даний розділ переважно подається у формі переліку вимог щодо рівня та якості засвоєння змісту навчання, сформованості практичних навичок, умінь після закінчення вивчення програми.

Наприклад, по закінченню 1-го року навчання вихованці основного рівня мають

знати:

- танцювальну термінологію за програмою;
- правила правильного утримання рук, I та II позиції ніг;
- поняття «опорна» і «робоча» нога;
- правила виконання вивчених тренажних вправ та танцювальних рухів;

- поняття «ланцюжок», «равлик», «струмочок», «зірочка» тощо;
- музичні розміри: 2/4, 3/4, 4/4;
- зміст балетних вистав для дітей на казкову тематику;
- правила культури одягу та культури поведінки на занятті.

уміти:

– музично, ритмічно та виразно рухатися, утримуючи правильне положення голови, рук і тулубу;

– орієнтуватися в просторі й переміщуватися відповідно до певного малюнку танцю;

– виконувати вивчені впродовж року вправи класичного, народно-сценічного танцю біля станка та на середині;

– уміти пояснювати правила виконання вивчених вправ класичного танцю та інших танцювальних рухів;

– емоційно сприймати музику, аналізувати та пластично передавати її характер під час імпровізації;

– емоційно, технічно та музично виконувати танцювальний репертуар;

– свідомо виконувати вправи танцювальної гімнастики, дотримуючись правил виконання та техніки безпеки;

- аналізувати зміст балетних вистав для дітей на казкову тематику.

набути досвіду:

- танцювальної імпровізації;
- виконання доступних вправ класичного та народно-сценічного танців;
- виконання танцювального репертуару на сценічних майданчиках.

V. Бібліографія. У розділі вказується перелік використаної, а також рекомендованої літератури для вихованців і педагогів, що оформлюється відповідно до бібліографічних вимог. Назви літературних джерел мають співвідноситися зі змістом програми.

Отже, при розробці навчальних програм обов'язково слід дотримуватися основних вимог, а саме актуальності, послідовності, цілісності, прогностичності (прогнозування результатів, віддалений прогноз), реальність.

Додаткові елементи програми повинні відображати форми і засоби навчання, переважно пов'язані з проблемою забезпечення наочності та практичної спрямованості. Так, програми з предметів художнього циклу (музика, образотворче мистецтво, хореографія тощо) повинні містити короткі методичні рекомендації, які конкретизують завдання і методи викладання тематичного матеріалу на основі принципу цілісності, тобто розгляд не видів діяльності, а граней мистецтв як єдиного цілого.

Також до додаткових елементів належать:

- перелік додаткової навчальної літератури;
- список методичної літератури, рекомендованої педагогом;
- список нотної літератури;
- список наукової та науково-популярної літератури для вихованців з даного напрямку;
- методичні рекомендації щодо реалізації та експериментальної перевірки програми.

Технологічні вимоги до програми. Рукопис має бути зроблений комп'ютерним набором через два інтервали у двох примірниках українською мовою. До рукопису додається електронна версія в текстовому редакторі WORD.

Надаються відомості про автора (колектив авторів): прізвище, ім'я, по батькові (повністю), місце роботи, повна адреса (закладу або домашня), контактні телефони.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Навіщо керівнику хореографічного колективу мати навчальну програму?

2. Які бувають види навчальних програм? Чи доводилось Вам розробляти зміст навчальної програми? З якими труднощами та питаннями Ви стикалися?

3. Що означає принцип індивідуалізації та диференціації?

4. Розкрийте вимоги до навчальних програм.

5. Яку інформацію мають включати такі розділи навчальної програми, як «Пояснювальна записка», «Навчально-тематичний план», «Прогнозовані результати»? Яким чином у цих розділах досягається принцип цілісності навчальної програми?

6. Яка література має входити до розділу «Бібліографія»? Наведіть приклади.

Тема 8. Планування роботи керівника хореографічного колективу в системі позашкільної освіти

План

1. Принципи та форми планування роботи в хореографічному колективі. Перелік документації.

2. Правила ведення документації керівника колективу закладу позашкільної освіти.

3. Види інструктажів з безпеки життєдіяльності вихованців.

Література

[8; 19; 25; 27; 30 31; 43; 54; 61, с. 53-61]

Питання 1. Значення, принципи та форми планування роботи в хореографічному колективі. Перелік документації

Планування – це завчасне визначення послідовності здійснення програми навчально-виховної роботи з вказівкою необхідних умов, засобів, форм і методів.

Основою планування роботи хореографічного колективу є програма, за якою працює колектив. Тому метою планування є реалізація змісту програми.

Принципи планування:

– систематичність і послідовність ускладнення змісту, форм, методів роботи і встановленню зв'язку між ними;

- реальність і конкретність плану;
- облік вікових і індивідуальних особливостей учасників колективу;
- урахування умов роботи.

Планування роботи хореографа здійснюється в трьох формах: річний план роботи колективу, репертуарний план, поурочний (план-конспект заняття).

Перелік документації керівника хореографічного колективу закладу позашкільної освіти включає:

- журнал планування та обліку гурткової роботи;
- навчальну програму з позашкільної освіти;
- робочий навчальний план;
- план виховної роботи;
- заяви батьків про вступ в ЗПО;
- список гуртківців;
- особові справи вихованців ЗПО;
- репертуарний план;
- конспекти занять;
- сценарії (плани проведення) виховних заходів;
- журнал реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності.

Питання 2. *Правила ведення документації керівника колективу закладу позашкільної освіти*

Журнал планування та обліку роботи – один з основних документів керівника гуртка, який відображає навчально-виховну роботу. Одночасно це й важливий фінансовий документ, на підставі якого заповнюють таблиць обліку робочого часу та здійснюють нарахування заробітної плати. Згідно з номенклатурою справ журнал зберігають в архіві не менше 5 фінансових років. Упродовж цього часу його можуть перевірити контролюючі органи. Записи в журналі педагог має вести регулярно. До п'ятого числа кожного місяця він повинен здавати журнал на перевірку зав. відділом. Журнал затверджує директор установи.

Структура журналу планування та обліку роботи гуртка складається з таких розділів:

- 1) вказівки до ведення журнал планування та обліку роботи гуртка;
- 2) мета й основний зміст роботи;
- 3) план роботи гуртка на I (II) півріччя навчального року;

- 4) відомості про членів гуртка;
- 5) облік відвідування (I, II півріччя);
- 6) облік роботи гуртка (I, II півріччя);
- 7) висновки та зауваження до роботи гуртка.

Журнал планування та обліку гурткової роботи заводиться для кожної групи гуртка окремо на весь навчальний рік та літній період. Перед заповненням журналу необхідно ознайомитись із посадовими обов'язками керівника гуртка та вказівками до ведення журналу планування та обліку роботи. Журнал заповнюється керівником гуртка після кожного проведеного заняття. Усі записи в журналі повинні вестися чітко і розбірливо державною мовою кульковою ручкою відповідно до норм правопису.

Керівникові гуртка забороняється допускати:

- написання тем занять на декілька днів, місяців наперед, заклеювання раніше написаного тексту;
- вклеювання, загинання, відрізування листків журналу;
- виправлення, підтирання годин, дат проведення занять, кількості відпрацьованих годин, використання коректора;
- виправлення і змінювання розкладу, перенос занять без попереднього узгодження з директором закладу та підпису у відповідному наказі.

На обкладинці журналу вказується повна назва гуртка, закладу та навчальний рік. Керівник гуртка зазначає своє прізвище, ім'я, по батькові та прізвище, ім'я старости групи, початок і закінчення ведення журналу. На наступній сторінці записується назва гуртка, повна назва навчальної програми з позашкільної освіти, ким і коли вона затверджена (рекомендована чи схвалена до використання), рівень та рік навчання, мета і короткий зміст роботи гуртка. Нижче зазначається розклад роботи гуртка по місяцях на I, II півріччя та літній період. Зміни в розкладі роботи гуртків допускаються на початку кожного півріччя та напередодні літнього періоду і затверджуються наказом директора закладу.

Журнал підписує керівник закладу. Свій підпис ставить керівник гуртка. Підписи розшифровуються.

У розділі «Мета й завдання гуртка» розкривають основні освітні, розвивальні та виховні завдання, а також ті цілі, які ставить педагог на

конкретний навчальний рік.

Плани роботи гуртка заповнюються обов'язково в кожному журналі відповідно до обраної навчальної програми з позашкільної освіти. У розділах «План роботи гуртка» зазначаються теми занять, кількість годин, відведених для їх вивчення, записуються календарні строки (число і місяць року), коли буде вивчатися тема. Керівник гуртка планує роботу на кожне заняття окремо. Дати занять записуються за календарем (включаючи дні канікул ЗЗСО), планування роботи гуртка в дні державних свят суворо заборонено. План роботи на півріччя записується в журналі у відведених для цього сторінках.

Унизу керівник гуртка ставить свій підпис та розшифровує його. План роботи гуртка обов'язково затверджується директором закладу в строки, зазначені в плані роботи. Нумерація тем занять з першого півріччя продовжується в другому півріччі.

У розділі «Відомості про гуртківців» заповнюються в обов'язковому порядку всі графи (крім дати та причини вибуття з гуртка) до початку гурткових занять – до 15 вересня. Слід звернути увагу на оформлення: прізвища, імена та по батькові дітей записуються повністю, у жодному разі не допускаються ласкаві та скорочені імена дітей. В останній графі можна відмічати дітей, які належать до пільгових категорій. Упродовж року відомості про членів гуртка можуть оновлювати: дописувати новоприбулих, навпроти прізвищ дітей, які вибули, записувати дату й причину вибуття.

У розділі «Облік відвідування» записується список вихованців (прізвище та повне ім'я дитини), який надалі переписується з урахуванням руху дітей на кожній наступній сторінці журналу цього розділу. Також записується число, місяць проведення заняття. Керівник гуртка в дні занять групи перевіряє присутність дітей та вживає такі умовні знаки:

- був відсутній з невідомої причини – «нб»;
- був відсутній з поважної причини – «пов»;
- був хворий – «хв».

У розділі «Облік роботи гуртка» після кожного заняття записується дата, тема та короткий зміст заняття, його тривалість та ставиться підпис керівника гуртка. У випадку, коли заняття гуртка не проводилися з поважної причини (лікарняний, відпустка без збереження зарплати,

навчальна сесія, відрядження, карантин), запис у цьому розділі робиться, але замість підпису керівника гуртка вказується причина.

Разом з тим з метою виконання програми пропущений матеріал вивчається в обов'язковому порядку шляхом ущільнення тем. Навчальна програма повинна бути виконана в повному обсязі упродовж навчального року. Кількість записаних годин має повністю відповідати тижневому навантаженню керівника гуртка і табелю робочого часу. Облік робочого часу в дні відсутності дітей (на випадок карантину, на підставі наказів відділу освіти) керівник гуртка веде в розділі «Масова та суспільно-корисна робота», вказуючи дату, зміст основної діяльності, кількість годин, підпис. Також у цьому розділі записуються проведені масові заходи в гуртку, участь вихованців у загальних заходах закладу позашкільної освіти, виконана суспільно-корисна робота тощо.

Обов'язково впродовж навчального року керівник гуртка веде розділи «Методична та практична допомога», «Список готових робіт», «Реєстрація інструктажів з безпеки життєдіяльності».

Розділ «Методична та практична допомога» складається з семи граф: записується дата, вказується вид наданої допомоги, назва школи чи установи, якій надається допомога, кількість годин та число присутніх (за необхідністю).

У розділі «Реєстрація інструктажів з безпеки життєдіяльності» на першій сторінці записується список вихованців гуртка, навпроти своїх прізвищ вихованці, які досягли 14-річного віку, ставлять підписи, що підтверджує засвоєння ними інструктажу, ставиться підпис керівника гуртка, що є підтвердженням його проведення.

Журнал планування та обліку роботи систематично перевіряється адміністрацією закладу. Результати перевірки заносяться до розділу «Висновки та зауваження до роботи гуртка». Якщо під час перевірки виявлені зауваження до роботи гуртка, його керівник повинен їх усунути у вказаний термін, поставити дату та підпис.

У кінці журналу керівник гуртка заповнює річний звіт за I, II півріччя та за літній період і ставить свій підпис під річним цифровим звітом, який розшифровується. Перелік питань, які розкриває керівник гуртка у звіті:

- аналіз виконання навчальної програми та досягнення поставленої мети;

- наповнюваність гуртка та збереження контингенту;
- аналіз охоплення дітей у залежності від віку (за класами);
- аналіз охоплення дітей пільгового контингенту: сироти, напівсироти, діти з багатодітних сімей, діти-чорнобильці, діти з малозабезпечених сімей, переселенці;
- форми і методи інновацій, які використовуються під час освітнього процесу;
- організаційно-масова робота (бесіди, екскурсії, виставки, конкурси, свята тощо);
- результативність і досягнення (участь у міських та обласних заходах);
- робота з обдарованими дітьми, її результативність;
- робота щодо охорони життя та здоров'я дітей;
- робота з батьками, їх допомога;
- проведення відкритих занять (дата, тема).

Журнал зберігається в закладі позашкільної освіти впродовж усього навчального року. Виносити журнал за межі закладу заборонено. Після закінчення навчального року журнал здається в архів, про що адміністрація робить запис на останній сторінці. На тигульній сторінці журналу вказують назви гуртка та установи позашкільної освіти, а також навчальний рік, прізвище керівника гуртка та старости, якого обрано більшістю гуртківців і який є помічником керівника з організаційних питань.

Список гуртківців заповнюється керівником окремо на кожну групу. Записи ведуться акуратно, чітко, прізвища дітей бажано записувати в алфавітному порядку. Списки гуртківців складаються керівником гуртка до 15 вересня і подаються директору на затвердження в двох примірниках разом з батьківськими заявами. Один зберігається в директора, інший – у робочій папці керівника гуртка. Упродовж року, якщо гуртківці вибувають чи прибувають, до списку гуртківців керівником вносяться відповідні корективи на основі наказу, заяви батьків та записів у журналі обліку гурткової роботи.

Документація керівника хореографічного колективу має співпадати з напрямками роботи закладу позашкільної освіти і бути орієнтованою на основні події, які відбуваються в місті та країні. Наприклад:

Заклад позашкільної освіти працює над проблемою _____

Відділ (центр) працює над проблемою _____
 Керівник гуртка працює над проблемою _____
 Заходи, передбачені у _____ / _____ н. р.:

Місяць	Свята, ювілеї тощо	Форма відзначення
	світового рівня	
	державного рівня	
	для міста	
	для ЗПО	

Витяг із річного проєкту річного плану ЗПО

Педради

№ з/п	Тема	Дата	Відповідальні

Семінари

№ з/п	Тема	Дата, час	Місце проведення, Відповідальні

Методоб'єднання

№ з/п	Тема	Дата	Відповідальні

Наради за участю директора

№ з/п	Тема	Дата	Доручення

Заява на вступ до закладу позашкільної освіти – основний документ для зарахування дитини на навчання до закладу позашкільної освіти. Керівникам хореографічних колективів суворо заборонено вписувати до журналу гурткової роботи дітей без правильно заповненої батьківської заяви і дозволу лікаря до занять в гуртку. Заява без візи та печатки лікаря не може бути підставою для зарахування дитини до колективу.

Заява на вступ дитини в ЗПО обов'язково має бути затверджена директором закладу із зазначенням номеру та дати наказу про зарахування її до гуртка. Заява зберігається в робочій папці керівника гуртка поряд з карткою вихованця впродовж усього перебування дитини в закладі, а після її вибуття здається директору для збереження в архіві.

Особова справа (картка вихованця) заповнюється керівником гуртка

при вступі дитини і ведеться впродовж усього перебування дитини в ЗПО. Записи ведуться чітко, акуратно, містять лише достовірну інформацію.

На початку кожного навчального року вписуються дані про рух дитини по гурткових групах та звіряються її особисті дані. Через три місяці після зарахування дитини до гуртка керівником складається коротка психолого-педагогічна характеристика. Протягом навчання дитини в гуртку за необхідності вносяться корективи, обов'язково вказується дата складання характеристики та внесення змін і доповнень.

Керівник гуртка несе особисту відповідальність за облік участі дитини в заходах різного рівня. Вписується лише активна (не лише глядач) участь дитини в заходах закладу освіти, районних, обласних, указується результат.

На підставі навчальної програми керівник гуртка складає *календарно-тематичний план*. Структура календарно-тематичного плану може бути наступною: № з/п, розділи програми, зміст роботи на кожне заняття, кількість годин (теоретичні, практичні), календарні терміни виконання. Календарно-тематичний план можна складати в спеціальному журналі планування та обліку роботи гуртка, що є обов'язковим діловим документом установи.

Календарно-тематичний план складається для кожної групи окремо і затверджується на початку навчального року директором закладу.

План виховної роботи керівник гуртка може вести в довільній формі, проте обов'язковими розділами є:

- мета та завдання виховної роботи;
- методична проблема, над якою працює керівник гуртка;
- склад органу дитячого самоврядування;
- склад батьківського комітету;
- участь у масових заходах закладу позашкільної освіти;
- проведення виховних заходів у гуртку;
- робота з батьками гуртківців;
- організація роботи з безпеки життєдіяльності.

План роботи повинен бути складеним до 30 вересня на весь навчальний рік та схвалений директором закладу і зберігатися в робочій папці керівника впродовж навчального року.

Керівник гуртка планує виховну роботу відповідно до профілю,

методичних рекомендацій щодо виховання підростаючого покоління та плану роботи закладу на рік. З метою всебічного розвитку вихованців керівник гуртка планує екскурсії, походи, конкурсно-розважальні програми, ігри, які проводитиме з дітьми впродовж навчального року.

До плану виховної роботи заноситься перелік обов'язкових інструктажів з вихованцями, який передбачено планом роботи закладу на навчальний рік, дати їх проведення.

Керівник планує заходи, які відобразатимуть роботу з батьками впродовж навчального року. Обов'язково проводить організаційні (на початку навчального року) та звітні (у кінці навчального року) батьківські збори. Також можливе проведення конкурсно-розважальних програм, занять для батьків тощо. Усі ці заходи мають бути відображені в плані роботи.

Обов'язковою формою планування керівника хореографічного колективу є репертуарний план, який розподіляється на 2 види: діючий і перспективний. Він може складатися у вигляді таблиці.

Назва номеру	Вік	Стильний опис танцю	Музичний супровід	Постановник
--------------	-----	---------------------	-------------------	-------------

Концертна діяльність також може плануватися у вигляді таблиці. Така форма планування буде зручною як для працівників закладу позашкільної освіти (організатори, художня рада), так і для звітності керівника, який по закінченню навчального року може визначити результативність планування та запиту організаторів концертних програм на танцювальний репертуар колективу.

Назва заходу	Термін проведення	Концертні номери	Вікова група, кількість виконавців	Відмітка про проведення
Міський концерт до Дня вчителя	жовтень	Дитячий танок «Першокласник»	молодша група (32 дитини)	
		Хореографічна картинка «Я люблю тебе, Бердянськ!»	підготовчі та середня групи (84 дитини)	
		Танцювальний колаж українських народних ігор	підготовчі, молодші та середня групи (140 дітей)	
		Український народний танок «Поліська полька»	старша група (4 пари)	

Керівник колективу має вміння розробляти *поурочний план* (план-конспект заняття): тема заняття, вид заняття, рік навчання, вік вихованців, програмний зміст (навчальні, виховні та розвивальні завдання), оснащення заняття (ТЗН, фонограми, реквізит, наочно-ілюстративний матеріал та ін.), зміст заняття (хід заняття):

Структурна частина	Тривалість	Зміст	Методи і прийоми
Вступна частина	10 хв.	1. Вхід до зали (марш). 2. Вітання (уклін). 3. Перевірка присутніх. 4. Повідомлення мети заняття. 5. Розігрів по колу (на марше, крок на високих підпальцях, крок з високим підняттям стегна, біг із закиданням гомілки назад та ін.). 6. Вивчення комбінації на основі раніше засвоєних рухів (2 на польки, 4 підскоки, 2 на польки, 4 підскоки в оберті навколо себе). 7. Фігурне марширування.	Вказівки, пояснення, заохочення, показ з поясненням, вправи.

Зразки звітної документації, яку має вести керівник хореографічного колективу, подано в додатках (Додаток 2).

Питання 3. Види інструктажів з безпеки життєдіяльності вихованців

З метою збереження здоров'я дітей, попередження та профілактики дитячого травматизму з вихованцями освітнього закладу проводяться інструктажі з безпеки життєдіяльності. Вони містять питання охорони здоров'я, пожежної, радіаційної безпеки, безпеки дорожнього руху, реагування на надзвичайні ситуації, безпеки побуту тощо. Запис про їхнє проведення робиться в журналі реєстрації первинного, позапланового, цільового інструктажів.

Порядок, тематика й організація проведення інструктажів з безпеки життєдіяльності учнів визначаються розділом 8. Положення про організацію роботи з охорони праці учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 01.08.2001 № 563, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20.11.2001 за № 969/6160.

Вступний інструктаж з безпеки життєдіяльності проводиться один раз на рік перед початком гурткових занять, а також при зарахуванні або оформленні дитини до закладу освіти. Програма вступного інструктажу з питань безпеки життєдіяльності розробляється відповідальним за охорону праці та затверджується керівником закладу позашкільної освіти.

Орієнтовна програма вступного інструктажу з безпеки життєдіяльності для вихованців ЗПО:

1. Загальні відомості про заклад позашкільної освіти, його структуру (кабінети, лабораторії, спортмайданчики, майстерні тощо).
2. Безпечна дорога до освітнього закладу. Правила внутрішнього розпорядку, відповідальність за їх порушення.
3. Загальні правила поведінки під час освітнього процесу та в

організації й проведенні позанавчальних заходів.

4. Джерела небезпеки в приміщеннях закладу позашкільної освіти, на території та майданчиках, прилеглих нього.

5. Правила безпеки під час перерв між заняттями, ігор на дворі тощо. Вимоги пожежної безпеки в закладі освіти. Місцезнаходження первинних засобів пожежогасіння. Правила користування ними.

6. Радіаційна безпека. Дії в разі надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру.

7. Безпека дорожнього руху. Перехід на дорозі. Поведінка на вулиці, у транспорті. Знайомство з правилами дорожнього руху, обов'язки та права пішоходів і водіїв. Дії під час аварійних ситуацій у транспорті.

8. Побутовий травматизм, його попередження та дії в разі нещасних випадків у побуті.

9. Загальні відомості про нещасні випадки в закладі освіти та регіоні. Перша (долікарська) медична допомога під час нещасних випадків та надзвичайних подій.

Запис про вступний інструктаж з безпеки життєдіяльності робиться на окремій сторінці журналу планування та обліку навчальних занять. Вихованці, які інструктуються, розписуються в журналі, починаючи з 9-го класу.

Первинний інструктаж з безпеки життєдіяльності проводиться перед початком навчальних занять (до 15 вересня) для кожної гурткової групи окремо з урахуванням специфіки гуртка, місця проведення.

Повторний інструктаж з безпеки життєдіяльності того ж самого змісту, як і первинний, проводиться керівником на першому занятті в січні.

Позаплановий інструктаж з безпеки життєдіяльності з вихованцями гуртка проводиться в разі порушення ними вимог нормативно-правових актів, що може призвести чи призвело до травм, аварій, пожеж тощо, при зміні умов виконання навчальних завдань (лабораторних, практичних робіт тощо), у разі виникнення нещасних випадків за межами освітнього закладу.

Цільовий інструктаж з безпеки життєдіяльності проводиться з вихованцями в разі організації позанавчальних заходів (фестивалі, концертні заходи, екскурсії, туристичні походи тощо), під час проведення громадських, позанавчальних робіт (прибирання території,

приміщень, робота на прилеглий ділянці тощо), перед канікулами, певним видом роботи.

Відповідно до плану роботи освітнього закладу на навчальний рік керівником закладу має бути складено перелік обов'язкових інструктажів з гуртківцями.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Чому керівнику колективу потрібно планувати свою діяльність? Назвіть основні види планування роботи, які має знати та вміти розробляти хореограф.

2. Назвіть перелік документації керівника хореографічного колективу закладу позашкільної освіти та розкрийте правила її ведення.

3. Назвіть основні види інструктажів та їх призначення.

Тема 9. Хореографічні здібності та методики їх перевірки

План

1. Складові хореографічних здібностей та їх характеристика.

2. Методики перевірки хореографічних здібностей.

Література

[61, с. 114-122; 26; 72, с. 81-87]

Питання 1. Складові хореографічних здібностей та їх характеристика

Відомо, що за всіх рівних умов (рівня знань, навичок, витрат часу) різні люди досягають неоднакових результатів. Якість і засоби виконання будь-якої діяльності, її успішність і рівень досягнень залежать від здібностей особистості.

Здібності – індивідуально стійкі психічні властивості людини, що визначають її успіхи в різних видах діяльності. В основі будь-яких здібностей лежать задатки – первинні, природні (біологічні) особливості, з якими людина народжується. Це головним чином природжені анатомічні і фізіологічні особливості будови тіла, рухового апарату, органів чуття та ін. Задатки не містять у собі здібностей і не гарантують їх розвиток. Вони можуть перетворитися і не перетворитися на здібності залежно від умов виховання і діяльності людини.

Кожна здібність має свою структуру, яка залежить від розвитку особистості. На розвиток і формування хореографічних здібностей впливають не тільки психофізіологічні задатки, умови життя, виховання і діяльності, але й психологічні властивості особистості (інтереси і

схильності), які безпосередньо не відносяться до здібностей. Іноді інтерес сприяє формуванню здібності, яка, своєю чергою, впливає на розвиток інтересу, поглиблюючи і збагачуючи його.

Хореографічні здібності – це індивідуальні особливості людини, що відповідають умовам успішного засвоєння та виконання нею хореографічної діяльності і включають у себе такі структурні компоненти:

а) анатомо-фізіологічні дані (пропорції тіла, особливості постави, виворітність тазостегнових суглобів і стоп, підйом стопи, танцювальний крок, гнучкість тіла, стрибок, координація рухів);

б) музично-ритмічні дані (чуття музичного ритму, музично-рухова координація);

в) артистичні дані (рухлива міміка, чуття пози, здатність до перевтілення та творчої імпровізації);

г) мотиваційно-особистісні особливості (інтерес до хореографічного мистецтва, енергійність, висока працездатність та висока мотивація досягнень).

Відомі хореографи минулого століття (В. Тихомиров, М. Габович, Р. Захаров, М. Тарасов та ін.) відмічали, що професія танцівника пред'являє дуже жорсткі вимоги саме до будови його тіла. Ці вимоги диктуються не лише естетичними міркуваннями, але й специфікою оволодіння хореографічною технікою. Так, Василь Тихомиров 1922 року писав: «У скрипаля і піаніста є інструмент, за допомогою якого він представляє своє мистецтво. У танцюриста інструментом є його тіло. Перш ніж представити мистецтво танцю, він повинен привести цей інструмент у порядок. Для цього потрібно працювати все життя і вміти зберігати свій чудовий інструмент».

Надамо стисло характеристику анатомо-фізіологічним даним як одному з найважливіших структурних компонентів хореографічних здібностей.

1. *Пропорції тіла (тип статури)*. Розрізняють три основні типи (форми) пропорції тіла: доліхоморфний (вузький, порівняно короткий тулуб, вузькі плечі, таз і відносно довгі ноги і руки); брахіморфний (відносно довгий і широкий тулуб і порівняно короткі руки і ноги); мезоморфний (середня форма будови тіла між двома попередніми). У

хореографії перевага віддається доліхоморфному і мезоморфному типам статури.

Загальноприйнятим еталоном ідеальних пропорцій слугують зразки грецької скульптури, у яких довжина верхньої частини тіла від верхівки голови до лонного зрощення дорівнює довжині нижньої його частини (до землі), і довжина від лонного зрощення до нижнього краю колінної чашки дорівнює довжині від нижнього краю колінної чашки до землі (ілюзія довгоногості).

На основі численних спостережень учнів Королівської школи балету в Англії доктор С. Спажер зробив висновок, що дитина, у якій верхня і нижня частини тіла красиво і гармонійно співвідносяться між собою, і в 20 років буде мати ті ж пропорції. Пропорції тіла не змінюються протягом усього життя, навіть якщо дитина виростає низькою або високою, стає худорлявою або товстою.

2. *Постава тіла.* В анатомічному відношенні постава людини розглядається в трьох площинах: поперечна (горизонтальна), яка ділить тіло на верхню й нижню половини; продольна (сагітальна), яка ділить тіло на 2 симетричні частини – праву і ліву; передньо-задня (фронтальна), яка враховує будову передньої та задньої частин тіла.

Основою постави є хребет, який має вигини: шийний (вперед) – грудний (назад) – поперековий (уперед) – крижовий (назад). При нормальній поставі вигини хребта виражені помірно, права і ліва частини симетричні, шийно-плечові лінії на одному рівні, кути лопаток на одній висоті і на одній відстані від хребта, трикутники талії (відстань між лініями тулуба і витягнутими вздовж руками) однакові.

Відхиленнями в правильній поставі людини вважають асиметрію лопаток (незначний сколіоз); сідлообразну спину (лордоз); сутулість (кіфоз); О-подібні ноги (внутрішні зв'язки колін скорочені і стегна віддалені одна від одної; при зімкнутих стопах відстань між внутрішніми поверхнями колінних суглобів більш 3.5 см); Х-подібні ноги (внутрішні зв'язки колін довші, а зовнішні – коротші; відстань між внутрішніми щиколотками не повинна перевищувати 3 см); плоскостопість.

3. *Виворітність* – можливість розкривати ноги в гомілковостопному і тазостегновому суглобах у положенні en dehors (назовні). Виворітність залежить від 2-х важливих факторів: будови тазостегнового суглоба та

будови ніг. В одних випадках вертлюжна западина сплюснена, а в інших відрізняється глибиною. Чим глибше голівка стегнової кістки входить у вертлюжну западину, а зв'язки, які фіксують стегнову кістку в ній жорсткіше, тим менше виворітність ніг, і навпаки. У людини з хорошою виворітністю ніг вертлюжна западина неглибока і зв'язки еластичні. Крім того, формування гомілки і стопи закінчується зазвичай до дванадцяти років. До цього часу носки ніг повертаються або назовні, або в середину. Іноді при хорошій виворітності в стегнах спостерігається погана в гомілках і навпаки.

4. *Підйом стопи* – це вигин стопи разом з пальцями. Форма підйому залежить від будови стопи й еластичності її зв'язок. Розрізняють три форми підйому: високий, середній і маленький. Анатомічно і фізіологічно стопа – складний апарат, який виконує низку функцій: опори, амортизації, служить регулятором рівноваги. У хореографії стопа виконує не тільки фізичну функцію, а й естетично-виражальну – це коли вигини стопи утворюють ідеальну форму підйому. Варто особливо звертати увагу на будову стопи і пальців ніг. Ідеальна будова стопи (особливо для дівчат) – це коли 1-ий, 2-ий і 3-ий пальці рівні, більші за 4-ий і 5-ий пальці; хороша форма стопи – коли 1-ий і 2-ий пальці рівні, більші за 3-ий, 4-ий і 5-ий пальці. Інші форми стопи: кругла – коли 1-ий палець менший за 2-ий і 3-ий, більші за 4-ий і 5 пальці), скошена – коли кожний наступний палець менший за попередній.

5. *Танцювальний (балетний) крок* – здатність підняти ногу у виворітному положенні на 90 градусів і вище в трьох напрямках: убік, уперед і назад. Величина кроку вбік і вперед залежить від виворітності ніг і рухливості тазостегнових суглобів, назад – від рухливості хребетного стовпа, сили й еластичності задньої групи м'язів стегна.

6. *Гнучкість тіла* характеризується рухливістю різних ланок опорно-рухового апарату і залежить від гнучкості хребетного стовпа, рухливості суглобів (головним чином тазостегнового), стану м'язів.

7. *Стрибок*. Висота стрибка залежить від сили м'язів, узгодженості роботи всіх частин тіла і, зокрема, тих, які згинають і розгинають суглоби: тазостегнового, колінного, гомілковостопного, стопи і пальців, їх рухливості. Для стрибка важлива якість, яка в хореографії позначається терміном *ballon*, – уміння високо і м'яко стрибнути вгору і зберегти під час стрибка позу.

8. *Координація* – уміння погоджувати рухи частин тіла в часі й просторі.

Питання 2. Методики перевірки хореографічних здібностей

У хореографічній практиці існують професійні та адаптовані методики перевірки хореографічних даних. Професійні методики використовуються для відбору учнів до хореографічних училищ, студій при театрах, державних професійних колективів. Адаптовані застосовують для виявлення рівня хореографічних здібностей учнів з метою планування навантаження та модифікації змісту навчальної програми. Негативним є те, що багато керівників завищують вимоги при відборі дітей, використовуючи професійні методики. Слід адаптувати ці методики з урахуванням вікових особливостей.

Професійний відбір (конкурсні вступні випробування) учнів до спеціалізованих професійних хореографічних закладів освіти (балетних шкіл, училищ, студій), як правило, відбувається в три етапи. До кожного наступного етапу допускають вступників, які успішно пройшли попередні випробування. Перший етап: попередній відбір – визначення зовнішніх сценічних даних (постава, пропорції тіла, фізична статура окремих частин тіла тощо). Другий етап: медична комісія – визначення особливостей будови скелета, м'язів, стану нервової системи, серця, легенів, вестибулярного апарату, слуху, зору. Третій конкурсний етап відбору – визначення художніх здібностей вступника: музикальність, танцювальність, координація, пластичність, ритмічність, моторика, емоційно-образна виразність, артистичні здібності тощо.

Деяко інший підхід при наборі дітей до самодіяльних хореографічних колективів. По-перше, це пов'язано з метою роботи закладів позашкільної освіти, які спрямовані на загальний художньо-естетичний розвиток дітей. По-друге, з віковими особливостями дітей, здебільшого – це діти дошкільного віку, які сприймають інформацію та можуть діяти в умовах організації лише ігрової діяльності. По-третє, комерціалізація послуг додаткової освіти, яка передбачає залучення дітей до хореографічної діяльності не лише за наявності в них спеціальних здібностей, а за інтересом до цього виду діяльності.

Розглянемо специфіку перевірки хореографічних здібностей на прикладі професійних та адаптованих методик. Зазначимо, що адаптувати методику перевірки хореографічних здібностей дітей

важливо відповідно до завдань роботи колективу і віку дітей. Так, для дітей дошкільного віку доцільно розробити сюжетну лінію перевірки даних або використовувати ігрові методи.

Зміст професійної методики включає декілька методів визначення пропорцій тіла, виражених в індексах (Н. Дембо, С. Спаржер, Д. Таннер та ін.). Вони дозволяють шляхом математичної обробки даних визначити тип статури за усіма антропометричними індексами: «довгоногістю», «зросто-ваговим», «грудно-ростовим» і «зросто-стегновим» показникам. Наприклад, за формулою Н. Дембо (робота «Основи медичного відбору тих, хто вступає до хореографічних училищ»), можна визначити цифровий індекс відповідності ніг і тулуба («індекс довгоногості»: зріст сидячи (66,5 см) поділити на зріст стоячи (128,5 см) та помножити на 100 % = індекс (51,8). Результати вимірювання мають бути в межах 49-53 %. Існує також метод фотометрії, кіфосколіозомера, оцінні таблиці форм постави та ін.

Важливе значення має встановлення зросто-вагового індексу, який визначається за формулою: $I = P - (L - 100)$, де I - зросто-ваговий індекс; P - маса тіла, L - довжина тіла. Результати вимірювання мають бути в межах: для дівчаток - 15-19, для хлопчиків - 10-15.

Вага і зріст тіла мають велике значення. Чіткі вимоги до ваги і зросту розробив І. Баднін. Для дівчаток 6-7 років маса тіла повинна бути 19-24 кг, для хлопчиків цього ж віку - 20-26 кг. Довжина тіла (зріст) повинна становити: для дівчаток - 114-132 см, для хлопчиків - 118-136 см.

При відборі дітей до самодіяльних хореографічних колективів застосовують метод зовнішнього огляду. Бажано, щоб одяг не заважав оглядати зовнішні дані. Цим же методом виявляються й особливості постави дитини. Метод зовнішнього огляду застосовувався ще в ХІХ столітті. Як згадував М. Фокін: «Під час відбору дітей, з сотень приведених були присутніми, окрім учителів, директори театрів, інспектор школи і, чомусь, батюшка, шкільний священик. Вони сиділи у великому танцювальному залі за столом, а вчителі оглядали хлопчиків і дівчат, які вишикувалися в невеликі лінії. Ми, вчителі, просили дітей ставити ноги поруч і їх витягувати. Якщо при цьому між колінами виявлялася відстань або, навпаки, дитина не могла витягнути ноги, оскільки коліна стикалися, то її визнавали невідповідною до балетної кар'єри. Оглядали також, чи не стирчать на спині лопатки. Але головна

увага зверталася на загальний вигляд дитини. Красивим, струнким віддавалася перевага» (книга «Проти течії»).

Виворітність ніг у професійній методиці перевіряється шляхом виконання вправи *grand plie* за першою позицією обличчям до опори. Рекомендується разом з активним (самостійним виконанням) методом перевірки використовувати пасивний (педагог має взяти обома руками за стегна вище колін і розкрити їх в сторони, відчуваючи при цьому податливість м'язів).

Як адаптовані методики можуть використовуватися ігрові та образні вправи:

1. Вправа «Сліди» (на відстані кроку розмістити трафарети слідів з кутом розвороту пальців ніг на 90, 120, 140, 160 і 180 градусів. Причому трафарет з повним розведенням пальців стопи слід розташувати біля опори (стілця) для того, щоб дитина могла витримати запропоноване положення стоп, утримуючи корпус за допомогою рук.

2. Вправа «Жабка» (лягти на спину, підтягнути стопи до сідниць і розкрити стегна в сторони так, щоб зовнішні краї стоп і п'ятки з'єдналися, а коліна торкалися підлоги (при цьому слід стежити, щоб не було прогину в попереку).

Під час визначення ступеня виворітності ніг слід звернути увагу на будову тазостегнового суглоба, міру податливості ноги, тобто на здатність усієї ноги (стегна, гомілки і стопи) зайняти виворітне положення; можливість розвитку виворітності ніг, виходячи з наявності активної та пасивної виворітності.

Форма підйому стопи (вигин стопи разом з пальцями) визначається при виворітному положенні ніг і перевіряється шляхом виконання вправи *battement tendu* вбік. В адаптованій методиці можна також пограти з дитиною в гру «Балерина» і запропонувати висунути ногу з першої позиції вбік (у положення другої позиції), коліна при цьому мають бути прями. Як і в попередньому завданні, педагогу рекомендується разом з активною робити пасивну перевірку (за наявності підйому стопа легко згинається, утворюючи в профіль форму місяця).

Висота балетного кроку перевіряється шляхом виконання вправи *grand battement jeté* або *battement releve lant* і визначається в трьох напрямках (убік, уперед і назад).

Виконання цієї вправи можна спростити і запропонувати підняти кожен ногу (убік, уперед і назад), лежачи на підлозі (спині, животі). Це значно спростить виконання вправи, тому що дитині не потрібно буде утримувати правильне положення корпусу, а концентруватися лише на підйомі ноги. Після перевірки величини активного балетного кроку обов'язковою є перевірка пасивного.

У професійних методиках рівень підйому ноги має бути не нижчий 90 градусів у хлопчиків і вище 90 у дівчат. Ураховуючи вікові особливості (діти дошкільного і молодшого шкільного віку), рівень активного підйому ноги можна знижувати до 60 градусів, а рівень пасивного кроку залишати незмінним. Критерієм оцінки величини кроку служить висота, на яку дитина може підняти ногу, легкість і якісний показник виконання завдання.

Гнучкість у хореографії, як правило, визначається величиною прогину тулубу назад і вперед при витягнутих ногах як стоячи, так і в положенні сидючи (лежачи) на підлозі. Показниками гнучкості виступає глибина нахилу (чим нижче нахил вперед і назад, тим краще гнучкість) і якість виконання вправи. У професійній методиці перевірка гнучкості здійснюється за допомогою виконання третього *port de bras*.

Висота стрибка перевіряється при вільному положенні ніг з коротким попереднім присіданням. Виконується кілька разів підряд, пальці ніг мають бути відтягнуті вниз. Критерієм оцінки стрибка служить висота, а також еластичність ахіллового сухожилля (сила поштовху від підлоги і м'якість приземлення).

Координація рухів як один з найбільш важливих компонентів танцювальної діяльності в професійних методиках визначається методом повтору за хореографом танцювальних комбінацій різного рівня складності. Для дітей молодшого віку можна використати ігрове завдання «Дзеркало», у якому дитині пропонують повторити за педагогом ланцюжок вправ на перехресну координацію рухів.

Перевірка музичних даних включає визначення рівня розвитку чуття ритму та музично-рухової координації. Для визначення чуття ритму пропонуються звукові ритмічні завдання-моделі, вирішення яких передбачає вміння сприйняти задану хореографом чи концертмейстером ритмічну структуру, а потім простукуванням або ударами відтворити її. Як правило, пропонуються завдання з різним

ступенем складності: з 2-х, 6-и і 8-и вступними (у залежності від вікових можливостей та індивідуальних особливостей).

Музично-рухова координація в професійних методиках визначається шляхом виконання підготовленого танцювального етюду, в адаптованих – за допомогою передачі в русі характеру музики (темп, динамічні відтінки). Дітям можна запропонувати виконати рух по колу, поступово прискорюючи або уповільнюючи темп.

Перевірка артистичних даних і творчих здібностей передбачає виявлення рухливості міміки, чуття пози, здатність до перевтілення та творчої імпровізації.

При професійному відборі артистичні дані перевіряються під час виконання танцювального етюду, а також виконанні спеціальних завдань з акторської майстерності.

При відборі дітей у самодіяльні хореографічні колективи можна використовувати нескладні ігрові завдання, наприклад, «Музичний зоопарк». Дітям пропонують «музичний портрет» будь-якої тварини (наприклад, «Ведмідь» муз. Ю. Шішанова, «Дятел» муз. І. Арсєєва, «Кіт Васька» муз. Г. Лобачева, «Лисиця» муз. Т. Ломової і ін.). При цьому назву п'єси дітям не повідомляють, а рекомендують визначити її самостійно, а потім передати якимось характерним рухом, позою або жестом.

Здатність дітей до мімічної імпровізації можна виявляти, використовуючи вправу «Жива книга». Дітям зачитують віршований текст, на основі якого вони повинні показати різні мімічні характеристики.

На сторінках чарівної книжки

Жили різні мартишки:

Похмурі, смішні, хитрючі та злі.

При читанні перших двох рядків хореограф показує дітям, що потрібно поставити перед обличчям долоні обох рук, імітуючи закриту книгу. Перед показом кожного мімічного вираження дитині давали можливість подумати, а потім, розкриваючи долоні, показати сторінку, яка ожила.

Для оцінки виконавської творчості дитини у вільному танці можна використовувати завдання «Музичний магазин». Дітям надають можливість вибрати будь-яку іграшку або предмет в імпровізованому

магазині та у вільному танці передати взаємодію з обраним атрибутом, підпорядковуючи свої рухи характеру музики.

Для занять хореографією доцільно відбирати фізично здорових дітей з хорошими функціональними можливостями. Відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства науки і освіти України від 20.07.2009 року № 518 /674 «Інструкції про розподіл учнів для занять на уроках фізичної культури» «учні, які не пройшли медичного обстеження (рекомендованого додаткового обстеження), до навантажень на уроках фізичної культури не допускаються, про що повинні бути поінформовані їх батьки», а також «дозвіл лікаря щодо занять, які супроводжуються підвищеними фізичними навантаженнями (заняттями в спортивних секціях, хореографією тощо), надається після поглибленого обстеження». Отже, до занять хореографією в закладах позашкільної освіти не можна допускати дітей без попереднього медичного огляду. До професійного навчання можуть приступати лише здорові учні, які мають гармонійний, високий або середній рівень фізичного розвитку, з високими або вищими середнього рівня функціонально-резервними можливостями серцево-судинної системи.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Що є основою здібностей? Що таке хореографічні здібності?
2. Назвіть та охарактеризуйте структурні компоненти хореографічних здібностей.
3. Для чого керівнику колективу потрібно бути обізнаним у методиках перевірки хореографічних здібностей дітей?
4. Зробіть порівняльний аналіз професійної та адаптованої методики перевірки кожного компоненту хореографічних здібностей.

Тема 10. Вікові особливості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку та їх урахування в хореографічному навчанні

План

1. Особливості психофізичного розвитку дітей дошкільного віку. Мета та завдання хореографічного навчання.
2. Особливості психофізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку. Мета та завдання хореографічного навчання.
3. Готовність дитини до заняття хореографією.

Література

[61, с. 104-110; 13, с.166-173; 62, с. 153-178; 24; 36; 49; 57; 74]

Питання 1. Особливості психофізичного розвитку дітей дошкільного віку. Мета та завдання хореографічного навчання

Одним із найважливіших факторів ефективності освітнього процесу в хореографічному колективі є досконале знання керівником вікових особливостей дітей і вміння враховувати це в практичній діяльності, тобто вміти моделювати та вирішувати типові психолого-педагогічні ситуації.

Дошкільний вік (3-5 (6) років) – це період інтенсивного зростання організму, розвитку всіх його систем і функцій, особливо рухової. Фізіологічний аспект полягає в середньому щорічному збільшенні росту дошкільника, який становить близько 6 см, причому дівчатка дещо випереджають хлопчиків. Змінюються пропорції тіла – подовжуються тулуб і особливо ноги.

Дошкільний вік ділиться на три етапи: молодший (3-4 роки), середній (4-5) та старший (5-6). Особливості кожного періоду детально розглядаються в програмі дошкільного віку «Я у світі» та інших освітніх програмах для закладів дошкільної освіти. У нових редакціях програми розкривається Освітня лінія «Хореографія», яка входить до інваріативної складової їх змісту. Це дає змогу педагогу-початківцю ознайомитися більш детально з метою і завданнями хореографічної роботи в різні періоди дошкільного дитинства.

Ми надамо загальну характеристику психофізичного розвитку дітей дошкільного віку. Для кісткової системи дитячого організму характерним є недостатнє окостеніння, хрящова будова її окремих ланок, значна гнучкість і еластичність хребта. Тому доцільно не перевантажувати дитину стрибковими вправами, а приділяти увагу розвитку гнучкості.

Ще недостатньо розвинені стопи, тому на заняттях не можна форсувати формування виворітності. Працездатність м'язів дошкільників значно нижча, а стомлюваність їх швидша, ніж у школярів.

Загальний розвиток опорно-рухового апарату дошкільника характеризується зростанням координації, вправності й точності рухів. Але точність відтворювання м'язового напруження в дошкільників

досить мала, як і здатність нервової системи до більш тривалої підтримки стану безперервного збудження нервових центрів при статичному напруженні. Тож, довгі навантаження під час вивчення танцю в одному й тому ж ритмі давати не слід, а треба чергувати їх з фазами переключення, відновлення і стимуляції моторики у вигляді більш легких м'язових зусиль.

Удосконалюється діяльність серцево-судинної системи, збільшуються розміри серця, змінюється ритм його роботи. У зв'язку з розвитком легенів, грудної клітини та зміцненням дихальної мускулатури дихання стає глибшим і рідшим, життєвий об'єм легенів підвищується.

Завдяки загальному фізичному розвитку дошкільників удосконалюється структура і функції головного мозку. Психологічний аспект полягає в тому, що в дітей дошкільного віку процеси збудження переважають над процесами гальмування. Відчуття і сприйняття в них розвиваються інтенсивно і випереджають розвиток мислення. У віці п'яти-шести років підвищується роль слів і словесних образів, підсилюється і значення усвідомленої дії.

Основним видом діяльності є гра, у якій дошкільники пізнають життя. Ігрові прийоми загострюють у них інтерес до об'єкта, посилюють увагу, розумову діяльність та емоційну сферу. Для правильного формування вищої нервової діяльності дитини педагогу необхідно підбирати такі ігрові танці, які відповідали б її віку.

Спираючись на аналіз психофізіологічного аспекту розвитку дітей дошкільного віку, можна виділити вікові особливості, які слід ураховувати під час організації та проведення хореографічних занять.

Так, у дітей до трьох років формується здатність сприймати і відтворювати рухи, які показують дорослі (плескати в долоні, притупувати ногою, напівприсідати, здійснювати повороти кистями рук).

Діти четвертого року життя вчать рухатися відповідно до характеру музики. У них покращується якість виконання танцювальних рухів, з'являється вміння рухатися під музику ритмічно, відповідно до темпу й характеру музичного твору; вони намагаються починати рух з початком музики й закінчувати разом з нею.

На п'ятому році формуються навички ритмічного руху відносно характеру музики, діти можуть самостійно змінювати рухи в залежності від музики. Удосконалюється вміння рухатися в парах по колу, у танцях і хороводах, ритмічно плескати в долоні, виконувати найпростіші перебудови, підскоки.

На шостому році життя дитина фізично зміцнюється, стає більш рухливою. Успішно оволодіває основними рухами, координує їх під час ходьби, бігу, стрибків. Удосконалення процесів вищої нервової діяльності сприяє розвитку аналізу й узагальнення, покращує мимовільну пам'ять. З'являються елементи творчості. У дітей п'яти-шести років, крім ігрового рефлексу, посилюється значення слова. Тому мислення в дії пов'язане із словесним мисленням. Це також доцільно враховувати при доборі та використанні методичних прийомів у хореографічній роботі.

Мета хореографічного навчання – формування загальної уяви про танцювальне мистецтво, розвиток початкових хореографічних умінь і навичок, виховання інтересу до танцювально-ігрового репертуару.

Особливості методики проведення хореографічних занять з дітьми дошкільного віку (3-6 років):

- заняття мають проводитися лише із застосуванням ігрових методів навчання та будуватися на основі сюжетної лінії;
- з метою виховання самостійності, активності, уяви, фантазії, творчої ініціативи під час виконання завдань, етюдів, танців дітям треба надавати більшої самостійності, ініціативи; створювати таку атмосферу, щоб вони повною мірою могли проявити свої бажання та вміння;
- допомагати дітям досягнути простір, орієнтуватися в ньому;
- навантаження мають бути незначними та помірної інтенсивності;
- розвивати образне мислення і пам'ять (рухову, зорову, слухову), а разом з цим і усвідомлення рухів;
- послідовно розвивати гнучкість, ураховуючи особистісні можливості дитини;
- використовувати комбінований вид занять;
- будувати заняття емоційно, різнопланово, постійно змінювати види завдань та розташування дітей;
- використовувати доступну музику образного характеру, надавати пріоритет роботі з акомпаніатором;

– не перебільшувати тривалість занять: 3-4 р. – 15-20 хв.; 4-5 р. – 20-25 хв.; 5-6 р. – 30-35 хв.).

Заняття складається з трьох частин: підготовчої (вправи та рухи динамічного характеру, що впливають на весь організм: ходьба, біг, стрибки), основної (розучування рухів у ігрових завданнях, вправи партерної гімнастики та ін.) та заключної (музично-ритмічні ігри, творчі завдання, танці-ігри, релаксація) частин. Вправи розподіляються з урахуванням підвищення фізіологічного навантаження основної частини заняття. У підготовчій частині поєднуються вправи прості за координацією, малі за амплітудою, що виконуються в повільному та помірному темпі; поступове збільшення кількості рухів і темпу призводить до посилення навантаження в основній частині; у заключній частині навантаження поступово знижується. Музичний супровід повинен бути доступним для сприйняття дитини. Заняття під живий акомпанемент мають велике значення в розвитку музично-хореографічних здібностей дітей.

Отже, можна зробити такі *висновки*:

1. У дошкільному віці формуються початкові хореографічні вміння та навички. Природні задатки дитини виявляються та розвиваються лише при правильно обраній та обґрунтованій методиці.

2. Фізичне навантаження дітей повинно відповідати їхньому віковому нервово-психологічному розвитку, бо від цього залежить не лише успішне оволодіння основними хореографічними навичками, а, перш за все, збереження здоров'я та позитивний вплив на нього.

3. Педагог повинен дотримуватися послідовності в застосуванні методичних прийомів, які мають відповідати дошкільному періоду. Коли педагог дає завдання дітям, він має враховувати їхні вікові особливості, визначити, на розвиток яких якостей спрямоване це завдання, як організувати дитяче сприйняття, залучити увагу, мислення. Відповідно до поставлених завдань необхідно обирати й методичні прийоми.

4. Заняття можна проводити в груповій та індивідуальній формах на основі гри або сюжетної лінії. Кожна частина заняття повинна включати повторення попереднього і виклад нового матеріалу з обов'язковим його закріпленням та ставити конкретні завдання, пов'язані між собою і спрямовані на виконання програми в цілому.

Кожне заняття повинно бути заздалегідь продумане, обґрунтоване та записане.

Питання 2. Особливості психофізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку. Мета та завдання хореографічного навчання

Молодший шкільний вік (6-10 років) містить у собі потенціал розумового розвитку дітей. Комплексний розвиток дитячого інтелекту в молодшому шкільному віці здійснюється в різних напрямках:

1. Засвоєння й активне використання мови як засобу мислення.

2. З'єднання і взаємно збагачуючий вплив усіх видів мислення: наочно-дієвого, наочно-образного і словесно-логічного. В учнів 1 та 2 класів домінує наочно-діюче і наочно-образне мислення, у той час як учні 3 і 4 класів здебільшого спираються на словесно-логічне мислення.

У молодшому шкільному віці організм дитини інтенсивно росте і розвивається. За рік довжина тіла зростає десь на 4-5 см., маса тіла – на 2-3 кг. До 10 років хлопчики та дівчатка ростуть приблизно однаково. Але зріст хлопчиків з 7 років збільшується за рахунок довжини ніг, а у дівчаток – за рахунок довжини корпусу. У молодшому шкільному віці продовжується розвиток скелету. Хребет зберігає дуже велику гнучкість, особливо в грудному відділі. Кістки тазу до 7 років тільки починають зростатися, тому різкі струси можуть призвести до їх зміщення. Виходячи з цього, дітям не слід давати вправи з різким струсом тіла, особливо високі стрибки.

До 8-10 років починається активний розвиток мускулатури. Однак ріст м'язових волокон відбувається нерівномірно. М'язи ніг розвиваються швидше, ніж м'язи рук, а м'язи, які розгинаються, розвиваються пізніше, тому дітям важко вивчати точні рухи руками.

У віці 7-10 років відбувається прискорений розвиток рухового аналізатора в корі головного мозку. У той же час вегетативна система відстає в розвитку від рухової функції організму. Коли дитина росте, відбувається економізація серцево-судинної та дихальної систем. Серце дитини та органи дихання легко пристосовуються до навантажень і швидко відновлюють свою працездатність. Однак непосильні фізичні вправи можуть стати причиною порушення ритму серця, зміни кров'яного тиску. Тому раціональні навантаження, їх чередування з відпочинком, постановка правильного ритмічного дихання обов'язкові під час проведення хореографічних занять.

У дітей в цьому віці ще недостатньо розвинені стопи. Розгортання стопи з віком поступово збільшується, що зумовлено співвідношенням частин тіла і центром ваги. Зважаючи на це, на заняттях не можна форсувати формування виворітності, а слід проводити заняття в невиворітних позиціях (1, 2 і 3-й).

З віком у дитини розвивається і стрибок. Починаючи з 6-7 років, симетричні рухи ніг при повторних стрибках зберігають задане положення. До шести років стрибки слід використовувати дуже обережно.

Узагалі в дітей молодшого шкільного віку кістково-м'язовий і зв'язковий апарати ще дуже слабкі і перебувають у стадії розвитку, тому не слід їх перевантажувати.

Швидкість рухів залежить від швидкості протікання фізіологічних процесів у нервово-м'язовому апараті й центральних відділах нервової системи. Процеси збудження продовжують переважати над процесами гальмування. Точність відтворювання м'язового напруження в дітей 7-10 років ще не велика, як і здатність нервової системи до більш тривалого підтримання стану безперервного збудження нервових центрів при статичному напруженні. Тому не можна ставити дітей у позу на тривалий час, як, наприклад, заняття біля станка у формі, загальноприйнятій для класичного танцю (екзерсис на одну руку у виворітному положенні). Тривалі навантаження під час вивчення танцю в одному і тому ж ритмі також не слід давати, а треба чергувати їх з фазами переключення, відновлення і стимуляції моторики у вигляді більш легких м'язових зусиль.

У віці 6-7 років відбуваються істотні зміни у вищій нервовій діяльності дитини: підвищується роль слів і словесних образів, підсилюється значення усвідомленої дії. У сім років інтенсивно розвиваються основні властивості нервової системи: сила, рухливість, урівноваженість; чіткіше виявляються індукційні відносини, концентруються послідовні гальмування, що впливають на процеси збудження. У цей період для педагога відкриваються нові можливості в системі навчання і виховання.

У дітей 6-7 років найкращим засобом у розвитку, тренуванні і діяльності всіх функцій нервової системи залишається гра, оскільки це період розвитку фантазії й уяви. З семи років (закінчення адаптації до

шкільного навчання) доцільно віддавати пріоритет навчальній діяльності і впроваджувати до змісту навчання екзерсис класичного танцю.

Мета хореографічного навчання – подальший розвиток м'язів шляхом збільшення та ускладнення тренувальних вправ, технічне вдосконалення знайомих та засвоєння нових танцювальних рухів; розвиток творчої активності, артистичності та працьовитості, виховання танцювальної та сценічної культури, інтересу до різних танцювальних культур і хореографічних напрямків.

Особливості методики проведення хореографічних занять з дітьми молодшого шкільного віку (6-10 років).

Заняття проводяться в груповій та індивідуальній формі й тривають 45-60 хвилин. Група має налічувати не більше 20 дітей.

Поступово поряд з комбінованим видом занять до навчання включаються інші в залежності від напрямку роботи колективу. Заняття повинні будуватися на різному матеріалі, який подобається дітям, оскільки одноманітна діяльність стомлює їх. Не слід довго затримувати увагу дітей на одному русі, тому що вона в них нестійка. Між частинами заняття треба робити паузи, щоб переключити увагу дітей.

Кожна складова заняття повинна містити повторення попереднього і виклад нового матеріалу з обов'язковим його закріпленням. На занятті дітям треба повідомляти, що саме вони сьогодні робитимуть, чому мають навчитись, зосередити їхню увагу на досягненні поставленої мети. Новий матеріал краще подавати в невеликому обсязі, з наростанням рівня складності, повторюючи його до свідомого засвоєння дітьми. Слід підбирати не дуже складні рухи до ігор, етюдів, танців, хороводів, чергуючи моменти поживлення із спокоєм. При розучуванні рухів, які за змістом і формою повинні збігатися з музикою, педагог показує дітям, якими засобами їх можна краще опанувати і виразно, невимушено виконувати під музику.

З перших занять педагог повинен встановити порядок, дисципліну в колективі і стежити за їх дотриманням. Це привчає дітей до зібраності, самостійності, крім того вони мають усвідомити, що відвідування занять – обов'язок кожного.

Отже, можна зробити такі висновки:

1. Важливе значення в організації хореографічної роботи має правильне планування та розподіл матеріалу. Річний матеріал розподіляється за рівнем складності по кварталах; квартальний – по місяцях; матеріал кожного місяця – по тижнях; тижневий – поурочно. Кожне заняття повинно бути заздалегідь продумане, обґрунтоване і записане. Наступне заняття має продовжувати попереднє, логічно розвиваючи, деталізуючи й ускладнюючи його.

2. Фізичне навантаження дітей повинно відповідати їхньому віковому й психологічному розвитку, бо від цього залежать і успіхи в навчанні, і здоров'я. Ігри і танці мають вимагати значних вольових зусиль.

3. Важливою умовою успішного проведення заняття є його атмосфера та організованість. Повага до особистості дитини лежить в основі формування правильних взаємин між педагогом і дітьми. Доброзичливість у ставленні до дітей і водночас висока вимогливість створюють відповідну атмосферу, що сприяє успішному проведенню занять. Важливо виховувати художній смак, інтерес до музичного та театрального мистецтва.

Питання 3. Готовність дитини до заняття хореографією

Готовність до навчання хореографії – це такий рівень фізичного, психологічного та соціального розвитку дитини, який необхідний для успішного засвоєння нею програми з хореографії без шкоди для здоров'я.

Компоненти готовності:

- фізіологічна готовність;
- психологічна готовність;
- мотиваційний;
- інтелектуальний;
- особистісний;
- емоційний;
- вольовий;
- узагальнення переживань.

Фізіологічна готовність включає рівень розвитку основних функціональних систем організму дитини (кістково-м'язова система, нервова система, головний мозок, зоровий і слуховий аналізатори) та стан її здоров'я (осанка, зір, слух, профілактика захворювань).

Психологічна готовність до навчання хореографії – комплексна характеристика дитини, яка розкриває рівні розвитку психологічних якостей, що є найважливішими передумовами для нормального включення до нового соціального середовища та для формування хореографічної діяльності.

Компоненти психологічної готовності:

– Мотиваційний компонент готовності відображає бажання чи небажання дитини навчатися хореографії.

– Інтелектуальний компонент готовності включає рівень розвитку пізнавальної сфери, що визначається диференційованістю (перцептивна зрілість), довільною концентрацією уваги, аналітичним мисленням (здатність розуміти суттєві ознаки і зв'язки між явищами), раціональним підходом до дійсності (відносне послаблення значення уяви), логічним запам'ятовуванням; певним розвитком моторики і зорово-рухової координації.

– Особистісний компонент готовності складається з цілого ряду показників: дитина повинна чітко усвідомлювати свою внутрішню позицію, статеvu належність, мати навички самообслуговування, уміти підкоряти себе обставинам, поступатися, якщо це необхідно, своїми бажаннями. Аби влитися до хореографічного колективу, дитина має володіти собою, рахуватися з думкою інших дітей, знати норми поведінки та осмислено їх реалізувати в контактi з оточуючими.

Особистісна готовність виявляється в умінні спілкуватися з керівником колективу та іншими дітьми, сформованості критичної самооцінки як новоутворення в особистісній сфері.

– Емоційний компонент готовності проявляється в тому, що дитина йде на заняття із задоволенням, радістю, довірою. Це робить її відкритою для контактів з керівником гуртка, товаришами, підтримує впевненість у собі, прагнення знайти своє місце в колективі. Важливими є переживання, пов'язані з самою хореографією та її першими результатами (ситуації успіху).

– Вольовий компонент готовності виявляється в умінні керувати своєю поведінкою, у певному рівні розвитку довільності пізнавальних процесів: довільного сприймання (уміння не тільки слухати, але й чути керівника), довільного запам'ятовування й відтворення, уміння довільно

виконувати дії, робити не тільки те, що цікаво, а й те, що потрібно, доводити почату справу до кінця.

– Узагальнення переживань проявляється у втраті безпосередньої поведінки, узагальненому сприйнятті дійсності, довільності поведінки.

Втрата безпосередності у спілкуванні, набуття довільності як здатності підкоряти свою поведінку певним правилам і вимогам виступає суттєвим компонентом психологічної готовності до навчання хореографії.

Успішним навчанням дитини хореографії буде психологічна готовність батьків дитини та керівника хореографічного колективу: комунікативний аспект; психолого-педагогічний аспект; методичний аспект; організаційний аспект.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Навіщо керівникові хореографічного колективу бути обізнаним у питаннях особливостей психічного та фізичного розвитку дітей різного віку?

2. Що таке вікова криза і в чому вона проявляється?

3. Яким чином мета і завдання хореографічного навчання залежать від вікових особливостей дітей?

4. Які особливості психічного та фізичного розвитку дитини має враховувати керівник хореографічного колективу, щоб навчання в кожному віковому періоді було результативним?

5. Якому віку відповідає наступна характеристика:

– «Хлопці і дівчата в цьому віці розвиваються нерівномірно. Дівчата випереджають хлопців у фізичному розвитку. Хребет продовжує залишатися гнучким, а слабкість мускулатури, яка його оточує, робить його здатним до деформації. Швидкий ріст тіла в довжину при не встановлених формах хребта негативно впливає на поставу дітей. Рухова функція досягає високого рівня розвитку, з'являються ознаки, які характерні для дорослої людини. У дівчат та хлопців з'являється бажання відокремитися. Вони часто переоцінюють свої можливості».

– «Серце дитини та органи дихання легко пристосовуються до навантажень і швидко відновлюють свою працездатність. У цей віковий період організм дитини інтенсивно росте і розвивається. Продовжується розвиток скелету, хребет зберігає дуже велику гнучкість, особливо у грудному відділі. Починається активний розвиток мускулатури. Однак

ріст м'язових волокон відбувається нерівномірно. У дітей в цьому віці ще недостатньо розвинені стопи. Відбуваються істотні зміни у вищій нервовій діяльності дитини: підвищується роль слів і словесних образів, підсилюється і значення усвідомленої дії. Інтенсивно розвиваються основні властивості нервової системи: сила, рухливість, урівноваженість; чіткіше виявляються індукційні відносини, концентруються послідовні гальмування, що впливають на процеси збудження».

Тема 11. Вікові особливості дітей середнього та старшого шкільного віку та їх урахування в хореографічному навчанні

План

1. Особливості психофізичного розвитку дітей середнього шкільного віку. Мета хореографічного навчання.
2. Особливості психофізичного розвитку дітей старшого шкільного віку. Мета хореографічного навчання.

Література

[62, с. 189-245; 61, с. 111-114; 13, с. 173-176]

Питання 1. Особливості психофізичного розвитку дітей середнього шкільного віку. Мета та завдання хореографічного навчання.

У середньому шкільному віці в організмі дитини відбуваються суттєві морфологічні та функціональні зміни, які збігаються з початком періоду статевого розвитку хлопців (13-14 років) і дівчат (12-13 років). Дівчата випереджають хлопців у фізичному розвитку.

Вік 11-14 років сприяє розвитку фізичних якостей. Рухова функція до 13-14 років досягає високого рівня розвитку, з'являються ознаки, характерні для дорослої людини. Значно збільшується маса і сила м'язів. У хлопців сила, як абсолютна, так і відносна, збільшується швидше, ніж у дівчат. У дівчат близько 12-13 років сила м'язів по відношенню до маси знижується.

У середньому шкільному віці ще не закінчене формування кісток. Повне зростання їх завершується приблизно до 16-17 років. Хребет продовжує залишатися гнучким, а слабкість мускулатури робить його здатним до деформації. Швидкий ріст тіла в довжину при невстановлених формах хребта негативно впливає на поставу дітей, тому в підлітковому віці особливо необхідно приділяти увагу вправам на її формування.

Віковий період 11-14 років характеризується розвитком вегетативних органів та систем організму. Продовжує розвиватися серцево-судинна та дихальна системи. Підлітки достатньо легко пристосовуються до освітнього процесу, але швидко втомлюються, особливо при монотонних комбінаціях. На великі навантаження реагують неадекватними реакціями.

Відбувається подальший розвиток функцій нервової системи. Однак урівноваженість процесів збудження та гальмування дуже далекі від ідеальних. У підлітків спостерігається домінування збуджувальних процесів над гальмуванням. Підліток легше переносить ритмічні навантаження, ніж постійну зміну темпу та ритму, які дуже шкідливі для діяльності серцево-судинної системи дітей цього віку.

У підлітковому віці у дівчат та хлопців з'являється бажання відокремитися, спостерігається часте переоцінювання своїх можливостей. Дітей не цікавлять другорядні ролі. Хореографу треба проявляти педагогічний такт і багато терплячості, щоб не образити дитину і виконати поставлене завдання. Ураховуючи підвищену чутливість, підлітки погано сприймають критику, й педагогу треба дуже коректно вказувати на помилки.

Мета хореографічного навчання – розвиток хореографічної майстерності шляхом засвоєння більш складних танцювальних комбінацій різних хореографічних напрямів; формування артистизму та професійної спрямованості; ознайомлення з кращими зразками хореографічного мистецтва та виховання на їх основі національної гідності та художнього смаку.

Особливості методики проведення хореографічних занять з дітьми середнього шкільного віку (11-14 років).

Хореографічний колектив, який відвідують діти 5-8 класів, відрізняється згуртованістю та танцювальною підготовкою. Заняття треба будувати на більш складному матеріалі, ніж у попередній віковій групі, у значно швидшому темпі, оскільки в дітей краща координація рухів і вони мають здібності засвоїти більш складні танцювальні комбінації та рухи. Побудова занять з підлітками така ж, як і з молодшим школярами, змінюється лише підбір танцювальних вправ, рухів, комбінацій. Репертуар хореографічних постановок має відповідати цій віковій категорії.

Отже, можна зробити такі *висновки*:

1. У процесі проведення хореографічних занять ураховувати особливості нерівномірного фізичного розвитку дівчат та хлопців. По можливості доцільно проводити як групові заняття (окремо для дівчат і хлопців), так і загальні.

2. Застосовувати різноманітний навчальний матеріал, який відповідав би хореографічним здібностям вихованців і підтримував або збільшував зацікавлення їх мистецтвом танцю. До змісту хореографічних занять включати різноманітні завдання, спрямовані на розвиток творчої ініціативи та самостійності мислення.

3. У процесі навчання використовувати завдання для самостійної роботи вихованців (перегляд окремих танцювальних номерів, спектаклів з подальшим їх обговоренням, постановка танцю для учнів свого класу та ін.), підвищувати рівень їх хореографічної майстерності шляхом відвідування майстер-класів.

4. Сприяти підтримці та розвитку обдарованих дітей шляхом постановки для них сольних танцювальних номерів та участі в конкурсах і фестивалях різного рівня.

5. Залучати до участі в самоврядуванні колективу, доручати проведення окремих форм роботи.

Питання 2. Особливості психофізичного розвитку дітей старшого шкільного віку. Мета та завдання хореографічного навчання

Старший шкільний вік збігається з періодом навчання в 9-11 класах школи. Розвиток організму в 15-17 років продовжується, але цей процес відбувається більш стримано та рівномірно. У юнаків ріст відбувається швидше, ніж у дівчат. Статеве дозрівання закінчується. Формування скелету кісток майже завершено.

Інтенсивно розвивається м'язова система. У юнаків за 2-3 роки м'язова маса збільшується на 10-12%. Вони можуть виконувати силові вправи, які потребують значних м'язових зусиль. У дівчат ріст м'язової маси по відношенню до маси тіла та збільшення силових показників виражені менше, ніж у юнаків. Найбільше в дівчат розвинута мускулатура тазового поясу.

За побудовою тіла та пропорціями юнаків і дівчат майже не можна відокремити від дорослих. Продовжується розвиток серцево-судинної та дихальної систем. Збільшуються розміри серця, хвилинний та ударний

об'єм кровообігу. Функціонування серцево-судинної системи відзначається великою раціональністю. Збільшується грудна клітина, сила дихальних м'язів.

Мета хореографічного навчання – технічне відпрацювання та ускладнення змісту всієї попередньої програми, удосконалення і закріплення танцювальних умінь та навичок, розвиток артистизму та сценічних навичок; орієнтація на професійну спрямованість.

Особливості методики проведення хореографічних занять з дітьми старшого шкільного віку (15-17 років).

Заняття з будь-якого виду хореографії з учнями 9-11 класів ставлять перед керівниками гуртків особливі завдання. Молодь за своїм загальним та фізичним розвитком наближена до дорослих, тому вимагає особливого підбору танцювального матеріалу, форм і методів роботи. У цьому віці слід ретельно підходити до вибору тематики танцювального репертуару.

Продовжується робота над гармонійним фізичним розвитком, поставою, витонченістю та спритністю рухів, вимогливість до точності знань і виразності в освоєнні танцювальних вмінь і навичок. У цій віковій групі вихованці здатні отримувати більше теоретичних та практичних знань з мистецтва танцю. Важливе спільне відвідування з керівником хореографічних концертів, балетних вистав, тематичних кінофільмів з подальшим обговоренням, участь у конкурсах, фестивалях, майстер-класах і семінарах з різних видів хореографії тощо.

Тож, можна зробити такі *висновки*:

1. Тривалість занять збільшується, а навчальний матеріал ускладняється.

2. Керівник має застосовувати та заохочувати самостійну роботу вихованців з підвищення рівня їх хореографічної майстерності.

3. У процесі занять хореограф має визначати вихованців, які планують продовжувати професійне хореографічне навчання в закладах освіти і доручати їм виконання окремих завдань, пов'язаних з подальшою професійною діяльністю (вивчити з молодшими дітьми танцювальну комбінацію, поставити для малечі танок до шкільного свята та ін.).

4. Зацікавлювати різноманітною тематикою танцювального репертуару, виховувати інтерес до самостійної постановки окремих фрагментів хореографічних постановок.

5. Виховувати інтерес до суміжних видів мистецтв, залучати до відвідування вистав, виставок, концертних програм.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Що має знати керівник хореографічного колективу про підлітковий вік, щоб заняття хореографією були результативними?

2. Чим відрізняється мета хореографічного навчання дітей середнього та старшого шкільного віку і як це пов'язано з особливостями їх психічного та фізичного розвитку?

3. З вихованцями якого віку Ви б хотіли займатися і чому?

Тема 12. Класифікація хореографічних занять та їх структура

План

1. Освітнє значення хореографічних занять.
2. Класифікація хореографічних занять.
3. Структура побудови хореографічних занять.

Література

[35, с. 44-48; 61, с. 68-70; 74]

Питання 1. Освітнє значення хореографічних занять

Основною формою організації навчання в хореографічному колективі є заняття, які проводяться за встановленим розкладом, у певній послідовності, що забезпечує планомірне, систематичне засвоєння хореографічних знань, умінь і навичок. Хореографічні заняття сприяють:

- підвищенню та задоволенню рухової активності;
- формуванню мотивації до успішної соціалізації;
- розвитку художнього смаку;
- розвитку психічних процесів (пам'ять, уява, увага), пізнавальної активності; розширенню кругозору;
- розвитку музичного слуху, відчуття ритму;
- формуванню здоров'язберігаючої компетенції, зміцненню організму, серцевих м'язів, поліпшенню кровообігу, дихальних процесів, розвитку координації рухів, формуванню постави, профілактиці й

виправленню незначних анатомо-фізіологічних недоліків; налагодженню психічного стану;

– розвитку артистичних здібностей, умінню вільно і впевнено поводитися перед аудиторією;

– вихованню морально-вольових якостей (спритності, точності, витримки, цілеспрямованості);

– вихованню норм поведінки та особистісних якостей (дисциплінованості, відповідальності, відчуттю колективізму, культури спілкування, одягу та ін.).

Питання 2. Класифікація хореографічних занять

У хореографічній педагогіці розрізняють декілька класифікацій хореографічного заняття. Зупинимось на тій, яку вважаємо найбільш конкретною та змістовною:

1. За організацією і складом вихованців: колективні (15-25 дітей); групові (окремо хлопчики та дівчатка; половина групи (4-10 дітей); індивідуально-групові (1-3); зведені (з різними віковими групами). Традиційно для занять хореографією утворюється група за віковим принципом.

2. За видовою спрямованістю: заняття класичним танцем, заняття народно-сценічним танцем, заняття українським народним танцем, заняття спортивним бальним танцем, заняття сучасним танцем (джаз-модерн, брейк, хіп-хоп, диско та інші). На початковому рівні навчання використовують заняття ритмікою та партерною гімнастикою.

3. За цільовою спрямованістю: вступні (ознайомчі), контрольні, відкриті (показові), тематичні (навчально-пізнавальні та навчально-виховні), сюжетні, корекційно-профілактичні, музично-ритмічні, партерно-гімнастичні, тренінгові, творчо-постановочні, інтегровані, комбіновані заняття.

Кожен вид хореографічного заняття має свою дидактичну мету і завдання. Так, тренінгові заняття спрямовані на засвоєння й удосконалення техніки виконання танцювальних рухів. Корекційно-профілактичні вирішують завдання з розвитку сили та еластичності окремих груп м'язів, профілактики й корекції незначних анатомо-фізіологічних недоліків. Музично-ритмічні заняття сприяють розвитку чуття ритму, музично-рухової координації, музичної пам'яті, уваги та уваги. Творчо-постановочні допомагають засвоїти танцювальний

репертуар, активізують діяльність дітей, розкривають їх творчий потенціал, розвивають танцювальність та акторську виразність.

Тематичні заняття (тематично-виховні, тематично-пізнавальні) розширюють та поглиблюють знання, отримані дітьми в інших видах діяльності, вирішують виховні завдання. Більш змістовними й ефективними для початкового рівня навчання є комплексні заняття, які поєднують у собі завдання вищезазначених видів занять та забезпечують усебічний, багатоаспектний педагогічний вплив на учнів.

Важливого значення в роботі керівника хореографічного колективу набуває первинне (ознайомче) заняття, спрямоване на формування загальних уявлень про танцювальне мистецтво та напрямок роботи колективу, у якому вони будуть займатися; знайомство з керівником, педагогами-репетиторами, акомпаніаторами, отримання інформації про досягнення колективу, правила його відвідування; виявлення хореографічних здібностей складу групи (анатомо-фізіологічних, музично-ритмічних, творчих та артистичних) шляхом виконання простих завдань; створення дружньої, доброзичливої атмосфери та збудження інтересу до танцювальної діяльності.

Контрольні заняття дозволяють виявити рівень знань і вмінь, які отримали діти за навчальний рік, та намітити основні завдання на наступний період навчання.

Відкриті заняття мають на меті демонстрацію батькам, керівникам інших колективів або адміністрації закладу, на базі якого працює колектив, особливостей проведення освітнього процесу, рівень розвитку педагогічної майстерності керівника та хореографічної підготовки дітей. Відкриті заняття можуть бути поточними та контрольними.

У навчально-тренувальній роботі з дітьми початкового рівня навчання бажано застосовувати різноманітні цікаві форми хореографічних занять: заняття-казка, заняття-екскурсія, заняття-подорож, заняття-змагання, заняття-фантазія, заняття-розвага, заняття-концерт. Такі форми проведення репетиційного процесу захоплюють дітей, підвищують їхню активність, стимулюють творчу уяву, збагачують емоційний досвід. Заняття мають бути побудовані на сюжетній та ігровій основі, джерелами якої можуть бути дитяча література (розповіді, казки, вірші); докільця (побут, спорт, трудова

діяльність дорослих, об'єкти і явища природи); ігрова діяльність, дитячий пісенний матеріал, мультфільми, дитячі кінофільми тощо.

Останнім часом у практиці роботи шкільних та дошкільних закладів набули поширення інтегровані заняття, які поєднують у собі блоки знань з різних видів уроків (занять) навколо однієї теми з метою поглиблення та закріплення знань, умінь і навичок. Їх упровадження пов'язане з прагненням зробити освітній процес більш цікавим у зв'язку з введенням нетрадиційного змісту і поєднанням різних методів, урізноманітненням діяльності дітей під час засвоєння певної теми. Так, зміст хореографічного навчання може передбачати застосування пізнавального матеріалу з різних розділів з ознайомлення з довкіллям (професії, одяг, іграшки, родина та ін.), природою (тваринний і рослинний світ, об'єкти та явища живої й неживої природи), формування елементарних математичних уявлень (геометричні фігури, поняття «більш-менш», «ширше-вужче», «вище-нижче», рахунок), розвитку мовлення (переказ драматургії вивченого танцю, складання словесної характеристики танцювальних образів), грамоти (пластична характеристика звуків і букв), зображувальної діяльності (костюм, міміка, пози, пластична передача окремого образу або всього змісту картини).

Питання 3. Структура побудови хореографічних занять

Основою змісту хореографічного заняття є програма, яка передбачає систематичне і послідовне навчання. Структура заняття – це сукупність його елементів та частин, пов'язаних між собою, які забезпечують цілісність заняття. Вона залежить від поставленої мети, завдань і добору хореографічного матеріалу.

Структура танцювального заняття включає в себе три частини: вступну, основну та заключну, кожна з яких вирішує специфічні освітні завдання.

Вступна та заключна частини не змінюють своєї тривалості (складають 5-10% від загального часу заняття) та спрямованості. Так, вступна частина («розігрів») має на меті створення позитивного емоційного настрою, зосередженості на наступній діяльності; підготовку м'язів до більш інтенсивного навантаження.

Добір вправ для даної частини заняття залежить від виду заняття та віку учнів. Так, для дітей початкового рівня навчання доцільно зміст

цієї частини будувати на сюжетній (ігровій) основі і включати до неї такі побутові рухи та танцювальні елементи: крок з носка (па марше), кроки на півпальцях, кроки та біг з високим закиданням гомілки назад і високим підніманням стегна, па галопу, підскоки, па польки, стрибкові комбінації, елементи народно-сценічного та сучасного танців, імітаційні рухи тощо. Для більшої насиченості та нетрадиційного проведення цього блоку можна використовувати нескладні гімнастичні вправи з переміщенням навприсядки, на колінах, сидячи на підлозі. Бажано, щоб виконання цих вправ мало образну спрямованість та було зрозумілим, цікавим і доступним для дітей. Як правило, рухи вступної частини виконуються по колу. Однак можна використовувати «фігурне марширування», що сприяє формуванню почуття простору, опануванню нескладних перешикувань, які використовуються в композиційних танцювальних малюнках.

Заклучна частина заняття спрямована на поступове зниження навантаження, релаксацію, а також аналіз танцювальної діяльності вихованців. До змісту цієї частини слід добирати творчі завдання, нескладні улюблені дітьми танці, вправи на дихання та розслаблення.

Основна частина (80-85% загального часу заняття) спрямована на розвиток окремих груп м'язів, оволодіння та вдосконалення навичок танцювальної діяльності, розвиток творчості та музикальності, розучування танцювального репертуару і може варіюватися залежно від тематики, мети, ступеня готовності дітей до танцювальної діяльності.

Деякі автори (П. Коваль, А. Шевчук та ін.) пропонують використовувати в роботі з дітьми структуру занять, яка будується за законами драматургії і має п'ять частин: експозицію, зав'язку, розвиток дії, кульмінацію, розв'язку. Така структура, на думку авторів, має зрозумілу дітям логіку, мотивацію, динаміку розвитку, точку найвищого самовираження дітей і обумовлене завершення.

Основні вимоги до сучасного заняття

Загальнопедагогічні:

1. Пріоритет особистості дитини в освітньому процесі.
2. Урахування вікових та індивідуальних особливостей.
3. Орієнтація на процес навчання.
4. Створення емоційно-актуального фону.

5. Дотримання педагогічного такту і культури мови.
6. Спонування пізнавальної активності дітей.

Дидактичні:

1. Раціональне використання кожної хвилини.
2. Раціональна єдність словесних, практичних і візуальних методів.
3. Використання активних методів навчання.
4. Зв'язки з вивченим раніше, набутим дитиною досвідом.
5. Формування вмінь самостійно здобувати та застосовувати знання.
6. Індивідуалізація, диференціація, інтенсифікація заняття.
7. Використання інтегрованих занять.
8. Використання сценарних занять.
9. Заохочення дітей до вибору способу діяльності.
10. Рефлексія наприкінці заняття.

Психологічні:

1. Урахування психологічних особливостей кожної дитини.
2. Розумна вимогливість і доброзичливість педагога.
3. Психологічна етика і психологічний такт.

Гігієнічні:

1. Дотримання температурного режиму.
2. Дотримання норм освітлення приміщення.
3. Провітрювання.
4. Відповідність обладнання.
5. Чергування видів навчання, динамічні паузи.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Який освітній та виховний потенціал мають хореографічні заняття?
2. За яким принципом класифікуються хореографічні заняття?
3. Дайте характеристику різним видам хореографічних занять. Коли і з якою метою вони застосовуються в освітньому процесі?
4. Яким видам занять надається пріоритет на початковому (основному, вищому) рівні навчання. Чому?
5. Назвіть основні структурні компоненти хореографічного заняття та розкрийте їх мету.

Тема 13. Методика організації та проведення хореографічних занять з дітьми початкового рівня навчання

План

1. Підготовка педагога до заняття.
2. Методика проведення хореографічного заняття.

Література

[35, с. 48-58; 61, с. 70-78; 19; 25; 27; 36; 30; 31; 67; 13, с. 113-125; 6]

Питання 1. Підготовка педагога до заняття

Результативність освітнього процесу в хореографічному колективі залежить від того, як педагог відноситься до підготовки та проведення танцювальних занять.

Підготовка до заняття включає декілька етапів: вибір теми, визначення виду заняття, його мети, завдань та змісту, добір навчально-пізнавального та танцювально-тренувального матеріалу, а також методів, за допомогою яких будуть вирішуватись основні завдання заняття, визначення музичного матеріалу (робота з акомпаніатором, добір фонограм), підготовка допоміжного реквізиту, наочно-ілюстративних джерел тощо. У процесі підготовки до заняття увага хореографа повинна бути привернута до педагогічного передбачення, прогнозування можливого повороту при розв'язанні конкретних навчальних завдань. Тож, підготовка хореографа до заняття охоплює не лише ретельний аналіз навчального матеріалу, його структурування у відповідності з етапами його вивчення, але й можливі запитання, відповіді, складності при вивченні вправи (руху), настроїв дітей тощо. Чим ретельніше буде здійснений такий аналіз, тим менша ймовірність зустрітися з зовсім неочікуваними ситуаціями в процесі проведення заняття.

Після ретельного аналізу, обдумування композицій проведення заняття педагог-хореограф здійснює запис плану-конспекту. Досвідчені хореографи можуть обмежуватися короткими записами, початківцям варто писати більш розгорнуті плани-конспекти заняття.

План-конспект – це початок творчого пошуку, засіб ефективності заняття, реалізація задуму педагога, ґрунт натхнення і талановитої імпровізації. У ньому відображається тема заняття, вид заняття, вікова група та рівень навчання, мета заняття з конкретизацією його дидактичних завдань, короткий зміст матеріалу, який вивчається,

визначаються форми організації навчально-пізнавальної діяльності дітей, методи, засоби навчання, система завдань, у процесі виконання яких здійснюватиметься актуалізація раніше засвоєних знань і способів діяльності, формування нових способів діяльності та їх використання в різних ситуаціях навчання, контроль і корекція навчальної діяльності в їх поступальному русі від незнання до знання, від невміння до вміння здійснювати необхідні практичні пізнавальні дії в процесі реалізації завдань заняття.

До плану-конспекту заняття уточнюється його структура, визначається орієнтовна міра часу на різні види роботи, передбачаються заходи перевірки успішності засвоєння матеріалу, конкретизуються прізвища дітей, кого планується перевірити тощо. Детальніше інформація подана в темі «Планування роботи керівника хореографічного колективу».

Важливим моментом у підготовці до заняття є визначення програмових завдань, до яких відносяться навчальні, розвивальні та виховні. *Навчальні та пізнавальні* завдання включають обсяг знань, умінь і навичок, які формуються, закріплюються, узагальнюються або конкретизуються. Під час хореографічних занять учні засвоюють не лише відповідну термінологію, вивчають історію виникнення того чи іншого танцю, особливості національних костюмів та музичного супроводу, а й залучаються до загальнолюдських культурних цінностей, розвивають світогляд, закріплюють знання, отримані в інших видах діяльності.

Розвивальні завдання передбачають розвиток музичних даних (почуття ритму, музично-рухової координації, емоційного сприйняття музичного твору, танцювального втілення того чи іншого музичного образу); фізичних даних (сили та еластичності різних груп м'язів); пізнавальних процесів (сприймання, пам'яті, мислення, розумової активності), розумових операцій (уміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати); творчих умінь та артистичних навичок. Крім того, можна планувати завдання, спрямовані на формування навчальних умінь (діяти за вказівкою педагога, адекватно сприймати зауваження, аналізувати результати своєї діяльності тощо).

Поряд з вирішенням навчальних та розвивальних завдань на заняттях з хореографії слід планувати і *виховну роботу*, спрямовану на

виховання культури одягу, поведінки, спілкування під час танцювальної діяльності, розвиток особистісних якостей (цілеспрямованості, ініціативності, допитливості, самостійності, вимогливості, винахідливості, активного і творчого ставлення до себе та інших, організованості, відповідальності, працелюбності, доброзичливості, порядності, почуття колективізму тощо), вольових якостей (витримки, сили волі, наполегливості тощо), патріотичних почуттів (любові та інтересу до танцювальної культури України, національної гордості, емоційно-ціннісного ставлення до національних танцювальних традицій тощо), пізнавального інтересу до тієї чи іншої теми.

Під час хореографічних занять педагогу доцільно також вирішувати *стимулювальні завдання*, які викликають у дітей стійку потребу в цьому виді діяльності, інтерес до навчання, мотивують усвідомлене засвоєння матеріалу, активізують пізнавальну діяльність, прагнення до досягнення результатів (засвоїти той чи інший танцювальний рух або трюковий елемент, виконувати сольну партію в новому концертному номері та ін.).

Успіх заняття залежить не тільки від старанної підготовки до нього хореографа, але й від підготовки самих вихованців, від того психологічного настрою, з яким вони приходять на заняття, від мотивації на успіх тощо.

Отже, система діяльності педагога в підготовці та проведенні заняття передбачає:

1. *Усвідомлення значення теми і мети заняття:*

- визначення змісту;
- навчально-методичної та нотної літератури;
- зв'язок з попереднім заняттям;
- визначення мети: освітньої, розвивальної, виховної.

2. *Підбір матеріалу до теми заняття:*

- відбір змісту й обсягу знань з теми;
- підготовка ТЗН;
- визначення творчих і навчальних завдань;
- визначення колективних та індивідуальних форм роботи.

3. *Підготовка плану-конспекту заняття (логіко-структурної схеми заняття).*

- складання плану;

- визначення питань для обговорення і розгляду;
- залучення вихованців до колективної підготовки заняття;
- розподіл часу за етапами заняття;
- колективне планування варіанту заняття;
- визначення завдань для сім'ї.

4. Апробація підготовленого заняття:

– визначення основних частин змісту матеріалу, на які звертається увага дітей;

- уточнення часу і темпу проведення заняття.

Питання 2. Методика проведення хореографічного заняття

Під час організації та проведення хореографічних занять слід дотримуватися наступних методичних вимог:

– постановка перед кожним заняттям виховних, розвивальних і оздоровчих завдань; відповідність змісту заняття його тематиці, меті й завданням;

– повторення попереднього й подача нового матеріалу з обов'язковим його закріпленням шляхом багаторазового, варіативного використання;

– зміна видів діяльності, місця розташування вихованців, оптимальне дозування припустимого навантаження;

– особиста участь педагога у виконанні танцювальних рухів;

– використання різнохарактерного, образного музичного матеріалу, що відповідає завданням певної частини заняття;

– формування у вихованців усвідомленої мотивації до танцювальної діяльності;

– використання різних методів і прийомів, що стимулюють рухову, розумову, пізнавальну й творчу активність дітей;

– здійснення індивідуально-диференційованого підходу (урахування фізичних можливостей, психічних особливостей, інтересів, статевих розходжень і особистісних якостей дитини);

– застосування ігрових моментів, що сприяє підвищенню інтересу до заняття;

– створення атмосфери захищеності й комфортності під час заняття, доброзичливий характер спілкування з педагогом, заохочення навіть незначних досягнень вихованців початкового рівня навчання;

- використання прийомів, що забезпечують емоційне наповнення заняття (прийоми емоційної регуляції, корекції несприятливих емоцій);
- стимуляція активності й самостійності вихованців; поєднання репродуктивного й продуктивного видів діяльності, надання дітям свободи у виборі способів розв'язання творчих завдань;
- підбиття підсумків з аналізом діяльності вихованців, повідомлення мети наступного заняття для підвищення інтересу й мотиваційної готовності.

Успіх проведення хореографічного заняття в значній мірі залежить від правильного підбору музичного матеріалу. Для уроків хореографії в молодших вікових групах слід підбирати музичні твори з чіткою структурою, танцювальною спрямованістю, які мають художньо-виховну цінність, характеризуються різноманіттям емоційних відтінків та образністю. Ці твори мають бути зрозумілими дитині, викликати позитивні емоції та руховий відгук.

Правильно підібраний музичний репертуар сприятиме розвитку почуття ритму, музичної пам'яті, музично-ритмічної координації, умінню відчувати красу і гармонію музики, розширенню світогляду, розвитку інтересу до музичного мистецтва, підвищенню загальнокультурного рівня дитини.

На початковому етапі хореографічного навчання слід запобігати роботі з фонограмами. Дуже часто в практичній діяльності педагогічно-хореографи обмежуються музичними формами, які не відповідають ні віковим особливостям дітей, ні змісту навчально-тренувальних завдань.

Крім того, робота з фонограмами порушує динаміку розвитку ходу заняття, призводить до відволікання педагога від навчального процесу та втрати уваги дітей. Такі заняття порушують цілісність хореографічного навчання, вони позбавлені художньої та естетичної спрямованості, розвитку музично-рухових здібностей дітей.

Заняття в хореографічному колективі відповідно до першої стадії педагогічного процесу повинні мати яскраво виражений заохочувальний характер. Тому педагогічний процес доцільно орієнтувати на створення таких умов, в основі яких лежить атмосфера захопленості хореографічним мистецтвом, його виразними особливостями, колективним характером діяльності, незвичайністю

відтворення (образність і пластика рухів), сценічною виконавською діяльністю.

Важливе значення в проведенні занять має дотримання санітарно-гігієнічних вимог і правил техніки безпеки, застосування спеціального (репетиційного) взуття й форми одягу (відповідно до температурного режиму), педагогічно обґрунтоване розміщення акомпаніатора, педагога й дітей, технічне забезпечення заняття.

Достатньо велике значення керівнику колективу слід приділяти репетиційній формі, яка повинна бути зручною та охайною. Кожний педагог може власноруч вибирати вид одягу: спортивний купальник та спідничку (хітон), футболку та коротенькі еластичні штанці чи лосини – для дівчат; майку та еластичні шорти (лосини) – для хлопчиків або іншу. Бажано, щоб одяг був одного кольору (у хореографії класичним кольором репетиційної форми вважається чорний) та єдиного стилю.

Деякі керівники замовляють спеціальний пошив репетиційної форми з емблемою колективу, що є не тільки його візитною картою, а й активним засобом виховання в дітей культури одягу, поваги до свого колективу та його традицій.

На ногах має бути взуття, яке відповідає напряму роботи колективу або виду заняття: чешки або балетки, джазовки, народні чоботи, туфлі для занять бальною хореографією на низькому ході.

Довге волосся в дівчат повинно бути зачесане та старанно зібране. Не слід на руках та шиї носити будь-які прикраси. Наявність єдиних вимог до форми дисциплінує дітей, сприяє вихованню охайності й чистоти одягу. Крім того, відповідальне ставлення до репетиційної форми є запорукою високої культури сценічного одягу дитини під час концертних виступів.

Педагогу також слід бути переодягненим у тренувальну форму, яка не тільки допоможе йому зручно почуватися під час проведення заняття, а й стати належним взірцем для дітей.

Основою засвоєння дітьми хореографічних навичок є увага, яка зовні виявляється в м'язовому напруженні, правильній поставі, зосередженості. Відомо, що діти молодшого віку здатні концентрувати увагу в середньому 15 хвилин. Тому доцільно періодично змінювати змістовне наповнення занять, використовувати ігрові вправи, елементи змагань, умови для виконання рухів. Наприклад, під час засвоєння або

закріплення вправ класичного екзерсису (plie, battement tendu, rond de jambe par terre та інших) можна застосовувати підготовчі вправи до їх виконання в партері та біля станка, чергувати з музично-ритмічними завданнями, виконанням танцювальних вправ по діагоналі. Така зміна вправ, засобів розташування дітей дозволить покращити результативність заняття, зберегти увагу вихованців і запобігти їх перевтомі.

Важливим моментом організації тренувального процесу, починаючи з 2-3-го року навчання, є зміна місця розташування дітей біля станка та на середині. Це, по-перше, сприятиме розвитку в дітей вільної орієнтації в просторі, покращенню мотивації до засвоєння танцювального матеріалу, вихованню почуття відповідальності та впевненості у своїх можливостях, а, по-друге, дозволить педагогу краще контролювати процес засвоєння дітьми програмового матеріалу.

Традиційно керівники колективів визначають єдині місця для дітей і ставлять на перші лінії більш здібних та дисциплінованих. Інші вихованці зникають до того, що не можуть безвідповідально ставитися до засвоєння матеріалу, бо завжди є можливість повторити його за тими, хто стоїть попереду, виконувати вправи не в повну силу, відволікатися тощо. Отже, зміна в процесі заняття розташування дітей дозволить значно покращити загальний рівень хореографічної підготовки всієї групи.

Під час навчання слід запобігати спілкуванню на рівні авторитарно-дисциплінарних вказівок, що формують у дітей пасивну реакцію, знижують їх зацікавленість та ініціативу. У хореографічній роботі одним з продуктивних методів є співтворчість педагога та дітей. Важливо давати їм невеликі завдання творчого характеру, вислухувати творчі знахідки, підтримувати ініціативу та самостійність мислення.

Разом з тим педагог повинен на рівні з дітьми брати участь у музично-ритмічних іграх, виконанні творчих і тренінгових завдань. Добре, коли керівник колективу здатен на високому виконавському рівні демонструвати вихованцям свою хореографічну майстерність, яка є прикладом для дітей, і одночасно керувати навчальним процесом (давати влучні вказівки, коректно виправляти помилки, визначати та заохочувати танцювальні досягнення тощо).

Дітей доцільно залучати до процесу підготовки до заняття (принести магнітофон, приготувати килимки для партерної гімнастики). Різні доручення та завдання не тільки підвищують їхній інтерес до діяльності, а й готують до самостійності під час участі в концертних програмах, виховують почуття відповідальності за сценічний реквізит.

Ураховуючи, що в більшості хореографічних колективів займаються діти без попереднього відбору, одним із важливих завдань, яке педагог повинен вирішувати на кожному занятті, є корекційна робота (попередження та виправлення дефектів постави, стопи та ін.).

Слід пам'ятати про оздоровчі функції хореографічного мистецтва: запобігати психічному перевтомленню та фізичному перевантаженню, працювати над правильною поставою тулуба, задовольняти рухливу активність тощо.

Більшість керівників хореографічних колективів розглядають заняття з дітьми лише як тренувальний процес, спрямований на формування танцювальних умінь і навичок, розвиток сили та еластичності різних груп м'язів, покращенню техніки виконання танцювальних рухів та музично-ритмічної координації. Пріоритетним завданням педагога вважають підготовку дітей до виступу на сцені, що дійсно є показником роботи колективу, результатом його художнього та творчого розвитку.

Задля цього освітній процес зводиться до механічного повторення за керівником хореографічних вправ, систематичного виконання одних і тих самих танцювальних рухів, технічного відпрацювання танцювального репертуару.

Керівникові необхідно подбати в навчанні про формування у вихованців почуття природності танцювальних рухів, урізноманітнювати заняття, застосовувати творчі елементи та пізнавально-інформативний матеріал. Іноді діти не знають назви рухів, які повторюють на кожному занятті; не можуть розповісти про зміст танців, які виконують на сцені; не вміють визначити характер музичного супроводу, не орієнтуються в назвах елементів сценічного костюма, не володіють хореографічною термінологією. Це знижує навчально-виховний потенціал хореографічного мистецтва, який має

на меті не тільки тілесно-культурний розвиток дитини, а й духовне та творче її зростання.

Під час планування освітнього процесу керівникові колективу важливо окреслити тематичний діапазон, з яким доцільно знайомити дітей у той чи інший віковий період. Перелік тем хореографічних занять слід співвідносити зі змістом знань, які отримують діти під час освітнього процесу в початковій школі та закладах дошкільної освіти. Така інтеграція сприятиме більш свідомому засвоєнню дітьми інформативного матеріалу, закріпленню та поширенню знань, отриманих в інших видах діяльності, розвитку пізнавальної активності, розумових процесів та операцій. Прикладами можуть бути теми з народознавства («Народні символи України», «Традиції та обряди українського народу» тощо), ознайомлення з навколишнім середовищем, природою, художньою літературою, зображувальною діяльністю. Важливо, щоб під час заняття педагог застосовував не тільки методи рухової, а й розумової активізації дитини поряд з виявленням сформованості в неї тієї чи іншої танцювальної навички визначав рівень знань, поширював світогляд, залучав до засвоєння танцювальної термінології, проводив виховну роботу. В освітньому процесі молодших груп слід активно застосовувати ігрову діяльність, яка сприяє кращому сприйманню, усвідомленню та запам'ятовуванню танцювального матеріалу.

Використання елементів гри в танцювальній діяльності стимулює розвиток пам'яті, образного мислення, сприяє формуванню дружніх стосунків між дітьми, позитивному ставленню до праці, подоланню дитячого егоцентризму, а також розвитку емоційності.

Основний закон дитячої природи, за словами К. Ушинського, полягає в тому, що дитина потребує діяльності безперервно і втомлюється не від тривалості, а від одноманітності. Саме ігрова діяльність істотно збагачує заняття хореографією розмаїттям форм і емоційним забарвленням, виховує інтерес до танцювальних занять.

А. Шевчук підкреслювала, що для підтримки первинної зацікавленості дітей у певному виді діяльності необхідно допомогти їм навчитись «переживати радість від успішного оволодіння яким-небудь прийомом... Тоді, можливо, трохи поверхова зацікавленість переросте в

стійкий інтерес, на основі якого сформується мотивація до систематичних занять улюбленою справою».

Крім урахування вікових інтересів дітей, доцільно дотримуватись їх статевої зацікавленості тією чи іншою темою. Так, хлопчикам можна рекомендувати творчі завдання та етюдні форми, побудовані на темі героїзму, трудової та спортивної діяльності, характерної для чоловіків. А дівчаткам пропонувати відтворювати теми, які цікаві жінкам: «Мамині помічниці», «Модниці», «На под'юмі», «Вишивальниці» та ін. Під час ознайомлення з тим чи іншим рухом обов'язково слід підкреслювати характерні положення рук та тулуба, які притаманні чоловічому та жіночому танцю, а також залучати до вивчення різного лексичного матеріалу: хлопчиків навчати виконанню присядок, хлопавок, а дівчаток – обертам, дрібушкам тощо.

Отже, проведення хореографічних занять буде ефективним за таких умов: використання педагогічного потенціалу хореографії з урахуванням її виховних та розвивальних можливостей; реалізація особистісно-орієнтовного підходу до вихованців у процесі танцювальної діяльності; застосування демократичного стилю спілкування педагога з вихованцями, що ґрунтується на принципах взаємодії та співтворчості; мотивації діяльності дітей; добору системи методів і прийомів залежно від етапів формування хореографічної навички; пріоритетності ігрових форм для початкового рівня навчання; наступності та послідовності збільшення навантаження; використання доступного й цікавого танцювального репертуару; створення ситуації успіху, умов для самопізнання, творчого розвитку і самореалізації; формування естетичних смаків та ціннісних орієнтацій; збереження здоров'я.

Показники якості занять

- Готовність приміщення. Наявність необхідного обладнання, наочності, сучасних технічних засобів для організації освітнього процесу.
- Своєчасність початку занять, дотримання вимог до зовнішнього вигляду гуртківців, забезпечення роботи органів самоврядування.
- Зовнішній вигляд керівника гуртка, тон у звертанні, дотримання норм літературної мови, ступінь емоційності.

– Визначення мети кожного заняття, доведення її до дітей, запровадження мобілізуючого початку занять.

– Відповідність теми занять, його змісту, зв'язок з попередньою темою, наступність.

– Виховна спрямованість, використання методів виховного впливу.

– Активність гуртківців у процесі занять, використання інтерактивних технологій. Допитливість, творча ініціатива вихованців тощо.

– Закріплення здобутих знань, умінь та навички у відповідності до профілю гуртка. Повторення пройденого матеріалу. Наявність міжпредметних зв'язків.

– Рациональне використання часу на кожному занятті.

– Наявність у вихованців навичок самостійної роботи.

– Дотримання правил техніки безпеки.

Зразки конспектів хореографічних занять подано в додатку № 3.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. У чому полягає підготовка хореографа до проведення заняття?

2. Назвіть методичні вимоги, яких має дотримуватися педагог-хореограф під час організації та проведення хореографічних занять.

3. За яких умов проведення хореографічних занять буде ефективним та результативним?

4. Що є показниками якості хореографічного заняття?

Тема 14. Організація виховної роботи в хореографічному колективі

План

1. Завдання виховної роботи в хореографічному колективі.

2. Класифікація форм виховної роботи.

3. Планування виховної роботи.

4. Алгоритм побудови виховного заходу.

Література

[25;19; 27; 66; 72, с. 87-99; 75; 61, с. 78-83]

Питання 1. Завдання виховної роботи в хореографічному колективі

Виховна робота є важливим компонентом освітнього процесу в хореографічному колективі. Вона проводиться як у процесі

хореографічних занять, так і служить окремою формою роботи, яка планується керівником на початку навчального року.

Організація виховної роботи може бути спрямована на виконання таких завдань:

- виховання інтересу до хореографії та суміжних видів мистецтв;
- виховання художньо-естетичної культури, естетичних потреб та почуттів;
- виховання здоров'язберігаючих компетентностей, прагнення до здорового способу життя;
- виховання морального, емоційного, волевого компонентів світогляду;
- виховання національної свідомості та національної гідності, любові до рідної землі, родини, свого народу;
- забезпечення умов для самореалізації вихованця відповідно до його здібностей, власних і суспільних інтересів;
- формування позитивної Я-концепції, яка характеризується: впевненістю в доброзичливому ставленні до дитини іншими; переконаністю в успішному оволодінні хореографічним мистецтвом; почуттям особистої значущості в колективі;
- виховання почуття колективізму, формування навичок співпраці та колективної взаємодії;
- виховання сценічної культури (поведінки, одягу та рухів);
- виховання бережливого ставлення до державного майна, сценічних костюмів та реквізиту.

Виховний і навчально-тренувальний процеси є нерозривними в системі хореографічної роботи. Тому на кожному занятті поряд з навчальними та розвивальними завданнями обов'язковим є планування та реалізація виховних. Крім того, керівником колективу обов'язково передбачаються різноманітні форми виховної роботи, які плануються і проводяться в позарепетиторний період.

Питання 2. Класифікація форм виховної роботи

Форми виховної роботи – це умови, у яких реалізується зміст; варіанти організації виховного процесу, композиційна побудова виховного заходу.

Форми виховної роботи можуть розподілятися: за об'єктом впливу (індивідуальні, масові, групові), напрямками виховання (естетичні,

фізичні, моральні, пізнавальні, трудові, розважальні) та провідним методом їх організації (словесні, наочні, практичні). Вибір форми залежить від мети і завдання виховного заходу; вікових та індивідуальних особливостей вихованців; рівня їх хореографічної підготовки та умов, у яких здійснюється виховний вплив; педагогічної майстерності керівника.

Індивідуальні форми виховної роботи спрямовані на забезпечення повноцінного розвитку особистості, який досягається під час формування в неї позитивної Я-концепції, розвиток особистісних якостей та індивідуального потенціалу. До індивідуальних форм виховної роботи в хореографічному колективі належать: етичні бесіди, доручення (заняття з іншими дітьми, підготовка костюмів та реквізиту до концерту, виготовлення інформаційних листів та газет про діяльність колективу тощо), колекціонування хореографічного матеріалу (ілюстрацій сценічних костюмів, портретів відомих танцівників і хореографів тощо), ведення зошита хореографічних занять та щоденника власних досягнень, малювання своїх вражень на тему того чи іншого заняття тощо.

Групові форми виховної роботи проводяться з вихованцями певної вікової категорії (дошкільний, молодший, середній або старший шкільний вік) або відповідної статі (дівчатками, хлопчиками). Прикладами виховних форм групової роботи можна назвати: пізнавальні та етичні бесіди, вирішення проблемних ситуацій і творчих завдань, групові доручення, практичні майстерні сценічного гриму та виготовлення сценічного реквізиту, створення тематичних стендів, відвідування концертних програм з їх подальшим аналізом, вечори питань і відповідей, екскурсії, походи, пізнавальні та розважальні культурні заходи («Подорож до джерел рідної культури», «Українські традиції зустрічі весни», «Різнобарвність українського танцю», «Творчий шлях П. Вірського», «Свято іменинника», «Новорічний карнавал», «Батьки, а вам під силу?») та ін.

До масових форм виховної роботи, до яких залучаються всі учасники танцювального колективу, можна віднести такі: організацію тижнів з різних видів хореографії, зустрічі з видатними людьми, обмін танцювальним досвідом з іншими творчими колективами; участь у створенні альбомів історії колективу, конкурсах та фестивалях;

проведення флешмобів (танцмобів), розважальних заходів («Танцювальний марафон», «Танець крізь століття», «Підсумки року», «Посвята в члени колективу» тощо); організацію виставок захоплень учасників колективу або фотоквестів на різну тематику («Що для мене танець?», «Кумедні випадки під час концертних виступів», «Перші кроки в хореографії») тощо.

Ефективність масових, групових та індивідуальних форм виховання зростає за умови, якщо вони складають певну систему, пов'язані між собою і доповнюють одна одну.

Форми виховної роботи також класифікують відповідно до провідного методу, тобто за джерелами передачі й характером сприйняття інформації. Так, у словесних формах виховної роботи перевага надається вербальним засобам (розповідь педагога, бесіда з дітьми, лекція, дискусія, переконування, пояснення, приклад, дитячий фольклор, художня та мистецтвознавча література), у наочних інформація одержується на основі сенсорно-перцептивної діяльності (демонстрування, ілюстрування, показ, спостереження), а в практичних здебільшого використовуються активні методи роботи (доручення, гра, змагання, метод створення виховних та проблемних ситуацій, вирішення творчих завдань). Наведемо приклади бесід, які можна використовувати в навчально-практичній діяльності хореографічного колективу: бесіда-повідомлення (проводиться перед розучуванням танцю або окремого руху) допомагає повніше уявити умови життя того чи іншого народу, його традиції, звичаї, сприйняти особливості виконання того чи іншого руху, його походження тощо; вчить розрізняти танці різних народів, манеру виконання танців різної тематичної та жанрової спрямованості); лекція-бесіда (самостійна форма виховної роботи, тема якої заздалегідь обирається керівником і вноситься до річного плану) має бути пов'язана з практичним матеріалом, який вивчають діти; бесіда-ілюстрація (інформаційний матеріал підкріплюється відео фрагментами, ілюстраціями, показовими виступами провідних танцівників); бесіда-обговорення виявляє знання щодо правильного оцінювання переглянутих вистав, виступів, уміння виділити в них головне, критично ставитись до свого виконання.

До виховного процесу хореографічних колективів доцільно включати форми виховної роботи, які розрізняються за напрямками.

Так, заходи естетичного напрямку мають на меті залучення учнів до художньо-естетичних цінностей у житті та мистецтві, формування естетичного досвіду та смаку, бажання створювати прекрасне в житті, примножувати культурно-мистецькі надбання народу (відвідування концертних програм та балетних вистав, виставок мистецтва, музеїв, проведення лекцій-повідомлень з використанням наочного матеріалу тощо).

Заходи фізичної спрямованості передбачають виховання в дітей вольових якостей, санітарно-гігієнічних норм, прагнення до краси тіла та свідомого відношення до здорового образу життя (участь у туристичних походах, спортивних змаганнях, проведення пізнавальних бесід, оформлення дошки фізичних досягнень, на якій можуть бути написані прізвиська рекордсменів у виконанні вправ на віджимання, прес, гнучкість або розміщатися фотографії дітей, які навчились робити акробатичні вправи, передбачені вимогами програми).

Пізнавальні виховні заходи допомагають розширити та поглибити знання з хореографії та інших видів мистецтва, сприяють розвитку загальної ерудованості, стимулюють пізнавальні інтереси. Їх можна присвячувати знайомству з життєдіяльністю видатних педагогів та балетмейстерів, творчості професійних колективів, розкривати особливості того чи іншого напрямку хореографії (диско, contemporary, джаз-фанк) чи регіональні особливості танцювальної культури України (танці Запорізького краю, буковинські танці), знайомити з народними традиціями та обрядами, музичними інструментами, особливостями сценічного костюма та гриму. Можна провести пізнавальний виховний захід перед постановкою того чи іншого танцю або хореографічного спектаклю, у якому розкрити актуальність тематики, надати цікаві інформативні факти, показати у відеозапису сценічне втілення аналогічних образів професійними виконавцями або продемонструвати танцювальну техніку, на якій буде побудовано танець. Цікавими стануть зустрічі з відомими людьми (професійними танцівниками, керівниками інших хореографічних колективів, учасниками телевізійних проєктів танцювального напрямку, викладачами закладів вищої освіти), організація виставок і оглядів дитячих колекцій, які розширюють світогляд і пізнавальні інтереси, формують дослідницькі навички, виховують цілеспрямованість і наполегливість.

Виховні заходи на морально-етичні теми сприяють вихованню моральної свідомості, стимулюють моральні почуття і мотиви поведінки. Це може бути проведення пізнавальних та етичних бесід, дискусій, тематичних вечорів на морально-етичні теми; перегляд тематичних кінофільмів та аналіз літературних творів; ознайомлення з традиціями та обрядами українського народу, залучення дітей до участі в традиційних національних святах; організація зустрічей з ветеранами війни, літераторами, героями праці тощо. Доцільним буде систематичне застосування в освітньому процесі методів морально-етичного впливу: вправління в моральній поведінці, створення ситуацій морального вибору, педагогічна або колективна оцінка поведінки та вчинків дитини, заохочення до моральних учинків, осуд аморальної поведінки.

Для проведення морально-етичних бесід з дітьми можна застосовувати такі теми, як «Що таке дружба?», «Дружба в колективі», «Подаруй посмішку», «Пліч-о-пліч», «Привітність і привабливість», «Толерантність» тощо. Під час вибору тематики педагог має врахувати вікову категорію певної групи колективу; спиратися, насамперед, на справжні події та явища навколишнього життя і діяльність дитини в колі однолітків (Яся запізnilась на концертний виступ; чергова повідомила, що деякі діти не вітаються з нею; хлопці проявляють агресію стосовно дівчат тощо). Головна мета таких бесід полягає в тому, щоб сформувати в дитини моральні мотиви поведінки, якими вона могла б керуватися у своїх вчинках.

Виховний процес також можна урізноманітнювати трудовими заходами: організація трудових десантів для прибирання танцювальних класів або території біля помешкання, у якому займаються учні; участь у посадці дерев та квітів з подальшим доглядом за ними; призначення чергових на заняття (провітрити клас, принести магнітофон) або відповідальних під час концертного виступу (перевірити та віднести реквізит, прибрати кімнату, у якій перевдягалися); навчання ремонту сценічного одягу (пришити гудзик, стрічки до балеток, втягти резинку), залучення до виготовлення елементів костюмів та реквізиту (віночків, намиста, масок) тощо.

Невід'ємною складовою життя хореографічного колективу є проведення культурно-розважальних виховних заходів, що безпосередньо позитивно впливає на утворення нових стосунків між

дітьми та закріплення вже набутих, об'єднання та згуртування колективу, формування почуття колективізму, створення атмосфери доброзичливості й поваги.

Культурно-розважальні форми роботи можуть бути святковими («Новорічний карнавал», «З 8 Березня, дівчата!») і тематичними («Танцювальний марафон», «У гостях у Терпсихори»). Останнім часом у роботі хореографічних колективів набуває популярності проведення «танцмобів», мета яких полягає в пропаганді танцювальної культури серед населення й отриманні його учасниками задоволення від спільної справи. Ця нова розважальна форма є різновидом флешмобу (від англ. flash mob – flash – спалах; мить; mob – натовп), який характеризується непередбаченою появою людей у завчасно встановленому місці й часі, здійсненні ними однакових за сценарієм дій і швидким зникненням.

Однією з цікавих сучасних форм створення мистецького продукту можна вважати перформанс (від англ. *Performance* – вистава, спектакль, від *perform*) – одна з форм акціоністського мистецтва, де твором вважають дії автора, за якими глядачі спостерігають у режимі реального часу, а іноді і стають учасниками дійства. Перформанси можна проводити з учасниками хореографічних колективів в різних місцях і на різну тематику. У ролі перформерів можуть виступати як педагоги, так і вихованці.

Такі форми роботи не повинні нести лише розважальну функцію. Діти мають брати активну участь в організації та проведенні таких заходів, відповідати за якусь частину роботи, активно допомагати керівникові й отримувати не тільки організаційні навички, уміння співпрацювати в колективі, розуміти власну значущість, а й пізнавальну інформацію.

Питання 3. Планування виховної роботи.

План виховної роботи керівник гуртка може вести в довільній формі, проте обов'язковими розділами є:

- мета та завдання виховної роботи;
- методична проблема, над якою працює керівник гуртка;
- склад органу дитячого самоврядування;
- склад батьківського комітету;
- участь у масових заходах закладу позашкільної освіти;
- проведення виховних заходів у гуртку;

- робота з батьками гуртківців;
- організація роботи з безпеки життєдіяльності.

План роботи повинен бути складеним до 30 вересня на весь навчальний рік та схвалений директором закладу і зберігатися в робочій папці керівника впродовж навчального року.

Керівник гуртка планує виховну роботу відповідно до профілю, методичних рекомендацій щодо виховання підростаючого покоління та плану роботи закладу на рік. З метою всебічного розвитку вихованців керівник гуртка планує екскурсії, походи, конкурсно-розважальні програми, ігри, які проводитиме з дітьми впродовж навчального року. Важливо обирати різні напрями виховної роботи і долучати до її організації та проведення учасників колективу і батьків.

До плану виховної роботи заноситься перелік обов'язкових інструктажів з вихованцями, який передбачено планом роботи закладу на навчальний рік, дати їх проведення.

Питання 4. Алгоритм побудови виховного заходу

1-й етап. Моделювання: вивчення запитів колективу; вибір форми заняття (круглий стіл, вікторина, ігрова програма тощо); постановка мети заняття, відповідно до якої обирають тему, зміст, методи, засоби.

2-й етап. Практичне виконання: організаційний момент (0,5-3 хв.): передбачає переключення дітей з навчального на інший вид діяльності. Головна мета - викликати інтерес, позитивні емоції; вступна частина (8-13 хв.): активізація дітей за допомогою проблемної бесіди, ребуса, кросворда, вікторини тощо; основна частина (15-20 хв.): реалізація головної ідеї заняття; заключна частина (10 хв.): налаштувати дітей на практичне застосування набутого досвіду. Підсумки.

3-й етап. Аналіз діяльності: відповідність змісту зазначеної мети, рівню підготовки, запитам та інтересам вихованців; підготовленість виховного заходу; правильність вибору форми, відповідність її змісту, доступність для вихованців; актуальність та сучасність; зацікавленість та активність.

Під час підготовки конспекту виховного заходу педагог має:

1. Визначити:

- а) мету та форму проведення виховного заходу;
- б) сценарний план проведення заходу;
- в) методичну організацію виховного заходу.

2. Спланувати зміст підготовчої роботи:
  - а) підготовка текстового матеріалу заходу;
  - б) пізнавально-емоційна цінність текстового матеріалу;
  - в) кількість учасників заходу (пасивних та активних).
3. Спланувати проведення заходу:
  - а) оформлення приміщення;
  - б) підготовка учасників заходу;
  - в) запрошення гостей.
4. Спланувати, яким чином будуть проводитись підсумки заходу:
  - а) безпосередньо аналізувати виховний захід;
  - б) відзначити активних учасників заходу;
  - в) організувати виставку малюнків, які б відображали тематику заходу.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Назвіть завдання виховної роботи в хореографічному колективі. Які з них, на Ваш погляд, є найбільш важливими і чому?
2. За яким принципом класифікуються види виховної роботи в хореографічному колективі? Назвіть класифікацію видів виховної роботи. Яким видам виховної роботи Ви надасте пріоритет і чому?
3. Чи існують у Вашому колективі традиції? Яку виховну мету вони вирішують?
4. Чи потрібно в хореографічному колективі самоврядування? Які завдання можуть виконувати члени самоврядування?
5. Що має враховувати керівник колективу під час планування виховної роботи?
6. Розкрийте алгоритм побудови виховного заходу.

Тема 15. Завдання та зміст роботи керівника хореографічного колективу з батьками вихованців

План

1. Завдання роботи керівника хореографічного колективу з батьками вихованців.
2. Зміст роботи керівника хореографічного колективу з батьками.
3. Досвід роботи ансамблю естрадного танцю «МарЛен» з батьками.

Література

[61, с. 90-93; 35, с. 186-188; 54]

Питання 1. Завдання роботи керівника хореографічного колективу з батьками вихованців

Значну роль в успішному навчанні вихованців у колективі відіграють батьки. Останнім часом питання роботи керівника хореографічного колективу з батьками набувають актуальності та проблемності. Батьки або без усяких причин втручаються в роботу хореографа і диктують свої правила перебування та навчання їхньої дитини, або байдуже відносяться до відвідування дитиною занять і не цікавляться її успіхами.

Втрата сімейних цінностей, відсутність елементарних педагогічних знань батьків, незацікавленість їх у результатах навчання дитини або черезмірна опіка, яка зводиться до вижимання з керівника бажаних оцінок, місця в танцювальному номері, участі в конкурсі тощо, призводить до зниження результативності навчання дитини в хореографічному колективі.

Тому керівникові колективу потрібно знати особливості організації роботи з батьками і приділяти цьому належну увагу.

Головними завданнями роботи керівника хореографічного колективу з сім'єю є:

- пропаганда педагогічних знань з метою підвищення відповідної грамотності батьків;
- організація заходів, спрямованих на сумісне проведення часу дітей і батьків;
- залучення батьків до вирішення організаційних питань у колективі;
- гуманізація змісту та форм роботи з сім'єю і взаємовідносин «педагоги–батьки».

Керівник колективу й батьки повинні стати партнерами, активними співучасниками великого творчого процесу виховання дітей, що дозволить реалізувати виховну мету роботи хореографічного колективу.

Питання 2. Зміст роботи керівника хореографічного колективу з батьками

Окрім батьківських зборів, які поділяються на заплановані (організаційні, підсумкові) та ситуативні (унаслідок виникнення певних подій), педагог проводить також бесіди з окремими батьками, залучає їх

до вирішення організаційних питань, участі в культурно-розважальних заходах, обговоренні ескізів костюмів тощо.

Організаційні збори для батьків проводяться на початку навчального року і мають на меті підведення підсумків минулого року, ознайомлення з планом роботи колективу на рік, повідомлення про розклад занять, нагадування про правила відвідування колективу.

Підсумкові збори доцільно проводити з кожною групою окремо. Як правило, вони проходять після відкритих занять, коли дітям вручаються табелі успішності або сертифікати по закінченню навчального року. Керівник вітає дітей із закінченням навчального року, розповідає про досягнення групи, звертає увагу на проблемні ситуації, розкриває причини невиконання тих чи інших запланованих заходів, дає коротенькі характеристики кожній дитині, виражає вдячність батькам, які брали активну участь у життєдіяльності колективу.

Урочистим і відповідальним моментом підсумкових занять є вручення вихованцям у присутності батьків табелів успішності. По закінченню першого року навчання не доцільно виставляти оцінки, тому вихованцям можна давати свідоцтва, оформлені фотографіями дитини, зробленими педагогом упродовж року, або давати батькам коротку характеристику хореографічних здібностей дитини та розкривати перспективи успішності її навчання в колективі.

Починаючи з другого або третього року перебування дитини в колективі, можна застосовувати табелі, у яких керівник разом з педагогами-репетиторами, що працюють з цією групою, оцінюють успішність дитини з різних видів танцювальної діяльності. Зміст табеля можуть складати розділи програми, які вивчали діти впродовж року: «Ритміка», «Партерна гімнастика», «Хореографічна абетка», «Творча імпровізація», «Танці та етюди» тощо. Можна також оцінювати культуру одягу та культуру поведінки дитини, акторську майстерність, участь у концертній діяльності, ведення зошита з хореографії.

Якщо педагог не бачить перспектив розвитку дитини в колективі, він коректно повинен повідомити про це батьків в усній або письмовій формі. Наприклад: «Рекомендую спробувати розкрити здібності Вашої дитини в театральному мистецтві (у спортивних секціях, вокальному гуртку)», «Рекомендую подумати про переведення дитини до іншого колективу в зв'язку з порушенням правил відвідування занять»,

«Рекомендую Вам регулювати процес відвідування дитиною занять, слідкувати за культурою одягу та зачіски, стимулювати самостійні заняття в домашніх умовах, підтримувати та заохочувати інтерес дитини до хореографічного мистецтва». Головне, щоб це було зроблено в доброзичливій і переконливій формі із застосуванням прикладів, наведенням аргументів.

Цікавою формою роботи з батьками є залучення їх до організації та участі в розважальних заходах колективу («Різдвяні зустрічі», «Дископаті», «У ритмах 60-х», «Українські вечорниці»). Дорослі разом з дітьми можуть готувати творчі сюрпризи, брати участь у конкурсах та змаганнях. Наприклад, під час новорічних свят можна організувати розважальний захід для батьків і дітей усіх груп колективу, до змісту якого включити вітання керівника з Новим роком, підведення підсумків роботи колективу, нагородження груп, окремих дітей та батьків у відповідних номінаціях, показ творчих дарунків кожної групи дітей та батьків, конкурси, дискотеку. Атмосфера творчого драйву, змагання між групами батьків за кращий виступ, демонстрація дітям своїх талантів робить таке свято цікавим, сприяє зближенню педагогів, дітей і батьків, формуванню дружніх стосунків у колективі.

Батьків також можна залучати до проведення народних свят («Зустріч масляної», «Щедрий вечір»), виставок («Новорічна іграшка, зроблена своїми руками», «Робимо писанки разом з мамою»), творчих конкурсів та спортивних змагань у колективі («Тато, мама і я – дружня родина», «Танці з батьками», «Зірочка МарЛен» (назва танцювального колективу)). Доцільно запрошувати батьків на пізнавальні виховні заходи, активізувати відвідування разом з дітьми концертних програм та балетних вистав.

Добре, якщо в колективі застосовуються заходи, спрямовані на оволодіння батьками системою умінь, необхідних для організації хореографічної діяльності дитини вдома. Задля цього можна запрошувати батьків на заняття, проводити для них консультації з практичним показом системи вправ на розвиток гнучкості дітей, формування правильної постави, які можна виконувати в домашніх умовах, давати педагогічні поради щодо підтримання зацікавленості дітей хореографічним мистецтвом.

Цікавою формою роботи з батьками є залучення їх до танцювальної діяльності. Так, під час вивчення з дітьми концертного номеру можна запросити батьків на танцювальний тренінг і вивчити з ними окрему комбінацію або фрагмент танцю. Це може бути мотивом для занять батьків з дитиною вдома, заохочення до занять в аматорських танцювальних групах (клубах) для дорослих або для показу танцю на розважальному заході колективу.

Керівник колективу може вести допоміжну документацію: плани, анкети, пам'ятки, протоколи тощо.

Робота із сім'ями вихованців

Участь батьків у роботі гуртка	Батьківські збори	Консультації психолога	Родинні свята

Діагностика сім'ї вихованця

(заповнюється за допомогою соціального педагога, психолога)

<p>Дитина _____</p> <p>Види пільг і допомоги _____</p> <p>Чи потребує особливої уваги _____</p> <p>_____</p>	<p>Батько _____</p> <p>Освіта, місце роботи, посада, контактний телефон _____</p> <p>_____</p> <p>Мати _____</p> <p>Освіта, місце роботи, посада, контактний телефон _____</p> <p>_____</p> <p>Кількість дітей у сім'ї _____</p> <p>Житлові умови _____</p> <p>Статус сім'ї _____</p> <p>Примітка _____</p>
---	---

Анкета первинного опитування батьків вихованців

Ця анкета допоможе нам краще познайомитись з вашою дитиною та ефективніше спланувати роботу з нею. Тому просимо якомога відвертіше відповідати на запитання.

1. Прізвище, ім'я дитини.
2. Школа. Клас.
3. Склад сім'ї: кількість осіб; ПІБ (мати); ПІБ (батька).
4. Чи відвідувала ваша дитина дитячий садок? 1. Ні 2. Так
5. Ви вважаєте, що стан здоров'я Вашої дитини:
  - добрий;
  - задовільний;
  - поганий.
6. Якими хворобами найчастіше хворіє ваша дитина? Енурез, заїкання, короткозорість (якщо є, підкресліть) _____ (інше).
7. Яка рука в дитини ведуча?
8. До чого у вашої дитини найбільші здібності?

9. Найулюбленіше заняття вашої дитини?
10. Улюблена гра вашої дитини?
11. Укажіть характеристики вашої дитини:
  - більш активна, ніж пасивна
  - товариська, ніж замкнута
  - упевнена, ніж невпевнена
  - збудлива, ніж спокійна
  - підлегла, ніж домінуюча
  - може зосереджувати увагу лише на короткий термін часу;
  - під час спілкування з іншими вона веде себе розкуто.
12. У вашої дитини є постійне коло обов'язків? 1. Ні, 2. Так. Які саме?
13. Що в розвитку вашої дитини вас найбільше радує?
14. Що в розвитку вашої дитини викликає стурбованість?
15. На що особливо треба звернути увагу під час роботи з вашою дитиною?
16. Що вміє дитина робити найліпше?
17. Укажіть характер вашої дитини.

Протокол батьківських зборів

№ _____ від _____

Присутні: _____

Тема: _____

Питання (організаційні, виховні тощо) _____

Питання, зауваження, побажання батьків: _____

Члени батьківської ради: _____

Висновки: _____

Пам'ятка батькам

– Поважайте дитину. Не критикуйте її весь час, не зловживайте повторюванням відомих істин.

– Підтримуйте в дитині почуття гідності, самоцінності, самоповаги, які є необхідною умовою творчого розвитку особистості.

– Уникайте грубощів у спілкуванні, зауважень, що викликають у дитини образ, несприйняття.

– Зверніть увагу на свій тон і форму звернення до дитини. Зверхність, наказова форма висловлювань неодмінно викличуть у неї

внутрішній чи зовнішній опір, погіршать ваші стосунки, зроблять їх більш конфліктними і напруженими.

– Приділяйте дитині максимум уваги. Цікавтеся її справами, інтересами, навчанням, друзями, почуттями, думками.

– Цінують все те, що цінує ваша дитина, або хоча б поважайте і не глузуйте з того, чим вона дорожить.

– Намагайтеся не бути категоричними в судженнях і не давати безпідставних оцінок з приводу конкретних подій та окремих дій дитини.

– Виявляйте чуйність до дитини, будьте разом із нею і в радості, і в смутку.

– Якщо дитина не ділиться з вами переживаннями, думками, подіями свого життя, не намагайтеся дізнатись про них силоміць, краще продумайте, чому так відбувається і що вам треба зробити, щоб завоювати її довіру.

– Надавайте дітям більше самостійності – у прийнятті рішень, виконанні певних справ, залучайте до обговорення сімейних проблем.

– Довіряйте дітям. Контролюйте результати виконаної роботи або якихось важливих її етапів.

– Не залякуйте батьківською карою, дайте дитині усвідомити, що ви – перші люди, до яких можна звернутися в усіх складних життєвих обставинах.

– Умійте пробачати навіть те, що пробачити нелегко.

– Якщо ви бажаєте дитині добра, готуйте її до вибору небажаного і відмови від бажаного.

– Шановні батьки, пам'ятайте, доля дитини – у ваших руках!

Питання 3. Досвід роботи ансамблю естрадного танцю «МарЛен» з батьками

Робота з батьками в ансамблі танцю «МарЛен» базується на індивідуальних і групових формах, започаткованих у Центрі дитячої та юнацької творчості міста Бердянська (анкетування, співбесіди, консультації, телефонний зв'язок; збори, практикуми, батьківський комітет, дні відкритих дверей, спільне дозвілля, оформлення виставок, концерти тощо).

На базі ЦДЮТ з 2017 року працює клуб небайдужих батьків «Лелека», де розглядаються теми вдосконалення сімейного виховання:

«Моя сім'я та мої сім Я», «Фінансове виховання дитини», «Сімейне гніздо», «Казкотерапія. Щастя в гармонійних дитячо-батьківських відносинах», «Батьківські обійми. Безумовне прийняття дитини» та ін. Головна перевага такої форми – добровільність і взаємна зацікавленість. Основними завданнями клубу є підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності в питаннях сімейного виховання; виявлення протиріччя і проблеми у використанні стилів сімейного виховання; активізація комунікативної взаємодії в сім'ї, здатність батьків до аналізу своєї виховної діяльності.

У процесі зустрічей і занять з батьками психолог ЦДЮТ зосереджує вміння і зусилля на виробленні в них педагогічних знань, умінь і навичок виховання дітей у сім'ї, знайомить батьків з мистецтвом доброзичливого й оптимістичного спілкування з ними та самоаналізу, організації такого способу життя сім'ї, який би позитивно впливав на виховання дитини, розвиток її творчих здібностей, формування високих почуттів і життєвої позиції.

У 2019 році керівництво закладу і методична служба ЦДЮТ провели щорічну батьківську конференцію на тему «Співпраця ЦДЮТ, сім'ї та громади у забезпеченні інтересів дитини». Проведення конференції у форматі «живої бібліотеки» передбачало активну, живу форму спілкування батьків із запрошеними експертами – фахівцями різних галузей, які працюють з дітьми. Батьки мали можливість почути відповіді на хвилюючі їх проблеми виховання підростаючого покоління, отримати педагогічні знання, методичні рекомендації у вигляді друкованої продукції.

Окрім загальних заходів пізнавального характеру, керівник ансамблю «МарЛен» проводить планові та позапланові заходи щодо роботи з батьками дітей різних вікових категорій, особливо тих, які знаходяться в кризовому періоді. Традиційним у колективі є підведення підсумків роботи колективу за рік (3 січня кожного року), куди запрошуються діти і батьки, які готують один одному творчі дарунки і проводять сумісно дозвілля. Також уже понад п'ятнадцять років у колективі проводиться традиційний конкурс «Зірочка МарЛен», у якому батьки також є активними учасниками як організаційного, так і творчого процесу. У 2020 році тематика заходу передбачає сімейні виступи і вибір найбільш дружньої та талановитої сім'ї в колективі.

Поряд з традиціями в колективі постійно відбувається пошук нових форм роботи з батьками. Так, у 2018 році керівником і педагогічним складом колективу було показано спектакль-перформанс «Королівство розбитих дзеркал», показ якого широкому загалу передбачав розширення педагогічних знань батьків про вікові особливості дітей та кризові періоди кожного віку; надання інформації про причини виникнення конфліктних ситуацій між батьками та дітьми в різні вікові періоди та визначення шляхів їх попередження; спонукання глядача (дітей, батьків) до рефлексії власних сімейних відносин, надання можливості свідомо проєктувати позитивні ситуації. У спектаклі взяли участь не лише виконавці різних вікових груп, а й досвідчені психологи, які працюють у Бердянському державному педагогічному університеті.

У колективі розпочато проведення колективних занять дітей підліткового віку та їх батьків задля покращення взаємовідносин між ними. Перший досвід показав, що вибір форми має результативні наслідки. Підлітки стали більш довірливими, доброзичливими, активними, перестали соромитися відвідування батьками концертних заходів, більш свідомо стали відвідувати заняття та ставитися до їх результативності. В основу сумісних занять з батьками було покладено контактну імпровізацію, яку розглядали як один із засобів танцювальної терапії. Вибір контактної хореографії був обґрунтований тим, що підліткам подобається стиль сучасного танцю, який сполучає в собі природність, простоту форми й багатство емоційного змісту. Цей танець – спілкування партнерів один з одним мовою тіла, що приводить до спільних переживань і відкриттів. Засоби контактної хореографії ми розглядали в контексті з методами танцювальної терапії, тому застосували комплекс вправ у парах та по одному, аби зняти мовно-танцювальний бар'єр тіла між дітьми та батьками: «Масаж на довіру» - усі присутні мали можливість розслабитися, довіритися та відчути своє тіло; «Відчуй мої емоції» - розмова тілом без слів, передача емоцій; «Страх дотику і «танення льоду» - мова очей, жестів та міміки; «Водій авто» - лідерські позиції дітей, керування тілом своїх батьків як автомобілем; «Сіамські близнюки» - виконання рухів та завдань без зміни обраного на початку контакту; «Коло довіри» - передача ваги розслабленого тіла людини, яка стоїть в центрі не сходячи з місця, оточуючим партнерам; «Точка контакту» - утримання контакту між

партнерами за допомогою м'яча; «Долонька щастя» - з'єднавши долоні, імпровізувати в першому рівні та ін.

Крім рухових завдань під час заняття ми застосовували малювання бажань, написання листа один одному в майбутнє. Кожен обирав свій варіант, чи то це літак з побажаннями на крилах, чи то фігурка, вирізана з паперу, чи звичайний лист.

Наприкінці заняття відбувалося його обговорення за допомогою м'яча, який керував процесом співбесіди. Людина, яка не хотіла брати участь в обговоренні того чи іншого питання, просто передавала м'яч іншому. Позитивні результати занять зацікавили батьків, які їх не відвідували, стали надходити пропозиції щодо подальшої роботи колективу в цьому напрямі, написанні педагогами методичних розробок, рекомендацій тощо.

Ефективність усієї виховної системи в ансамблі «МарЛен» характеризується і забезпечується, насамперед, взаємодією керівника гуртка з батьками вихованців, утвердженням батьків, усіх дорослих членів родини в якості суб'єктів цілісного виховного процесу, формування в них установки на самостійну творчу діяльність шляхом упровадження активних форм, передових технологій і методик психолого-педагогічної просвіти.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Як і коли керівник хореографічного колективу має проводити роботу з батьками вихованців?

2. Які завдання роботи керівника хореографічного колективу з батьками в наш час є найбільш актуальними і чому?

3. Розкрийте зміст роботи керівника хореографічного колективу з батьками.

4. З якими проблемами під час спілкування з батьками вихованців Ви стикалися (у процесі професійної діяльності, під час проходження практики, з дитячого досвіду відвідування хореографічного колективу)? Як їх вирішували?

5. Які форми роботи з батьками Ви застосовуєте в своїй професійній діяльності? Які з них вважаєте ефективними?

Тема 16. Причини та шляхи вирішення конфліктних ситуацій у хореографічному колективі

План

1. Визначення поняття «конфлікт».
2. Види конфліктів у педагогічній діяльності.
3. Причини виникнення конфліктних ситуацій у хореографічних колективах та шляхи їх подолання.

Література

[61, с. 83-90; 62]

Питання 1. Визначення поняття «конфлікт»

Конфлікти існували завжди, з моменту появи людини та її взаємостосунків з навколишнім світом.

В основі будь-якого конфлікту лежить ситуація, що включає суперечливі позиції сторін або протилежні цілі та засоби їх досягнення в певних обставинах, або розбіжність інтересів, бажань конфліктуючих сторін.

Конфлікт – це відкрите протистояння як наслідок взаємовиключних інтересів і позицій; суперечність, яка виникає між людьми через різні погляди, інтереси, прагнення. Отже, саме це поняття ширше, ніж незгода між людьми, сварка чи погіршення стосунків.

Конфлікт часто асоціюється з агресією, погрозами, суперечками, ворожістю, війною. Саме тому існує думка, що конфлікт – явище завжди небажане, що його варто уникати, негайно вирішувати. Однак сучасна точка зору інша: навіть у зразкових хореографічних колективах деякі конфлікти не тільки можливі, але навіть бажані.

У багатьох ситуаціях конфлікт допомагає:

- виявленню різних точок зору;
- вирішенню проблеми;
- збагаченню досвіду;
- сприянню виходу стримуваних емоцій, напруження, стресу;
- створенню тіснішого контакту між дітьми;
- отриманню додаткової інформації як членами колективу, так і керівником;
- сприянню розвитку і самоствердженню особистості.

Конфлікти у сфері педагогічної взаємодії є одними з найбільш насичених і варіативних (учні, колеги, родичі).

Конфлікти в хореографічному колективі перевантажують психологічний клімат, впливають на емоційні стани, настрої та, відповідно, результат освітнього процесу і загальний розвиток особистості дитини.

Питання 2. Види конфліктів в педагогічній діяльності

Серед конфліктних ситуацій, які виникають між педагогом і вихованцями в хореографічному колективі, можна виділити такі:

– конфлікт діяльності, який виникає з різноманітних причин: втома, труднощі в засвоєнні навчального матеріалу, іноді невдале зауваження педагога замість конкретної допомоги учневі. Подібні конфлікти часто виникають у педагога з вихованцями, які мають труднощі в хореографічній діяльності, а також тоді, коли педагог має недостатній досвід роботи і викладає нетривалий час;

– конфлікт учинків виникає тоді, коли педагог помилився при аналізі вчинку вихованця, неправильно виявив його мотиви чи зробив необґрунтований висновок. Як наслідок – незгода вихованця з такою ситуацією;

– конфлікт стосунків виникає в результаті невмілого вирішення педагогом проблемних ситуацій та має, як правило, затяжний характер. Подібні конфлікти набувають особистісного забарвлення, породжують тривалу неприязнь вихованця до педагога.

Конфлікти бувають конструктивними і деструктивними, внутрішньо особистісними та міжособистісними.

Конструктивні позитивно впливають на життя людей – служать джерелом самовдосконалення та саморозвитку особистості, стимулюють ефективний вихід із проблемних ситуацій. Наприклад, під час постановки танцю балетмейстер дає декільком учасникам колективу завдання виконати або створити хореографічну лексику для окремого акторського образу, саме тоді може виникнути конфлікт щодо підходу до творчого процесу. Під час цього конфлікту діти роблять висновок шляхом вибору та узгодження з педагогом-хореографом лексики хореографічного образу.

Деструктивні конфлікти призводять до насильства, розриву взаємин, самотності. Якщо конструктивні конфлікти проявляються в принциповому протистоянні думок, дискусіях, то деструктивні – у великих сварках і непорозуміннях, тому що їх потрібно швидко

залагоджувати і ліквідувати. Деструктивний конфлікт руйнує мораль або підсилює негативну самооцінку, відволікає від основної діяльності, поглиблює різницю в ставленні до цінностей, стимулює безвідповідальну поведінку. Запобігаючи деструктивному конфлікту, педагог оздоровлює морально-психологічний клімат, підвищує активність і працездатність дітей.

Внутрішньо особистісний конфлікт – це конфлікт усередині психологічного світу особистості, який полягає в зіткненні її протилежно спрямованих мотивів (потреб, інтересів, цінностей, цілей, ідеалів).

Внутрішньо особистісним конфліктам властиві деякі особливості, які варто враховувати при його виявленні:

- невідповідність структурі конфлікту (немає суб'єктів конфлікту окремих особистостей чи груп);
- специфічність форм протікання і прояву (тяжкі переживання, супроводжується страхом, депресією, стресом, спричиняє невроз);
- латентність (його не завжди легко визначити, часто дитина навіть сама не знає, що перебуває в стані конфлікту).

Міжособистісні конфлікти – це ситуації суперечностей, розбіжностей, зіткнень між людьми. Найбільш очевидні прояви міжособистісних конфліктів відбуваються через взаємні звинувачення, суперечки, нападки та захист. У кожному міжособистісному конфлікті є два або кілька учасників і певна ситуація їхньої взаємодії.

***Питання 3.** Причини виникнення конфліктних ситуацій в хореографічних колективах та шляхи їх подолання*

Серед основних причин виникнення конфліктів у хореографічному колективі можна назвати такі: боротьба за лідерство, симпатії та антипатії, змагання «хто кращий», підтримання дисципліни, втома, непорозуміння з керівником, різний світогляд (кожна дитина має свої погляди, думки, які не завжди збігаються з думками інших), особиста неприязнь (конфлікт може виникнути з «нічого»), різні характери (кожен намагається відстояти тільки свою точку зору), невміння слухати, нерозуміння становища, різні моральні цінності, невихованість, навішування ярликів, любовні інтриги, небажання сприймати людей такими, як вони є, залежність від соціальних стереотипів, заздрість.

Попередити конфлікти набагато легше, ніж конструктивно вирішувати їх. Попередження конфлікту може здійснюватися за чотирма напрямками:

- 1) створення об'єктивних умов, які перешкоджають виникненню та деструктивному розвитку передконфліктних ситуацій;
- 2) оптимізація організаційно-управлінських умов роботи закладу позашкільної освіти;
- 3) усунення соціально-психологічних причин конфліктів;
- 4) блокування особистісних причин виникнення конфліктів.

Попередження конфлікту вимагає вміння управляти процесом його вирішення – це здатність керівника побачити конфліктну ситуацію, усвідомити та здійснити попереджувальні дії щодо її вирішення. Діяльність керівника має враховувати:

- сприйняття конфлікту та первинну оцінку ситуації;
- дослідження конфлікту та визначення його причин;
- пошук шляхів вирішення конфлікту;
- здійснення організаційних заходів, спрямованих на подолання конфлікту.

Педагог-хореограф має бути обізнаним з основними причинами виникнення конфліктів між дітьми різного віку.

<i>Вік</i>	<i>Причини</i>
Дошкільний вік (3-6 років)	іграшки; вибір ролей; правила гри
Молодший шкільний вік (6-10 років)	егоїстична, конкурентна позиція молодшого школяра в ставленні до ровесників; неадекватна оцінка себе і ровесників; самолюбство; протиріччя між сприйняттям самого себе, ставленням до себе й оцінками оточення
Підлітковий вік (11-15 років)	суперечності процесу соціалізації, потреба самоствердження особистості, формування її активної позиції у взаємодії з навколишнім світом
Юнацький вік (15-17 років)	обмежувальний виховний вплив дорослого; різні погляди щодо еротики і сексу; шкільна неуспішність; допомога в господарських справах; акуратність; ситуації, що обмежують автономію й авторитет юнаків; суперництво і боротьба за лідерство

Щоб зберегти колектив, хореограф має бути добре обізнаним з питаннями вирішення конфліктів. Так, В. Шейнов у праці «Конфлікти в нашому житті та їх вирішення» пропонує «Правила найбільш ефективного вивчення конфліктної ситуації»:

1. Пам'ятайте, що конфліктна ситуація – це те, що необхідно долати.
2. Конфліктна ситуація завжди виникає раніше за конфлікт. Конфлікт виникає одночасно з інцидентом.

3. Опис конфліктної ситуації повинен підказувати, що робити, як поводитися в ній.

4. Ставте перед собою запитання «чому?» і думайте над ним доти, доки зрозумієте першопричину виникнення конфліктної ситуації.

5. Сформулюйте конфліктну ситуацію своїми словами, не повторюючи слів з опису конфлікту іншими.

Міжособистісні стилі вирішення конфлікту можна поділити на 5 груп.

1. Уникання. Дитина чи педагог намагаються уникнути конфлікту. «Не потрапляти в ситуації, що провокують виникнення протиріч; не вступати в обговорення питань, що можуть призвести до розбіжностей. Тоді не доведеться нервувати, нехай навіть і займаючись вирішенням проблем». Дитина може відмовлятися і від власних інтересів, і від підтримки позитивних стосунків з протилежною стороною. Напруга при цьому не знижується, а з'являється незадоволення, що призводить до нових проблем. Не втручатись у конфлікт буває корисно, коли відбуваються дрібні сварки. Це може знизити напругу в цих конфліктних ситуаціях.

2. Згладжування. «Не слід розгойдувати човен. Ми усі - одна щаслива команда». Формувати небажання конфліктувати, але проблема залишається. Дитина відмовляється від власних інтересів заради інтересів іншої дитини, підтримки з нею добрих стосунків. Постійне використання такої моделі призводить до того, що така людина буде постійно програвати. Таку поведінку можна використовувати тільки як тимчасову, вона результативна в стосунках з близькими людьми, слабкими і хворими.

3. Примус. Спроба змусити прийняти свою точку зору будь-якою ціною. При цьому дитина прагне поставити власні цілі вище інтересів людей і взаємин з ними. Така дитина агресивна, усіх критикує, прагне контролювати інших, а це ще більше поглиблює конфлікт. Але бувають випадки, коли потрібно відстояти справу, коли рішення приймається в екстремальних ситуаціях.

4. Компроміс. Дитина приймає точку зору іншої сторони, але лише до певного часу. При компромісі частково виконуються бажання і прагнення обох сторін. Але оскільки повністю їх інтереси не задовольняються, то це може призвести до нових конфліктів.

Компроміс – це не найкращий варіант виходу з проблеми. Він затягується, супроводжуючись своєрідним торгом. Щоправда, така модель доцільна, коли вирішується не зовсім важлива справа, немає часу або коли потрібна тимчасова домовленість.

5. Вирішення проблем. Конфлікт розв'язується під час досягнення спільної перемоги в результаті співпраці, а не окремих перемог кожної сторони. Співпраця сприяє подальшому зближенню, встановленню довготривалих взаємин між людьми. Ця модель потребує значних затрат часу, але дає гарний результат – добрі взаємини, нові ідеї, задоволення інтересів обох сторін, які конфліктують.

Окрім перелічених, існують й інші методи вирішення конфліктів: «блокування», силові методи (випустити пар – дати висловитись обом сторонам), виховна корекція (бесіди, виявлення й усунення причин конфліктів, укладання угоди). Педагогу слід пам'ятати, що дитина має свій внутрішній світ, своє «закрите Я», тому ми часто не знаємо, що дитина думає, переживає, відчуває, бажає. Вийти за межі свого «Я» і наблизитися до внутрішнього «Я» дитини – дуже складно. Цього можна досягти методом емпатії (якщо педагог емоційний, схильний до інтуїтивного мислення) або логічного аналізу (коли педагог формує систему інтелектуальних уявлень про дитину та ситуацію, у якій вона перебуває, щоб краще зрозуміти її).

Психологи пропонують рекомендації щодо попередження конфліктних ситуацій:

1. Дитину потрібно поважати, розуміти її унікальність та особливість, тоді навчання не буде конвеєром, у якому немає місця особистості. Тільки в співпраці й співтворчості особистість не буде пригнічуватись.

2. Педагог не повинен приймати рішення за дитину і примушувати її до чогось, не поцікавившись її міркуваннями, думками, бажаннями.

3. Для того, щоб поважати і захищати права дитини, треба, найперше, їх знати і дорослим, і дітям.

4. Для виховання почуттів людської гідності передусім потрібно формувати в молодих людей пріоритет особистості над колективом. Це усуває можливості морального тиску колективу на учня, створює комфортні умови для навчання.

5. Потрібен новий, неформальний, живий зв'язок між педагогом та учнями, який вимагає від першого високого рівня самоповаги й пошани в суспільстві.

З метою попередження та подолання конфліктних ситуацій у колективі, формування доброзичливих міжособистісних стосунків між дітьми доцільно систематично використовувати бесіди на морально-етичні теми, повчальні розповіді, психолого-регуляційні тренінги, самоврядування, евристичні ігри, колективне та групове виконання творчих завдань, співпрацю з педагогом, міжгрупову комунікацію тощо.

При прояві негативних рис поведінки, неадекватних реакцій, здійсненні непередбачених недобрих вчинків тією чи іншою дитиною педагог найчастіше використовує індивідуальні форми виховної роботи. В одних випадках педагоги реагують на вчинок одразу, а в інших детально аналізують його і вирішують, яких заходів виховного впливу вжити.

Загалом методика індивідуального виховного впливу залежить від індивідуальних особливостей дітей, їх психологічного стану, типу темпераменту. У кожному конкретному випадку слід створити педагогічну ситуацію, яка б сприяла формуванню позитивних якостей чи усуненню негативних. Індивідуальний виховний вплив на особистість дитини педагог здійснює безпосередньо або через колектив. Ці способи взаємопов'язані і взаємодоповнюють один одного.

Безпосередній вплив на вихованця педагог здійснює наодинці або в присутності інших дітей, батьків, педагогів (що посилює вплив, проте зловживати цим не слід, оскільки страждає почуття гідності дитини). В опосередкованому впливі на вихованця між ним і педагогом з'являється нова ланка – колектив, вплив якого може бути відкритий або прихований (завдання ставиться з таким розрахунком, що його виконання колективом само по собі позитивно вплине на дитину). У першому випадку вихованець знає, що виховний вплив спрямований на нього, а в другому – і він, і колектив можуть лише здогадуватися про це.

Під час вирішення конфліктних ситуацій між маленькими дітьми можна застосовувати вивчення та інсценування «лічилочок-мирилочок» («Миром-миром, пироги з сиром, варенички в маслі, ми дружечки красні. Поцілуймося!») або використовувати ігри на зняття напруги чи

агресії («Кричалки-шепотілки-мовчалки», «Чарівне перетворення», «Нехочухи», «Заборонений рух»).

Вирішенню проблеми агресивності, ізолюваності в групі, прояву лінощів допомагає метод організації ситуації успіху. Для цього керівнику колективу необхідно зробити оптимістичну установку дитині, забути на деякий час про її недоліки, побачити тільки перспективні лінії розвитку, навчити відчувати радість від подолання труднощів, дати зрозуміти, що вона потрібна в колективі.

Цікавою формою виявлення стосунків між дітьми є застосування «Чарівної скриньки побажань», у яку дітям пропонується класти написані на папері звертання, компліменти, побажання, слова вдячності, скарги чи прохання один до одного із зазначенням прізвищ відправника та адресата.

Ефективним засобом виховного впливу можна вважати дитяче самоврядування, яке сприяє згуртуванню колективу створенню умов для самовизначення, самоствердження й самореалізації кожної дитини; становленню атмосфери доброзичливості, взаєморозуміння, турботи один про одного та про весь колектив у цілому. Самоврядування виховує в дітей ініціативність, активність, самостійність, відповідальність, організаторські здібності; формує вміння планувати, обирати головні напрямки в роботі, чітко налагоджувати контроль і перевірку виконання, правильно розподіляти обов'язки, забезпечувати координацію дій.

Під час організації дитячого самоврядування керівникові колективу необхідно враховувати вікові особливості групи та можливості дітей, планувати завдання, які б вихованці могли виконати самостійно, використовуючи досвід, творчість та ініціативу. При оцінці виконання завдань доцільно давати їм характеристику так, щоб робота дитини обов'язково була відзначена навіть тоді, коли вона виконана не в повному обсязі.

Важливою умовою формування дружнього колективу є приклад дорослих. Тому керівнику потрібно, з одного боку, мати добрі стосунки з педагогами-репетиторами, акомпаніаторами, які працюють у колективі, адміністрацією та керівниками інших гуртків, а з іншого – не допускати виникнення конфліктних ситуацій між батьками, проводити з ними роз'яснювальну роботу.

Отже, своєчасне вирішення конфліктних ситуацій завдяки активній позиції керівника та його психолого-педагогічній компетентності сприятиме успішній роботі колективу і комфортному розвитку дитини в ньому.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Якими знаннями має володіти керівник колективу, щоб вирішувати конфліктні ситуації?

2. Назвіть і охарактеризуйте види конфліктів, які зустрічаються в роботі керівника хореографічного колективу.

3. Назвіть шість найбільш поширених причин виникнення конфліктних ситуацій у хореографічних колективах.

4. Що має робити керівник колективу, щоб запобігти виникненню конфлікту?

Тема 17. Особливості роботи керівника хореографічного колективу над створенням концертного репертуару

План

1. Поняття «танцювальний репертуар». Вимоги до танцювального репертуару, його джерела.

2. Особливості постановочного процесу в хореографічному колективі.

Література

[35, с. 192-201; 61, с. 93-98; 19]

Питання 1. Поняття «танцювальний репертуар». Вимоги до танцювального репертуару, його джерела

Робота керівника і колективу в цілому оцінюється за репертуаром, який виконує колектив.

Танцювальний репертуар – це основа навчально-виховної та художньо-творчої роботи хореографічного колективу, а також ефективний засіб ідейного й естетичного впливу на глядача.

Правильно дібраний репертуар дозволяє вихованцям не тільки закріплювати й удосконалювати музично-рухові навички, реалізувати свої виконавські можливості й творчий потенціал, але й вирішує численні проблеми освітнього процесу.

Останнім часом у танцювальних постановках простежуються негативні риси: низький рівень духовних та культурних цінностей,

відсутність навчальних та виховних основ, невідповідність тематичного та лексичного діапазону віковим здібностям учнів.

Репертуарний план колективу розподіляють на два види: чинний та перспективний. Чинний включає постановки, які є в репертуарі колективу і можуть у процесі тренувальної роботи удосконалюватися, ускладнюватися, перероблятися, переноситися з однієї вікової категорії на іншу. Перспективний репертуарний план має на меті планування постановок на період від 1-5 років.

Складаючи репертуарний план, керівник хореографічного колективу має враховувати такі *вимоги*:

- ідейність (цінність основної думки хореографічної постановки, сучасна спрямованість, виховна значущість);

- художність (логічний розвиток подій; продуманість та стислість композиції; виразність, точність, яскравість лексичного матеріалу, його відповідність темі та ідеї танцю; чітке співвідношення драматургічних частин постановки);

- доступність: урахування вікових можливостей виконавців (здатність зрозуміти ідею твору, емоційно передати його зміст), вікових інтересів та рівня хореографічної підготовки (здатність технічно впоратися з виконанням того або іншого танцю);

- виховна і пізнавальна цінність репертуару (як для виконавців, так і для глядачів);

- відповідність видової стилістики постановок напряму роботи колективу;

- різноманітність (наявність постановок різних за формами та жанрами);

- наявність сюжетної лінії та акторсько-ігрових елементів (особливо для дитячого репертуару);

- оригінальність;

- наявність постановок з відображенням особливостей свого регіону;

- яскраве художнє оформлення (оригінальність костюмів, реквізиту).

Планування концертного репертуару залежить від напряму роботи колективу, віку та рівня хореографічної підготовки вихованців, балетмейстерських здібностей керівника, завдань роботи колективу на

рік та плану роботи освітнього закладу, на базі якого працює колектив. У репертуар слід включати тематику, що відповідає статевим інтересам окремо дівчаток і хлопчиків, а також танці для їх спільного виконання. Зразки репертуарних планів подано в додатку № 4.

Джерелами танцювального репертуару можуть виступати народна творчість, класична спадщина (танці за записом, відеоматеріали), види мистецтва (музика, живопис, література, кіно й інші), сучасна дійсність; героїко-патріотичний діапазон, національна й інтернаціональна тематика, історичні факти, фантастика, зміст пісень, ігор та мультиплікаційних фільмів; виробнича, спортивна, шкільна та природознавча тематика, фольклор (зміст доступних для сприйняття і виконання народних традицій і обрядів).

***Питання 2.** Особливості постановочного процесу в хореографічному колективі*

Робота педагога-балетмейстера над створенням концертного номеру в хореографічному складється з чотирьох етапів.

1-й етап – виникнення задуму, який включає в себе розробку теми та ідеї майбутнього танцю, визначення та обґрунтування його актуальності, практичної значущості, вибір жанру та форми побудови, вибір або розробка сюжету, визначення драматургічної основи, характеристику образів.

2-й етап – створення танцю, що передбачає роботу з музичним матеріалом (добір, аналіз та розподіл за частинами), розробку композиційного плану (розгорнутий сценарний план танцю, який включає визначення хореографічних засобів, добір лексичного матеріалу та розробку композиційних малюнків), надання завдання художнику-модельєру та костюмеру.

3-й етап – робота з виконавцями, яка спрямована на ознайомлення дітей зі змістом постановки, прослуховування та аналіз музичного супроводу, характеристику дійових персонажів, розподіл ролей, вивчення лексичного матеріалу (в роботі з дітьми відбувається завчасно, у процесі навчально-тренувального процесу), постановка танцю, робота над створенням хореографічного образу (вживання в образ), відпрацювання техніки виконання, генеральна репетиція в костюмах.

4-й етап – виступ перед глядачем – розрахований на перевірку результатів утілення задуму, видовищності номера, реакції глядача;

обговорення дебютного виступу з виконавцями та іншими членами колективу, доопрацювання і внесення необхідних змін у композиційну побудову або сценічне оформлення.

Методичну основу розучування танцювальних композицій з дітьми складає комплекс методів і прийомів:

- емоційно-образна розповідь сюжету танцю педагогом, його переказ і характеристика танцювальних образів дітьми;

- застосування творчих завдань, спрямованих на зацікавленість дитиною темою постановки (вигадати історію життя того чи іншого танцювального персонажа, скласти віршик про героїв танцю, перечитати оповідання або переглянути мультфільм, на основі якого створено сюжет майбутньої композиції або запозичені образи, намалювати майбутніх героїв танцю або вигадати костюми, у яких можуть танцювати герої тощо);

- прослуховування й аналіз музичного оформлення танцю;

- виразний показ педагогом окремих рухів або танцю в цілому, акцентування на основному типовому русі танцю;

- розучування танцю на основі співтворчості педагога зі всією групою або окремою дитиною, підтримка дитячої ініціативи;

- використання творчих завдань і допоміжних прийомів (атрибути, елементи костюмів), що підсилюють сприйняття і створюють основу для перевтілення;

- закріплення (цілісний показ танцю на доступному якісному рівні) і вдосконалення навичок виконання.

Особливо важливою є постановочна робота педагога с дітьми молодшого віку. Підготовка до постановки концертного номера в дитячому хореографічному колективі проходить завчасно, тобто педагог знайомить дітей з лексичним матеріалом, випробовує трюкові та акробатичні елементи, композиційні перебудови, дає творчі завдання на передачу образу тощо. Це є запорукою емоційної та зацікавленої роботи над постановкою номеру.

У роботі з дітьми 1-2-го року навчання танцювальні постановки (як правило, етюдні форми) готуються не для показу перед глядачем, а носять навчальний характер: сприяють закріпленню знань, умінь і навичок у цікавій танцювальній формі; розвитку творчості; акторської майстерності. Так, на початковому етапі доцільно віддавати перевагу

вивченню танців, побудованих на простих і доступних сюжетах з переважанням елементів гри. Танці-ігри побудовані на нескладних танцювальних рухах (галоц, стрибки, підскоки) та доповнені побутовими і виразними рухами, цікавими для наслідування («Боксери», «Мамині помічники», «Мій веселий дзвінкий м'яч», «Веселі ручки» та ін.). Композиції мають будуватися на простих, як правило, незмінних малюнках (лінія, коло), а виконуватися одночасно й однаково дітьми (усіма, окремо хлопчиками або дівчатками), послідовно (за показом педагога або словесним нагадуванням). При цьому кожна дитина має можливість висловити своє відношення до змісту танцю і передати індивідуальну манеру виконання за допомогою міміко-пантомімічних рухів.

Удосконалення музично-рухового досвіду і збільшення запасу танцювальних рухів у дітей сприяє ускладненню сюжетно-сміслової (більш розгорнутий сюжет, введення окремих персонажів, використання елементів спілкування, співтворчості між виконавцями) і змістовної (різноманітність малюнків і лексичного матеріалу) основи тацю.

Не слід використовувати в репертуарі дорослу тематику, складні в технічному плані рухи, доцільно уникати костюмів, що надають дітям дорослого вигляду. Загалом сценічний одяг для дітей повинен відповідати стильовій єдності сценічного костюму, взуття, зачіски, танцювальних аксесуарів; урахувати специфіку конструювання костюму для дитячої хореографії та сучасних технологій його пошиву; бути зручним і гігієнічним; відповідати ідейно-тематичній основі танцю, підкреслювати сприйняття того чи іншого хореографічного образу.

Зацікавленість дітей тематикою, близькою до їх життєвого досвіду, поєднання репродуктивних і продуктивних методів сприяє не тільки закріпленню і вдосконаленню виконавських навичок, але й самовираженню дитини, розкриттю її творчого потенціалу, створенню дружньої, творчої атмосфери в колективі.

Оволодіваючи навчально-танцювальною підготовкою і беручи участь у виконанні танців, діти починають розуміти, що мистецтво відображає життя, у художніх образах танцю виявляються характери, думки і почуття людей, їх ставлення до навколишнього світу, одне до одного. Після розповідей, пояснень, прикладів діти розуміють, яка

велика праця, наполегливість, творчі зусилля необхідні для того, щоб танцювальні образи стали живими і виразними, а глядач зрозумів зміст танцю, його художню правду.

Постановка танцю з вихованцями вищого рівня навчання має трішки інший характер. Це пов'язано з тим, що вони вже володіють достатнім хореографічним досвідом, тому танцювальні номери створюються швидше і продуктивніше. Однак доцільно пам'ятати, що обов'язковим залишається повідомлення ідейно-тематичної основи танцю, обговорення його змісту, вживання в хореографічний образ, співпраця з постановником тощо. Відмінністю є лише те, що постановочний процес з більш дорослими вихованцями може будуватися на вивченні хореографічного тексту в процесі постановки, без попереднього досконалого його розбору, як це відбувається в роботі з більш молодшими групами.

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Яке значення відіграє репертуар у роботі хореографічного колективу?
2. Що має знати керівник колективу, щоб зробити якісний репертуарний план?
3. Які основні недоліки в танцювальних номерах Ви спостерігаєте під час перегляду концертних програм та хореографічних конкурсів?
4. Чим відрізняється постановочний процес у групах початкового, основного та вищого рівнів навчання?

Тема 18. Форми підвищення професійної майстерності в хореографічному колективі

План

1. Форми підвищення професійної майстерності керівника хореографічного колективу в системі позашкільної освіти.
2. Інноваційні технології підвищення кваліфікації педагога-хореографа.
3. Передовий педагогічний досвід: планування, вивчення, поширення.
4. Завдання, умови організації та проведення хореографічних конкурсів та фестивалів.
5. Оформлення досягнень керівника гуртка та вихованців.

Література

[12; 16; 66; 75; 72, с. 10-35; 61, с. 99-101]

Питання 1. Форми підвищення професійної майстерності керівника хореографічного колективу в системі позашкільної освіти

Форми підвищення професійної майстерності керівника хореографічного колективу розподіляють на: масові (педагогічні читання, науково-практичні конференції та ін.), групові (методичні об'єднання, танцювальні асоціації та ін.), індивідуальні (самоосвіта, ознайомлення з передовим педагогічним досвідом), активні (майстер-класи, ігрове моделювання та ін.). Форми і шляхи підвищення хореографічної майстерності вихованців: концертна діяльність, участь у конкурсах та фестивалях, телевізійних танцювальних проєктах, майстер-класи та ін.

Методичні об'єднання – структурний підрозділ науково-методичної роботи, який координує методичну, організаційну роботу педагогів за напрямками діяльності творчих об'єднань.

Методичні об'єднання (МО) створюються за наявності трьох та більше педагогічних працівників певного напрямку діяльності.

Керівництво роботою МО здійснює голова, який обирається з найбільш досвідчених педагогів. МО проводяться не менше, ніж 4 рази на рік згідно з планом.

Метою діяльності МО є забезпечення якості освіти, ефективності впровадження інновацій у практику діяльності педагогів певного напрямку.

Основними завданнями МО є:

- поглиблене вивчення методики реалізації певної навчальної програми, проведення індивідуальних та колективних форм науково-методичної роботи з працівниками певного професійного спрямування;
- залучення педагогів до науково-дослідної роботи;
- оперативне вивчення та обговорення нормативних актів та інших державних документів;
- огляд новинок науково-методичної літератури;
- ознайомлення з передовим педагогічним досвідом.

Творча група – це невелике об'єднання найбільш досвідчених працівників, які поглиблено вивчають певну наукову проблему і

забезпечують упровадження в практику закладу досягнень педагогічної науки та перспективного педагогічного досвіду.

Творча група формується в складі 3-9 найбільш досвідчених педагогів, які виявили інтерес і бажання досліджувати певну науково-педагогічну проблему.

Завдання діяльності творчої групи:

- визначення та пробне впровадження перспективного педагогічного досвіду з певної проблеми;
- поширення передового практичного досвіду, демонстрація його широкому загалу педагогічних кадрів;
- підготовка методичної продукції за результатами роботи.

Майстер-клас - ефективна форма групової роботи в системі підвищення кваліфікації, яка планується довільно і може мати разовий характер чи повторюватися.

Педагогічний тренінг - система вправ, спрямована на поглиблення педагогічних знань, умінь і розвиток комунікативної компетентності педагогів.

Тренінги є імітаційною моделлю, яка створює реальні педагогічні ситуації, що мають бути розглянуті учасниками з різних точок зору (педагогічної, психологічної, професійної, економічної).

Самоосвіта - найбільш продуктивна та дієва форма підвищення рівня професійної майстерності, яка полягає в самостійному пошуку пізнавальної інформації з різних джерел (літературних, ЗМІ, інтернету).

Школа педагогічного досвіду - одна з форм підвищення кваліфікації педагогічних працівників, поширення і впровадження кращого педагогічного досвіду, джерело формування педагогічної майстерності.

***Питання 2.** Інноваційні технології підвищення кваліфікації педагога-хореографа*

Необхідною умовою успішної реалізації інноваційної діяльності педагога-хореографа та шлях до розвитку його професійної майстерності є вміння приймати інноваційні рішення, йти на певний ризик, успішно вирішувати конфліктні ситуації, що виникають при реалізації нововведення, знімати інноваційні бар'єри. Без усвідомлення участі в інноваційній діяльності як цінності для себе особисто не може бути в хореографа й високої готовності до цієї діяльності.

Інноваційними засобами підвищення професійної майстерності керівника хореографічного колективу можна назвати: творчі та експериментальні лабораторії, семінари педагогічних знань, школи педагогічної майстерності, майстер-класи, тренінги, вебінари та ін.).

Основним змістом цих форм є вивчення і використання в освітньому процесі нових педагогічних технологій, передового досвіду навчання та виховання, аналіз результатів цієї роботи; розробка пропозицій та рекомендацій з поліпшення навчання хореографії; організація наставництва, надання допомоги молодим педагогам у підготовці і проведенні занять, організація взаємних відвідувань занять, проведення та їх обговорення; організація та проведення конкурсів, творчих проєктів, публічних виховних заходів тощо.

Сьогодні найбільш часто використовуються педагогічні технології (класифікація Мохнар, 2014):

- структурно-логічні технології (поетапна організація системи навчання на основі відбору їхнього змісту, форм, методів і засобів на кожному етапі з урахуванням поетапної діагностики результатів);

- інтеграційні технології (дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, уроків, навчальних днів);

- ігрові технології (системи використання різноманітних ігор, під час виконання яких формуються вміння розв'язувати завдання на основі компромісного вибору (театралізовані, ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг, розв'язання практичних ситуацій і задач, комп'ютерні програми тощо);

- тренінгові технології (система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів розв'язання типових практичних завдань); психологічні тренінги інтелектуального розвитку (спілкування, розв'язання управлінських завдань);

- інформаційно-комп'ютерні технології (реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина – машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо));

- діалогові технології (сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних

системах суб'єкт-суб'єктного рівня: учень-педагог, учень-автор, педагог-автор тощо).

Однією з цікавих сучасних нетрадиційних форм підвищення професійної майстерності керівника хореографічного колективу є *workshop*. В основі *workshop* лежить використання активних методів групової взаємодії, у результаті якої акцент робиться на отриманні динамічного знання. Кожен з учасників приходять на *workshop* зі своїм унікальним і неповторним досвідом, отриманим в процесі професійної діяльності, а також індивідуальним баченням і ставленням до розв'язання тих чи інших педагогічних ситуацій. Робота в таких групах організовується таким чином, що на визначену проблему можна поглянути з різних, часом навіть найнесподіваніших ракурсів, що допомагає актуалізувати наявний у групі досвід, а також інтегрувати новий погляд на шлях вирішення заданої проблеми.

Тож, після закінчення *workshop* отриманий учасниками досвід допомагає стати їм більш компетентними. Зауважимо, що робота в такій неформальній атмосфері дозволяє обмінюватися досвідом, обговорювати існуючі в професійній сфері проблеми і просто отримати пораду, що можна позиціонувати як заповнення дефіциту колегіального спілкування.

Не менш цікавою та важливою формою підвищення професійної майстерності керівника хореографічного колективу, особливо його педагогічної складової, можна назвати вправи та завдання на розвиток креативного мислення, бо саме творча креативність є одним з важливих компонентів професійної діяльності хореографа.

Креативне педагогічне мислення передбачає здатність до творчого пошуку, продукування нових ідей, здатність відхилятися від традиційних норм, швидко вирішувати проблемні ситуації у колективі.

До ознак педагогічної креативності можна віднести моральну свідомість педагога та його високий рівень соціальності; інтелектуально-логічні здібності; пошуково-перетворюючий стиль мислення; творчу фантазію та уяву; специфічні особистісні якості та внутрішню мотивацію досягнення результативності в своїй педагогічній діяльності.

Саме завдяки своєму креативному мисленню в керівника колективу формується не менш важлива якість – педагогічна імпровізація, яка

передбачає здатність легко і невимушено імпровізувати в складних обставинах, уміння знайти вихід з будь-якої нестандартної ситуації.

Однією з провідних проблем розвитку психолого-педагогічної готовності керівника хореографічного колективу часто є його нездатність оцінити свої можливості й спрогнозувати особистісний розвиток, знайти власне рішення в ситуації вибору, відстояти свою індивідуальність, забезпечуючи перспективи кар'єрного зростання. Для вирішення цієї проблеми застосовують *педагогічний тренінг*. Тренінг – це навчання, яке спирається на досвід людини, а також допускає, що отримання нової інформації одразу використовується на практиці, розвиваючи нові навички.

Під час моделювання різних видів тренінгів можна використовувати: пояснення (надання нової інформації); демонстрацію (показ можливостей використання знань); імітацію правильних дій; закріплення (практика). Усі ці складові є надзвичайно важливими, адже тренінг якраз і передбачає, що кожен має продемонструвати вміння самостійно виконувати практичні дії. Тренінгові форми роботи можуть базуватися на використанні одного основного методу (наприклад, сюжетної гри) або кількох різних (міні-лекція, дискусія, кейс-метод, управлінська гра). Вибір методів залежить від складності тренінгових завдань і тривалості занять – від кількох годин до кількох днів.

До тренінгових занять включають різні практичні вправи, які спрямовані на формування адекватної самооцінки, позитивного мислення, розвиток навичок групової взаємодії, корекцію стресових станів, і весь цей комплекс так чи інакше сприяє мотивації професійного розвитку та, відповідно, розвитку професійної майстерності.

Однією з нових освітніх технологій, яка здатна поєднати різноманітні методики і техніки, є коучинг. *Педагогічний коучинг* є новим поняттям у педагогіці. Завдяки йому відкривається перспектива організації педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу на іншому, більш якісному рівні. Завдяки цьому в сучасній освіті сформувалася нова професія «педагог-коуч» – активна, творча особистість, гармонійний розвиток якої вимірюється не кількістю засвоєних нових понять або загальним обсягом навчальної інформації, а швидким і раціональним відбором і умінням гнучко використовувати її в майбутніх професійних ситуаціях. Педагогічний коучинг сприяє

розкриттю професійного потенціалу педагога, вироблення в нього інноваційного підходу щодо вирішення професійних завдань, а також розкриває можливості самореалізації через удосконалення професійних компетенцій.

Методи, які використовуються у педагогічному коучингу, є активними: дискусія і проєктування; організація рефлексивної діяльності; створення сприятливої психологічної атмосфери; діагностування особистісних якостей, самостійна творча робота. Такі методи дозволяють ефективно організувати процес обговорення того чи іншого теоретичного аспекту і створюють умови для розвитку індивідуальних знань, умінь і навичок.

Необхідними у формуванні професійної компетентності керівника хореографічного колективу є: самоорганізація, самоменеджмент, аналіз та оцінювання власної практичної діяльності, збору та аналізу інформації, отримання нового знання, вміння і навички роботи в команді, організації діяльності команди, співпраця, конструктивна участь у роботі команди і прийняття командного рішення, вміння і навички спілкування, сприйняття інформації, постановка питань, аргументація; усна і письмова презентація результатів роботи.

У результаті застосування педагогічного коучингу хореограф має навчитися проєктуванню особистісно-значущих систем саморозвитку та самоорганізації, уміти самостійно планувати розвиток професійної майстерності з урахуванням власних педагогічних здібностей, якостей, потреб та можливостей, визначати найближчі й подальші перспективи розвитку, вести самостійно пошук професійно-значущої інформації, використовувати власний досвід, а, отже, бути зорієнтованим на досягнення стану «акме».

Питання 3. Передовий педагогічний досвід: планування, вивчення, поширення

У Типовому положенні про атестацію педагогічних працівників, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 20 грудня 2011 року № 1473 (із змінами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 08 серпня 2013 року № 1135), визначені вимоги до рівня професійної підготовки та кваліфікації педагогічних працівників, зокрема кваліфікаційна категорія «спеціаліст першої категорії» присвоюється педагогічним працівникам, які

впроваджують передовий педагогічний досвід (п. 4.5.), кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії», присвоюється працівникам, які володіють інноваційними освітніми методиками й технологіями, активно їх використовують та поширюють у професійному середовищі, уміють продукувати оригінальні інноваційні ідеї (п. 4.6.). Педагогічне звання «методист» може присвоюватися педагогічним працівникам, які здійснюють науково-методичну і науково-дослідну діяльність, мають власні методичні розробки, які пройшли апробацію та схвалені науково-методичними установами (п. 5.2.), у п. 5.3. зазначено, що педагогічне звання «старший учитель» може присвоюватись педагогічним працівникам, які систематично використовують передовий педагогічний досвід, беруть активну участь у його поширенні.

Вивчення, узагальнення та впровадження педагогічного досвіду – це один із напрямків підвищення кваліфікації керівника хореографічного колективу.

Педагогічний словник визначає *педагогічний досвід* як сукупність знань і навичок, набутих на основі й у процесі безпосередньої педагогічної діяльності, це результат творчої діяльності педагога з елементами новизни, спрямований на реалізацію актуальних завдань навчання й виховання.

За рівнем творчої самостійності розрізняють три рівні педагогічного досвіду:

I. Репродуктивний, що передбачає діяльність педагога, яка не має в собі чогось принципово нового, але спрямована на сумлінне виконання професійних обов'язків з обов'язковим внесенням елементів новизни, є взірцем для тих педагогів, які достатньою мірою не володіють педагогічною майстерністю.

II. Раціоналізаторський, що передбачає діяльність, пов'язану з творчим, оригінальним, притаманним тільки цьому педагогу використанням відомих форм і методів із внесенням елементів новизни, діяльність, спрямовану на підвищення ефективності педагогічної праці, її оптимізацію.

III. Новаторський, що передбачає діяльність, спрямовану на суттєві зміни в освітньому процесі; ця діяльність поєднує в собі елементи новизни, творчого пошуку, оригінальності, спрямована на вирішення найбільш актуальних проблем навчання й виховання. Такий

педагогічний досвід особливо цінний, оскільки прокладає нові шляхи в позашкільній практиці та педагогічній науці.

Існує ще одна класифікація рівнів педагогічного досвіду:

I. Науковий рівень. Досвід суперечить існуючій усталеній практиці. Він виявляється у принципово нових закономірностях в організації освітнього процесу й вимагає зміни навчальних програм, підручників. Цей досвід можна характеризувати як новаторський. Педагог-новатор – це людина, яка пропонує нову ідею, утілення якої потребує принципово нового підходу.

II. Методичний рівень. Розкриття технології досвіду конкретної методичної ідеї, яка передбачає внесення в педагогічну теорію суттєво нового – методу, прийому, засобу навчання. Цей рівень не вимагає перебудови навчальних планів, програм, підручників.

III. Практичний рівень. Досягнення педагогічної майстерності, тобто бездоганного, гнучкого, доцільного застосування вже відомого в педагогіці й методиці. Цього разу новизна проявляється в деталях (вдало підібрані приклади, оригінально складена система завдань, чітко налагоджена система контролю за рівнем навчальних досягнень на всіх етапах навчання дитини).

Педагогічний досвід слід оцінювати за такими *основними критеріями*: актуальність і перспективність, висока результативність, стабільність показників, оптимальність, наукова обґрунтованість, що передбачає врахування закономірностей процесу навчання й виховання дітей, відповідність основним принципам, законам педагогічної діяльності.

Узагальнення досвіду: складання анотації досвіду; опис досвіду; упорядкування додатків до досвіду; підготовка матеріалів досвіду до друку, опублікування у фахових газетах та журналах.

Алгоритм опису узагальненого педагогічного досвіду наступний:

1. Тема досвіду.
2. Стислі відомості про носія досвіду.
3. Дата вивчення та оформлення досвіду.
4. Обґрунтування актуальності досвіду, значення його для вдосконалення освітнього процесу.

5. Аргументація необхідності його вивчення й поширення відповідно загальноосвітніх та регіональних завдань, соціальної значущості.

6. Визначення виду досвіду за характером новизни – новаторський чи раціоналізаторський.

7. Визначення наукової основи досвіду: які наукові теорії, положення, розробки використовує автор для вдосконалення освітнього процесу (відокремити властиві лише автору досвіду підходи до раціоналізації своїх провідних ідей, застосування модифікованих форм і методів педагогічної чи управлінської діяльності, що дають високий результат).

8. Провідна ідея досвіду. Визначення головного, найбільш суттєвого в досвіді, виходячи з прогнозованого результату його впровадження.

9. Суть (технологія) досвіду: за допомогою яких форм, методів, прийомів, способів діяльності автор досягає реалізації провідної ідеї досвіду. Особливості педагогічної системи носія досвіду, педагогічні закономірності, на які спирається досліджуваний досвід, конкретні зразки педагогічних напрацювань. Постановка педагогічного експерименту та його результати.

10. Урахування в досвіді роботи психологічних особливостей дітей.

11. Результативність досвіду на основі аналізу показників: особистісного розвитку дітей, сформованості в них громадянських, полікультурних, мовних та інших компетенцій; навчальних досягнень та наявності навичок пошукової діяльності.

12. Порівняльний аналіз результативності роботи.

13. Можливості та умови використання даного досвіду в масовій педагогічній практиці.

14. Додатки (за потреби), необхідні для повноти досвіду, ілюстрації, таблиці, діаграми, описи тощо.

Після підготовки узагальненого матеріалу про педагогічний досвід потрібно зібрати всі матеріали, які відображають досвід роботи: відеозаписи, методичні розробки педагога, його доповіді, виступи на засіданнях методичних об'єднань, науково-практичних конференціях, педагогічних читаннях, практичних семінарах тощо; планування роботи педагога; творчі роботи носія педагогічного досвіду, його

друковані праці; анкети, які відображають діяльність педагога; фотоматеріали, які відображають педагогічну діяльність тощо.

Матеріали про педагогічний досвід, які подаються для реєстрації, апробації і рішення про доцільність занесення до картотеки, повинні включати:

- подання, у якому зазначається, ким і коли вивчається даний досвід, де розглядалися матеріали та коли і ким вони схвалені для розгляду та включення до картотеки;

- офіційну характеристику на працівника, досвід якого описаний (характеристика має бути підписана керівником установи за місцем роботи даного працівника);

- анотацію, де в стислій формі повинна бути викладена суть досвіду;

- опис досвіду, у якому розкривається його зміст, особливості, відмінності від масової практики, зазначена основна педагогічна ідея, яка покладена в основу досвіду, та умови, за яких він може бути застосований;

- різноманітний ілюстративний матеріал, що розкриває досвід і його результати (документи установ освіти, тексти доповідей і виступів, публікації в яких висловлюється даний досвід, фотоілюстративні матеріали, кінофільми, слайди, відео записи навчальних занять, позакласної роботи).

Форми поширення передового досвіду:

- панорама педагогічних досягнень – сукупність творчих заходів, за допомогою яких педагоги пропагують свій досвід роботи;

- педагогічна виставка – демонстрація досягнень педагогічного колективу, пропагування нових зразків навчально-методичної діяльності окремого педагога, поширення педагогічного досвіду;

- презентація – публічне представлення чогось нового, що було створено чи досягнуто педагогом;

- творчий звіт – форма методичної роботи, спрямована на пошук, підтримку та пропаганду педагогічного досвіду;

- творчий портрет – форма методичної роботи, спрямована на формування творчої особистості, розвиток ініціативи вчителя, поширення педагогічного досвіду, підвищення авторитету й творчої активності педагога;

– педагогічна «скринька» – різновид «аукціону» педагогічних ідей, в основу якого може бути закладено проблему виявлення, пропаганди та впровадження педагогічного досвіду;

– методичний аукціон – на такому аукціоні «продаються» і «купаються»: творчі ідеї, досвід роботи з певної теми, методичні розробки уроку, інновації з певної проблеми;

– методична естафета – форма методичної роботи, яка складається з кількох етапів та сприяє впровадженню педагогічного досвіду: I етап – «Стоп-кадр» (фрагмент уроку), на якому вчитель демонструє нестандартні прийоми, методи, засоби навчання; II етап – «Калейдоскоп нестандартних уроків», у ході якого аналізуються творчі знахідки педагогів; III етап – «Трибуна вільних думок», де вчителі захищають моделі уроків і беруть участь у диспуті;

– методична панорама – колективно-групова форма роботи, що передбачає ознайомлення з досвідом педагогічної діяльності групи педагогів, який має спільне тематичне спрямування;

– методичний бенефіс – форма роботи, яка передбачає комплексне знайомство з носієм ефективного прогресивного педагогічного досвіду; доповідь-розповідь про зміст досвіду, вивчення творчої лабораторії, ознайомлення з розробленими конспектами різних форм роботи, сценаріями уроків, їх відвідування тощо;

– методичний фестиваль – багатопланова разова форма роботи з великою аудиторією педагогів та методистів, що передбачає пропаганду педагогічного досвіду та має на меті обмін досвідом роботи з упровадження в практику роботи нових педагогічних знахідок;

– методичний турнір є нетрадиційною колективною формою роботи з педагогічними працівниками, спрямованою на пошук, розвиток, підтримку педагогічного досвіду або пошук нових ідей;

– обмін досвідом – форма роботи, що має на меті популяризацію педагогічного досвіду, створення психолого-педагогічних стимулів для розвитку творчої діяльності педагогів, збагачення систем педагогічної діяльності нестандартними підходами щодо оптимізації освітнього процесу;

– наставництво – форма передачі та впровадження педагогічного досвіду, обміну досвідом, надання методичної допомоги тощо;

– бенефіс педагога – проводиться з метою пропаганди

педагогічного досвіду за окремим сценарієм.

– портфоліо – «продукт» інформаційно-комунікаційних технологій, що документально засвідчує майстерність педагога, сприяє оцінюванню рівня його професіоналізму та ін.

Картка вивчення передового педагогічного досвіду

1. Тема.
2. Заклад.
3. Автор.

4. Анотація досвіду (провідна ідея, новизна, практична значущість, характеристика за інноваційним потенціалом, характер досвіду: модифікаційний, комбінаторний, авторський).

5. Рівень актуальності досвіду (для конкретного дитячого колективу, для конкретного закладу позашкільної освіти, на регіональному рівні, на державному рівні).

6. Ким і коли схвалено досвід.

7. Форми узагальнення (занесений до картотеки, описаний, пройшов науково-методичну експертизу, опублікований).

8. Форми впровадження (методичні рекомендації, посібники, статті; проведення консультацій, цільових курсів, тематичних семінарів, створення відеофільмів).

9. Методист (прізвище, підпис).

10. Дата заповнення.

Питання 4. *Завдання, умови організації та проведення хореографічних конкурсів та фестивалів*

Участь колективу в культурно-мистецьких заходах хореографічного спрямування (фестивалі, конкурси, фестивалі-конкурси) є однією з важливих умов підвищення творчо-виконавського рівня керівника та вихованців, поштовхом для піднесення творчої активності хореографічних колективів.

Фестиваль (від франц. festival – свято, лат. festivus – веселий, святковий) – масове святкування, яке включає показ досягнень хореографічного мистецтва.

Конкурс (від лат. concursus – «зіткнення») – змагання в галузі мистецтва хореографії з метою визначення найбільш талановитих учасників. Конкурс може проводитись кількома етапами: відбірковий, основний і фінальний.

Фестиваль-конкурс – свято-показ досягнень хореографічного мистецтва з елементами змагання з метою заохочення та підняття рейтингу колективу.

Традиції сучасних фестивалів беруть початок від Олімпійських ігор (поетичні змагання, змагання трубадурів). У XVIII столітті подібні свята поширилися в Англії, у XIX – в США, а в XX столітті міжнародні фестивалі стали традиційними в різних країнах світу. Деякі проводяться систематично, інші пов'язані з певними датами. Історично доведено, що масові видовища є потребою народу, його духовним життям, тому що все це має не тільки розважальне, але й пізнавальне значення.

Фестиваль-конкурс дитячих хореографічних колективів є символом творення сучасної національної культури, засобом залучення молодого покоління до суспільно корисної діяльності. Конкурси та фестивалі дитячого хореографічного мистецтва пропагують і підтримують традиції, започатковують нові, надають можливість творчого спілкування, збагачують здобутками й ідеями, є дієвим поштовхом до подальшої плідної діяльності дитячої хореографії.

Фестивалі й конкурси можуть проводити громадські організації, які мають всеукраїнський статус, є юридичними особами та зареєстровані в установленому порядку.

За рівнем проведення фестивалі та конкурси поділяються на внутрішні (у межах колективу), районні, міські, обласні, регіональні, всеукраїнські, міжнародні.

Основні завдання фестивалів і конкурсів: збереження і розвиток дитячої та молодіжної творчості, знайомство з кращими творчими колективами, виявлення нових талантів, підтримка обдарованих дітей, встановлення творчих контактів між колективами, обмін досвідом роботи, підвищення професійної майстерності і кваліфікації керівників і педагогів, творчих колективів і виконавців, залучення до співпраці з дитячими колективами провідних фахівців культури і мистецтва.

Умови організації і проведення. Інформацію щодо проведення конкурсу або фестивалю висвітлюють у засобах масової інформації, інтернет джерелах, транслюють по телебаченню. Організатори розробляють та надсилають до адміністративних та фахових установ *положення*, у якому вказують засновника, надають таку інформацію: терміни і місце проведення (дата, країна, місто, область), мету та

завдання фестивалю (конкурсу), номінації та вікові категорії, критерії оцінювання, фінансові умови, відзнаки та нагороди, склад журі, контакти. Також вказуються вимоги до фонограми (Md або CD диск), термін подання заявки на участь.

До положення додається *заява-анкета*, у якій керівник колективу висловлює бажання взяти участь у фестивалі (конкурсі). Після отримання підтвердження (письмового або усного) колектив починає підготовку.

Програма фестивалю (конкурсу) описує дату заїзду учасників, час урочистого відкриття, графік конкурсної програми, культурно-розважальну програму (екскурсії, майстер-класи), час закриття фестивалю, гала-концерт, від'їзд колективів.

Одним із відомих фестивалів-конкурсів, які проводяться в Україні, можна вважати Всеукраїнський фестиваль-конкурс народної хореографії імені Павла Вірського. Він має на меті збереження та розвиток народних традицій хореографії, збагачення професійного аматорського мистецтва, підвищення художнього рівня балетмейстерських постановок, активізацію організаційно-творчої та пошукової роботи фольклорних експедицій, фіксації скарбів мистецтва України. Цей фестиваль-конкурс проводять у три тури: I – обласний, II – регіональний, III – завершальний, який проходить у Києві.

Приклади фестивалів та конкурсів в Україні:

– Всеукраїнський фестиваль-конкурс народної хореографії імені Героя України Мирослава Вантуха (м. Львів);

– Міжнародний фестиваль-конкурс дитячого фольклору «Котилася торба» (м. Рівне);

– Міжнародний фестиваль-конкурс «Шекиленд збирає друзів» (м. Запоріжжя);

– Всеукраїнський фестиваль дитячої творчості «Топ-топ» (м. Бердянськ);

– Всеукраїнський фестиваль-конкурс дитячого, юнацького і молодіжного мистецтва «Азовські вітрила» (м. Бердянськ).

Готуючись до участі в конкурсі (фестивалі), керівник колективу має уважно ознайомитися з умовами його проведення та критеріями оцінювання конкурсної програми. Як правило, під час оцінювання виступу колективу журі застосовує такі критерії: якість репертуару

(художня та ідейна спрямованість, видовищність, оригінальність, доступність, актуальність, відповідність віковим особливостям виконавців); виконавська якість (природність і виразність рухів, рівень хореографічної підготовки виконавців, їх артистичність); якість музичного супроводу (чистота звучання, відповідність ідейно-тематичній та лексичній основі постановки); якість сценічного оформлення (відповідність костюмів задуму постановки, доречність реквізиту тощо); загальна організованість, дисциплінованість, сценічна та загальна культура поведінки.

Питання 5. Оформлення досягнень керівника гуртка та вихованців

Із розвитком науково-технічного прогресу є можливість показати професійну діяльність педагога та його особисті якості різнобічно, наглядно та естетично. Оцінити знання, уміння, досвід роботи, особисті якості керівника гуртка чи окремого вихованця допомагає портфоліо. Є різні види портфоліо: портфоліо досягнень, портфоліо тематичний, портфоліо-презентація, портфоліо комплексний.

Портфоліо може мати наступну структуру:

- персональний блок (розділ, у якому показується особистість володаря портфоліо, тут також можуть бути розміщені фотографії, резюме, досвід роботи, супроводжувальні листи, інформація про автора, короткий зміст портфоліо);

- колектор — індивідуальна освітня карта (розділ, де зібрані матеріали діагностування, атестації, курсової підготовки, посвідчення, дипломи про освіту, інформація про заклади, де автор навчався);

- робочі матеріали (розділ, у якому господар портфоліо формує банк ідей, створює перспективні плани: програму діяльності, есе, роздуми; збирає корисну інформацію з Інтернету, літератури, вислови філософів, педагогів тощо);

- досягнення, офіційні документи (розділ, де збираються документи, які підтверджують наявність результатів. Це можуть бути дипломи, сертифікати, грамоти, подяки тощо).

План портфоліо досягнень керівника гуртка

1. Титульний аркуш — назва управління освіти, якому підпорядковано заклад, назва закладу освіти, назва гуртка та прізвище, ім'я, по батькові керівника гуртка.

2. Візитна картка керівника гуртка містить паспортні дані, адреси та телефони для контакту, визначення педагогічної задачі, над якою працює педагог-позашкільник, з чого складається методичний супровід педагогічної задачі (перелік).

3. Матеріали методичного супроводу (приклади планування занять з учнями; адаптація програми профільного гуртка чи розробка авторської програми; розробка тестового контролю знань гуртківців; методичні особливості в роботі керівника гуртка).

4. Інформація про засоби навчання: перелік відеофільмів, діапозитивів, навчальних фільмів, таблиць, роздаткового матеріалу, що використовуються під час проведення занять, мультимедійні розробки завдань, які виконували учні.

5. Особливості організації роботи з гуртківцями (обґрунтування облаштування навчально-дослідницької ділянки; обґрунтування наявності необхідного обладнання; участь гуртківців у науково-практичних конференціях, конкурсах районного, обласного, всеукраїнського та міжнародного рівнів).

6. Матеріали про участь у масових заходах.

План портфоліо досягнень вихованця колективу

1. Титульний аркуш — назва управління освіти, якому підпорядковано заклад, назва закладу освіти, назва гуртка, прізвище, ім'я, по батькові гуртківця та прізвище, ім'я, по батькові керівника гуртків.

2. Візитна картка гуртківця, яка містить паспортні дані, назву закладів загальної середньої та позашкільної освіти, адреси та телефони для контакту, визначення творчої чи наукової теми, над якою працює учень, особисті завдання (наприклад, участь у самоврядуванні — староста гуртка, лідер групи, яка працювала над певним завданням), науково-дослідна робота — особисті завдання, які виконує учень, та завдання його групи, якщо він лідер.

3. Презентація творчих робіт (їхні фотографії) чи науково-дослідних робіт. Відгуки, рецензії на творчі роботи, рекомендації щодо участі в різноманітних заходах.

4. Відзнаки: грамоти, дипломи, листи подяки батькам (чи їхні ксерокопії).

5. Інформація про участь в олімпіадах, конкурсах та інших заходах: самозвіт про участь (якщо не призер, то чому, що необхідно зробити для покращення результативності участі в заході).

6. Рефлексивне портфоліо: залікові роботи (тестування чи контрольні роботи), робота з літературою, статті, малюнки, фото (відео)-роботи та презентації.

Керівник колектив оформлює відомості про себе та вихованців у зручній формі. Деякі заклади рекомендують вести методичний паспорт, структуру якого затверджує методична рада ЗПО.

Відомості про керівника гуртка
Підвищення кваліфікації

Рік проходження курсової перепідготовки	Місце проходження курсової перепідготовки	Тема курсової роботи, проєкту	Кількість годин

Результативність атестації

Рік атестації		Результати атестації
Остання	Чергова	

Відзнаки, нагороди

Дата нагородження	Форма нагородження	Хто нагороджує

Вивчення досвіду роботи

Навчальний рік	Заклад освіти	Тема

Відомості про досягнення учнів

Участь у конкурсах, фестивалях

Рік	Гурток	Назва заходу, його організатори	ПІБ учасника	Результативність

Участь у МАН

Рік	ПІБ учасника	Рівень (районний, міський, обласний, всеукраїнський)	Тема роботи	Результативність

Питання для перевірки засвоєння лекційного матеріалу

1. Навіщо керівникові колективу працювати над підвищенням професійної майстерності, якщо він вже має спеціальну вищу освіту?

2. Назвіть традиційні та інноваційні форми підвищення професійної майстерності керівника хореографічного колективу в системі позашкільної освіти. Яку б Ви обрали для підвищення свого професійного рівня і чому?

3. Навіщо керівникові колективу вивчати досвід колег? Чи користувалися Ви в своїй професійній діяльності передовим хореографічним досвідом?

4. Розкрийте завдання, умови організації та проведення хореографічних конкурсів та фестивалів. Якщо ви брали участь або організували хореографічний конкурс (фестиваль), то з якими труднощами стикалися?

2.1. Загальні засади теорії і методики роботи з хореографічним колективом

Ключові поняття: предмет і завдання методики роботи з хореографічним колективом; освітні, виховні та розвивальні завдання навчання хореографії в системі позашкільної освіти; комплекс навчально-методичних посібників для керівників хореографічних колективів.

Здобувач освіти знає і усвідомлює:

- предмет і завдання методики роботи з хореографічним колективом;
- зв'язок методики роботи з хореографічним колективом з іншими науками;
- основні етапи становлення та розвитку танцювальної самодіяльної творчості;
- прізвища видатних теоретиків і практиків, які внесли вклад розвиток теорії та методики роботи з хореографічним колективом; зразки навчально-методичних посібників, їх призначення.

Здобувач освіти здатний:

- визначати освітні завдання роботи хореографічних колективів;
- здійснювати аналіз основних етапів розвитку танцювальної самодіяльної творчості;
- орієнтуватися в методичному апараті підручників та навчальних посібників з теорії та методики роботи з хореографічним колективом;
- працювати в команді, робити словесну і комп'ютерну презентацію;
- шукати й обробляти інформацію з різних джерел.

Практичне заняття 1. Методика роботи з хореографічним колективом як навчальний предмет

Практичні завдання до заняття

1. Зробіть картотеку навчально-методичної літератури з дисципліни за схемою.

№ з/п	Автор	Назва	Рік та місце видання	Обсяг стор.	Стисла анотація
-------	-------	-------	----------------------	-------------	-----------------

1.	Мартиненко О.В.	Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом	2012 рік Донецьк	232 с.	Автор визначає соціальні та художні функції дитячого хореографічного колективу, моделі хореографічного навчання, вимоги до керівника колективу, розглядає методичні аспекти роботи з дітьми молодшого шкільного віку, пропонує приклади навчальної програми колективу початкового рівня, конспекти різних видів хореографічних занять, зміст репертуарного плану, ескізи костюмів.
----	--------------------	--	---------------------	--------	---

2. Змодулюйте проєкт свого майбутнього колективу. Укажіть назву, напрям роботи (народний, естрадний, театр танцю тощо), кількість вікових груп, умови роботи (кількість танцювальних класів та їх оформлення, роздягальні, музичні інструменти, ТЗН та ін.), зміст хореографічного навчання (види занять, які плануєте проводити), у чому бачите досягнення колективу тощо.

3. Зробіть презентацію свого проєкту в зручній для Вас формі.

Хід заняття

1. Командна презентація картотеки літератури з теорії та методики роботи хореографічного колективу у формі навчальної гри «Жива бібліотека». Група здобувачів освіти розподіляється на дві команди. Кожна команда протягом 15 хвилин готує словесну презентацію картотеки на допомогу керівнику хореографічного колективу. Презентація має включати загальну кількість книжок, кількість нових видань, тематичний анонс літератури.

2. Презентація здобувачами освіти проєкту свого майбутнього колективу. Колективне обговорення.

3. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Практичне заняття 2. Історія виникнення та становлення танцювальної самодіяльності

Питання для обговорення

1. Назвіть основні періоди становлення танцювальної самодіяльності.

2. Дайте характеристику кожному періоду становлення танцювальної самодіяльності. Визначте позитивні та негативні моменти.

3. Охарактеризуйте сучасну загальну ситуацію функціонування самодіяльних хореографічних колективів в Україні.

Хід заняття

1. Група здобувачів вищої освіти розподіляється на дві команди.

2. Протягом 15 хвилин кожна команда на основі спілкування занотує на аркуші паперу негативні та позитивні моменти кожного періоду становлення хореографічної самодіяльності.

Викладач проводить опитування команд за принципом ланцюжкової відповіді. За кожен правильну відповідь дає фішку, за кількістю яких після гри визначається команда переможець.

3. Кожна команда готує три питання за темою практичного заняття для команди суперника.

4. Викладач дає командам проблемне питання для спільного обговорення.

5. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[1]

1. Вашкевич Н. Н. История хореографии всех веков и народов. СПб.: Лань, 2009. 190 с.

2. Цорн А.Я. Грамматика танцевального искусства и хореографии. СПб.: «Лань», «Планета музыки», 2011. 544 с. (http://e.lanbook.com/books/element.php?pl1_id=1973).

3. Бакланова Т.И. Самодеятельное художественное творчество в СССР: уч. пособие. Москва: МГИК, 1986. 79 с.

4. Богемская К. Р. Самодеятельное художественное творчество. Москва, 1987. 143 с.

2.2. Мета та зміст роботи хореографічного колективу

Ключові поняття: хореографічний колектив, класифікація танцювальних колективів, функції хореографічних колективів, моделі хореографічного навчання, педагогічна майстерність, педагогічний такт, стилі і моделі педагогічного спілкування, індивідуальний стиль педагога-хореографа.

Здобувач освіти має знати і усвідомлювати:

– поняття «хореографічний колектив», мету та функції роботи самодіяльного хореографічного колективу;

- класифікацію хореографічних колективів та приклади видатних самодіяльних колективів України;
- моделі роботи хореографічних колективів;
- вимоги до керівника хореографічного колективу, значення індивідуального стилю та авторитету в роботі хореографа;
- стилі керівництва, їх позитивні та негативні сторони.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- визначати та аргументувати важливі напрями роботи хореографічних колективів у сучасній системі позашкільної та шкільної освіти;
- здійснювати пошук інформації про провідні танцювальні колективи України;
- визначати вимоги до сучасного керівника хореографічного колективу, здійснювати рефлексію своїх професійних та особистісних якостей;
- окреслювати шляхи пошуку керівником колективу власного індивідуального стилю;
- розробляти та вирішувати тематичні кросворди;
- працювати в команді, брати участь у дискусіях, презентувати власну думку та виконані завдання;
- вирішувати практично-орієнтовані завдання.

Практичне заняття 1. Соціально-педагогічні та художні функції хореографічного колективу

Питання для обговорення

1. Дайте визначення поняття «хореографічний колектив».
2. Назвіть класифікаційні характеристики хореографічних колективів. Наведіть приклади.
3. Яка функція хореографічного колективу є, на Ваш погляд, провідною і чому?
4. Як Ви вважаєте, яка модель хореографічного навчання є пріоритетною для сучасної системи позашкільної освіти? Обґрунтуйте свою думку.
5. Назвіть вимоги до присвоєння почесних звань «Зразковий» та «Народний» колектив.

Практичні завдання до заняття

1. Виберіть з інформаційних джерел та вивчіть творчий шлях 2-х провідних самодіяльних танцювальних колективів України. Обґрунтуйте свій вибір. Зробіть їх порівняльну характеристику.

2. Розробіть кросворд на тему «Соціально-педагогічні та художні функції хореографічного колективу».

Методичний коментар. У процесі роботи над створенням навчального кросворду ретельно опрацюйте теоретичний матеріал, зверніться не тільки до лекцій та підручників, а й до додаткової та довідкової літератури. Визначте ключові слова даної теми та дайте їх визначення на окремому аркуші паперу. Розробити кросворд можна як вручну, так і за допомогою умовно-безкоштовних програм комп'ютерного створення кросвордів: *Crossword Compiler*; *Crossword Forge*; «Універсальний генератор кросвордів» та ін. (дивись перелік літератури). Сучасні системи комп'ютерного створення кросвордів дозволяють полегшити цей процес, допоможуть швидко і автоматично створити кросворди різних типів із власних слів.

Знайти докладнішу інформацію про програми, а також завантажити їх можна в мережі Internet. Наприклад, програма *КроссВорд* створює класичні кросворди, сітка генерується випадковим чином, заповнюється словами, можна записати у файл, надрукувати і розгадувати на папері. Програма оснащена зручною системою підказок, звукових ефектів та ін. Програма *Decalion* призначена для складання кросворду з наступним його оформленням у власному стилі, дозволяє вставляти зображення, змінювати товщину, форму і колір клітинок, розмір шрифтів, друкувати або експортувати в графічний файл. Програма *Eclipse Crossword* автоматично створює кросворди за списком слів з ключами, з однакових слів списку складає декілька варіантів кросвордів з різними перетинами слів, дозволяє обрати той, що більше подобається та роздрукувати готовий кросворд.

Навчальний кросворд має бути оформлений наступним чином: тема кросворду – прізвище здобувача освіти, який склав кросворд – зміст кросворду з пустими клітинками – завдання для виконання кросворду – відповіді на кросворд.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань.

2. Презентація здобувачами освіти творчості провідних самодіяльних танцювальних колективів України. Обговорення.

3. Обмін здобувачів кросвордами. Аналіз. Оцінювання.

4. Вирішення практично-орієнтованих завдань.

Завдання 1.

Прочитайте уважно умови виконання вправи і виберіть свій варіант його проведення. Виконайте завдання зі своїми одногрупниками.

Починаємо рухатися по залу, займаючи всю площадку так, щоб не залишилося жодного вільного місця. Застосуйте 10 швидкостей руху, п'ята - звичайний крок.

Завдання 2.

Прочитайте уважно умови виконання вправи і виберіть свій варіант його проведення. Виконайте завдання зі своїми одногрупниками.

Під час ходи зображуємо «павутинку», «грим і блискавку», «пластилін», «ранкову хмарку», «гусинь», «фінтіфлорду», «кандібобер» тощо.

Методичний коментар. Під час виконання вправи здобувач освіти, який виконує роль хореографа, має руйнувати рухові стереотипи інших учасників і намагатися заохочувати їх індивідуальність. Учасники мають показувати перші спонтанні образи і намагатися не повторюватися. Що таке «фінтіфлорда» або «кандібобер» не знає ніхто, але те, що приходить на думку перше, то й правда. Вправа має проходити динамічно, з настроєм та позитивною оцінкою учасників.

Література

[73, с. 26-30, 210-224; 13, с. 31-33; 14, с. 10-27; 35, с. 11-17;

55, с. 26-60; 53; 37]

1. Положення про центр, палац, будинок, клуб художньої творчості дітей, юнацтва та молоді, художньо-естетичної творчості учнівської молоді, дитячої та юнацької творчості, естетичного виховання.

2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.11.2009 р. «Про затвердження Положення про почесні звання «Народний художній колектив» і «Зразковий художній колектив».

3. КроссВорд 1.4 [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документу 07 листопада 2011: <<http://softobzor.com.ua/product.php?id=327>> - Загол. з екрану. - Мова російська.

4. Decalion 1.2 [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документа 07 листопада 2011: <<http://softobzor.com.ua/product.php?id=332>> - Загол. з екрану. - Мова російська.

5. Crossword Set 1.01 [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документа 07 листопада 2011: <<http://softobzor.com.ua/product.php?id=331>> - Загол. з екрану. - Мова російська.

6. Crossword Compiler [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документа 07 листопада 2011: <<http://www.softsoft.ru/games-entertainment/puzzle-word-games/47607.htm>>. - Загол. з екрану. - Мова російська.

7. Crossword Forge [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документа 07 листопада 2011: <<http://www.softsoft.ru/education/teaching-training-tools/10799.htm>>. - Загол. з екрану. - Мова російська.

8. Универсальный генератор кроссвордов [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документа 15 листопада 2011: <<http://students.univologda.ac.ru/pages/pm97/paa/CROSSGEN/generator.html>>. - Загол. з екрану. - Мова російська.

Практичне заняття 2. Вимоги до керівника хореографічного колективу

Питання для обговорення

1. Що Ви розумієте під поняттям «педагогічна майстерність керівника хореографічного колективу»?

2. Пригадайте, які професійні та особистісні якості Ви цінували в своїх педагогах хореографії. Чому?

3. Яке значення для керівника колективу мають пози, жести та міміка? Наведіть приклади.

4. Якому стилю керівництва хореографічним колективом Ви б надали пріоритет? Чому?

5. Хто з Ваших викладачів має власний педагогічний почерк? У чому, на Вашу думку, він проявляється?

Практичні завдання до заняття

1. Складіть творчий портрет керівника хореографічного колективу, який, на вашу думку, є ідеальним.

2. На основі вимог до керівника хореографічного колективу визначте, які професійні та особистісні якості Ви маєте і яких Вам не вистачає. Розробіть проєкт або відео презентацію свого професійного самовдосконалення.

3. Визначте стилі викладання викладачів хореографічних дисциплін вашого ЗВО.

Прізвище викладача	Авторитарний А	Демократичний Д	Ліберальний Л	А-Д	А-Л	Д-А	Д-Л	Л-А	Л-Д
Мартиненко О.В.				+					

4. Ознайомтеся з посадовою інструкцією керівника гуртка (Додаток 1).

Хід заняття

1. Командне обговорення теоретичних питань.

2. Обговорення посадової інструкції керівника хореографічного колективу.

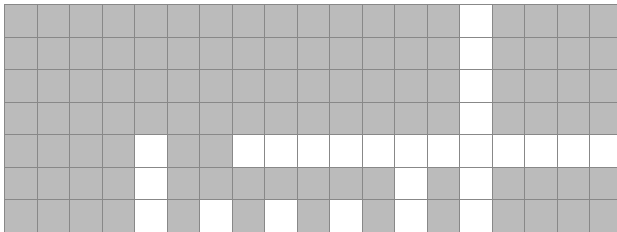
3. Презентація практичних завдань виконаних здобувачами освіти до заняття:

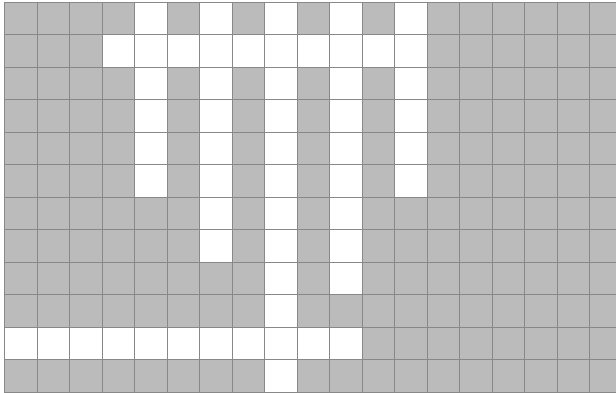
– конкурс на кращий творчий портрет керівника хореографічного колективу;

– презентація проєкту професійного самовдосконалення;

– обговорення стилів викладання викладачів фахових дисциплін ЗВО.

4. Командне відгадування кросворду

По горизонталі:

2. Характеристика високого рівня ефективності роботи хореографа.
3. Модель хореографічного навчання, яка передбачає засвоєння хореографічних навичок на високому професійному рівні.
9. Вид колективу, який вивчає та пропагує джерела народної творчості.

По вертикалі:

1. Звання, що дається колективу, який працює понад 5 років та має досягнення в концертній та фестивалній діяльності.
4. Одна з актуальних функцій роботи хореографічного колективу.
5. Стиль керівництва, який характеризується мінімальним втручанням педагога-хореографа в процес управління колективом.
6. Функція хореографічного колективу, яка спрямована на розвиток умінь колективного й особистого спілкування.
7. На якому рівні навчання у вихованців розвивають початкові хореографічні вміння та навички, виховують інтерес до танцювального мистецтва, виявляють здібності та обдарування?
8. Вид колективу, який синтезує різні стилі хореографічного мистецтва.

5. Колективне ознайомлення та обговорення рекомендацій молодому педагогу щодо подолання недоліків у роботі

Основні недоліки	Рекомендації щодо подолання
<i>Мова та поведінка педагога</i>	
Керівник гуртка говорить тихо, окремі слова вимовляє нечітко, гуртківцям важко стежити за ходом розповіді, показу.	Запитайте, чи чувають вас гуртківці, чи бачать показані Вами рухи
Голос керівника гуртка надмірно гучний, гуртківці швидко втомлюються.	Постійно змінюйте тональність свого голосу залежно від змісту матеріалу та видів навчальної діяльності.

Керівник гуртка надмірно балакучий, повідомляє багато інформації, хоче вразити гуртківців своєю ерудицією.	Уникайте балакучості та демонстрування власної ерудованості, оскільки це відвертає увагу гуртківців від головного завдання.
Керівник гуртка говорить у дуже швидкому темпі, гуртківці не в змозі стежити за розвитком його думки, вони поступово «виключаються» з навчальної роботи.	Пам'ятайте, що швидкість мовлення на занятті не має перевищувати 40–50 слів за хвилину. На занятті вдавайтеся до самоконтролю.
Керівник гуртка часто вживає так звані слова-паразити: «е-е-е», «ну», «так-от» тощо.	Під час самоаналізу чітко виведіть найчастіше вживані слова-паразити. Удома підготуйте невеличкий плакат із написом: «Не вживати слів «так-от», «е-е-е», «ну». Непомітно для гуртківців покладіть його перед собою. Згодом потреба в ньому відпаде.
Керівник гуртка допускає мовні помилки: русизми, неправильне вживання наголосів.	Готуючись до заняття, перевіряйте за допомогою словника правильність вживання тих чи інших мовних форм, тренуйтеся вдома у вимові окремих слів та виразів.
Керівник гуртка використовує складні наукові терміни, незрозумілі слова тощо.	Уникайте насичення мови іноземними словами, науковими термінами тощо.
Звертаючись до деяких гуртківців, керівник гуртка вказує пальцем, говорячи: «Ось ти».	Необхідно вивчити й запам'ятати прізвища та імена всіх своїх вихованців. Звертаючись до конкретного гуртківця на занятті, називайте ім'я або прізвище, додаючи «будь ласка», «прошу».
Керівник гуртка заходить до класу на 2–3 хв. пізніше початку заняття.	Керівник гуртка заходить до гуртківців не пізніше 1–2 сек. після початку заняття, демонструючи таким чином пунктуальність і ошадливе ставлення до навчального часу.
Гуртківець відповідає на поставлене запитання, а керівник гуртка в цей час розмовляє з іншим вихованцем чи байдуже дивиться у вікно.	Виявляйте цілеспрямовану увагу та інтерес до відповідей вихованців, нібито чуєте їх уперше.
Керівник гуртка виявляє нерішучість, бажання уникнути складних моментів у спілкуванні з гуртківцями.	Пам'ятайте і зрозумійте, ніхто, крім вас, не зможе розв'язати складні моменти, які виникають у процесі спілкуванні з дітьми.
Керівник гуртка виявляє надмірну суворість.	Потрібна і суворість, але в розумних межах. Головною зброєю педагога має бути здоровий гумор.
<i>Пояснення навчального матеріалу</i>	
Пояснюючи навчальний матеріал, керівник гуртка спрямовує погляд на стіни, поверх голів або на вікно.	Тримайте в полі зору всіх вихованців, непомітно переводячи погляд з одного гуртківця на іншого; намагайтеся по їхніх очах визначити, як вони сприймають зміст вашої розповіді.
Під час пояснення навчального матеріалу керівник гуртка перебуває в одній позі (стоїть біля вікна, біля акомпаніатора, нервово перебираючи пальцями).	Уникайте статичної пози. Постійно тренуйтеся, щоб подолати нервову збудженість.
Під час пояснення нового матеріалу окремі гуртківці починають розмовляти, але керівник гуртка продовжує пояснювати.	Намагайтеся помічати порушення, не даючи можливості залучати до цього процесу інших. Зробіть паузу, подивіться на недисциплінованого гуртківця, мімікою і жестом висловіть своє невдоволення. Подавайте навчальний матеріал так, щоб гуртківці не втратили інтерес до вашої розповіді.
Пояснюючи новий матеріал, керівник гуртка тримає руки в кишенях, крутить у руках ключі, подзенькує дрібними грошима, сідає на підвіконня або на край стола тощо.	Намагайтеся позбутися таких звичок. Можна записати їх на аркуші паперу з нагадуванням: «Я повинен позбутися цих звичок!»

<i>Оцінювання і перевірка знань</i>	
Оцінюючи якість знань, керівник гуртка нечітко формулює запитання.	Вузлові запитання для перевірки знань, умінь та навичок ретельно готуйте до занять, дбайте, щоб вони спонукали гуртківців до роздумів, сприяли активізації творчого мислення.
Під час перевірки знань керівник гуртка надає перевагу спілкуванню лише з одним-двома гуртківцями, не контролюючи діяльність інших.	Постійно розподіляйте увагу. Це дасть змогу уважно слухати відповіді, водночас контролюючи тих, хто виконує завдання, а також бачити всіх вихованців.
Керівник гуртка оцінює відповідь гуртківця не аргументуючи.	Намагайтеся завжди аналізувати відповідь гуртківця, підкреслюючи позитивне та негативне, або спонукайте його до самоаналізу.
Керівник гуртка оцінює гуртківця, виходячи з особистого ставлення до нього.	Будьте об'єктивні в оцінюванні знань — не виявляйте власних симпатій або антипатій, щоб не втратити авторитету.
Керівник гуртка зосереджує увагу на помилках вихованців, дорікає їм, що стає причиною негативних стосунків педагога і вихованців.	Насамперед, відзначаєте успіхи (навіть найменші) у навчанні кожного гуртківця, заохочуйте за старанність, усіляко формуєте в них віру у власні сили і можливості.
<i>Реакція педагога на порушення дисципліни</i>	
Гуртківець запізнився на декілька хвилин. Керівник гуртка припиняє навчальну діяльність і з'ясовує причини затримки, вдається до моралізування.	Мімікою висловіть своє невдоволення гуртківцю і, не припиняючи роботи, запропонуйте йому сісти за парту. Лише після заняття з'ясуйте причину запізнення.
Після привітання діти продовжують гомоніти, а керівник гуртка починає щось розповідати, перекикуючи гамір.	Привітавшись, зосередьте увагу на вихованцях, помовчіть, поки не настане тиша. Тільки тоді запропонуйте всім зайнятися конкретною діяльністю.
Керівник гуртка час від часу перериває свою розповідь паузами. Щоб зроби́ти зауваження дітям, підвищує голос або говорить із роздратуванням.	Намагайтеся не розривати логічної канви своєї розповіді. Якщо хтось порушує дисципліну, зробіть паузу і погляньте на конкретного порушника дисципліни.
На занятті керівник гуртка аналізує негативні дії та вчинки гуртківців, що призводить до марнування часу.	Намагайтеся нейтралізувати негативні дії гуртківців, тобто переключити їхню увагу на інший вид діяльності, насамперед, навчальної, конфлікти аналізуйте після заняття.

Література

[22, с. 7-80; 14, с. 38-43; 35, с. 18-25; 61, с. 38-47; 9; 19]

2.3. Особливості організації освітнього процесу в хореографічному колективі

Ключові поняття: освітній процес, організаційна діяльність, принципи роботи, форми і методи організації роботи в хореографічному колективі.

Здобувач освіти має знати і усвідомлювати:

- принципи організації роботи хореографічного колективу;
- значення та зміст організаційної роботи керівника хореографічного колективу;

- форми організації освітнього процесу в хореографічному колективі;
- основні методи та прийоми хореографічного навчання;
- етапи формування хореографічних навичок.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- розробляти та представляти проєкт-презентацію для організації роботи хореографічного колективу;
- розробляти зміст анкети, проєкт сучасного танцювального класу;
- пояснювати методiku вивчення танцювального руху з виділенням провідних методів та прийомів навчання;
- виконувати професійно-орієнтовані завдання;
- аналізувати зміст довідково-методичних видань для керівника хореографічного колективу;
- працювати в команді, брати участь у дискусіях, презентувати власні думки, виконані завдання;
- робити самооаналіз та аналізувати діяльність інших.

Практичне заняття 1. Організація освітнього процесу в хореографічному колективі

Питання для обговорення

1. Назвіть та розкрийте принципи, на яких будується організація роботи хореографічного колективу.
2. Що включає в себе поняття «організаційна робота керівника хореографічного колективу»?
3. Чи може залежати успіх роботи хореографічного колективу від наявності організаційних здібностей у його керівника? Обґрунтуйте свою відповідь. Наведіть приклади.

Практичне завдання до заняття

1. Розробіть словесну презентацію свого майбутнього колективу для проходження уявної співбесіди з роботодавцем.
2. Проаналізуйте зміст анкети для вихованців танцювального колективу. Спробуйте дати відповіді на поставлені питання та додайте 3-4 власних питання до анкети.

Зразок анкети для проведення опитування вихованців хореографічного колективу

Любий друже!

Просимо дати відверті відповіді на запитання анкети.

1. Ти відвідуєш танцювальний гурток для того, щоб (підкресли один чи два варіанти відповіді або дай свою):

- а) змістовно проводити вільний час;
- б) перебувати в колі друзів;
- в) покращити свій фізичний стан і здоров'я;
- г) виглядати більш привабливим, стильним;
- д) глибше пізнати і долучитися через танці до культури і традицій українців та інших народів світу;
- е) виступати на концертах та інших видовищних заходах;
- ж) розвинути свої художньо-естетичні смаки;
- з) інший варіант відповіді _____

2. З яких джерел Ти поповнюєш знання про хореографічне мистецтво (обери один з варіантів відповіді або дай свою):

- а) з телевізійних програм;
- б) під час відвідування концертів, інших масових культурних заходів;
- в) з уроків хореографії в школі;
- г) від батьків, інших членів родини;
- д) на заняттях гуртка;
- ж) інша відповідь _____

3. Який вид танцю Тобі найбільше подобається (підкресли лише один з варіантів):

- а) народний;
- б) бальний;
- в) сучасний;
- г) класичний;
- д) інші _____

4. Чи подобаються Тобі народні танці (підкресли):

- а) так;
- б) ні;
- в) важко дати відповідь. Поясни відповідь _____

5. Напиши назви танців, які Ти знаєш та познач, котрі з них виконувалися у вашому колективі:

- а) українські _____
- б) бальні _____
- в) сучасні _____
- г) танці народів світу _____

6. Чи вплинуло заняття танцями на знання і розуміння історії, культури, традицій українського та інших народів світу:

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти

7. Чи можеш пригадати приклади, коли завдяки танцям Ти дізнався про нові сторінки української історії, традиції і побут українського народу. Якщо так, то напиши про такі приклади _____.

8. Чи вважаєш Ти себе патріотом України:

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти

Що для тебе означає слово «патріотизм» _____

9. Чи мають народні танці національно-патріотичний зміст:

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти. Пояснить це на власний розсуд _____

10. Чи супроводжується вивчення народних танців у вашому хореографічному гуртку поясненням їхнього походження та символічного змісту:

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти

12. Пригадайте, які пісні патріотичного змісту супроводжують виконання українських народних танців _____

13. Чи подобається Тобі український національний костюм:

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти

14. Чи використовуються музично-рухові ігри на заняттях вашого танцювального гуртка. Спробуй їх назвати. Чим саме вони тобі подобаються _____

15. Спробуй пригадати, які близькі та зрозумілі Тобі образи впливають в уяві під час виконання різних видів танців, музичних супроводів до танців, танцювально-пластичних композицій. Можливо, Ти обереш один чи кілька з цих варіантів:

- а) образ стильної сучасної людини;
- б) образ України;
- в) образи природи, тварин;
- г) образи народних героїв, воїнів;
- д) образ трударів;
- е) образ рідного краю.

Дякуємо за щирі відповіді!

3. Ознайомтеся зі змістом довідково-методичних видань для керівника хореографічного колективу: «Книга керівника позашкільного навчального закладу» та «Робочий зошит керівника гуртка».

4. Зробіть ескіз оформлення танцювального класу для занять ансамблю народного (або сучасного, спортивного бального) танцю, спираючись на сучасні технології.

Методичний коментар. Ескіз оформлення танцювального класу робить з урахуванням специфіки роботи ансамблю танцю. Навчальний кабінет будь-якого профілю оснащується та укомплектовується відповідно до Положення про навчальні кабінети, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2004 року № 601. Це основний документ, який регламентує діяльність навчального кабінету і вказує всі вимоги до його створення. Згідно цього Положення кабінет має бути оснащений сучасними засобами (це Ви обов'язково маєте врахувати при розробці ескізу).

Зверніть увагу, що танцювальний клас має бути обладнаний відповідно до мети і задач роботи колективу, специфіки діяльності хореографа та гуртківців, що визначається типом закладу освіти, його матеріально-технічною базою. Ескіз може бути представлений як у вигляді комп'ютерної презентації, так і намальований від руки. Під час розробки ескізу визначте естетичні параметри, технічне та методичне оснащення, наявність навчально-інформаційних стендів,

фотоматеріалів, матеріалу з безпеки життєдіяльності, висвітлення девізу колективу, його досягнень, результативності навчання вихованців тощо.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань за методом ланцюжка.

2. Навчальна гра «Конкурс на посаду хореографа» із застосуванням підготовленої словесної презентації свого майбутнього колективу.

3. Аналіз анкети для проведення опитування вихованців хореографічного колективу, рекомендованої в змісті практичних завдань до заняття.

4. Виконання практично-орієнтованої гри «Паперові літаки». Умови гри: зробити з паперу літак, написати на ньому своє ім'я й відпустити. Після переміщення в просторі взяти літак і знайти на відстані людину за ім'ям, яке на ньому написано. Розповісти про особистісні та професійні якості цієї людини. Інші мають вгадати.

5. Обговорення змісту довідково-методичних видань для керівника хореографічного колективу: «Книга керівника позашкільного навчального закладу» та «Робочий зошит керівника гуртка».

6. Конкурс на кращий ескіз оформлення танцювального класу.

7. Виконання практично-орієнтованих завдань на розвиток м'язів обличчя вихованців колективу. Здобувач освіти має уважно прочитати зміст завдання й обрати свій варіант проведення вправи зі своїми одногрупниками.

Завдання 1. Дивлячись у дзеркало, скорчити всілякі пики, робити це до тих пір, поки не втомляться м'язи обличчя.

Завдання 2. Відійти від дзеркала і скорчити пики своїм товаришам і при цьому не розсміятися.

Завдання 3. Дивлячись у дзеркало, тримати м'язами обличчя букву «А» («О», «У», «І», «И»).

Завдання 4. Дивлячись у дзеркало, працювати м'язами обличчя, чергуючи літери «А» і «О» («У» і «И», «А» і «И», «У» і «О» та ін.).

Завдання 5. Виконати знайому танцювальну комбінацію або етюд, утримуючи звук «А» від початку і до кінця. Наступний танцювальний фрагмент відпрацювати зі звуком «О» («У», «И»).

Завдання 6. Виконати знайому танцювальну комбінацію або етюд з відповідною маскою: «Усмішка», «Здивування», «Переляк», «Плач», «Злість».

Методичний коментар. Усі вправи бажано робити, дивлячись у дзеркало, для того, щоб фізично побачити і відчуту роботу м'язів обличчя, особливо коли працюємо з чергуванням «У» і «О». Усі букви промовляти звуком (вголос і голосно).

Усі вправи робляться до тих пір, поки не втомляться м'язи обличчя. Коли тримаємо букву «А», не обов'язково дуже широко розкривати рот, так можна від старанності вивихнути щелепу, це своєрідна техніка безпеки. Важливо утримувати звук або маску впродовж усієї танцювальної комбінації або етюду, щоб втомлювалися м'язи обличчя.

8. Висновки та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[61, с. 48-53; 13, с. 88-97; 73, с. 74-116; 55, с. 26-60; 19; 25; 30; 67]

1. Книга керівника позашкільного навчального закладу : довідково-метод. вид. / упоряд. : З. М. Рудакова, Л. М. Павлова. Харків : Торсінг плюс, 2006.

2. Робочий зошит керівника гуртка / упор. Р. Нікітенко. Київ: Шк. світ, 2008. 80 с.

Практичне заняття 2. Форми та методи організації освітнього процесу в хореографічному колективі

Питання для обговорення

1. Яке поняття є ширшим «форма» чи «метод»? Що ці поняття означають?

2. Назвіть та охарактеризуйте методи хореографічного навчання.

3. Розкрийте методику формування хореографічних умінь та навичок.

Практичні завдання до заняття

1. Наведіть приклад поетапності формування навички виконання якого-небудь танцювального руху, застосовуючи показ.

2. Підберіть з навчально-методичної літератури одну музично-ритмічну гру. Укажіть мету гри, назву посібника та її автора. Визначте методи, які ви будете використовувати під час її проведення. Підготуйтеся до проведення гри (музичний супровід, ілюстративний або роздатковий матеріал тощо).

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань за принципом гри «Чарівна хустинка» (замість хустинки може бути лист паперу, на якому написані питання).

2. Показ здобувачами освіти у вигляді ділової гри (педагог-хореограф-діти) прикладів поетапності формування навички виконання підготовленого до заняття танцювального руху.

3. Проведення у вигляді ділової гри (педагог-хореограф-діти) підготовлених здобувачами освіти музично-ритмічних ігор.

4. Виконання практично-орієнтованої гри «Мої очікування» (я чекаю від себе, від інших одногрупників, від викладачів, від адміністрації ЗВО).

5. Висновки та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[61, с. 65-67, с. 101-104; 8; 14; 66; 75; 19; 30; 25]

2.4. Планування роботи в хореографічному колективі

Ключові поняття: планування, види планування, навчальні програми, види навчальних програм, структура навчальних програм, компетентнісний підхід.

Здобувач освіти має знати та усвідомлювати:

– значення планування роботи в закладах позашкільної освіти, види планування роботи танцювального колективу;

– види навчальних програм, вимоги та структуру, приклади навчальних програм для роботи хореографічних колективів різних напрямів;

– перелік та правила ведення документації керівника колективу закладу позашкільної освіти;

– види інструктажів з безпеки життєдіяльності вихованців.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

– аналізувати плани роботи хореографічних колективів і навчальні програми з хореографії;

– проєктувати план роботи хореографічного колективу на рік;

– брати участь у дискусії, застосовуючи теоретичні основи професійного спілкування;

- виконувати професійно-орієнтовані завдання.

Практичне заняття 1. Навчальні програми роботи хореографічних колективів

Питання для обговорення

1. Назвіть вимоги до навчальних програм.
2. Назвіть та охарактеризуйте види програм.
3. Розкрийте структуру навчальних програм.
4. Назвіть найбільш характерні недоліки навчальних програм з хореографії.

Практичні завдання до заняття

1. Зробіть аналіз однієї з навчальних програм напряму «Хореографія» за наступною схемою:

- назва програми, її автор, рік видання;
- вид програми;
- на скільки років навчання розрахована, розподіл за рівнями;
- відповідність структури програми загальноприйнятим вимогам (наявність усіх структурних компонентів);
- аналіз змісту програми (назви розділів, їх відповідність меті та завданням програми, відповідність матеріалу віковим особливостям вихованців).

2. Зробіть порівняльний аналіз навчальних програм двох дитячих танцювальних колективів: народного ансамблю естрадного танцю «Мар'єн» (ЦДЮТ м. Бердянськ) та школи народного танцю «Серпанок» (ЦДЮТ м. Львів). Екземпляри обох програм є в методичному кабінеті кафедри.

Обґрунтуйте, яка програма, на Ваш погляд, є більш зручною та доступною для застосування в практичній діяльності. Укажіть позитивні моменти обох програм. Які зауваження та пропозиції Ви б зробили авторам, якщо б виступали рецензентами даних програм.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань за методом «гра в м'яч».
2. Аналіз здобувачами освіти навчальних програм.
3. Навчальна гра «Методична рада». Дискусія з приводу аналізу двох навчальних програм.

4. Виконання здобувачами освіти практично-орієнтованих завдань на розвиток сценічного уваги вихованців колективу.

Завдання 1. Повторюючи рух за педагогом, діти повинні плеснути у відповідь - ніби зловити оплеск. У даній вправі потім можна похулганити - промахнутися в оплеску, зімітувати його, але не плеснути. Тепер ми представляємо, що нас пов'язують невидимі нитки і треба зловити рух педагога. Це можуть бути рухи руками, оплески, переміщення з одного боку в інший, уперед і назад.

Завдання 2. Під час оплеску ми завмираємо в різних позах, зображуючи будь-яку емоцію, намагаючись зловити оплеск усім тілом. Чим цікавіше фігура, тим краще, тобто те, що перше спаде на думку.

Література

[11; 61, с. 61-65; 38; 39; 40; 50; 51]

Практичне заняття 2. Планування роботи керівника хореографічного колективу в системі позашкільної освіти

Питання для обговорення

1. Чому керівнику колективу потрібно планувати свою діяльність? Назвіть основні види планування роботи, які має знати керівник хореографічного колективу.

2. Назвіть перелік та розкрийте правила ведення документації керівника колективу закладу позашкільної освіти.

3. Які види інструктажів з безпеки життєдіяльності вихованців повинен проводити керівник хореографічного колективу?

Практичне завдання до заняття

1. Сформулюйте ряд питань до директора позашкільної установи (школи), які б Ви задали перед прийомом на роботу щодо організації освітнього процесу в Вашому майбутньому колективі.

2. Сформулюйте мету та завдання роботи колективу на I-й рік навчання. Укажіть назви розділів, які будуть вивчати Ваші вихованці.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань за методом «обери цифру».

2. Навчальна гра «Директор позашкільної установи – претендент на вакансію керівника хореографічного колективу».

3. Презентація мети та завдань роботи колективу на I-й рік навчання. Під час виступу здобувач освіти має повідомити назву

колективу, мету та завдання роботи колективу на I-й рік навчання, назвати розділи, які мають вивчати вихованці першого року та стисло розкрити їх зміст.

4. Виконання здобувачами освіти практично-орієнтованих завдань на розвиток творчої свободи.

Завдання 1. Перед кожною дитиною нібито стоять баночки з різними фарбами, а весь простір навколо - це велике полотно. Під приємну музику діти починають малювати навколо себе картини, імпровізуючи на ходу. Малюємо картини розкритою долонею, показуючи і процес макання долоньки в фарбу. Потім можна запропонувати малювати різними частинами тіла.

Завдання 2. Повторює перше, але тепер ми включаємо різні рівні простору: лежачи на підлозі, сидячи на колінах, сидячи навпочіпки, у ріє, стоячи, піднімаючись напівпальці, включаючи стрибок.

Література

[8; 19; 25; 27; 30 31; 43; 54; 61, с. 53-61]

1. Голдріч О.С. Методика робота з хореографічним колективом. - Львів: Каменярь, 2002. - С. 22-27 (зразки планування).

2.5. Методики набору до хореографічного колективу

Ключові поняття: хореографічні здібності, професійні та адаптовані методики перевірки хореографічних здібностей, анатомо-фізіологічні здібності, музично-ритмічні здібності, артистичні здібності.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

- значення перевірки хореографічних здібностей дітей під час прийому до танцювального колективу;
- складові хореографічних здібностей та їх характеристику;
- особливості професійних та адаптованих методик перевірки хореографічних здібностей;
- методи набору до хореографічного колективу.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел;
- вести професійний дискурс, застосовуючи відповідну термінологію;

- проектувати заходи щодо набору вихованців до хореографічного колективу;
- моделювати професійно-орієнтовані ситуації на перевірку хореографічних здібностей; розробляти зміст вправ, питання до бесіди;
- розробляти зміст рекламного буклету (об'яви);
- перевіряти, аналізувати хореографічні здібності своїх співкурсників і надавати рекомендації щодо їх поліпшення.
- брати участь у навчальних іграх, працювати в команді.

Практичне заняття 1. Методи набору до хореографічного колективу

Питання для обговорення

1. Від чого, на Ваш погляд, може залежати успішність набору до хореографічного колективу?
2. Які методи та прийоми набору до хореографічного колективу Ви вважаєте ефективними і чому?
3. Назвіть умови прийому дітей до хореографічного колективу.

Практичні завдання до заняття

1. Сплануйте перелік заходів, необхідних для набору в колектив.
2. Розробіть макет буклет (об'яви) набору у Ваш майбутній колектив.

Методичний коментар. Перед виконанням завдання Ви маєте чітко усвідомити вимоги до написання рекламного тексту.

Рекламний текст – це твір мистецтва, який повинен переконувати, аргументувати, вражати. Створення рекламного тексту – це комплексний процес, що включає в себе оригінальні ідеї, структуру, основні теми та їх розвиток, слогани, психологічні прийоми, що діють на обрану вами цільову аудиторію і багато іншого. Пам'ятайте, лаконічність, простота і зрозумілість тексту – неодмінна умова створення ефективного рекламного буклету. Для хорошої комунікації рекламний текст повинен бути щоденним, адресним, своєчасним і легко сприйматись. Пам'ятайте про «шість вірних слуг» Кіплінга – питаннях «хто», «що», «коли», «де», «чому» і «як»:

- *Хто* – кому адресоване ваше повідомлення? (цільова аудиторія).
- *Що* – чого ви домагаєтесь від аудиторії? (мета повідомлення).
- *Коли* – коли ви хочете від них виконання потрібних дій? (терміни).

- Де - де ви хочете від них виконання потрібних дій? (дистрибуція).
- Чому - чому вони повинні це робити? (яку вигоду це принесе цільової аудиторії).
- Як - як вони повинні це робити? (спонукання до дій).

Для розробки рекламного буклету необхідні наступні елементи: логотип, контактна інформація, графічні матеріали (слайди, фото) і текстова інформація. Інформаційні блоки можуть містити як текстову, так і графічну інформацію - фотографії, малюнки, схеми тощо.

При створенні рекламного тексту враховуйте наступні рекомендації: основний текст має бути логічним продовженням заголовку і підзаголовку, набраний більш дрібним шрифтом; складений так, як якщо б його автор звертався до однієї людини, нібито писав йому листа; уникайте довгих і незрозумілих слів, зокрема фраз «кращий у світі», «найбільший у країні», не зловживайте професійними термінами; пам'ятайте, що збільшення кількості слів до п'ятдесяти знижує активне сприйняття тексту. Головне, щоб текст був коротким і живим.

Сприйняття і запам'ятовування тексту посилюються правильним вибором шрифту: не використовуйте в одному рекламному оголошенні безліч шрифтів (бажано вживати не більше двох, варіюючи їх розмір, товщину і накреслення); виділяйте розміром або шрифтом буквицю (першу букву в абзаці), що підвищить сприйняття тексту на 13%; помічайте максимально великим шрифтом ключове слово; у великому тексті позначайте шрифтом іншого розміру або накреслення найбільш значущі за змістом слова в кожному абзаці.

Дизайн рекламного буклету повинен урахувати психологічні особливості сприйняття візуальної і вербальної інформації в цільовій групі. Потрібно підбирати фотографії, на яких немає дрібних деталей. При друкуванні буклету часто зустрічається помилка, коли в ньому намагаються розмістити максимум інформації шляхом зменшення розмірів шрифтів і фотографій.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань за методом «опитування та оцінювання співкурсника».
2. Презентація здобувачами освіти практичних завдань:
  - визначення найбільш цікавих заходів по набору до колективу;

- конкурс на кращий рекламний буклет (об'яву) набору до колективу.

3. Проведення здобувачами освіти практично-орієнтованих завдань на взаємодію між вихованцями колективу.

Завдання 1. Розбитися на трійки і таким же чином, довго не думаючи, зобразити: працюючий вентилятор, бутерброд, кактус, жирафа тощо.

Завдання 2. У парах виконати вправу «ляльковод», зображуючи ляльок-маріонеток і лялькаря.

Завдання 3. Вправа на групову взаємодію «Стоп кадр».

Поділитися на дві великі групи. Обговорити, хто на який рахунок буде виконувати рух: на «раз» - вибігає один, завмираючи в позі, на «два» - вибігає наступний і завмирає в позі і так далі, продовжуючи картинку. По закінченню виконання вправи оцінити, який стоп кадр вийшов, як взаємодіяли члени команди між собою.

4. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[14; 23; 25; 30; 67]

Практичне заняття 2. Хореографічні здібності та методики їх перевірки

Питання для обговорення

1. Що таке хореографічні здібності і від чого вони залежать?
2. Як Ви вважаєте, навіщо керівнику колективу потрібно знати складові хореографічних здібностей і володіти методикою їх перевірки?
3. Назвіть складові хореографічних здібностей, дайте їх характеристику.

Практичні завдання до заняття

1. Заповніть таблицю.

Хореографічні здібності		Вправи та завдання (професійна методика)	Вправи та завдання (адаптована методика)
Анатомо-фізіологічні	Тип статури		
	Особливості постави		
Музично-ритмічні	Чуття ритму		
	Міміка		
Артистичні			

2. Розробіть ігрові завдання на перевірку хореографічних здібностей дітей дошкільного віку. Запишіть їх у зошит.

3. Змоделюйте ситуацію «Хореограф-діти» (роль дітей мають виконувати здобувачі освіти) на перевірку хореографічних здібностей з використанням розроблених Вами ігрових завдань.

4. Розробіть зміст бесіди для дітей початкового рівня навчання на виявлення їх зацікавленості заняттями в хореографічному колективі.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань за методом «мозкового штурму».

2. Навчальна гра «Хореограф-діти» на перевірку хореографічних здібностей вихованців початкового рівня навчання (роль дітей мають виконувати здобувачі освіти) з використанням розроблених до заняття ігрових завдань. Самоаналіз проведеної роботи.

3. Навчальна гра «Хореограф-діти» на перевірку зацікавленості вихованців початкового рівня навчання заняттями в хореографічному колективі.

4. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[61, с. 114-122; 26; 72, с. 81-87]

Практичне заняття 3. Хореографічні здібності та методики їх перевірки

Питання для обговорення

1. Яких хореографічних здібностей Вам не вистачає для успішного хореографічного навчання?

2. Назвіть прізвище співкурсника, який має всі хореографічні здібності. Обґрунтуйте свій вибір. Чи допомагає це йому в успішному навчанні?

Практичні завдання до заняття

1. Змоделюйте ситуацію «Хореограф-вихованець хореографічного колективу вищого рівня навчання» на перевірку хореографічних здібностей творчо обдарованих особистостей.

2. Напишіть характеристику на одного зі співкурсників з описом його хореографічних здібностей, особистісних рис характеру, мотивації

до навчання та перспектив у майбутній професійній діяльності. Не вказуйте прізвище. Зробіть з цього аркуша «літак».

3. Знайдіть в Інтернеті, як відбувається прийом учнів до академії балету імені А. Я. Ваганової. Укажіть, яким якостям комісія віддає перевагу і чому.

Хід заняття

1. Письмові відповіді на тестові питання.

2. Обговорення питань до заняття методом «нитки».

3. Гра-дискусія «Паперові літаки». Обговорення хореографічних здібностей та професійних якостей здобувачів академічної групи.

4. Навчальна гра «Хореограф-вихованець хореографічного колективу вищого рівня навчання» на перевірку хореографічних здібностей творчо обдарованих особистостей (роль вихованців мають виконувати здобувачі освіти). Самоаналіз проведеної роботи.

4. Перегляд фрагменту прийому учнів до академії балету імені А. Я. Ваганової. Обговорення засобів, які використовує комісія для прийому.

5. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

1. Відеозапис прийому в Вагановське хореографічне училище: https://vk.com/video-3746342_161803246.

2. Документальний фільм «Як приймають в хореографічне училище»: https://www.youtube.com/watch?v=_MYamjvA9ho

3. Київське державне хореографічне училище: <https://www.youtube.com/watch?v=enBTe4imqRg>

2.6. Вікові особливості та їх урахування в роботі керівника хореографічного колективу

Ключові поняття: вікова криза, дошкільний вік, молодший шкільний вік, середній шкільний вік, старший шкільний вік, психічний розвиток, фізичний розвиток, мета хореографічної роботи, завдання хореографічного навчання.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

– особливості психофізичного розвитку дітей різного віку (дошкільного, молодшого шкільного, середнього шкільного, старшого шкільного) та особливості їх застосування в професійній діяльності;

- кризові періоди в розвитку дітей;
- мету та завдання хореографічного навчання дітей різного віку.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- робити порівняльну характеристику вікових особливостей дітей різного віку;
- пояснювати особливості психофізичного розвитку дітей різного віку і специфіку їх використання в професійній діяльності керівника хореографічного колективу;
- визначати мету і завдання хореографічної роботи різних вікових категорій;
- користуватися різними інформаційними джерелами з метою пошуку інформації;
- аналізувати інформаційні джерела;
- вирішувати педагогічні завдання.

Практичне заняття 1. Вікові особливості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку та їх урахування в хореографічному навчанні

Питання для обговорення

1. Навіщо керівникові хореографічного колективу бути обізнаним з питань особливостей психічного та фізичного розвитку дітей різного віку?
2. Що таке вікова криза і в чому вона проявляється?
3. Дайте порівняльну характеристику віковим особливостям дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.
4. У чому полягає мета хореографічного навчання дітей дошкільного/молодшого шкільного віку?

Практичні завдання до заняття

1. Заповніть таблицю за прикладом.

Дошкільний вік	
<i>Особливості анатомо-фізіологічного і психічного розвитку</i>	<i>Урахування в освітньому процесі ХК</i>
Стопи недостатньо розвинені	На заняттях не можна форсувати формування виворітності (слід здійснювати навчання в не виворітних позиціях – 1-й, 3-й)
Кістково-м'язовий апарат слабкий, він знаходиться в стадії розвитку, і тому не слід його перевантажувати	Стрибкові вправи потрібно використовувати дуже обережно
Хребет відрізняється великою гнучкістю та нестійкістю вигинів. Суглобо-м'язовий апарат еластичний, але недостатньо міцний	

М'язово-силова система розвивається інтенсивно, центри регуляції рухів і великі м'язи розвиваються швидше, ніж малі, ускладнені дрібні й точні рухи	
Активна увага знижена	
Процеси збудження переважають над процесами гальмування	
Молодший шкільний вік	
<i>Особливості анатомо-фізіологічного і психічного розвитку</i>	<i>Урахування в освітньому процесі ХК</i>
Прискорений ріст (щорічно на 5 см); збільшується вага (щорічно на 2–2,5 кг)	Створювати оптимальні умови для фізичного розвитку
Збільшується окружність грудної клітки, але через недостатність розвитку м'язів грудей дихання прискорене і поверхневе	Передбачати невелике навантаження на фізичну сферу, уникати надмірних фізичних вправ
Серце залишається легко збуджуваним, спостерігається аритмія під впливом незначних зовнішніх подразників; у крові є нестача гемоглобіну (70–74 % проти 80 %)	
М'язи тіла ще слабкі, особливо спини	
Кістки скелета слабкі, податливі, що може призвести до деформацій, викривлення хребта; затримується розвиток грудної клітки	
Завершується анатомічне формування головного мозку, але у функціональному плані він ще слабкий	
Недостатнє керування власною поведінкою	
Прагнення ретельно виконувати вимоги вчителя	
Наявність конкретно-образного мислення	
Недостатньо сформовані процеси сприйняття, уваги (переважає мимовільна увага)	
Схильність до механічного виконання завдань, вивчення навчального матеріалу	
Схильність до гри у різних сферах діяльності	
Формальне ставлення до навчання	
Початок формування навчальних інтересів	

2. Проаналізуйте освітню лінію «Хореографія» в програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі», 2014 року (С. 332-340, 357-371). Книжний варіант є в методичному кабінеті кафедри.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань за методом «взаємного опитування та оцінювання».

2. Обговорення змісту заповненої здобувачами освіти до заняття таблиці.

3. Аналіз освітньої лінії «Хореографія» з програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі».

4. Відповідь на педагогічну ситуацію: «Чергова на вахті доводить до вашого відома, що вихованці вашого колективу, приходячи на заняття, не вітаються з нею. Ваші дії відносно дітей дошкільного (молодшого шкільного) віку?»

5. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[61, с. 104-110; 13, с.166-173; 62, с. 153-178; 24; 36; 49, с. 332-340, 357-371; 57; 74; 72, с. . 99-107]

Практичне заняття 2. Вікові особливості дітей середнього та старшого шкільного віку та їх урахування в хореографічному навчанні

Питання для обговорення

1. З учнями якого віку, на Ваш погляд, легше/складніше всього працювати педагогу-хореографу і чому?

2. Розкрийте мету та визначте завдання хореографічного навчання дітей середнього/старшого шкільного віку.

Практичні завдання до заняття

1. Заповніть таблицю № 1 за прикладом.

Середній шкільний вік	
<i>Особливості анатомо-фізіологічного розвитку</i>	<i>Урахування в освітньому процесі ХК</i>
Прискорений ріст кінцівок	
Відставання у розвитку м'язової системи, тазової частини, грудної клітки	
Недостатня координація рухів	
Спостерігається активний ріст серця (у два рази проти 1,5 разового росту організму в цілому); судини не встигають за ростом маси серця, дещо вузькі, що призводить до підвищення тиску	
Розпочинається статеве дозрівання	
<i>Особливості соціально-психічного розвитку</i>	<i>Урахування в освітньому процесі ХК</i>
Триває розвиток і становлення психіки	
Формуються моральні переконання	
Виробляється новий динамічний стереотип	
Формуються самосвідомість, самооцінка, з'являється потреба у самовихованні	
З'являється активність, ініціативність, життєрадісність	
Проглядається почуття дорослості, самостійності	
Підвищується критичність стосовно дій дорослих	
Розвиваються абстрактне мислення, аналітико-синтетична діяльність мозку, логічна пам'ять	
Розвивається творча уява	
Розширюється й утверджується інтерес до окремих навчальних дисциплін	
З'являється почуття закоханості	
Виявляється потяг до самоутвердження в соціальному середовищі	
Старший шкільний вік	
<i>Особливості анатомо-фізіологічного розвитку</i>	<i>Урахування в освітньому процесі ХК</i>
Завершується статеве дозрівання	
Сповільнюється ріст тіла, окреслюється пропорційність	
Продовжується окостеніння скелету, але м'язи дещо відстають у своєму розвитку	
Спостерігається зміцнення сили, фізичної витривалості	
Поліпшується координація рухів	
Спостерігається оптимальне співвідношення маси серця і тіла, кров'яних судин; частота пульсу і рівень кров'яного тиску наближаються до норми	
Завершується розвиток центральної нервової системи, досягає високої досконалості друга сигнальна система	
<i>Особливості соціально-психологічного розвитку</i>	<i>Урахування в освітньому процесі ХК</i>

Психіка досконала	
Виробляється новий динамічний стереотип	
Підвищується інтерес до певних видів діяльності	
Виявляється свідоме ставлення до праці	
Структуруються абстрактне мислення, логічна пам'ять, творча уява, відчуття краси і завершується їх формування	
Чітко проглядається постійність інтересів	
Міцні безкорислива дружба	
Виявляються критичність мислення, проникнення у сутність явищ і процесів	
Підвищується інтерес до світоглядних аспектів життєдіяльності	
Виявляється інтерес до вибору професійної діяльності	
Підвищується інтерес до морально-духовних цінностей	

2. Заповніть таблицю № 2.

<i>Рівень навчання</i>	<i>Вік вихованців колективу</i>	<i>Мета навчання</i>	<i>Види занять</i>
Початковий	Молодший дошкільний		
	Старший дошкільний		
Основний	Молодший шкільний		
	Середній шкільний		
Вищий	Старший шкільний		

Під час заповнення таблиці № 2 вкажіть напрям роботи колективу і врахуйте це під час визначення видів занять для кожного рівня навчання.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань за методом «продовження та доповнення».

2. Обговорення змісту заповнених до заняття таблиць.

3. Визначення вікової групи за описом:

– «Хлопці і дівчата в цьому віці розвиваються нерівномірно. Дівчата випереджають хлопців у фізичному розвитку. Хребет продовжує залишатися гнучким, а слабкість мускулатури, яка його оточує, робить його здатним до деформації. Швидкий ріст тіла в довжину при не встановлених формах хребта негативно впливає на поставу дітей. Рухова функція досягає високого рівня розвитку, з'являються ознаки, які характерні для дорослої людини. У дівчат та хлопців з'являється бажання відокремитися. Вони часто переоцінюють свої можливості».

– «Серце дитини та органи дихання легко пристосовуються до навантажень і швидко відновлюють свою працездатність. У цей віковий період організм дитини інтенсивно росте і розвивається. Продовжується розвиток скелету, хребет зберігає дуже велику гнучкість, особливо у грудному відділі. Починається активний розвиток мускулатури. Однак ріст м'язових волокон відбувається нерівномірно. У дітей в цьому віці ще недостатньо розвинені стопи. Відбуваються істотні зміни у вищій

нервовій діяльності дитини: підвищується роль слів і словесних образів, підсилюється і значення усвідомленої дії. Інтенсивно розвиваються основні властивості нервової системи: сила, рухливість, зрівноваженість; чіткіше виявляються індукційні відносини, концентруються послідовні гальмування, що впливають на процеси збудження».

4. Вирішення проблемної ситуації, яка може виникнути під час проведення педагогом хореографічного заняття. Рольова інсценізація «Педагог-хореограф – вихованець колективу». Здобувачам освіти пропонується педагогічна ситуація: дитина запізнилася на заняття, педагог-хореограф проводить пояснення нового матеріалу.

Завдання: безконфліктне вирішення ситуації, пошук комунікативних засобів на засадах культури спілкування і взаємоповаги для учнів різного віку (дошкільний, молодший шкільний, середній шкільний, старший).

5. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[62, с. 189-245; 61, с. 111-114; 13, с. 166-176; 72, с. 99-107; 55, с. 60-95]

2.7. Специфіка хореографічної роботи з різними віковими групами

Ключові поняття: вікова категорія; вікова група; творчі здібності; національне виховання, танцювальна терапія.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

– поняття «творчі здібності», «національне виховання», «танцювальна терапія»;

– особливості проведення хореографічного навчання з дітьми різних вікових груп;

– особливості розвитку творчих здібностей вихованців різного віку під час хореографічних занять;

– завдання та зміст національного виховання учасників хореографічного колективу різного віку;

– актуальність застосування вправ танцювальної терапії в хореографічній роботі з дітьми різного віку.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- користуватися різними інформаційними джерелами з метою пошуку інформації;
- вирішувати професійно-орієнтовані завдання з урахуванням вікових особливостей дітей;
- наводити приклади завдань (ігор, вправ) для розвитку творчих здібностей вихованців різного віку під час хореографічних занять;
- наводити приклади ігор/вправ, спрямованих на вирішення завдань національного виховання дітей різного віку під час хореографічних занять;
- відбирати та проводити вправи танцювальної терапії;
- працювати в команді, сумісно виконувати колективні завдання;
- брати участь у дискусіях, навчальних іграх, застосовуючи теоретичні основи професійного спілкування;
- робити аналіз та самоаналіз.

Практичне заняття 1. Розвиток творчих здібностей вихованців різного віку під час хореографічних занять

Питання для обговорення

1. Що Ви розумієте під поняттям «творчі здібності в хореографії»?
2. Назвіть основні засоби розвитку творчих здібностей вихованців під час хореографічних занять.
3. Розкрийте методикау проведення ігор та вправ, спрямованих на розвиток творчої активності гуртківців.

Практичне завдання до заняття

1. Наведіть приклади завдань (ігор, вправ) для розвитку творчих здібностей вихованців різного віку під час хореографічних занять. Завдання оформіть у таблиці.

Вік вихованців	Назва завдання	Мета завдання	Зміст завдання
Молодший дошкільний			
Старший дошкільний			
Молодший шкільний вік	Колективна імпровізація «Осінній пейзаж»	Розвивати емоційну сферу, можливість вільно виражати свої емоції та почуття, отримувати задоволення від сумісної творчості; виховувати культуру спілкування, поважне	Педагог розподіляє дітей на чотири групи, які стають у різних кутках танцювального класу, і роздає їм по одній репродукції. Упродовж музичного супроводу діти повинні обрати художника, який буде «малювати» картину, обговорити її зміст, обрати об'єкти, які будуть зображувати і розподілити їх між

		ставлення до учасників творчого процесу, інтерес до осінніх явищ, до творчості поетів та художників.	собою. По закінченню музики картина повинна бути намальована. Після виконання творчого завдання педагог аналізує діяльність дітей.
Середній шкільний вік			
Старший шкільний вік			

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань методом «парного опитування».
2. Проведення здобувачами освіти підготовлених до заняття ігор/вправ, спрямованих на розвиток творчих здібностей вихованців різного віку під час хореографічних занять.
3. Вирішення професійно-орієнтованих завдань.
4. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[15; 36, с. 139-166]

Практичне заняття 2. Засоби національного виховання учасників хореографічного колективу різного віку

Питання для обговорення

1. Розкрийте поняття «національне виховання».
2. Визначте засоби національного виховання учасників хореографічного колективу різного віку.
3. Визначте доцільність застосування різних видів фольклору на хореографічних заняттях, як одного з засобів національного виховання дітей різного віку. Наведіть приклади.

Практичні завдання до заняття

1. Наведіть приклади ігор/вправ, спрямованих на вирішення завдань національного виховання дітей різного віку під час хореографічних занять. Завдання оформіть в таблиці.

Вік вихованців	Назва гри/вправи	Зміст гри/вправи
Молодший дошкільний		
Старший дошкільний		
Молодший шкільний вік		
Середній шкільний		

вік		
Старший шкільний вік		

2. Pozнайомтеся зі зразками інтерпретації українських народних ігор (додаток 5). Підготуйтеся до проведення однієї з них.

3. Pozнайомтеся зі змістом тематичного хореографічного заняття для дітей 6-7 річного віку на тему «Ми діти твої, Україно!» (дивись посібник О. Мартиненко «Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом, 2012 рік, С. 74-80 (перша частина), С. 81-88 (друга частина). Проаналізуйте відповідність поставленої мети віку дітей та змісту заняття.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань.

2. Проведення здобувачами освіти підготовлених до заняття ігор/вправ, спрямованих на вирішення завдань національного виховання дітей різного віку під час хореографічних занять.

3. Навчальна гра (проведення інтерпретації української народної гри).

4. Обговорення змісту тематичного хореографічного заняття для дітей 6-7 річного віку на тему «Ми діти твої, Україно!». Проведення фрагментів.

5. Розподіл здобувачів освіти на дві команди. Моделювання командами теми та завдань для проведення тематичного хореографічного заняття з вихованцями старшого віку з питань національного виховання. Презентація та обговорення виконаних командами завдань.

6. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[35, с. 74-80, с. 81-88; 36, с. 269-278; 32; 47; 71]

Практичне заняття 3. Застосування вправ танцювальної терапії в хореографічній роботі з дітьми різного віку

Питання для обговорення

1. Що таке танцювальна терапія?
2. Чому вправи танцювальної терапії останнім часом набувають популярності в хореографічних колективах?

3. Які завдання танцювальної терапії доцільно вирішувати під час хореографічних занять?

4. Які види естетотерапії ще доцільно застосовувати в роботі хореографічного колективу і чому?

Практичні завдання до заняття

1. Виберіть з навчальної літератури 2-3 вправи танцювальної терапії. Укажіть мету та вік учнів, з якими можна проводити ці вправи.

2. Підготуйтеся до проведення цих вправ зі студентами.

3. Зробіть аналіз тематичного заняття з елементами корекційної хореографії та арт-терапії «Чарівна осінь», представленого в навчально-методичному посібнику О. Мартиненко «Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом», 2012 рік, С. 155-161.

Хід заняття

1. Малювання свого настрою.

2. Обговорення теоретичних питань за методом «м'яча».

3. Проведення здобувачами освіти підготовлених до заняття вправ танцювальної терапії. Обговорення вражень.

4. Виконання терапевтичних вправ, спрямованих на бачення кожним студентом своєї групи та свого місця в ній («Малювання групи», «Портрет групи»).

5. Аналіз здобувачами освіти мети та змісту тематичного заняття з елементами корекційної хореографії та арт-терапії «Чарівна осінь».

6. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[28; 41; 59; 54; 70]

2.8. Заняття як основна форма освітнього процесу в хореографічному колективі

Ключові поняття: класифікація хореографічних занять, види хореографічних занять, структура хореографічних занять, методика проведення хореографічних занять.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

- значення занять в освітньому процесі хореографічних колективів;
- види хореографічних занять;
- структуру хореографічного заняття та специфіку проведення різних видів хореографічних занять;

- методика організації та проведення хореографічних занять;
- педагогічні умови для успішного проведення хореографічних занять;
- особливості оновлення змісту хореографічних занять на засадах компетентнісного підходу.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- моделювати в навчальних іграх проведення різних видів хореографічних занять, розібраних з методичних збірок;
- розробляти для вихованців анаграми на хореографічну тематику;
- розробляти розгорнутий план-конспект вступного (ознайомчого) заняття для вихованців початкового рівня навчання; визначати його тему, мету та зміст;
- добирати інноваційні методи для зацікавлення вихованців танцювальним мистецтвом;
- презентувати (словесно, практично) власно розроблені конспекти занять та аналізувати презентації співкурсників;
- здійснювати підготовку до проведення хореографічного заняття (відбір змісту, методів, засобів та організаційних форм навчання – індивідуальних, групових, фронтальних, відповідно до поставлених завдань);
- оформлювати конспекти хореографічних занять згідно з вимогами;
- здійснювати пошук інформації з різних джерел;
- демонструвати знання наукової педагогічної та спеціальної термінології та уміння виявляти шляхи застосування педагогічних знань у практиці професійної діяльності;
- розуміло доносити інформацію (теоретичну, практичну).

Практичне заняття 1. Методика організації та проведення хореографічних занять

Питання для обговорення

1. У чому полягає підготовка педагога до проведення хореографічного заняття?
2. Які завдання педагог-хореограф повинен вирішувати під час проведення занять?

3. Розкрийте методичну основу проведення хореографічних занять з дітьми початкового рівня навчання.

4. Які педагогічні умови слід ураховувати під час проведення хореографічних занять?

Практичні завдання до заняття

1. Познайомтесь зі зразками хореографічних занять, запропонованих в навчально-методичному посібнику О. Мартиненко «Теорія та методика роботи з хореографічним колективом» (С. 58-178). Оберіть одне заняття і підготуйтеся до його проведення зі студентами свого курсу, які будуть виконувати роль дітей.

2. Розробіть для вихованців анаграми на хореографічну тематику. Наприклад: НОКТА, ТЮМКОС, КАТАНРИСТЦЮ, РОВОДХО, ЗИКАМУ (танок, костюм, танцюристка, хоровод, музика).

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань за методом «вибору цифри».

2. Презентація розроблених анаграм на хореографічну тематику. Дайте відповідь на питання: «У якій частині заняття доцільно їх провести і чому?».

3. Проведення фрагментів занять, розібраних з навчального посібника О. Мартиненко.

4. Аналіз і оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[35, с. 44-48, 58-178; 61, с. 68-70; 74; 36, с. 124-139]

Практичне заняття 2. Методика організації та проведення вступного (ознайомчого) хореографічного заняття

Практичні завдання до заняття

1. Розробіть розгорнутий план-конспект вступного (ознайомчого) заняття для дітей початкового рівня навчання. Визначить його мету та зміст (вік за вибором).

2. Укажіть, які інноваційні методи Ви застосовували в конспекті для зацікавлення дітей танцювальним мистецтвом.

3. Підберіть або розробіть самостійно зміст гри/завдання, спрямованого на знайомство хореографа з вихованцями колективу.

Хід заняття

1. Письмове тестування студентів за темою «Заняття як основна форма роботи хореографічного колективу».
2. Проведення підготовлених до заняття ігор/завдань, спрямованих на знайомство хореографа з вихованцями.
3. Словесна презентація конспектів вступних занять. Аналіз варіантів їх побудови та змістовної наповнюваності.
4. Навчальна гра. Проведення фрагментів занять.
5. Аналіз діяльності здобувачів освіти в ролі педагогів-хореографів.

2.9. Методика організації та проведення хореографічних занять з вихованцями початкового рівня навчання

Ключові поняття: дошкільний вік, початковий рівень навчання, музично-ритмічне заняття, сюжетне заняття, партерна гімнастика.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

- мету та завдання хореографічної роботи з дітьми початкового рівня навчання;
- види хореографічних занять для вихованців початкового рівня навчання та особливості їх проведення;
- значення та завдання музично-ритмічного виховання в хореографічній роботі, види музично-ритмічних вправ, методику їх проведення;
- значення, завдання та види партерної гімнастики; принципи побудови комплексу партерної гімнастики;
- методику розробки та проведення сюжетного виду хореографічного заняття.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- робити картотеку літератури з хореографії, анонсувати найбільш цікаве методичне видання;
- розробляти плани-конспекти занять для вихованців початкового рівня навчання (музично-ритмічне, сюжетне, партерної гімнастики);
- проводити фрагменти самостійно розроблених хореографічних занять у процесі навчальної ігрової діяльності;
- користуватися різними інформаційними джерелами, аналізувати та обробляти матеріал відповідно до поставленої задачі;

– демонструвати знання наукової педагогічної та спеціальної термінології та вміння виявляти шляхи застосування педагогічних знань у практиці професійної діяльності;

– зрозуміло доносити інформацію (теоретичну, практичну), застосовуючи теоретичні основи професійного спілкування;

– робити самоаналіз та взаємний аналіз виконання практично-орієнтованих завдань;

– працювати в команді, брати участь у колективній дискусії, навчальній грі, поважати думки інших.

Практичне заняття 1. Моделювання та проведення музично-ритмічного заняття

Питання для обговорення

1. Яке значення відіграє музично-ритмічне виховання в системі роботи хореографічного колективу?

2. Назвіть завдання музично-ритмічного розвитку вихованців під час хореографічних занять. Наведіть приклади.

Практичні завдання

1. Зробіть картотеку літератури з музично-ритмічного виховання, яка є на кафедрі та в Інтернеті. Укажіть назву книги, автора, рік видання, анотацію.

2. Розробіть мету (навчальні, розвивальні та виховні завдання) музично-ритмічного заняття для вихованців початкового рівня навчання. Визначить тему заняття, вік дітей та рік їх навчання.

Хід заняття

1. Командне обговорення теоретичних питань.

2. Гра «Жива бібліотека» - анонс навчально-методичної літератури з музично-ритмічного виховання.

3. Презентація на дошці розробленої здобувачами освіти до заняття мети музично-ритмічного заняття. Схема запису: тема заняття, вік дітей та рік навчання, мета (навчальні, виховні та розвивальні завдання). Аналіз та оцінювання письмових робіт.

4. Групове виконання завдання. Здобувачі освіти розподіляються на 2-3 групи і отримують від викладача опис музично-ритмічної гри (завдання). Обговорюють умови її проведення, визначають методи і прийоми, обирають одного здобувача освіти, який буде проводити дану

гру з учасниками іншої групи. Самоаналіз здобувача освіти, який виконував роль хореографа, своїх дій. Аналіз роботи здобувача освіти з позиції обох груп, надання методичних рекомендацій. Оцінка викладача.

5. Проведення професійно-орієнтованої гри у формі «хореограф-вихованці». Гра «Країна танцювальних слів». Слово ТАНОК починається з літери Т. Яким має бути наступне «танцювальне слово», що починатиметься з літери, якою закінчується слово ТАНОК. Продовжи цей ряд (наприклад: танок – костюм – музика – аншлаг).

6. Аналіз та оцінювання викладачем роботи здобувачів освіти.

Література

[36, с. 112-124; 33; 34, с. 68-77; 21; 33; 15; 57; 58; 65; 74]

Практичне заняття 2. Моделювання та проведення комплексу партерної гімнастики

Питання для обговорення

1. Розкрийте значення партерної гімнастики в змісті роботи хореографічного колективу.
2. Назвіть види партерної гімнастики і дайте їх характеристику.
3. Укажіть принципи добору вправ до комплексу партерної гімнастики.

Практичне завдання до заняття

1. Розробіть партерний комплекс для вихованців початкового або основного рівня навчання. Укажіть його вид, мету, вік дітей та зміст вправ.
2. Підготуйтеся до проведення розробленого Вами партерного комплексу (реквізит, музичний супровід).

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань методом «м'яча».
2. Словесна презентація розробленого партерного комплексу.
3. Проведення фрагментів партерного комплексу за власним конспектом.
4. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[36, с. 124-139, с. 279-293; 34, с. 77-84; 61, с. 122-128; 65; додаток 3]

**Практичне заняття 3. Моделювання та проведення
сюжетного заняття
Практичні завдання**

1. Визначте 10 тем для проведення сюжетних занять з дітьми початкового рівня навчання.

2. Зробіть аналіз сюжетного заняття «На морському дні», представленого в навчально-методичному посібнику О. Мартиненко «Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом», 2012 рік, С. 58-70.

3. Розробіть розгорнутий план-конспект сюжетного заняття. Укажіть тему, мету, вік дітей та рік їх навчання. Підготуйтеся до його проведення.

Хід заняття

1. Презентація тематики сюжетних занять.

2. Навчальна гра. Проведення сюжетних занять за власними конспектами. Самоаналіз.

3. Аналіз конспектів та методики проведення занять. Оцінка викладача.

Література

[15; 52; 34, 36, с. 195-268; 74]

2.10. Методика організації та проведення хореографічних занять з вихованцями основного рівня навчання

Ключові поняття: молодший шкільний вік, середній шкільний вік, основний рівень навчання, заняття класичним танцем, заняття народно-сценічним танцем, заняття сучасним танцем.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

– мету та завдання хореографічної роботи з вихованцями основного рівня навчання;

– види хореографічних занять для вихованців основного рівня навчання та особливості їх проведення;

– значення та завдання класичного танцю в роботі хореографічного колективу;

– структуру та методику проведення заняття з класичного, (народно-сценічного, сучасного) танцю.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- розробляти плани-конспекти занять для вихованців основного рівня навчання (класичний, народно-сценічний, сучасний танець);
- проводити фрагменти самостійно розроблених хореографічних занять в процесі навчальної ігрової діяльності;
- користуватися різними інформаційними джерелами, аналізувати та обробляти матеріал відповідно до поставленої задачі; дотримуватися правил академічної доброчесності;
- працювати з концертмейстером;
- демонструвати знання наукової педагогічної та спеціальної термінології та вміння виявляти шляхи застосування педагогічних знань у практиці професійної діяльності;
- зрозуміло доносити інформацію (теоретичну, практичну) до осіб, які навчаються;
- робити самоаналіз та взаємний аналіз виконання практично-орієнтованих завдань;
- працювати в команді, брати участь у колективній дискусії, навчальній грі, поважати думки інших.

Практичне заняття 1. Моделювання та проведення заняття класичного танцю

Питання для обговорення

1. Розкрийте значення та місце класичного танцю в роботі хореографічного колективу.
2. Назвіть підручники з класичного танцю та їх авторів, які можуть допомогти керівникові колективу в роботі з вихованцями. Зробіть словесну презентацію підручника (навчального посібника), який Вам подобається найбільше.
3. Назвіть завдання та розкрийте зміст класичного танцю у відповідності до вікової категорії вихованців хореографічного колективу.
4. Розкрийте методику проведення занять класичним танцем у самодіяльному хореографічному колективі.

Практичне завдання. Розробіть розгорнутий план-конспект заняття класичного танцю за схемою. Визначить його тему, мету та зміст. Укажіть вік та рік навчання дітей.

Схема оформлення конспекту хореографічного заняття

Гурток (назва) – _____

Рівень навчання – _____

Рік навчання – _____

Вік – _____

Керівник гуртка – _____

План-конспект заняття

Тема заняття –

Тема визначається відповідно до змісту навчальної програми.

Мета заняття –

Мета (навчальна, розвивальна, виховна) має бути реальною, конкретною, спрямованою на ту ділянку процесу, у структурі якого буде розгортатись спільна діяльність чи взаємодія вихованця та педагога-хореографа. Наприклад, якщо педагог запланував розвиток уваги вихованців, то він має дати відповіді на такі запитання: у якій частині заняття і якими способами він буде розвивати увагу вихованців? Далі, оскільки процес розвитку вихованців не обмежується лише одним заняттям, то мета (навчальна, розвивальна, виховна) теж може поширюватися на кілька занять. Тому, формулюючи навчальну мету, рекомендується уникати дієслів навчити, засвоїти, ознайомити, показати, продемонструвати. Уживаючи такі слова, педагог або бере на себе надто серйозні «зобов'язання» (навчити...), або зовсім ніякі (ознайомити, показати, розповісти...). Натомість формулювання мають звучати так: забезпечити засвоєння, формувати навички виконання тощо.

Завдання заняття – завдання визначають на основі навчальної мети та їх обов'язково повідомляють вихованцям на початку заняття. Завдання мають бути короткими і зрозумілими для кожного вихованця. Під час повідомлення завдань педагог повинен забезпечити зворотній зв'язок з групою (чи всі зрозуміли сказане). У підсумках заняття педагог звертає увагу на виконання завдань.

Методи (словесні, наочні, практичні):

Вид заняття –

Обладнання:

Хід заняття (залежить від виду заняття)

I. Вступна частина: повідомлення теми, мети, завдань заняття; мотивація навчальної діяльності вихованців колективу (формування позитивного ставлення до навчальної діяльності на занятті) та ін.

II. Основна частина (реалізація освітніх завдань кожного етапу роботи).

III. Заключна частина: загальний підсумок заняття із зазначенням його позитивних та негативних моментів; оцінювання діяльності вихованців; рефлексія; повідомлення завдань на наступне заняття чи завдання додому(якщо є).

Рефлексія - це усвідомлення вихованцями результатів власної діяльності на занятті: Що нового дізнались на занятті? Чого навчились? Яку роботу виконали? Чому отримали саме такий результат? Що потрібно зробити для того, щоб мати кращі результати роботи?

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань методом парного опитування і оцінювання знань.

2. Словесна презентація кожним здобувачем освіти теми і мети підготовленого заняття класичного танцю. Обговорення презентацій.

3. Навчальна гра. Проведення фрагментів розроблених занять класичним танцем за власним конспектом.

4. Проведення самоаналізу заняття за схемою:

- Тема і тип заняття, його зв'язок із попередніми.
- Які головні завдання заняття? Якою мірою вони виконані?
- Чи раціонально використано час заняття?
- Чи доцільно обрано форми та методи навчання?
- Які нові форми та методи навчання використано на занятті?
- Як здійснюється контакт із групою, окремими вихованцями?
- Ефективність організації самостійної роботи.
- Чи забезпечено цілеспрямованість, оптимальну розумову діяльність вихованців?
- Чи дотримано правила педагогічного такту, етики, норм взаємин керівника гуртка та вихованця.
- Найбільш ефективні елементи, етапи, форми, методи роботи?

- Чи досягнуто прогнозованого результату заняття?
  - Що із запланованого не вдалося? Чому?
  - Чи зацікавило заняття вихованців?
  - Як працювати над подоланням недоліків?
  - Яка допомога необхідна?
5. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[2; 4; 6; 10; 18; 46; 60; 68; 69; 73, с. 162-166]

**Практичне заняття 2. Моделювання та проведення заняття
народно-сценічного танцю**

Питання для обговорення

1. Розкрийте структуру побудови заняття з народно-сценічного танцю.

2. Назвіть перелік вправ біля опори, які мають засвоїти вихованці під час навчання.

3. З якими національностями і в якій послідовності доцільно знайомити вихованців ансамблю народного танцю? Обґрунтуйте свою відповідь.

4. Що таке регіональний принцип навчання? Яким чином Ви як майбутній керівник ансамблю народного танцю застосовували його в своїй професійній діяльності?

5. Назвіть підручники та навчальні посібники з народно-сценічного танцю, якими можуть користуватися керівники хореографічних колективів. Зробіть словесну презентацію одного з них.

Практичні завдання до заняття

1. Зробіть аналіз мети та змісту тематичного заняття з народно-сценічного танцю «Стежками Запорізького краю», представленого в навчально-методичному посібнику О. Мартиненко «Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом», 2012 рік, С. 142-155.

2. Розробіть технологічну карту для проведення заняття народно-сценічного танцю за прикладом.

Група: 8-9 рік навчання

Тема: «Багатство українського народного танцю та його особливості на прикладі вивчення хореографії окремих регіонів Західної України»

Мета: ознайомити вихованців з особливостями українського народного танцю на прикладі вивчення хореографічної лексики окремих регіонів Західної України (Закарпаття, Буковина, Волинь), виховувати ціннісне ставлення до мистецтва, національної культури, розвивати навички творчої діяльності, сприяти творчій самореалізації і професійному самовизначенню.

Тип заняття: комбіноване

№ з/п	Етапи заняття	Дидактичне завдання заняття	Структура заняття хв.					Методи навчання	Форми організації діяльності	Реальний результат
			5	10	20	25	40			
I. Підготовчий блок										
1.1	Організаційний етап	Повідомлення мети і завдань						словесні	фронтальна	Мотивація на виконання завдань
1.2	Підготовка до роботи	Підготовка тіла до роботи						практичні	групова, фронтальна	Розігрів Вправи біля опори
II. Змістовий блок										
2.1	Розучування нового матеріалу	Ознайомлення з новим матеріалом						практичні	групова	Засвоєння нового матеріалу (теорія, практика)
2.2	Закріплення вивченого матеріалу (перевірка)	Виявлення ступеню засвоєння вивченого матеріалу						практичні наочно-евристичні	групова	Правильність засвоєння умінь, навичок
III. Підсумковий блок										
3.1	Аналіз та оцінювання	Виявлення вміння робити самоаналіз власної діяльності						словесний	фронтальна	Самооцінка, оцінка педагога. Мотивація на подальше самовдосконалення

3. Оберіть одну з вправ народно-сценічного танцю біля опори («напівприсідання та присідання», «вправи на розвиток рухливості стопи», «вправи на розвиток рухливості стопи», «кругообертальні рухи ногою», «низькі та високі розвороти ноги», «вправи з ненапруженою стопою», «підготовка до вірьовочки та вірьовочка», «розкриття ноги на 90°», «великі кидки»). Підготуйтеся до вивчення вправи з однокурсниками. Назвіть правила комбінування даної вправи з іншими вправами екзерсису. Наведіть приклад.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань методом «круглого столу». На початку дискусії учасники мають презентувати себе як керівника ансамблю народного танцю (місто, назва, досвід роботи).

2. «Жива бібліотека» (презентація навчально-методичної літератури з народно-сценічного танцю).

3. Аналіз мети та змісту тематичного заняття з народно-сценічного танцю «Стежками Запорізького краю». Визначення позитивних та негативних моментів.

4. Перехресна перевірка та оцінювання технологічних карт для проведення заняття народно-сценічного танцю. Обговорення результатів перевірки.

5. Навчальна гра «Педагог народно-сценічного танцю – учасники колективу». Пояснення правил виконання вправи народно-сценічного танцю біля опори.

6. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[73, с. 166-167; 61, с.170-222; 7; 17; 20; 31; 44; 45; 46; 47; 56; 63; 71]

Практичне заняття 3. Моделювання та проведення заняття сучасного танцю

Питання для обговорення

1. Дайте визначення поняття «сучасний танець». Назвіть та охарактеризуйте його напрями. Який напрям сучасного танцю Ви хотіли б викладати і чому?

2. Назвіть та охарактеризуйте структурні компоненти побудови заняття джаз-модерн танцю.

3. Назвіть особливості методики проведення заняття сучасного танцю для дітей молодшого шкільного віку.

Практичні завдання до заняття

1. Зробіть аналіз мети та змісту тематичних занять: «Я і простір», «Танцювальні рівні», представлених у навчально-методичному посібнику О. Мартиненко «Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом», 2012 рік, С. 161-179.

2. Визначте тему заняття сучасного танцю для вихованців основного рівня навчання, укажіть вік і рік навчання, розробіть мету (навчальна,

розвивальна, виховна) і зазначте, у якій частині заняття і якими засобами Ви будете виконувати поставлену мету.

3. Оберіть один з елементів сучасного танцю (позу, вправу, рух) і наведіть приклад його вивчення з вихованцями колективу.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань методом продовження і доповнення відповіді.

2. Словесна презентація кожним здобувачем освіти теми і мети підготовленого заняття сучасного танцю. Обговорення презентацій.

3. Навчальна гра «Педагог сучасного танцю – учасники колективу». Пояснення методик вивчення вправи (пози, руху) сучасного танцю. Самоаналіз.

4. Аналіз та оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Література

[73, с. 168-171; 61, с. 223-244; 5; 42; 52; 56; 73; 29; 31]

Практичне заняття 4. Виконання професійно-орієнтованих завдань

Завдання до заняття

1. Сформулюйте декілька питань з теми «Заняття як основна форма роботи в ХК» та «Методика організації та проведення хореографічних занять».

2. Визначте проблемні моменти, з яким Ви стикалися під час розробки та проведення різних видів хореографічних занять.

3. Познайомтесь з термінологічним словником, який подано в даному підручнику. Зробіть самоаналіз знань з термінів, якими має володіти керівник хореографічного колективу.

Хід заняття

1. Обговорення проблемних моментів, з якими стикалися здобувачі освіти під час розробки та проведення різних видів хореографічних занять.

2. Розподіл здобувачів освіти на групи за жеребкуванням або за іншою пропозицією викладача.

3. «Мозковий штурм команд» за темами «Заняття як основна форма роботи в хореографічному колективі» та «Методика організації та проведення хореографічних занять».

4. Гра-змагання на знання термінів, якими має володіти керівник хореографічного колективу.

5. Виконання групами одного з варіантів нижче запропонованих завдань. Кожна група обирає варіант завдань і готується протягом 15 хвилин. Після цього одна команда виконує завдання, а інші аналізують хід виконання та задають питання. Викладач може змінювати умови проведення завдань і пропонувати виконання ролі «вихованців колективу» учасникам протилежної команди для створення проблемних ситуацій для здобувача освіти, який виконує роль «педагога-хореографа». По закінченню викладач аналізує діяльність всіх команд і оцінює діяльність кожного.

Варіант 1

Завдання 1.

Розробити та написати на дошці програмовий зміст (начальні, розвивальні та виховні завдання) тематичного заняття з народно-сценічного танцю для дітей основного рівня навчання 12-14 років.

У формі ділової гри провести заключну частину заняття (один студент виконує роль хореографа, інші – дітей).

Завдання 2.

У формі ділової гри провести музично-ритмічну гру, спрямовану на формування вмінь орієнтації у просторі.

Завдання 3.

У формі ділової гри провести гру або завдання, спрямоване на розвиток творчої активності дітей 5-6 років.

Завдання 4.

У формі ділової гри ознайомити дітей з новим рухом класичного танцю «*tond de jambe par terre*». Записати на дошці поетапність використаних вами методів та прийомів.

Варіант 2

Завдання 1.

Розробити та написати на дошці програмовий зміст (начальні, розвивальні та виховні завдання) ознайомчого заняття для дітей початкового рівня навчання 5-6 років.

У формі ділової гри провести вступну частину заняття (один студент виконує роль хореографа, інші – дітей).

Завдання 2.

У формі ділової гри провести музично-ритмічну гру, спрямовану на розвиток музично-рухової координації.

Завдання 3.

У формі ділової гри провести гру або завдання, спрямоване на розвиток творчої активності дітей 10-12 років.

Завдання 4.

У формі ділової гри ознайомити дітей з новим рухом українського народного танцю «бігунець». Записати на дошці поетапність використаних вами методів та прийомів.

Варіант 3

Завдання 1.

Розробити та написати на дошці програмовий зміст (початкові, розвивальні та виховні завдання) тренінгового заняття з класичного танцю для дітей основного рівня навчання 10-12 років.

У формі ділової гри провести заключну частину заняття (один студент виконує роль хореографа, інші – дітей).

Завдання 2.

У формі ділової гри провести музично-ритмічну гру, спрямовану на ознайомлення дітей з різними музичними жанрами.

Завдання 3.

У формі ділової гри провести гру або завдання, спрямоване на розвиток творчої активності дітей 14-15 років.

Завдання 4.

Ознайомити дітей з новим рухом сучасного танцю «contraction». Записати на дошці поетапність використаних вами методів та прийомів.

2.11. Виховна робота в хореографічному колективі

Ключові поняття: виховна робота в хореографічному колективі, форми виховної роботи, план виховної роботи, виховний захід, етична бесіда.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

– актуальні питання та напрямки виховної роботи в хореографічному колективі;

– класифікацію форм виховної роботи в хореографічному колективі, особливості планування виховної роботи керівником колективу;

– алгоритм побудови виховних заходів.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- моделювати практично-орієнтовані завдання, які відповідають актуальним соціальним запитам і сучасним освітнім потребам;
- працювати з різними інформаційними джерелами з метою пошуку інформації; дотримуватися правил академічної доброчесності;
- розробляти та аналізувати плани виховної роботи;
- демонструвати знання наукової педагогічної та спеціальної термінології та вміння виявляти шляхи застосування педагогічних знань у практиці професійної діяльності;
- зрозуміло доносити інформацію (теоретичну, практичну);
- робити самоаналіз та взаємний аналіз виконання практично-орієнтованих завдань;
- працювати в команді, брати участь у колективній дискусії, навчальній грі, поважати думки інших.

Практичне заняття 1. Планування виховної роботи в хореографічному колективі

Питання для обговорення

1. Розкрийте значення виховної роботи в хореографічному колективі.
2. Назвіть форми виховної роботи, які можуть застосовуватися в хореографічному колективі.
3. Які форми виховної роботи застосовувалися в практиці Вашого хореографічного колективу (звернення до дитячого досвіду)?
4. Яке значення мають традиції в хореографічному колективі? Наведіть приклади.
5. Чи вважаєте Ви доречним застосування практики «дитячого самоврядування» в роботі хореографічного колективу? Обґрунтуйте відповідь та наведіть приклади.

Практичне завдання до заняття

Розробіть план виховної роботи колективу на рік за схемою.

Назва колективу _____

Кількість вікових груп _____

№/п	Назва заходу	Мета	Напрямок виховної роботи	Група	Термін	Відповідальний
-----	--------------	------	--------------------------	-------	--------	----------------

1.						
2.						

Рекомендація. План виховної роботи має бути надрукований або охайно та зрозуміло написаний на окремому аркуші паперу без скорочень та виправлень.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань методом «круглого столу».
2. Робота в парі. Взаємний аналіз та оцінювання планів виховної роботи.
3. Навчальна гра «Методична рада». Презентація керівниками колективу планів виховної роботи колективу на рік. Дискусія.
4. Аналіз та оцінка діяльності здобувачів освіти.

Література

[25;19; 27; 66; 72, с. 87-99; 75; 61, с. 78-83]

Практичне заняття 2. Виховна робота під час хореографічних занять

Питання для обговорення

1. Які виховні завдання може вирішувати педагог-хореограф під час проведення хореографічних занять?
2. У якій частині хореографічного заняття доцільно проводити виховну роботу? Наведіть приклади.

Практичні завдання до заняття

1. Познайомтеся та проаналізуйте зміст тематичних виховних хореографічних занять: «Країна добра та дружби», «Ти і я – разом дружня ми сім'я» для дітей 8-10 років, представлених у навчально-методичному посібнику О. Мартиненко «Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом», 2012 рік, С. 124-142.

2. Розробіть тематику (1-2 теми) до виховних хореографічних занять для дітей різного віку (дошкільний, молодший шкільний, середній шкільний, старший шкільний).

3. Підберіть до заняття 2 дитячі лічилочки українською або англійською мовою.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань методом «лічилочки».
2. Презентація тематики виховних хореографічних занять для дітей різного віку.

3. Аналіз змісту тематичних виховних хореографічних занять: «Країна добра та дружи», «Ти і я – разом дружня ми сім'я».

4. Групова робота:

– допишіть виховні завдання до хореографічного заняття на тему «Український парний танок» (6-7 років). Мета: поглиблювати знання дітей про український народний танок, образний характер української народної музики та символіку танцювальних рухів; закріплювати та поглиблювати знання дітей про особливості дівочого та чоловічого танцю; ознайомлювати з особливостями виконання парного танцю, вивчити деякі положення рук у парі та спрощену етюдну форму українського танцю «Козачок»; розвивати музично-ритмічну координацію, творчу ініціативу, емоційно-ціннісне ставлення до національних танцювальних традицій; *виховувати ...*

– напишіть виховні завдання до хореографічних занять на теми: «Країна починається з мене» (12-14 років); «Мамині помічники» (4-5 років), «У гостях у Терпсихори» (6-8 років), «Довіра! Підтримка! Витримка!» (9-10 років), «П. Вірський – легенда українського хореографічного мистецтва» (15-17 років)». У якій частині заняття та якими методами Ви будете вирішувати поставлені завдання?

Література

[35, с. 124-142]

2.12. Моделювання виховної роботи в хореографічному колективі

Ключові поняття: виховна робота в хореографічному колективі, форми виховної роботи, виховний захід, етична бесіда.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

- алгоритм побудови виховних заходів;
- актуальні теми для проведення виховних заходів;
- особливості проведення етичної бесіди з вихованцями.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- моделювати практично-орієнтовані завдання, які відповідають актуальним соціальним запитам і сучасним освітнім потребам;
- працювати з різними інформаційними джерелами з метою пошуку інформації; дотримуватися правил академічної доброчесності;

– розробляти конспекти та проводити різні форми виховної роботи з урахуванням вікових особливостей учасників хореографічного колективу;

– вирішувати педагогічні задачі, проблемні ситуації, спираючись на вікові особливості дітей;

– демонструвати знання наукової педагогічної та спеціальної термінології та уміння виявляти шляхи застосування педагогічних знань у практиці професійної діяльності;

– зрозуміло доносити інформацію (теоретичну, практичну);

– робити самоаналіз та взаємний аналіз виконання практично-орієнтованих завдань;

– брати участь у колективній дискусії, навчальній грі, поважати думки інших.

Практичне заняття 1. Моделювання етичної бесіди з вихованцями хореографічного колективу

Питання для обговорення

1. Що таке етична бесіда? Яка її мета?

2. Коли проводяться етичні бесіди керівником хореографічного колективу?

3. Які види питань застосовуються під час проведення етичної бесіди? Як складаються питання?

4. Яку роль відіграє керівник колективу під час проведення бесіди?

5. Яку роль займають вихованці під час проведення етичної бесіди?

Практичні завдання до заняття

1. Виберіть по дві теми для проведення етичної бесіди з вихованцями хореографічного колективу різного віку (дошкільний, молодший шкільний, середній шкільний, старший шкільний).

2. Розробіть зміст етичної бесіди на одну з актуальних тем за схемою:

– назва бесіди;

– вік вихованців;

– мета бесіди;

– план проведення бесіди;

– зміст питань проблемного характеру;

– відсоток активності вихованців у проведенні бесіди.

3. Підготуйтеся до проведення етичної бесіди з одногрупниками. У разі необхідності доберіть музичний матеріал, ілюстрації, фотокартки, аркуші паперу, олівці тощо.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань методом «м'яча».
2. Презентація тем для проведення етичної бесіди з вихованцями хореографічного колективу різного віку.
3. Навчальна гра «Керівник колективу-вихованці». Проведення етичної бесіди. Самоаналіз.
4. Групова робота над розробкою проблемних питань до теми етичної бесіди, наданої викладачем.
5. Аналіз та оцінка діяльності здобувачів освіти.

Практичне заняття 2. Моделювання виховного пізнавального заходу

Практичні завдання до заняття

1. Розробіть конспект виховного пізнавального заходу за схемою: назва заходу – вікова категорія – мета – місце і час проведення – стислий зміст (вступна частина, основна частина, заключна частина).
2. Підготуйте необхідне обладнання, допоміжний матеріал реквізити для проведення виховного заходу зі співкурниками.

Хід заняття

1. Письмові відповіді на тести з теми «Виховна робота в хореографічному колективі». Взаємне оцінювання.
2. Ланцюжкова презентація тем для проведення пізнавального виховного заходу.
3. Представлення конспекту пізнавального виховного заходу. Обговорення. Проведення фрагменту заходу. Самоаналіз.
4. Групова робота над розробкою сценарного плану пізнавального виховного заходу на тему «Один день з життя професійного танцівника».
5. Аналіз та оцінка діяльності здобувачів освіти.

Практичне заняття 3. Вирішення практично-орієнтованих завдань

Завдання до заняття

1. Сформулюйте декілька питань з теми «Виховна робота в хореографічному колективі».

2. Визначте проблемні моменти, з яким Ви стикалися під час розробки та проведення різних форм виховної роботи.

3. Намалюйте на аркуші паперу свою групу і визначте своє місце в ній.

4. Оберіть з навчально-методичної літератури або Інтернету одну з вправ танцювальної терапії. Підготуйтеся до її проведення.

Хід заняття

1. Обговорення проблемних моментів, з яким стикалися здобувачі освіти під час планування, розробки та проведення різних форм виховної роботи.

2. Розподіл здобувачів освіти на групи за жеребкуванням або за іншою пропозицією викладача.

3. «Мозковий штурм команд» за темою «Виховна робота в хореографічному колективі».

4. Аналіз малюнків на тему «Я і моя група».

5. Гра-змагання на знання термінів, якими має володіти керівник хореографічного колективу.

6. Виконання групами одного з варіантів нижче запропонованих завдань. Кожна група обирає варіант завдань і готується протягом 15 хвилин. Після цього одна команда виконує завдання, а інші аналізують хід виконання та задають питання. Викладач може змінювати умови проведення завдань і пропонувати виконання ролі «вихованців колективу» учасникам протилежної команди для створення проблемних ситуацій для здобувача освіти, який виконує роль «педагога-хореографа». По закінченню викладач аналізує діяльність всіх команд і оцінює діяльність кожного.

Варіант 1

Завдання 1.

Розробити мету та питання до етичної бесіди на тему «Що ти знаєш про танцювальну культуру танцівника?» для дітей основного рівня навчання 12-14 років.

У формі ділової гри провести бесіду (один студент виконує роль педагога-хореографа, інші – дітей).

Завдання 2.

Спланувати для кожної вікової категорії (дошкільний, молодший шкільний, середній шкільний, старший шкільний) виховні заходи, спрямовані на вирішення завдань морально-етичного виховання.

Завдання 3.

У формі ділової гри провести вправу з танцювальної терапії. Визначити її мету і зазначити, де і коли буде доречним її проведення.

Варіант 2

Завдання 1.

Розробити мету та питання до етичної бесіди на тему «Тіло – інструмент танцівника» для дітей основного рівня навчання 12-14 років.

У формі ділової гри провести бесіду (один студент виконує роль педагога-хореографа, інші – дітей).

Завдання 2.

Спланувати для кожної вікової категорії (дошкільний, молодший шкільний, середній шкільний, старший шкільний) виховні заходи, спрямовані на вирішення завдань національного виховання.

Завдання 3.

У формі ділової гри провести вправу з танцювальної терапії. Визначити її мету і зазначити, де і коли буде доречним її проведення.

Варіант 3

Завдання 1.

Розробити мету та питання до етичної бесіди на тему «За лаштунками» для дітей основного рівня навчання 6-8 років.

У формі ділової гри провести бесіду (один студент виконує роль педагога-хореографа, інші – дітей).

Завдання 2.

Спланувати для кожної вікової категорії (дошкільний, молодший шкільний, середній шкільний, старший шкільний) виховні заходи, спрямовані на вирішення завдань естетичного виховання.

Завдання 3.

У формі ділової гри провести вправу з танцювальної терапії. Визначити її мету і зазначити, де і коли буде доречним її проведення.

Література

[28; 41; 59; 54; 70]

2.13. Робота керівника хореографічного колективу з батьками вихованців

Ключові поняття: робота з батьками, завдання роботи з батьками, форми роботи з батьками.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

- значення планування та проведення роботи керівником колективу з батьками вихованців;
- завдання роботи з батьками вихованців;
- традиційні та інноваційні форми і методи роботи з батьками;

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- планувати роботу з батьками, визначати пріоритетні завдання;
- розробляти конспекти, сценарії різних форм роботи з батьками;
- передбачати і вирішувати конфліктні ситуації;
- користуватися джерелами Інтернету для пошуку необхідної інформації відповідно до поставленої задачі; дотримуватися правил академічної доброчесності;
- брати активну участь у дискусіях, працювати в команді, поважно ставитися до думки інших;
- демонструвати готовність до освоєння нового матеріалу та вміння оцінювати себе критично.

Практичне заняття 1. Моделювання змісту роботи керівника колективу з батьками

Питання для обговорення

1. Укажіть, яку роль і місце займає робота з батьками в професійній діяльності керівника хореографічного колективу?
2. Назвіть основні завдання роботи керівника колективу з батьками вихованців.
3. Назвіть основні проблеми, пов'язані з батьками вихованців, з якими стикається хореограф у своїй роботі.
4. Назвіть традиційні та інноваційні форми та методи роботи з батьками. Наведіть приклади.

Практичне завдання

1. Розробіть план роботи керівника колективу з батьками за схемою.
Назва колективу _____

Кількісний склад вікових груп _____

№/п	Назва заходу	Мета	Термін проведення	Відповідальний

Рекомендація. План роботи підготуйте на окремому аркуші паперу в друкованому вигляді або охайно оформленому, щоб можна було легко прочитати.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань методом «взаємного опитування та оцінювання».

2. Перехресний аналіз планів роботи з батьками вихованців. Дискусія. Оцінювання.

3. Командна робота. Здобувачі розділяються на групи і готують план-конспект хореографічного заняття із залученням батьків (15-20 хвилин). Презентація конспекту. Обговорення.

4. Виконання практично-орієнтованих завдань, спрямованих на безконфліктне вирішення ситуації, пошук комунікативних засобів для емоційного задоволення всіх учасників процесу спілкування:

– «Педагог-хореограф – батьки дитини». Дитина має низький рівень хореографічних здібностей, батьки вважають свою дитину талановитою в мистецтві танцю і наполягають на тому, щоб дитина стояла в першій лінії під час концертних виступів.

– «Педагог-хореограф – батьки дитини». На концертний виступ керівник колективу запропонувала шити костюми певного кольору та фасону. Але батьки не підтримали її. Ними була висунута інша пропозиція, але фасон не відповідає задуму танцю.

5. Аналіз та оцінка діяльності здобувачів освіти.

Література

[61, с. 90-93; 35, с. 186-188; 54]

Практичне заняття 2. Інноваційні методи роботи з батьками в хореографічному колективі

Практичні завдання

1. Розробіть зміст танцювального флешмобу або перформансу, у якому могли б узяти участь батьки та діти. Визначте тему, мету, дайте назву, сплануйте, як Ви будете працювати з батьками і мотивувати їх до участі в даному заході, укажіть місце для публічного показу.

2. Проведіть опитування 3-5 батьків з танцювального колективу за рекомендованою анкетною і зробіть висновок.

Рекомендація: анкетування батьків може бути проведене в танцювальному колективі «МарЛен» ЦДЮТ м. Бердянська за попередньою домовленістю з педагогічним складом колективу і призначенням групи. Заняття проводяться кожного дня!

Зразок анкети для проведення опитування батьків вихованців хореографічних колективів

Шановні батьки! Просимо надати відповіді на наші запитання.

1. Яку роль Ви відіграли в залученні Вашої дитини до занять у хореографічному гуртку (позначте один варіант відповіді):

- а) вирішальну – наполягли на тому, щоб дитина відвідувала гурток;
- б) спонукали дитину до занять у хореографічному гуртку, зважаючи на її природні дані та інтереси;
- в) не виявили жодної ініціативи щодо залучення дитини до занять танцями, залишивши за нею право самостійного вибору;
- г) не схвалюєте відвідування Вашою дитиною хореографічного гуртка;
- д) інша відповідь _____

2. У чому Ви вбачаєте головну користь у відвідуванні Вашою дитиною танцювального гуртка (можна позначити один чи два варіанти відповідей):

- а) організація змістовного дозвілля;
- б) формування художньо-естетичних смаків;
- в) прилучення до культурної спадщини і традицій українського та інших народів світу;
- г) поліпшення фізичного та психічного стану дитини;
- д) перебування в дитячому колективі (соціалізація);
- е) залучення дитини до участі в концертах, конкурсах;
- є) «уміння танцювати знадобиться в подальшому житті»;
- ж) інший варіант відповіді _____

3. Яким видам танців Ви надасте перевагу в заняттях Вашої дитини:

- а) сучасним;
- б) бальним;
- в) українським народним;
- г) танцям народів світу;
- д) класичному

4. У чому, на Вашу думку, полягає головне виховне значення танців (позначте один-два варіанти відповідей):

- а) формування художньо-естетичних смаків;
- б) всебічне виховання особистості;
- в) формування національної свідомості і патріотичних переконань;
- г) фізичне вдосконалення; набуття рис колективізму;
- д) можливість реалізуватися як особистості через участь у публічних виступах;

- е) Ваш варіант відповіді _____
5. Чи вважаєте Ви, що одним з головних завдань навчання танцями, зокрема українськими народним, повинно стати формування патріотичних якостей дитини:
- а) так;
  - б) ні;
  - в) важко дати відповідь;
  - г) Ваша відповідь _____
6. Чи вважаєте Ви свою дитину здібною до занять хореографією:
- а) так;
  - б) ні;
  - в) частково;
  - г) Ваша відповідь _____
8. Які риси характеру Ви вважаєте головними у вихованні своєї дитини (можна відзначити один-два варіанти відповідей):
- а) любов до праці;
  - б) морально-етичні чесноти;
  - в) національна свідомість і патріотичні переконання;
  - г) колективізм і почуття взаємодопомоги;
  - д) щирість і доброта;
  - е) релігійність;
  - е) Ваш варіант відповіді _____
9. Чи подобається Вам керівник (педагогічний склад) колективу:
- а) так;
  - б) ні;
  - в) частково;
  - г) важко дати відповідь.
  - д) Ваш варіант відповіді _____
- 10) Щоб Ви побажали керівнику (педагогам) для покращення роботи колективу?
Щиро вдячні за співпрацю!

Хід заняття

1. Обговорення актуальних проблем роботи з батьками у формі «Світового кафе» (група батьків, група керівників, адміністратори).
2. Презентація тем перформансів та флешмобів. Аналіз. Визначення найкращих.
3. Обговорення результатів анкетування батьків вихованців хореографічних колективів. Висновки.
4. Аналіз та оцінка діяльності здобувачів освіти.

2.14. Конфлікти в хореографічному колективі та шляхи їх подолання

Ключові поняття: конфлікт, види конфліктів, причини конфліктів, шляхи вирішення конфліктів.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

- поняття «конфлікт»; види конфліктів в педагогічній діяльності;
- причини виникнення конфліктних ситуацій у хореографічних колективах;
- шляхи подолання конфліктних ситуацій;
- правила позитивної лексики.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- застосовувати теоретичні знання на практиці;
- попереджувати і вирішувати конфліктні ситуації;
- брати участь у навчальних іграх, дискусіях; виконувати професійно-орієнтовані завдання;
- робити самоаналіз та взаємний аналіз виконання практично-орієнтованих завдань; проявляти активність, витримку.

Практичне заняття 1. Моделювання та вирішення конфліктних ситуацій у хореографічному колективі

Питання для обговорення

1. Види конфліктів у педагогічній діяльності.
2. Причини виникнення конфліктних ситуацій у хореографічних колективах та шляхи їх подолання.

Практичні завдання до заняття

1. Пригадайте один з випадків конфліктної ситуації, який Вас вразив у дитячому віці.
2. Познайомтеся з правилами позитивної лексики. Побудуйте разом з кимось зі співкурсників (уявним вихованцем) діалог на тему: «Запізнення на концертний виступ», застосовуючи у першому варіанті позитивну лексику спілкування, а в другому – негативну.

Правила позитивної лексики

Говоріть «і» замість «але». «Але» перекреслює все, що було сказано перед ним	«Так, це добре, але Ви повинні»	«Це Ви добре зробили, і якщо Ви...»
Говоріть «і» замість «і все ж таки». «І все ж таки» говорить	«Я розумію, що Ви не можете відповісти прямо зараз, і все ж	«Я розумію, що Ви не можете дати відповідь так швидко, тому

співрозмовнику, що Вам байдужі його побажання, очікування, сумніви чи запитання	таки було б краще....»	(і) давайте....»
Використовуйте слово «для» замість слова «проти»	«Чого б мені б ще вигадати проти нудьги?»	Для того, щоб щось змінилося, я запишусь до спортивної секції»
Говоріть «не так» замість «ні». «Ні» відштовхує – це начебто кінцеве рішення	«Ні, у мене немає часу»	«На даний час у мене недостатньо на це часу»
Використовуйте слово «вже» замість слова «ще». «Вже» перетворює мало в багато	«Ви зробили ще лише половину вправ?»	«Ви вже зробили половину вправ?»
Не використовуйте слово «не вірно»	« Не вірно! Це тільки твоя провина!»	«Це вийшло не так, як потрібно»
Не говорить «потрібно»	« Потрібно спочатку закінчити цю роботу!»	«Важливо зробити цю роботу в першу чергу»
Говоріть «я зроблю» чи «я би хотів» замість «Я повинен»	« Я повинен спочатку трішки поміркувати»	«Я би хотів спочатку трішки поміркувати»
Відмовтеся від усіх слів заперечень	«Це для мене не проблема», «Ідея дійсно не погана», «Це буде не важко для мене»	«Це буде в порядку», «Це дійсно хороша ідея», «Це легко для мене»
Починайте задавати питання зі слів «коли» і «як»	«Ти допоможеш мені?»	«Коли Ви зможете мені допомогти?» «Коли я з Вами можу поспілкуватися?»
Позитивно формулюйте мету	«Я не хочу хворіти». «Позбавитися від конфліктів»	«Я хочу бути здоровим!», «Зробити колектив дружнім»
Вербалізуйте почуте і побачене через емоції. Цей прийом допомагає встановити довіру між співрозмовниками, зняти напругу, стабілізувати емоції та вивести бесіду на рівень усвідомлення	«Чого Ви злитесь?»	«Мені здається, що Ви відчуваєте....», «Тобто Ви відчуваєте почуття....», «Ви, здається, роздратовані....»
Використовуйте техніку «Я-висловлювання»	«Ти знову не зробив домашнє завдання?»	« Я засмучена, тому що в тебе достатньо знань і можливостей, щоб виконати це домашнє завдання»

Наприклад

Негативна лексика

- сповнена словами-зв'язками, що роз'єднують (ні, але), які створюють атмосферу суперечки, конфлікту;
- акцентує недоліки (чого не зроблено, не виходить);
- фокусує на проблемах;
- протиставляє співрозмовників.

Позитивна лексика

- сповнена поєднуючими зв'язками: «і», «так», «тому»;
- акцентує позитивні сторони (що виходить);
- фокусує на рішеннях;
- об'єднує співрозмовників.

Формула «Я-повідомлення»: «Коли ти... (дії дитини), я відчуваю... (свої почуття), тому що... (пояснення бажано розвитку подій, позначення своєї ролі і ролі дитини). Наприклад: «Коли ти перебиваєш мене під час заняття, я серджуся, адже твої питання заважають мені сконцентруватися на поясненні нового матеріалу. Мені хотілося, щоб ти задавав питання після того, як закінчу пояснення».

3. Підготуйтеся до проведення зі співкурсниками запропонованих нижче вправ.

3.1. *Вправа «Шукаю друга»* (мета: визначити цінності дружби).

Методичний коментар. Учасникам пропонується скласти та написати оголошення на тему «Шукаю друга» в довільній формі. Оголошення не підписується і розвішується на дошці. Потім «вихованці» відмічають ті оголошення, які особливо привертали їхню увагу.

Серед оголошень більшість, як правило, складають ті, які містять вимоги до друга, наприклад, «...чесний, порядний, розуміючий...», «шукаю подругу, яка б мене розуміла, підтримувала, довіряла...» тощо. В оголошеннях досить рідко вказується, що може запропонувати потенційному другу сам автор. Проте саме це, насамперед, привертає увагу читачів оголошень. На основі отриманих даних потрібно зав'язати обговорення проблеми дружби, друзів, взаємовідносин між друзями. Під час дискусії слід прагнути, щоб учні переконувалися в тому, що справжня дружба потребує віддачі з обох сторін, а сильна особистість характеризується, крім інших рис, готовністю прийти на допомогу слабшим, уміє не лише брати, але й давати. Обговорюються також цінності дружби, які «сплили» в процесі дискусії. Виконання вправи має нашттовхнути дітей на роздуми відносно власних рис, властивостей, які сприяють налагодженню дружніх відносин, а також тих, що заважають дружбі.

3.2. *Вправа «Східці»* (мета: діагностика самооцінки й рівня домагань).

Методичний коментар. Кожний на аркуші малює три дробини з сімома східцями. Перша драбина – «поведінка в колективі»; друга – «успішність в хореографії»; третя – місце, яке б Ви хотіли зайняти на дробині.

Уявіть собі, що всіх дітей Вашої групи (здобувачів освіти академічної групи) розмістили на східцях драбинки, дотримуючись

однієї умови. На сьомій посадили тих вихованців (здобувачів освіти), які найкраще себе поведуть, ніколи не сваряться, на заняттях та під час виступів проявляють відповідальність, поважають дітей та педагогів. На шостій сходинці розмістили вихованців, які також себе гарно поведуть, але іноді бувають неухажні, невідповідальні. І так далі... Як ви думаєте, хто потрапить на останню сходинку? І на якій сходинці знаходитесь Ви?

А на третій драбині намалюйте себе на тій сходинці, на якій би Ви хотіли сидіти. Що потрібно зробити для того, щоб Ви підвищили свій особистісний рівень?

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань з використанням методу «продовження та доповнення».

2. Модельовання діалогу на тему: «Запізнення на концертний виступ» із застосуванням позитивної та негативної лексики спілкування.

3. Варіанти вирішення конфліктних ситуацій, запропонованих здобувачами освіти.

4. Проведення підготовлених до заняття вправ у формі навчальної гри (педагог-хореограф – вихованці).

5. Виконання практично-орієнтованих завдань, спрямованих на безконфліктне вирішення ситуації, пошук комунікативних засобів для емоційного задоволення всіх учасників процесу спілкування:

– «Педагог-хореограф – батьки дитини». Діти 10 років (хлопчик і дівчинка) запізнились на пів години на заняття. Педагог класичного танцю запросив їх почекати закінчення заняття в роздягальні. Через 15 хвилин з'явилася матір, яка зайшла до класу і висунула претензії педагогу в присутності дітей.

– «Педагог-хореограф – батьки дитини». За 10 хвилин до початку заняття педагога-хореографа було виведено з рівноваги бесідою з батьками одного з учнів. Під час заняття в нього стався зрив: він необгрунтовано кричав на дітей і вигнав декількох з танцювального класу за погане виконання вправи. Коли хореограф заспокоївся, він зрозумів, що був неправий. Як би Ви вчинили на місці хореографа, щоб вийти з цієї доволі складної ситуації?

– «Керівник колективу – діти». Під час заняття постійно порушував дисципліну емоційний хлопець Аркадій. Хореограф декілька разів

робила йому зауваження, але він не реагував: заважав дітям, сміявся, передражнював інших. Як би ви відновили робочу обстановку?».

– «Дитина – батьки». Після одного з занять дитина ультимативно заявила, що більше не хоче займатися танцями і просить батьків відвести на гурток малювання. Аліна покинула колектив, але сценічний костюм з костюмерної не повернула. Коли костюм став потрібен іншій дитині, керівник запропонувала зателефонувати Аліні. На жаль, Аліна відмовила надати костюм і сказала, що платила за нього гроші і затребувала компенсацію.

6. Аналіз та оцінка діяльності здобувачів освіти.

Література

[61, с. 83-90; 62]

Практичне заняття 2. Вирішення практично-орієнтованих завдань

Практичні завдання до заняття

1. Підготуйтеся до проведення зі співкурсниками на практичному занятті запропонованих нижче вправ.

1.1. *Вправа «Лист до себе в майбутнє»* (мета: сформувати психологічні механізми цілепокладання, розвивати зацікавленість і потребу в саморозвитку).

Методичний коментар. Педагог-хореограф повідомляє завдання кожному учасникові – написати собі лист, який зараз буде заклеєний і відкритий лише через 10 років. Учасники мають коротко описати, які вони зараз, що їх цікавить, що вони думають стосовно свого майбутнього, який вигляд вони матимуть, чим займатимуться, хто поряд з ними, що вони хочуть побажати собі на майбутнє.

1.2. *Вправа «Я вмію казати «ні»* (мета: тренування навички відповідальної поведінки).

Методичний коментар. Усі учні об'єднуються у три групи за принципом «жовтий», «зелений», «жовтий». Кожна отримує картку зі своєю ситуацією. Через 10 хвилин учасникам потрібно запропонувати кілька варіантів відповідальної поведінки в поданій ситуації. Після цього педагог-хореограф проводить обговорення запропонованих варіантів відповідей з урахуванням ознак та проявів відповідальної поведінки.

Приклади ситуацій:

- Друг (подруга) пропонує піти на концерт, а Ви не в настрої.
- Ваш друг (подруга) пропонує разом купити сценічне взуття для виступу, які Вам не подобаються.
- Друг (подруга) просить Вас дати на виступ в школі свій костюм, а Ви не хочете давати.

1.3. *Вправа «Непотріб»* (мета: дати можливість вихованцям потренуватися в рекламуванні не дуже потрібного «товару», дотримуючись умов толерантного спілкування).

Методичний коментар. Кожному вихованцю пропонується називати одну річ, яка йому не потрібна, але не викликає відрази (наприклад, «яскраво-зелена краватка», «каструля з діркою» тощо). Педагог-хореограф записує ці речі; коли всі висловилися, пропонує учасникам розрекламувати чужі непотрібні речі так, щоб той, хто назвав відповідну річ, забажав її «придбати». Якщо в ході «рекламування» хтось припустить висловлювання, яке викличе погіршення емоційного стану, огиду іншого учасника, винний продовжує працювати стоячи; при повторній помилці – поза загальним колом і мовчки. Після закінчення педагог ініціює обговорення результатів, фокусуючи увагу на ефективності емоційних, адресованих конкретній особистості висловлювань; недоцільності непереконливих, незакінчених формувань.

Хід заняття

1. Здобувачі освіти розподіляються на команди, кожна з яких отримує завдання, яке колективно обговорюється. Учасники команд мають запропонувати способи комунікативної поведінки на основі програвання рольової інсценізації.

Варіанти завдань:

1.1. *Рольова інсценізація «Хореограф – батьки вихованця».* Здобувачам пропонується педагогічна ситуація: дитина має низький рівень хореографічних здібностей, батьки вважають свою дитину талановитою в мистецтві танцю. Завдання: безконфліктне вирішення ситуації, пошук комунікативних засобів для емоційного задоволення всіх учасників процесу спілкування.

1.2. *Рольова інсценізація «Студент-хореограф – керівник хореографічного колективу».* Здобувачам освіти пропонується педагогічна ситуація: майбутній хореограф під час проходження практики в дитячому

хореографічному колективі стає свідком хибного трактування хореографічної лексики досвідченим керівником хореографічного колективу. Завдання: безконфліктне вирішення ситуації, пошук комунікативних засобів для відстоювання власної професійної точки зору.

1.3. *Рольова інсценізація «Хореограф – учитель математики».* Здобувачам пропонується педагогічна ситуація: учитель математики вважає, що хореографія не є предметом, важливим для формування особистості учня. Завдання: безконфліктне вирішення ситуації, пошук комунікативних засобів для відстоювання власних професійних позицій та ненанесення моральної шкоди учасникам конфлікту.

1.4. *Рольова інсценізація «Хореограф – директор позашкільної установи».* Здобувачам пропонується педагогічна ситуація: директор позашкільної установи вимагає від керівника хореографічного колективу підготувати до святкового концерту, який відбудеться через два дні, дві нові хореографічні постановки. Завдання: безконфліктне вирішення ситуації, пошук комунікативних засобів для відстоювання власної професійної точки зору.

2. Проведення здобувачами освіти підготовлених до заняття вправ у формі навчальної гри (педагог-хореограф – вихованці).

3. Аналіз та оцінка діяльності здобувачів.

Практичне заняття 3. Вирішення практично-орієнтованих завдань

Хід заняття

1. Практичне заняття передбачає виконання здобувачами освіти одного з варіантів нижче запропонованих завдань. Присутніх розділяють на групи за жеребкуванням або іншою пропозицією викладача. Кожна група обирає варіант завдань і готується протягом 15 хвилин. Після цього одна команда виконує завдання, а інші аналізують хід виконання та задають питання. По закінченню викладач аналізує діяльність усіх команд і оцінює діяльність кожного.

I Варіант

1. *Навчальна гра.* Мати одного з ваших вихованців звернулася до вас з претензіями, що ви недооцінюєте здібності її дитини. Ваші дії? Ролі (дитина 6 років, мати, керівник колективу).

2. *Проблемне питання*: Як слід виховувати в дітей культуру одягу під час хореографічних занять?

3. *Вправа «Професійна компетентність»*. Описати переваги й недоліки з точки зору професійної компетентності керівника хореографічного колективу одного з учасників протилежної команди, не називаючи його прізвище.

4. *Вправа «Мої професійні недоліки»*. Кожен учасник команди називає одну з проблем, з якою він стикався в процесі навчання. Учасники інших команд рекомендують шляхи її вирішення.

II Варіант

1. *Навчальна гра*. Чергова на вахті доводить до вашого відома, що діти вашого колективу не вітаються з нею. Ваші дії? Ролі (чергова, керівник колективу, діти 12 років).

2. *Проблемне питання*: Визначте та доведіть ефективність засобів підвищення авторитету керівника серед вихованців колективу.

3. *Вправа «Професійна компетентність»*. Описати переваги й недоліки з точки зору професійної компетентності керівника хореографічного колективу одного з учасників протилежної команди, не називаючи його прізвище.

4. *Вправа «Мої професійні недоліки»*. Кожен учасник команди називає одну з проблем, з якою він стикався в процесі навчання. Учасники інших команд рекомендують шляхи її вирішення.

III Варіант

1. *Навчальна гра*. Серед п'ятдесяти дітей 7-8 річного віку (другий рік навчання) слід вибрати лише 20 для участі в новому танці. Яким чином Ви як керівник колективу будете проводити відбір? Ролі (керівник колективу, балетмейстер, діти).

2. *Проблемне питання*: Укажіть та обґрунтуйте 2-3 види оцінювання діяльності учнів різного віку (дошкільний, молодший шкільний, середній шкільний, старший шкільний) під час заняття, які, на ваш погляд, є найбільш результативними.

3. *Вправа «Професійна компетентність»*. Описати переваги й недоліки з точки зору професійної компетентності керівника хореографічного колективу одного з учасників протилежної команди, не називаючи його прізвище.

4. Вправа «Мої професійні недоліки». Кожен учасник команди називає одну з проблем, з якою він стикався в процесі навчання. Учасники інших команд рекомендують шляхи її вирішення.

2.15. Концертний репертуар хореографічного колективу

Ключові поняття: танцювальний репертуар, концертний репертуар, джерела репертуару, репертуарний план.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

– поняття «репертуар», «репертуарний план», види репертуарних планів;

– вимоги до танцювального репертуару;

– джерела репертуару.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

– розробляти репертуарний план колективу;

– аналізувати репертуарні плани, тематичні концертні програми з точки зору підбору танцювальних номерів;

– працювати з різними інформаційними джерелами з метою пошуку інформації; дотримуватися правил академічної доброчесності;

– робити самоаналіз та взаємний аналіз виконання практично-орієнтованих завдань;

– працювати в команді, брати участь у колективній дискусії, поважати думки інших.

Практичне заняття 1. Значення репертуару в роботі хореографічного колективу

Питання для обговорення

1. Розкрийте значення репертуару в роботі хореографічного колективу.

2. Назвіть вимоги до танцювального репертуару.

3. Назвіть теми, які зараз є актуальними та важливими в українському суспільстві і можуть бути сценічно розкриті в танцювальних постановках.

4. Який танок з досвіду Вашого танцювального дитинства Вам запам'ятався найбільше? Чому?

5. Що таке репертуарний план? Назвіть його види.

Практичні завдання

1. Знайдіть в Інтернет мережі тематичний концерт і проаналізуйте танцювальні номери, які було включено до його змісту.

Рекомендація. Академічна група має розподілити між собою тематику концертних програм, щоб досягнути більше інформації і не повторюватися (День Вчителя, День Конституції тощо). Концертні програми мають бути завантажені на ноутбук до початку практичного заняття.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань методом «круглого столу».
2. Гра-змагання на знання термінів, якими має володіти керівник хореографічного колективу.
3. Перегляд та аналіз тематичних концертних програм.
4. Командний аналіз репертуарних планів, наданих викладачем.
5. Аналіз та оцінка діяльності здобувачів.

Література

[35, с. 192-201; 61, с. 93-98; 19; 72, с. 119-124]

Практичне заняття 2. Моделювання репертуарного плану

Практичні завдання

1. Розробіть зміст перспективного репертуарного плану колективу на п'ять років.

№ \ /	Назва постановки	Зміст	Тривалість	Вік, кількість виконавців
-------------	------------------	-------	------------	---------------------------

Зразки репертуарних планів подано в додатку № 4.

2. Зробіть презентацію свого плану за орієнтовною схемою:
  - назва колективу;
  - кількість вікових груп та їх наповнюваність;
  - кількість постановок на кожну вікову групу;
  - тематичний діапазон (кількість і назви танців на актуальну тематику);
  - жанровий діапазон репертуару;
  - наявність постановок для обдарованих дітей;
  - кількість номерів для святкових концертних програм та кількість конкурсних танців (приклад).

Хід заняття

1. Презентація розроблених репертуарних планів. Форма проведення – навчальна гра «Методична рада».

2. Аналіз «методичною радою» репертуарних планів і вибір найкращого.

3. Командна робота. Розробка репертуарного плану ансамблю народного танцю на основі переліку рекомендованих українських народних танців (Додаток 4). Презентація.

4. Оцінка викладачем діяльності здобувачів освіти.

2.16. Творчо-постановочний процес у хореографічному колективі

Ключові поняття: концертний номер, постановочний процес.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

- особливості постановочного процесу з гуртківцями різного віку;
- етапи роботи хореографа над створенням танцювального номеру;
- методи та прийоми роботи над постановкою танцювального номеру.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- аналізувати концертні номери;
- презентувати актуальну тематику для створення концертних номерів, брати участь у дискусії, відстоювати власну думку;
- розробляти драматургічну основу танцю;
- добирати методи і прийоми відповідно до етапу постановочного процесу; уміти працювати з виконавцями, користуватися відповідною термінологією;
- керувати часом, проявляти організаторські вміння, працювати в команді.

Практичне заняття 1. Методи роботи над створенням концертного номеру

Питання для обговорення

1. Розкрийте етапи роботи хореографа над створенням танцювального номеру.

2. Які методи та прийоми застосує хореограф під час роботи над постановкою танцювальної композиції?

Практичні завдання

1. Зробіть презентацію одного концертного номеру, обраного з джерел Інтернету. Укажіть назву номеру та колективу, який його виконує. Обґрунтуйте свій вибір. Проаналізуйте номер з позиції композиційно-архітектонічної побудови.

Рекомендація. Концертний номер має бути завантажений на ноутбук до початку практичного заняття. Послідовність показу здобувачі освіти мають спланувати самостійно.

2. Оберіть п'ять актуальних тем для створення концертного номеру, дайте варіант його назви і вкажіть вік виконавців. Наприклад: Тема – батьки і діти. Назва – «Королівство розбитих дзеркал». Вік – 13-15 років.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань за методом «ланцюжка».
2. Презентація актуальних тем для постановок концертних номерів. Аналіз та вибір найбільш цікавих.
3. Презентація та аналіз концертних номерів з мережі Інтернет.
4. Письмове завдання на розробку програми танцювального номеру на тему, запропоновану викладачем.
5. Оцінка викладачем діяльності здобувачів освіти.

Література

[35, с. 192-201; 61, с. 93-98; 19; 73, с. 174-186; 72, с. 107-119]

Практичне заняття 2. Постановка тематичного концертного номеру (I етап)

Практичні завдання

1. Вибрати концертний тематичний номер для практичного сценічного рішення. Указати назву, вік виконавців, обґрунтувати актуальність обраної теми і можливість використання в концертних програмах.

2. Підібрати музичний супровід, розробити програму відповідно до законів драматургії.

3. Визначити методи роботи з виконавцями для першого – «ознайомчого» періоду з тематичним концертним номером. Методи добирати відповідно до віку дітей.

Хід заняття

1. Ланцюжкова презентація здобувачами освіти концертних номерів.
2. Навчальна гра «Хореограф-постановник і діти». Показ першого етапу роботи педагога над створенням концертного номеру.
3. Вирішення практично-орієнтованих завдань.
4. Аналіз і оцінка викладачем діяльності здобувачів освіти.

Практичне заняття 3. Постановка фрагменту тематичного концертного номеру (II етап)

Практичні завдання

1. Поставити з виконавцями фрагмент танцювального номеру (1-1.5 хвилини).
2. Підготуватися для продовження роботи з виконавцями в процесі заняття із застосуванням відповідних методів роботи.

Хід заняття

1. Показ фрагментів поставлених танцювальних номерів.
2. Показ процесу роботи хореографа-постановника з виконавцями (продовження роботи над постановкою концертного номеру).
3. Вирішення практично-орієнтованих завдань.
4. Аналіз і оцінка викладачем діяльності здобувачів освіти.

2.17. Особливості концертної діяльності в хореографічному колективі

Ключові поняття: концертна діяльність, концертна програма, види концертних програм, ювілейний концерт, сценарний план.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

- значення концертної діяльності в роботі хореографічного колективу;
- вимоги до концертних програм; специфіка побудови концертних програм.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- знаходити в мережі Інтернет інформацію стосовно поставленої задачі; дотримуватися правил академічної доброчесності;
- аналізувати концертні програми;

- розробляти та презентувати сценарний план концертної програми;
- розробляти макет запрошення на концертний захід;
- проявляти креативність, індивідуальність творчого мислення, уміння аргументовано відстоювати свою точку зору, поважати думки інших.

Практичне заняття 1. Види концертних програм

Питання для обговорення

1. Розкрийте значення концертної діяльності в роботі хореографічного колективу.
2. Як керівник колективу має планувати концертну діяльність?
3. Назвіть види концертних програм.
4. Розкрийте послідовність роботи керівника колективу над розробкою концертної програми.

Завдання до заняття

Підготувати до практичного заняття два друкованих варіанти Ваших репертуарних планів (попередня тема).

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань методом командної відповіді.
2. Командна робота щодо створення сценарного плану концертної програми відповідно до репертуарних планів керівників хореографічних колективів (завдання до заняття). Визначення виду концертної програми та її назви.
3. Презентація командами розроблених сценарних планів. Обговорення.
4. Аналіз і оцінка викладачем діяльності здобувачів освіти.

Література

[72, с. 125-129; 19; 25; 30; 67]

Практичне заняття 2. Аналіз сценарних планів ювілейних концертів колективів

Практичне завдання

Знайти в мережі Інтернет програму ювілейного концерту танцювального колективу і проаналізувати її з точки зору вимог до концертних програм. Аналіз має включати наступну інформацію: назва колективу, назва концертної програми, відповідність назви програми її

змістовному наповненню; аналіз драматургічної побудови програми (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка); кількість номерів і участь усіх вікових груп; що Вам сподобалося та які рекомендації та побажання Ви б надали; загальна оцінка концертної програми. Під час аналізу Ви можете застосовувати показ її фрагментів.

Хід заняття

1. Аналіз програм ювілейних концертів, підготовлених здобувачами освіти до заняття.
2. Колективний аналіз концертної програми, запропонованої для перегляду викладачем.
3. Аналіз сценарного плану концертної програми (Додаток 6).
4. Аналіз і оцінка викладачем діяльності здобувачів освіти.

Практичне заняття 3. Моделювання сценарного плану ювілейного концерту колективу

Практичні завдання

1. Розробити сценарний план ювілейної концертної програми Вашого колективу, присвяченої 5-річчю його існування. Під час презентації сценарію Ви маєте надати наступну інформацію: назва колективу, кількість груп, педагогічний склад, назва концертної програми та її відображення в змісті; побудова концертної програми відповідно до законів драматургії, тобто: Експозиція – пролог або вихід ведучих з привітанням глядачів, або фільм про історію колективу тощо; Зав'язка - .... і так далі. Кількість номерів для кожної вікової групи; роль керівника колективу в змісті концертної програми (активна чи пасивна), місце в концертній програмі для привітань тощо.

Рекомендація. Під час розробки сценарного плану Ви маєте обов'язково користуватися своїм репертуарним планом. Тобто, зміст ювілейної програми має включати концертні номери, над яким Ви працювали протягом п'яти років (попередня тема).

2. Розробити макет запрошення на ювілейний концерт Вашого колективу.

Хід заняття

1. Презентація запрошення та сценарного плану ювілейної концертної програми. Обговорення.

2. Командний аналіз сценарних планів ювілейних концертів, наданих викладачем.

3. Аналіз і оцінка викладачем діяльності здобувачів освіти.

2.18. Засоби підвищення професійної майстерності керівника та вихованців хореографічного колективу

Ключові поняття: професійна майстерність, форми підвищення професійної майстерності (методичні об'єднання, семінари, майстер-класи, курси підвищення кваліфікації, самоосвіта тощо), педагогічна компетентність, балетмейстерська компетентність, передовий педагогічний досвід, конкурси, фестивалі.

Здобувач освіти має знати й усвідомлювати:

- значення підвищення професійної діяльності протягом життя;
- форми підвищення кваліфікації керівника хореографічного колективу;
- вимоги до конкурсів та фестивалів як однієї з форм підвищення танцювальної майстерності учасників колективу.

Здобувач освіти має володіти практичними вміннями та навичками:

- знаходити в мережі Інтернет інформацію стосовно поставленої задачі; дотримуватися правил академічної доброчесності;
- знаходити, аналізувати та представляти передовий педагогічний досвід керівників хореографічних колективів;
- розробляти зміст майстер-класів хореографічної спрямованості;
- аналізувати та розробляти положення для проведення конкурсів хореографічної майстерності;
- брати участь у навчальних іграх, вирішувати проблемні ситуації, педагогічні задачі.

Практичне заняття 1. Вивчення та презентація передового досвіду роботи хореографічного колективу

Питання для обговорення

1. Розкрийте значення підвищення професійної майстерності керівником хореографічного колективу.

2. Назвіть та охарактеризуйте форми підвищення професійної майстерності керівника хореографічного колективу. Які з них, на Ваш погляд, є найбільш ефективними?

3. Які форми підвищення професійної майстерності можуть впливати на розвиток педагогічної і методичної компетентності керівника хореографічного колективу?

4. Які форми підвищення професійної майстерності можуть впливати на розвиток балетмейстерської та виконавської компетентності керівника хореографічного колективу?

5. Що таке передовий педагогічний досвід роботи керівника хореографічного колективу?

Практичні завдання

1. Розробити програму самоосвіти (особистісне та професійне зростання) керівника хореографічного колективу як засобу підвищення його професійної майстерності (на власному прикладі).

Рекомендація. Розробляючи програму, визначте, чого Вам не вистачає для успішної роботи керівником колективу в професійному та особистісному плані. Порівняйте програму професійного зростання, яку Ви розробляли на початку вивчення дисципліни (Модуль 2. Мета та зміст роботи хореографічного колективу. Практичне заняття 2. Вимоги до керівника хореографічного колективу), з даною програмою самоосвіти. Які зміни відбулися?

2. Вибрати в мережі Інтернет передовий досвід роботи керівника хореографічного колективу, проаналізувати його і вміти представити іншим.

Рекомендація. На практичне заняття потрібно прийти з формою та гімнастичною паличкою.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань за методом командного опитування.

2. Представлення програми особистісного та професійного зростання керівника хореографічного колективу. Обговорення.

3. Презентація досвіду роботи керівника ансамблю «МарЛен» Олени Мартиненко «Застосування гімнастичної палички під час проведення хореографічних занять: мета, завдання, зміст».

4. Презентація передового досвіду роботи керівника хореографічного колективу. Обговорення.

5. Аналіз і оцінка викладачем діяльності здобувачів освіти.

Література

[16; 43; 66; 75; 72, с. 10-35; 61, с. 99-101; 73, с. 10-35]

Практичне заняття 2. Розробка завдань та змісту майстер-класу для керівників (вихованців) хореографічних колективів

Питання для обговорення

1. Розкрийте поняття «майстер-клас». Назвіть вимоги до організації та проведення майстер-класів хореографічного напрямку.

2. Які майстер-класи Ви відвідували? Які б Ви назвали найбільш результативними і чому?

Практичні завдання

1. Розробіть зміст майстер-класу для керівників (вихованців) хореографічних колективів.

2. Підготуйтеся до проведення розробленого майстер-класу.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань за методом парного опитування.

2. Ланцюжкова презентація тематики майстер-класів, підготовлених для заняття. Вибір найбільш цікавих.

3. Проведення майстер-класів (до 15 хвилин). Самоаналіз. Визначення учасниками майстер-класу найбільш результативного та цікавого.

4. Тренінговий практикум «Психологічна готовність до навчання хореографії».

5. Ознайомлення з результатами проведення анкетування вихованців колективу на тему «Проблеми навчання хореографії очима дітей».

6. Аналіз і оцінка викладачем діяльності здобувачів освіти.

Практичне заняття 3. Аналіз та розробка положення конкурсу хореографічної майстерності

Питання для обговорення

1. Чим відрізняються поняття «конкурс» і «фестиваль»?

2. Розкрийте етапи підготовки керівника колективу до участі в хореографічному конкурсі (фестивалі).

3. Розкрийте етапи підготовки керівника колективу до організації та проведення хореографічного конкурсу (фестивалю).

4. У яких конкурсах (фестивалях) хореографічної майстерності Ви брали участь? Які Вам сподобалися? Чому?

Практичні завдання

1. Оберіть з мережі Інтернет два положення для участі Вашого колективу в конкурсі хореографічної майстерності, проаналізуйте їх зміст. Підготуйте бесіду для батьків щодо участі колективу в одному з них.

2. Визначте ключові компоненти для розробки положення конкурсу хореографічної майстерності національної спрямованості «Майбутнє країни в долонях дитини!»:

- мета;
- завдання;
- вікові категорії;
- номінації;
- критерії оцінювання танцювальних номерів.

Хід заняття

1. Обговорення теоретичних питань методом «нитки».

2. Навчальна гра «Батьківські збори». Обговорення керівником колективу з батьками вихованців положень конкурсів хореографічної майстерності для участі колективу в одному з них.

3. Презентація ключових компонентів положення конкурсу хореографічної майстерності національної спрямованості «Майбутнє країни в долонях дитини!».

4. Аналіз і оцінка викладачем діяльності здобувачів освіти.

**Орієнтовна тематика курсових робіт з дисципліни
«Теорія і методика роботи з хореографічним колективом»**

---

1. Соціально-ціннісний аспект діяльності дитячих хореографічних об'єднань.
2. Синтез мистецтв у хореографічній роботі з дітьми початкового рівня навчання.
3. Пошук та систематизація методів та засобів збереження кращих традицій роботи дитячих хореографічних колективів.
4. Вивчення досягнень та недоліків змісту закордонної системи роботи дитячих хореографічних колективів.
5. Використання зразків видатних балетмейстерів минулого та сучасності в освітньому процесі хореографічних колективів.
6. Упровадження інноваційних технологій у практику роботи хореографічних колективів.
7. Засоби адаптації дітей в умовах роботи дитячих хореографічних колективів.
8. Соціально-педагогічні аспекти відродження традицій танцювального фольклору в сучасному мистецькому просторі.
9. Фольклорний танок – основа культурно-художнього виховання і розвитку дітей.
10. Формування національної свідомості дітей на зразках українського хореографічного мистецтва.
11. Патріотичне виховання дітей засобами українського народного танцю.
12. Український народний танок у системі етнохудожнього виховання дітей молодшого шкільного віку.
13. Використання інноваційних методів навчання на уроках народно-сценічного танцю.
14. Розвиток творчих здібностей дітей на основі народних танцювальних традицій.
15. Творчий розвиток молодших школярів у процесі музично-хореографічної діяльності.
16. Формування творчої особистості засобами сучасної хореографії.
17. Формування естетичного досвіду молодших школярів у хореографічних колективах.
18. Формування чуття ритму в процесі хореографічного навчання.
19. Здоров'язберігаючий аспект хореографічної роботи в умовах позашкільної освіти.
20. Упровадження методів танцювальної терапії в систему роботи дитячих хореографічних колективів.

21. Розвиток артистичних здібностей дітей у процесі хореографічних занять.
22. Розвиток уваги засобами хореографічного мистецтва.
23. Хореографія як засіб розвитку уяви та фантазії учнів.
24. Розвиток і формування емоційної та чуттєвої сфери дитини в процесі танцювальної діяльності.
25. Засоби розвитку пам'яті дітей під час хореографічних занять.
26. Формування міжособистісних стосунків у дитячому хореографічному колективі.
27. Виховання культури поведінки дітей засобами бальної хореографії.
28. Особливості застосування засобів фізичної культури на уроках хореографії.
29. Особливості застосування ігрової діяльності в роботі дитячих хореографічних колективів.
30. Специфіка роботи балетмейстера-постановника в дитячому хореографічному колективі.
31. Навчально-виховний вплив репертуару дитячих хореографічних колективів.
32. Специфіка роботи педагога-хореографа з акомпаніатором у танцювальних колективах різного напрямку.
33. Біомеханіка стрибків та індивідуалізація тренувального процесу, їх використання під час уроків класичного танцю.
34. Дослідження оптимального розподілу танцювального навантаження для дітей різних вікових категорій.
35. Традиційні та інноваційні методики проведення хореографічних занять.
36. Особливості організації виховної роботи в хореографічному колективі.
37. Специфіка роботи керівника хореографічного колективу з батьками.
38. Теоретично-методичні основи організації та керівництва ансамблем сучасного танцю.
39. Теоретично-методичні основи організації та керівництва ансамблем народного танцю.
40. Теоретично-методичні основи організації та керівництва ансамблем сучасного спортивного бального танцю.
41. Теоретично-методичні основи організації та керівництва ансамблем естрадного танцю.

Орієнтовний термінологічний словник для роботи в хореографічному колективі

А

Авансцена (фр. *avant-scene*) – передня частина сцени від завіси до рамп.

Адажіо (італ. *adagio* – повільно, спокійно) – 1) умовне позначення повільного темпу музики; 2) повільний ліричний танець у класичному танці; група рухів в екзерсисі класичного танцю.

Акторська майстерність (*actor's skill*) – принцип перетворення, коли актор як ніби уособлює себе зі своїм персонажем і діє від його імені. Техніка а. м. в хореографії відрізняється специфікою, насамперед, пов'язаної з обмеженим набором інструментів танцівника (тіло; танцювальна техніка; музикальність; почуття ритму; емоційність; спостережливість; пам'ять; уява; ерудиція; швидкість реакції и т. д.), виключає використання голосу. Основою а. м. в хореографії є музика, зміст якої втілюється танцівником через танець. Однак техніки а. м. в хореографії можуть значно відрізнятись одна від одної. Система а. м. сформувалася в 1930-х р.р. в системі К. С. Станіславського.

Акцент (лат. наголос) – посилення або підкреслення способом окремого танцювального елемента або руху.

Алегро – (італ. *allegro* – веселий, жвавий, спритний) – швидкий, жвавий темп, умовне позначення швидкого танцю; заключна частина стрибкових вправ посеред зали.

Аматорський хореографічний колектив – педагогічно керована система, що функціонує в умовах вільного часу дітей з метою їх виховання, шляхом залучення їх до активної творчої практики у галузі хореографічного мистецтва.

Ан дедан (вглиб) – напрямок повороту в піруетах, турах, напрямок руху працюючої ноги, що описує дугу вперед, – вбік, – вперед, – в глибину, до опірної ноги.

Ан деор (назовні) – розгорнуте положення ніг, що прийнято в системі класичного танцю, при якому ноги розгорнуті носками назовні від опірної ноги.

Антракт (фр. *entre* – між *acte* – дія) – 1) перерва між актами вистави або відділами концерту; 2) назва музичного вступу до дій театральної вистави (крім першої).

Антре (вихід) – танцювальний вихід на сцену одного чи декількох виконавців; перша частина музично-танцювальної форми.

Ансамбль (фр. – ціле, сукупність) – багатокомпонентний комплекс, який сприймається у єдності, налічує ознаки єдиного цілого. Прийнято розрізняти: музичний ансамбль (дует, тріо ...), сценічний ансамбль – налагоджене виконання акторами, музикантами, танцівниками театральньо-видовищного твору тощо.

Ансамбль танцю – колектив танцівників, що демонструє танцювальне мистецтво, притаманне одному з видів хореографії. Створюючи під час репетицій концертні номери, відпрацьовуючи техніку виконання і майстерність для показу їх на виступах перед глядачем.

Ан турнан (у повороті) – термін, що вказує про одночасне виконання оберту всім тілом.

Ан фас (напроти) – термін, що вказує на те, що виконавець звернений обличчям до глядача.

Апломб (фр. рівновага) – уміння виконавця зберігати стійкість у танці, що досягається шляхом здатності утримувати центр ваги над площиною опори.

Арабеск (арабський) – одна з основних поз класичного танцю.

Аркан – український чоловічий танець з побуту гуцулів. За легендою – танець богатирів, що спустилися з гір.

Ар'єрсцена (фр. arriere – ззаду і сцена) – 1) задня частина сцени; 2) резервне приміщення за сценою для декорацій.

Артист (фр. митець, лат. мистецтво) – 1) особа, яка професійно займається мистецтвом; 2) виконавець ролей в операх і балетних виставах, учасник естрадного концерту чи циркової програми.

Архаїзми в хореографічній лексиці – це відроджені з минулого конструкції рухів та їх манера виконання.

Б

Балансе (фр. покачування) – складається з переступань з ноги на ногу, частіше із сторони в сторону, іноді вперед-назад, що створює враження похитування.

Бал – святковий танцювальний вечір із розширеною програмою, що включає, крім танців, інші форми розваги.

Балет (лат. танцюю) – 1) вид сценічного мистецтва, зміст якого виражений у танцювально-музичних образах; 2) музично-хореографічна вистава в якій думки та почуття дійових осіб розкриваються засобами хореографії та пантоміми; 3) танцювальна сцена з опери або драматичної вистави; 4) творчий колектив митців, який здійснює постановку балетів та балетних сцен.

Балетмейстер (нім. майстер балету) – творець та постановник графічної частини балетних спектаклів, концертних номерів або танцювальних сцен, опер, оперет, драматичних спектаклів, фільмів. У 20 ст. у побут увійшов термін «хореограф» – синонім слова «балетмейстер».

Балетні жанри (в пер. з фр. – це рід, вид) – різновиди балетної вистави, які відокремлюються особливостями його зв'язку з літературою, театром, музикою, які виражаються у специфічних рисах його змісту та форми. Існують наступні балетні жанри: лірико-епічні, лірико-драматичні, епіко-драматичні; балети-поєми, балет-роман, балет-казка, трагедія, комедія, драма, балет-п'єса, балет-симфонія. До балетних жанрів також можна віднести розподіл їх на сюжетні та безсюжетні, танцювальні та пантомімні, багатоактні, одноактні, балетна мініатюра, опера-балет, вистава.

Бальний танець – 1) танець, який виконувався на балах та вечорах і вимагає попередньої підготовки; 2) вид парного танцю, що має народні витоки. Історичний бальний танець – будь-яка форма формального громадського танцю, який виконувався в суспільстві в різні епохи заради розваги. Введення сучасного поняття танцювальний спорт в термін «бальні танці» стало зводитися до досить вузького поняття спортивний бальний танець. 3) одна з побутових форм хореографії. Сучасні бальні танці є видом спорту і виконуються парою або більшою кількістю виконавців на танцювальних балах, турнірах, чемпіонатах, конкурсах, телевізійних шоу. Бальний танець розподіляється на спортивний бальний і естрадний бальний.

Баллоне (подібний до м'яча, відстрибуваний) – стрибок на одній нозі з просуванням вперед або назад за працюючою ногою, яка витягується під час стрибка, а потім повертається у положення *sur le cou-de pied*.

Бариня – сольний або парний російський народний танець назва якого походить від одного з варіантів приспіву пісні, що супроводжує танець («сударыня-барыня»). Темп жвавий, м/р – 2/4.

Батман (відбиття, удар) – група рухів класичного танцю, що виробляє виворітність, силу, різкість і еластичність м'язів, рухомість суглобів. Батман поділяються на 3 групи: батман (тягнути, натягнути), які в свою чергу поділяються на малі і великі; батман скор ле ку де п'є; батман девелоппе – розгортати.

Болеро – іспанський танець, виразний ритм його підкреслюється вистукуванням кастаньєт, клацанням пальців.

Блюз – американський танець вільної композиції, який виконується в повільному темпі. Музичний розмір 4/4.

Бондар – український народний хороводний танець.

Бостон, вальс бостон (від назви міста Бостон) – американський бальний танець, ліричний і сентиментальний за характером, різновид повільного вальсу.

Бранль (фр. хоровод) – старовинний французький хороводний танець, який у XV-XVII ст. був поширений як бальний танець, різновиди якого відрізнялися за хореографією, структурою, метром, темпом (повільний, простий, веселий).

Брейк (англ. break – трощити, ламати, злам, перерва) – 1) в джазі – коротка сольна імпровізація всередині композиції; 2) різновид сучасного танцю, який склався внаслідок злиття трьох складових: рок-музики, спортивної аеробіки й ламаних рухів подібних до рухів роботів із електронної мультиплікації. Виник на початку 80-х ХХ ст. Розрізняють брейк-данс верхній і нижній, залежно від положення танцівника.

Бульба (білорус. картопля) – білоруська народна пісня-танець. Характер жвавий, веселий, м/р – 2/4.

Буре (фр. bourre – стрибати, підстрибувати) – старовинний французький народний танець, який виконують у швидкому темпі (м/р – 2/4 (4/4) із затактом на одну чверть).

В

Вальс (фр. valse, нім. Walzer – кружляти) – парний танець, який виник на межі XVIII-XIX ст. із німецько-австрійського лендлера і французької вольти. Найбільшої популярності набув у період з 1850-

1900 рр. Вальс вплинув на весь інший бальний репертуар. Десяток танців природно пов'язані з вальсом. Музичний розмір – 3/4.

Вальс-бостон (від назви м. Бостона, США) – популярний у 20-30-х роках американський парний танець вільної композиції, з характерним кроком на першу долю такту, попередник «Повільного вальсу».

Вальс-гавот – парний танець сталої композиції, який складається з двох частин: гавота і фігурного вальсу (автор танцю І. Кусов).

Вальс-мазурка – 1) бальний танець, який виник у Франції в середині XIX століття, м/р – $\frac{3}{4}$ або $\frac{3}{8}$; 2) парний танець сталої композиції, який складається з двох частин: мазурки і фігурного вальсу (автор танцю С. Жуков).

Вар'єте (фр. різноманітність) – вид театру легкого жанру, де поєднуються елементи театрального, танцювального, музичного, циркового, естрадного мистецтва.

Варіація (лат. змінення, різновид) – 1) в класичному балеті – короткий, але закінчений відрізок, головним чином віртуозний танець для одного або декількох виконавців; 2) музична форма, що ґрунтується на видозміні теми шляхом розвитку й перетворення її елементів (мелодії, ритму, гармонії).

Вару-вару – парний танець вільної композиції, відзначений премією на Першому Всесоюзному конкурсі бального танцю 1972 р. на музику Р. Паулоса. Різноманітні танцювальні елементи латиноамериканських танців, які стилізовано поєднані ритмом помірної біти. Музичний розмір 2/4 або 4/4 (автор танцю В. Калкін).

Ведення (вести партнерку) – набута в практиці навичка своєчасної і непомітної передачі обраного партнером руху чийого напрямку, що забезпечує синхронність під час виконання танцю.

Вертеп – старовинний український народний ляльковий театр, який існував до початку XX ст.

Веснянки – назва слов'янських (російських, українських, білоруських) народних старовинних обрядових пісень, які пов'язані з початком весни, наближенням весняних польових робіт.

Віденський вальс (застар.) – те ж, що і вальс.

Вільний пластичний танець – новий танцювальний вид зародився на рубежі XIX – XX століть завдяки, насамперед, Айседорі Дункан. Айседора висуває нову філософську і художню, засновану на античному

ідеалі гармонійного розвитку людини, концепцію «танець майбутнього». Дункан прагне зробити танець виразом особистості, відображенням неповторної людської індивідуальності, інструментом самопізнання. Дункан цінує в танці початкову експресію людського тіла, що виражається у взаємному розташуванні різних його частин – звідси епітет пластичний. Дункан реформувала мистецтво танцю, що полягало у гармонійному злитті всіх його компонентів – музики, пластики, костюму. Вона розробила багато ідей і прийомів танцю, кращі з яких увійшли до скарбниці світового хореографічного мистецтва.

Верховини – танці з групи жанру побутових українських танців.

Візаві (фр. обличчям до обличчя) – положення танцюючих один проти одного.

Вихідне положення – поза, яку приймають виконавці перед початком танцю.

Виворотність – хореографічний термін, що означає розгорнуте назовні положення ніг (носками в боки). У бальній хореографії, на відміну від класичного танцю, під виворотним положенням ніг практично розуміється напіввиворотність, коли ноги розгорнуті під кутом дещо більше прямого по відношенню одне до одного.

Вульгаризми в хореографічній лексиці – це брутальні жести, пози, які допомагають намалювати той чи інший негативний образ.

Г

Гавот – танець, широко розповсюджений в Європі у XVII–XVIII ст., який народився у Франції.

Галоп (фр. біг навскоси) – швидкий, стрімкий, веселий бальний танець XIX ст., який народився у Франції.

Генеральна репетиція – остання репетиція перед прем'єрою спектаклю або концерту, коли максимально дотримуються умови прилюдного виступу.

Герлс – танцювальний жанр естради, основний принцип якого – синхронне виконання одних і тих же рухів учасницями.

Гопак – назва танцю походить від дієслова «гопати» (плигати, скакати). Танець в основному імпровізований. Виник у козацькому побуті і спочатку виконувався лише чоловіками. Тепер його танцюють разом чоловіки і жінки.

Горлиця – український народний масовий танець, який виконується у швидкому темпі (м/р – 2/4).

Гранд па (фр. великий крок) – розгорнута балетна сцена за участю солістів і кордебалету.

Грецький хоровод – груповий танець установленої композиції хороводного типу, який з'явився на початку 70-х років.

Груповий танець – танець, учасники якого, на відміну від парного танцю, не мають певного партнера, але одночасно виконують одну і ту ж композицію.

Гуцулки – танці з групи жанру побутових українських танців народів Прикарпаття, які виконують у дуже швидкому темпі, жваво і весело (м/р – 2/4).

Д

Давлурі – грузинський народний танець, у якому повільну хороводну частину виконує група, а пожвавлену – пара (м/р – 2/4, темп повільний).

Данса – кубинський танець, що походить від конгрдансу (м/р – 2/4, темп помірний та помірно швидкий, ритм синкопований).

Дебют (фр. початок) – перший прилюдний виступ артиста на сцені взагалі або в певному театрі чи концертному залі.

Дансинг – назва спеціалізованої танцювальної зали, яка пристосована для проведення вечорів танцю. У теперішній час форма танцювального дозвілля, що вийшла з моди.

Джаз (англ.) – вид музичного мистецтва, який сформувався в початкових формах наприкінці XIX століття в США в результаті процесу професіоналізації і урбанізації негритянського музицирування під впливом багатонаціональної музики європейського походження.

Джазовий танець (Jazz Dance) – напрямок танцю, який зародився в США в кінці XIX ст. у результаті злиття європейської та африканської танцювальних культур. Основні риси джаз танцю – це основоположна роль ритму, імпрровізація, висока технічна майстерність виконавця. Основними принципами джазового танцю є: поліцентрія, поліритмія, синкопування, свінг. Джазовий танець є пріоритетним у шоу, на естраді, в мюзиклі та інших розважальних жанрах. У даний час існує декілька стилів д.т., серед яких виділяються: модерн-джаз, (з'єднав техніку класичного танцю, модерну і джазу), афро-джаз, фолк-джаз, стріт-джаз,

блюз-джаз. Найбільш відомими педагогами, які створили індивідуальну техніку є М. Меттокс, Г. Джоржано, Луїджи.

Джайв – сучасний танець вільної композиції. Виконується на місці або з незначним просуванням. Основний хід складається з похитування і шассе. Рухи ніг підкреслюються легкими рухами стегон, як і в танці «Ча-Ча-Ча». Походить «Джайв» від акробатичного танцю «Джиттербіг», рухи якого з часом спростувалися і стали доступними для масового виконання.

Дегаже – підготовчий рух для переходу з однієї ноги на іншу.

Демі-пліе (див. *пліе*) – термін, який вказує, що виконується напів рух, напівприсідання.

Дивертисмент (фр. розвага) – ряд танцювальних номерів, які змінюють одне одного, що не впливає на розвиток сюжету спектаклю, концертна програма, яку складено з різних за жанром і характером танцювальних номерів.

Дискотека (від диско – грамплатівки) – назва спеціалізованого приміщення для проведення танцювальних вечорів із музичним супроводом у вигляді грамплатівки, іноді у сполученні з електромузикальним ансамблем форма танцювального дозвілля, що являє собою одночасно кафе і танцювальний клуб.

Дитячий хореографічний колектив – це: 1) цілісна педагогічна система, яка має своєрідну структуру, навчальний процес якої спрямований на отримання учнями хореографічних знань, вмінь, навичок і розвиток якостей, пов'язаних зі сферою почуттів: моральних (доброзичливість, чуйність, емпатія, стриманість, справедливість), естетичних (почуття краси, зокрема танцювальних рухів, музики), художніх (художній смак, відчуття композиційної довершеності хореографічних творів); 2) широко доступна організація освіти, яка надає дітям та юнацтву додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, вмінь і навичок з хореографічного мистецтва, а також забезпечує потреби особистості в творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля.

Дозадо (спина до спини) – фігура в танці, під час якої виконавці міняються місцями.

Диригент (від фр. керувати) – музикант, який керує колективом музикантів, виконавців (оркестром, хором, оперним або балетним

спектаклем), об'єднує їх для досягнення злагодженості та художньої завершеності виконання музичного твору. Диригент передає свої художні задуми за допомогою спеціальних «диригентських» жестів.

Дует (лат. два) – ансамбль з двох виконавців, кожен з яких веде самостійну партію.

Дуетно-класичний танець (ін. найм. – підтримка) (Pas de deux) – вид сценічного танцю, побудований на основі класичного т., що передбачає танець двох танцівників з використанням підтримок. У системі підготовки артистів балету склалася методика навчання д. к. т., яка увібрала в себе досвід декількох поколінь педагогів Ленінградської балетної школи. Автором книги з техніки д.к.т. є М. М. Серебренніков.

Е

Екзерсис (фр. вправи) – система хореографічних вправ, яка спрямована на набуття та вдосконалення танцювальних навиків, розвиток і підготовку м'язово-зв'язкового апарату та підтримку танцювальної форми виконавців.

Естрадний танець (Variety dance) – хореографічний твір, призначений для концертного виконання на естраді. Для е. т. характерна виразність, розважальний характер, віртуозність, зовнішня ефектність. За формою е. т. – музично-хореографічна мініатюра, зазвичай з невеликою кількістю виконавців, ідея якої виражена в чіткій драматичній побудові. Е. т. відрізняє багатожанровість і різностильність. Різновиди естрадного танцю: акробатичний; сюжетно-характерний; класичний; народний; військовий танець; масові танці; ритмічні або танці в сучасних ритмах.

Етюд (фр. вивчення) – вправа для розвитку й вдосконалення виконавської техніки.

Етнохореографія – синкретичний вид хореографічної творчості, який базується на танцювальному і пластичному традиційному матеріалі (обряди, ритуали) етносів з включенням музики, співу, слів.

Ж

Жаргони в хореографічній лексиці – це своєрідні рухи, які використовує постановник для конкретизації певної соціальної групи, кола осіб.

Жести (фр. діяння) – рухи рук, пальців, які надають додаткової виразності виконанню танцювального номеру і є невід’ємною складовою мистецтва балету.

Жете (кидати) – термін, що означає різкий характер виконання батманів, ронд де жамб тощо.

Жига – англійський веселий танець популярний в Європі XVII-XVIII ст.

Жок – масовий молдавський народний танець (м/р – 2/4 інколи 6/8, 3/8, темп швидкий, прискорений).

З

Завіса – велике полотнище, яке закриває сцену від глядацького залу.

Запис танцю – опис танцю, який виконують за певною системою з метою його збереження з наступним відновленням за змістом.

Затакт – одна або декілька нот, які передують першому такту музичного твору.

Зорова пам’ять – це фіксація пластичного малюнку танцювального руху з метою його подальшого репродуктивного відтворення. Це вимагає концентрації уваги при показі вправи чи комбінації хореографом з метою визначення її основних елементів і засвоєння правил виконання.

І

Грища – давні масові свята з танцями, співами, хороводами, обрядами, які були поширені в давній Русі, середньовічній Європі, країнах сходу.

Імпровізація (непередбачене, раптово) – створення рухів або фігур безпосередньо під час виконання танцю без попередньої підготовки.

Інтернаціоналізми в хореографічній лексиці – це рухи, які у багатьох народів виконуються без особливих змін.

Історичний танець (ін. найм. – історико-побутовий, салонний бальний) (Historical dance) – вид сценічних танців, що представляють собою переробку бальних, побутових танців різних епох на основі класичного танцю. В результаті цього бальна, побутова сутність цих танців знаходить сценічний, умовний характер. І. т. створюється балетмейстером для балетного спектаклю. В системі підготовки артистів балету в 1940-х рр. склалася методика навчання і. т., авторами якої є М. Івановський і М. Васильєва-Рождественська.

Історико-побутовий танець – 1) танці 15-19 ст., які танцювали на балах при палацах, у побутових святах різного прошарку населення багатьох народів світу; 2) танці минулих століть, які отримали широке застосування і розповсюдження за межами своєї епохи, середовища і місця виконання.

Й

Йоксу – естонська полька, швидкий жвавий танець (м/р – 2/4).

К

Кадриль – 1) бальний танець, який був популярним у Європи в ХІХ ст. і складається з декількох танцювальних фігур; 2) парний танець поширений в Україні, Білорусії та Росії, який поділяється на окремі фігури (м/р – 2/4, 6/8).

Канкан (фр. плітка) – французький танець алжирського походження, подібний до контрдансу, який виконується характерним викиданням ноги та високими стрибками.

Картулі, лезгинка – народний грузинський парний танець (м/р – 6/8, темп від помірного швидкого до жвавого).

Кордебалет (фр. основний склад балету) – частина балетної групи, що виконує групові і масові танці.

Квікстеп (англ. швидкий крок) – одна з форм фокстроту. Парний танець вільної композиції, рухливий і стрімкий за характером.

Керівництво дитячим колективом – це виконання організаційної та виховної функцій, що спрямовані на знання специфіки діяльності дитячого хореографічного колективу; володіння необхідними педагогічними умовами професійної кваліфікації його керівника, що припускає вивчення таких розділів управлінської роботи, як технології керування колективом, організація процесу керівництва, оцінювання результатів професійно-педагогічної діяльності.

Клавір – виклад музичного твору для самостійного виконання на фортепіано.

Клас (в хореографії) – постійні тренувальні заняття, які проводяться, як правило, під керівництвом певного педагога з чітко визначеною індивідуальною методикою і системою навчання.

Класичний танець (англ. classical dance) – історично складена, стійка система виразних засобів хореографічного мистецтва, яка заснована на принципі поетично-узагальненої трактовки сценічного образу. Сучасна

танцювальна система, яка склалася в Європейському театрі. Формувалася протягом століть у ряду народів, увібравши досягнення різних культур. Сформувалася, як система, в XVI ст. в Італії, подальший розвиток набула у Франції, де отримала французьку термінологію. Назва «класичний» вказує, що ця система походить від танцю античного, а також що вона володіє класичною досконалістю. Цей термін виник в Росії в XIX ст. і поступово увійшов у побут, став загальноновизнаним, на відміну термінам, які були раніше – «серйозний», «благородний», «жанр», тощо. Вид сценічного танцю, головний виразний засіб балетного мистецтва; система художнього мислення, яка оформляє виразність рухів, притаманних танцювальним проявам людини на різних стадіях культури. В к. т. ці рухи входять не в емпірично даній формі, а в абстрагованому до формули вигляді (Л. Д. Блок). Основним засобом досягнення даної якості танцю є виворітність. К. т. є основою підготовки артистів балету та інтегрує комплекс дисциплін, що включає : дуетно-класичний т., характерний т., історичний т., сучасний т. та акторську майстерність. У 1930-х рр. склалася методика навчання к. т., автором якої є А. Я. Ваганова.

Кніксен – спрощена форма жіночого поклону у вигляді глибокого присідання замість реверансу.

Козачок – народний російський і український танець, походження назви якого пов'язане з життям воїнів-козаків. Його побудування відноситься до далекого минулого. В кінці XIX ст. існував як бальний танець в Росії. (Французький парний танець, який був популярний в кінці 60-х років XX ст.)

Коломийка (від назви міста Коломия Івано-Франківської обл.) – народний танець гуцульського походження (м/р 2/4, темп жвавий).

Композиція (лат. складне, з'єднане) – 1) будова, внутрішня структура твору мистецтва; важливий організуючий елемент художньої форми, який надає твору єдності і цілковитої завершеності; 2) сполучення фігур і елементів у танці. Танець встановленої композиції, має певне число фігур, розташованих у певній послідовності. Танець вільної композиції передбачає довільне сполучення елементів і фігур.

Контрданс (англ. сільський танець) – англійський народний танець подібний до кантрі (м/р 2/4 або 6/8, темп швидкий).

Конкурс (від лат. збіг, зіткнення, зустріч) – творче змагання танцівників, балетмейстерів.

Концерт (лат. змагаються) – публічне виконання номерів за наперед складеною програмою.

Концертмейстер (нім.) – музикант, який співпрацює з індивідуальними або ансамблевими виконавцями в процесі розучування та виконання партій, концертних номерів.

Координація (лат. узгоджувати) – встановлення взаємозв'язків між окремими діями органів та системами руху тіла танцівника.

Косарі – український народний танець, який виконується під мелодію однойменної народної пісні (м/р 2/4, темп помірний).

Краков'як – польський народний танець, який народився у Краківському воєводстві. У XIX ст. він став бальним танцем, який чоловіки танцюють гордо і темпераментно, із окликами і притупами, а жінки – витончено і плавно (м\р – 2/4).

Кріпацький театр – трупа, яку створював багатий поміщик із своїх кріпаків. Кріпацькі театри існували з кінця XVII століття до відміни кріпацтва 1861 року.

Крижачок – білоруський народний танець-пісня, що виконується у помірному темпі с поступовим прискоренням і для якого характерне хрестоподібне розташування пар (м/р – 2/4 або 4/4).

Куліса (фр. паз, виїмка) – лаштунки, плоскі декорації (м'які або напнуті на рами), які створюють одяг сцени.

Кульмінація (лат. вершина) – пік розвитку та емоційного напруження мистецького твору або його завершеної частини відповідно до законів драматургії.

Куявляк (від назви області Куявії) – народний польський танець подібний до мазурки (м/р – $\frac{3}{4}$, темп помірний).

Л

Лезгинка – народний танець, поширений серед народів Кавказу (кабардинців, осетинів, чеченців, інгушів та ін.), в якому виконавці демонструють віртуозність, спритність, невтомність. Його виконують як сольний чоловічий танець, а також у парі з жінкою (м/р – 6/8, інколи 2/4, темп швидкий).

Лінія танцю – напрям, в якому рухаються виконавці. Зокрема, при вивченні бальних танців під лінією розуміють еліпс, який вписано в

прямокутник (танцзал). Рух по еліпсу проти ходи годинникової стрілки умовно називають рухом по лінії танцю, а по ходу годинникової стрілки – рухом проти лінії танцю.

Лібретто (італ. книжечка) – виклад сюжету і сценічного дійства балету, яке видається театром у вигляді брошурок на допомогу глядачеві.

Локальний танцювальний рух – це танцювальна лексика, яка характерна для певної місцевості, району.

М

Мазурка (польск. mazurek – мазовецький танець) – легкий із характерним пристукуванням каблуків польський народний танець, що народився в Мазовії у Польщі (м/р – $\frac{3}{4}$, темп від помірного до швидкого).

Манера – сукупність специфічних рис і стилістичних особливостей, які впливають на сприйняття танцювального образу.

Майстер-клас – форма заняття, для проведення якого запрошується знаний викладач або виконавець. У процесі цих занять учні мають можливість познайомитись з різними формами подачі матеріалу, сформуванню уявлення про поліваріативність методик проведення занять, здійснити їх порівняльний аналіз і визначити шляхи і засоби комбінаторності при створенні власного методу.

Марш (фр. ходіння, рух) – музичний жанр, призначений для супроводу пересування людей у чіткому, синхронному темпі (м/р – $\frac{2}{4}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{6}{8}$).

Масовий танець – назва групи загальнодоступних танців, які передбачені для вечорів відпочинку. Характерною рисою масового танцю є можливість його повтору аудиторією безпосередньо після показу чи короткого розучування.

Марше – танцювальний крок, при якому, на відміну від природного, нога ставиться на підлогу з витягнутого носка, а не з п'ятки.

Мелодія – послідовність рухів, сполучених певним співвідношенням висоти, тривалості і сили, що становлять музичну єдність, наспів, художньо-усвідомлений послідовний ряд звуків різної висоти організований за допомогою ритму і ладу.

Метелиця – українська народна пісня-танець зі зміною фігур і різноманітними кружляннями, що створює враження завірюхи (м/р – 2/4, темп швидкий).

Метр – система організації ритму в музиці; порядок чергування акцентованих та не акцентованих часових одиниць.

Метод навчання – спосіб взаємодії викладача-хореографа та учня, який спрямований на розв'язання навчально-виховних завдань.

Мовний хист – спроможність чітко і ясно висловлювати думки і почуття за допомогою промови, а також міміки та пантоміміки.

Модерн (фр. сучасний, новітній) – 1) один із напрямків розвитку танцювального мистецтва; 2) стильовий напрям у європейському та американському мистецтві кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Молдовеняска – молдавський народний танець (м/р – 2/4 або 4/4, темп швидкий).

Мюзикл (англ. музичний театр) – музично-сценічна вистава, в якій поєднуються різноманітні жанри й виражальні засоби естрадної побутової музики, хореографічного, драматичного й оперного мистецтва.

Н

Навчально-виховна робота хореографічного колективу – це взаємна діяльність педагога-хореографа й вихованців, яка включає в себе певну систему засобів, форм, методів, принципів навчання та завдань, завдяки якій відбувається формування у вихованців поглядів, переконань, хореографічних вмінь та навичок, звичок поведінки і сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості.

Народний танець – танець, створений народом, розповсюджений в побуті, самобутній, притаманний конкретній етногрупі та місцевості.

Народний (фольклорний) танець – вид народної танцювальної творчості, створений етносом і поширений в побуті, який відображає етнічні особливості, хореографічну мову, пластичну виразність етносу чи етнічної групи, які проявляються в характері, координації рухів, в музично-ритмічній і метричній структурі танцю, манері його виконання та ін.

Народно-сценічний танець – 1) це художній твір, який опрацював балетмейстері побудував за сценічними та драматургічними законами на танцювальній лексиці певного народу; 2) це твір народної

хореографії, що зазнав певної художньої обробки і виконується зі сцени, заново створений балетмейстером-постановником або творчою групою професійного чи самодіяльного колективу.

Номер (лат. число) – окремий виступ одного, кількох артистів або ансамблю у концерті.

О

Оберек, обертас – польський народний танець, який виконують після повільного куяв'яку (м/р – 3/8 або 3/4 з акцентом на третій долі кожного другого такту; темп швидкий).

Образно-художнє мислення в хореографії – це процес оперування думками і почуттями на основі сприймання художнього образу і особистого життєвого досвіду, яке відображається в хореографічному мистецтві.

Опорна нога – 1) нога, яка являє собою опору тіла, в той же час як друга звільняється для виконання різних рухів; 2) нога, на яку переноситься вага тіла під час виконання того чи іншого елемента руху працюючою ногою.

Оркестровка – нотний виклад і розподіл партій (голосів) між окремими інструментами в оркестрі.

Організаторські здібності – уміння організувати свою власну діяльність та роботу хореографічного колективу (планувати роботу та контролювати її).

Орхезографія – вчення про мистецтво танцю, його фіксацію засобами графіки.

Орхестрика (грец. *orchestice*) – мистецтво танцю.

П

Па (крок) – 1) закінчений самостійний рух, що постійно використовується в якому-небудь танці або танцях; 2) позначення одного з багатьох видів танцювальних кроків; 3) позначення танцювальних рухів, які мають певний характер (па марше); 4) означення великих танцювально-музичних форм, які прийняті в балетному спектаклі (па де баск); у побутовому розумінні – позначення танцювального руху (па де труа); у бальних танцях слово па замінює слово танець (па де грас).

Павана – старовинний бальний танець іспанського чи італійського походження (м/р – 4/4, темп повільний, урочистий).

Па д'аксьйон (фр. pas – крок, action – дія) – пов'язаний з розвиток сюжету танець, що розвиває зміст балетної сцени.

Па-де-де (фр. танець удвох) – одна з основних танцювальних форм класичного балету, яка має таку побудову: спільний вихід – антре; парна лірична частина – адажіо; дві сольні варіації – алегро; спільний фінал – кода.

Па-де-труа (фр. танець утрьох) – танцювальна форма у класичному балеті, яку виконують три виконавці (дві жінки і чоловік). Від па-де-де відрізняється третьою, додатковою сольною варіацією алегро.

Па де грас (фр. граціозне па) – парний російський танець встановленої композиції, створений у ХІХ ст. на основі музичної форми гавоту (автор танцю Є. Іванов).

Пантоміма (від грец. – відтворити, копіювання) – 1) мистецтво виражати почуття і думки засобами міміки і рухів; 2) вид театрального дійства, в якому художній образ створюється без допомоги слова, засобами виразного руху, жести, міміки; 3) один з виразних засобів балетного спектаклю.

Партер (фр. земля) – частина залу для глядачів, розташована нижче рівня сцени.

Пасодобль – бальний танець, у якому стилізовано основні фігури, що виконує торедро на арені. Назва танцю пов'язана з іспанськими народними святами – фієстами, під час яких проходили бої биків – кориди.

Педагогічна майстерність – 1) це високе мистецтво виховання та навчання, що постійно вдосконалюється; 2) це доведені до високого рівня досконалості знання, вміння, навички, володіння різними методиками, спрямованими на забезпечення ефективності навчально-виховного процесу; 3) знання виховного процесу, ...виховні уміння; 4) це синтез наукових знань, умінь, навичок, методичного мистецтва, особистісних якостей вчителя; 5) це володіння професійними знаннями, уміннями, навичками, які дозволяють успішно дослідити ситуацію, формувати професійні завдання.

Педагогічна майстерність керівника хореографічного колективу – це синтез індивідуально-ділових якостей і властивостей особистості педагога, що визначає високу ефективність педагогічного процесу хореографічного колективу, його навчально-виховний процес

(репетиційний (навчально-тренувальний комплекс вправ), організаційний, постановочний, концертно-конкурсну діяльність, виховну роботу, шефську та профорієнтаційну діяльність).

Педагогічна майстерність педагога-хореографа – це синтез професійних знань, умінь, навичок у галузі хореографічного мистецтва; педагогічної техніки; майстерності педагога в управлінні собою; танцювальної майстерності і техніки використання необхідного обладнання в педагогічній діяльності; культури мови педагога-хореографа, володіння категоріальним апаратом хореографічного мистецтва; організації педагогічної взаємодії в хореографічному колективі; майстерності педагогічного спілкування; педагогічного такту; педагогічного вирішення конфліктів у колективі; майстерності педагога-хореографа в управлінні освітнім процесом (знання з організації навчально-виховного процесу у хореографічному колективі (організаційної, виховної, учбово-тренувальної, постановочної, концертно-конкурсної діяльності); психолого-педагогічного аналізу і оцінки ефективності учбового заняття і виховних заходів.

Педагогічна діяльність – виховний та навчальний вплив учителя на учнів, спрямований на його особистісний, інтелектуальний та діяльнісний розвиток, який одночасно виступає як основа його саморозвитку й самовдосконалення. Психічну структуру діяльності педагога складають наступні компоненти: проєктивний, конструктивний, організаційний, комунікативний та гностичний.

Педагогічні уміння в хореографії – це: 1) сукупність педагогічних дій, які послідовно розвиваються у зовнішньому й внутрішньому плані, частина з яких може бути автоматизована і, які засновані на відповідних теоретичних знаннях, й спрямовані на вирішення завдань гармонійного розвитку особистості у хореографічному колективі; 2) це сукупність різноманітних дій учителя хореографії, які, перш за все, співвідносяться із функціями педагогічної діяльності і в значній мірі проявляють індивідуально-психологічні особливості учителя, а також свідчать про його предметно-професійну компетенцію у галузі хореографічного мистецтва.

Період – розділ музичного твору (іноді цілий невеликий твір), у якому викладено одну більш-менш завершену музичну думку.

Підстрибування – невеликий, як правило, ковзний стрибок, майже без відриву від підлоги опорної ноги із збереженням на ній ваги тіла.

Пластика (грец. ліплення) – 1) сукупність рухів тіла, їх характеру і манери; 2) гармонійне узгодження рухів, поз, витонченість і плавність.

Пліє – м'яке, пружно-еластичне глибоке присідання. У побутовій хореографії виконується тільки напівприсідання – демі-пліє.

Плиска – танцювальна імпровізація, що виникає під впливом оточення, обставин або настрою.

Пляска – російський народний танець з елементами імпровізації.

Побутовий танець – загальна назва різних груп танців (бальних, масових, модних, сучасних), які виконуються для розваги.

Поза – фіксація положення тіла виконавця в танці.

Позиція (лат. положення) – чітко визначене положення ніг або рук у танці.

Полонез (фр. польський) – польський святковий груповий танець – хода встановленої, але багатоваріантної композиції. Отримав популярність в XVI ст. як церемоніальний придворний танець.

Полька (чеськ. половинка) – чеський парний танець вільної композиції, який виконується у швидкому темпі (м/р – 2/4). Виник у 30-х роках XIX ст., на його основі з'явилися десятки національних різновидів цього танцю.

Портал сцени – обрамлення сценічного майданчика, яке відділяє його від глядацької зали й утворює, так зване, дзеркало сцени.

Постава – положення корпусу, рук, ніг, голови, пальців, необхідне для ефективної навчальної та виконавської діяльності танцівника.

Постановка – творчий процес створення танцювального номеру, балету.

Постановочні уміння в хореографії – це вміння створювати драматургію хореографічного твору, вміння професійно орієнтуватися в музиці і відповідно до цього будувати хореографічну драматургію, бути режисером, тобто інтерпретатором хореографічного твору, мати гарну танцювальну техніку, бути гарним виконавцем (танцівником), знати методику викладання хореографії, мати організаторські, перцептивні, комунікабельні здібності. Це вміння орієнтуватися в живопису, скульптурі, вміння запалити учнів бажанням працювати і

надихнути їх на працю власною ідеєю, концепцією, неординарною думкою.

Працююча нога – звільнена від ваги корпусу, що виконує який-небудь рух на підлозі, в повітрі.

Професійна освіта хореографів – це складова частина ступеневої педагогічно-мистецької освіти, що передбачає оволодіння знаннями, вміннями, навичками майбутнього хореографа-педагога, спрямована на максимально повноцінну професійну самореалізацію особистості в області хореографії і зорієнтована на кон'юнктуру ринку праці.

Професійна підготовка – 1) процес, в ході якого відбувається професійне становлення майбутніх фахівців; 2) мета і результат діяльності навчального закладу; 3) включення студента в навчально-виховну діяльність.

Професіоналізми в хореографічній лексиці – це рухи, які імітують специфічні рухи людей певної професії, спеціальності під час їхньої роботи.

Прохідний елемент у танці – це коли виконавець перебуває в динамічному пориві: він спрямований уперед, а па ще не закінчилося.

Пті (маленький) – термін, що використовується для визначення малих рухів.

Р

Рампа (фр. схил, поручі) – невеликий бар'єр на передній частині сцени, за яким встановлюється освітлювальна апаратура.

Реверанс (фр. уклін) – уклін, який виконується з нахилом голови і корпусу при переході з ноги на ногу і з присіданням у четвертій позиції.

Регтайм (англ. rag – розірваний і time – ритм, такт) – форма міської танцювальної музики американських негрів, яка сформувалась наприкінці XIX ст. у кафе й танцювальних залах. Після першої світової війни регтайм був модним як салонний танець, від якого пішли фокстрот, ту-степ, ван-степ.

Режисер – постановник спектаклю, естрадно-концертної програми та ін.

Рейв (англ. марення, маячня, безладне мовлення) – стиль сучасної молодіжної музики з перевагою жорстокого і швидкого ритму над мелодією, використанням звучання важких соло на гітарі та комп'ютерних муз. ефектів.

Реквізит (лат. потрібне, необхідне) – необхідні акторам речі (справжні або бутафорські), що становлять частину декораційного оформлення хореографічної вистави чи номера.

Ремікс – новий варіант старої мелодії, пісні.

Реп (англ. удар, стук) – у сучасній муз. культурі стиль популярної естрадно-танцювальної музики, який виник у 7-х роках ХХ ст. і характеризується начитуванням або співом ритмічних віршів у супроводі ударника чи синтезатора

Релеве (фр. піднімати) – термін, що означає підйом на пів пальці обох чи однієї ноги; підготовка до виконання турів.

Репертуар (фр. список) – 1) сукупність творів, які виконуються протягом певного часу; 2) номери з якими виступають солісти, дуети, танцювальні колективи.

Репетиція (лат. повторення) – підготовка артистів до глядацького виступу, яка складається з декількох етапів: постановочна репетиція, під час якої постановник танців показує, ставить виконавцям сцени, танці; робоча репетиція, на якій удосконалюються танцювальна техніка і проводиться робота над створенням хореографічного образу як, у головних героїв, так і у кордебалеті; зведена репетиція, в якій беруть участь всі виконавці постановочного номера, епізоду тощо; сценічна репетиція, коли на сцені театру виставляється декорація; оркестрова репетиція, на якій група знайомиться з оркестровим звучанням музики проводиться уточнення термінів окремих сцен і танців; генеральна репетиція – репетиція всього балету за участю всіх компонентів: музики, хореографії, декорації костюмів, світла.

Репетиція хореографічного колективу – це складний художньо-педагогічний процес, в основі якого є колективна творча діяльність, яка передбачає окремий рівень підготовки учасників хореографічного колективу. Репетиції поділяються на робочі, зведені, генеральні, монтажні.

Репродуктивна уява в хореографії – це відтворення заданого педагогом-хореографом образу, що реалізується у зображенні, описі, розповіді.

Ригодон – французький танець провансальського походження (м/р – 2/4, темп жвавий, веселий).

Ритм (грец. розмірність, структурність, такт) – форма перебігу в часі якихось процесів. Ритм у музиці означає закономірне чергування звуків різної тривалості.

Ритмічний малюнок – послідовність звукових тривалостей, які взяті окремо від висотних співвідношень звуків.

Ритмічне виховання – система, запроваджена Ж. Є. Далькросом для виховання і розвитку відчуття ритму, пластичності, музичного слуху та пам'яті на основі зв'язку музики і рухів.

Ритмоформула певного руху – це закономірність, у якій відчувається найтісніший внутрішній зв'язок між хореографічним па та музичним супроводом.

Розмір – нотне зображення метра шляхом позначення його долі певної тривалості (чвертю, половиною), а метричної групи долей – дрібom.

Рок-н-ролл (англ. буквально похитуватися, крутитись) – парний побутовий імпровізаційний танець американського походження, особливу популярність набув у 50-х роках ХХ ст. (м/р – 4/4, темп від помірнього до швидкого).

Румба – бальний танець вільної композиції кубинсько-мексиканського походження, що набув поширення в 20-30-х роках ХХ ст. (м/р. – 4/4, темп помірний з різким прискоренням останньої частини).

С

Самба – сучасний бальний танець вільної композиції бразильського походження з частим відходом від основного положення у парі (м/р – 2/4, темп швидкий).

Самодіяльність – діяльність аматорських колективів.

Свінг (англ. балансування, гойдання) – різновид джазової музики; характерний елемент виконавської техніки джазу; постійна ритмічна пульсація, не суміщення акцентів мелодійної і ритмічної лінії з попереднім поліруванням виконавців.

Середина – хореографічний термін, який визначає групу вправ, які виконуються без опори рухами на відміну від станка.

Синкопа – зміщення акценту на слабкі долі такту або з основних долей на більш дрібні.

Сиртакі – сучасний масовий грецький танець на музику М. Теодоракіса (м/р – 2/4, темп – спочатку помірний, з прискоренням до дуже швидкого і раптовим поверненням до помірному).

Соліст(ка) (лат. один, єдиний) – артист(ка) балету, яка виконує перші, другі ролі і партії у спектаклях, або сольні номери.

Соціальний танець («Social dance») – танці масові, загальнодоступні, побутові, до них відносяться латиноамериканські (сальса, меренге та ін.) східні танці (танець живота), аргентинське танго, ірландський степ, фламенко, так звані вуличні танці (хіп-хоп, брейк та ін.), клубні танці, хастл, рок-н-ролл і джаз. Відмітною ознакою соціальних танців є імпровізація.

Спортивний бальний танець – танцювальний вид спорту, який об'єднує два стилі спортивних танців: Інтернаціональний Стандартний і Інтернаціональний Латиноамериканський, виконання яких проходить в умовах конкурсних змагань. До європейської програми входять повільний вальс, танго, віденський вальс, повільний фокстрот і квікстеп (швидкий фокстрот). До латиноамериканської – самба, ча-ча-ча, румба, пасодобль і джайв. У спортивних бальних танцях уведена система класів, що відображає рівень підготовки танцюристів, і система вікових категорій, яка розподіляє танцюристів за віковими групами.

Стандарт – виконання певної групи старовинних бальних танців відповідно до традицій і вимог однієї з англійських танцювальних шкіл, основу якої склали популяризація в конкурсах салонно-манерного стилю танцю і примхливості бальних туалетів.

Станок – пристосування для вправ танцюристів, яке складається з округлого, як правило, дерев'яного бруса діаметром 6-7 см., закріпленого вздовж стін репетиційного залу.

Степ – степ, або чечітка, або теп-денс-танець, який ще називають «музика ніг». В Америці провідними представниками є Фред Астер, Брати Ніколос; у Росії – брати Гусокови, сім'я Зернових і багато ін. Tap drums – новий напрямок в степі, для якого характерне з'єднання елементів традиційного степа (traditional tap) і хуффер (hooper) на спеціально дерев'яній підставці подібно page star dancing під власний акомпанемент на цифровому баяні.

Стилізація (грец. паличка для писання) – художній твір, що наслідує або пародіює певний стиль.

Сцена – місце, де відбувається вистава, яке являє собою замкнену сценічну коробку, яка з'єднується з залом для глядачів великим прорізом – порталним отвором.

Сценарій (італійське, лат) – 1) проєкт майбутнього балету, який розроблений сценаристом і є планом для написання музики композитору, основою для створення спектаклю балетмейстеру; 2) короткий виклад змісту п'єси, сюжетна схема вистави; 3) детальний виклад змісту балету з розкриттям танцювальних і мімічних номерів.

Сценічний танець – один із основних видів танцю, який передбачений для глядача і націлений на створення хореографічного образу. Відрізняється від народного, бального, побутового тим, що ці різновиди існують, у першу чергу, «для себе», не потребуючи глядацької аудиторії, яка необхідна для танцю сценічного.

Сучасний танець – це новітній вид хореографічного мистецтва ХХ ст., сформований під впливом соціально-політичних, філософських, технологічних, стилістичних характеристик культури ХХ ст., які виявили в танці імпровізаційність та індивідуалістичність, а також стабілізували його синтезовану структуру.

Сюїта (танцювальне – ряд, послідовність) – хореографічна композиція, яка складається з декількох танців, що з'єднані однією темою і побудовані, як правило, за принципом контрастних між собою номерів або частин.

Т

Такт (лат. дотик) – відрізок музики, який відокремлює одну сильну долю від іншої, що дозволяє визначити музичний розмір.

Танго – парний танець вільної композиції, який виник у кінці ХІХ ст. в Аргентині. Найбільшою популярністю в Європі танго користувалося в кінці 1910-1915 рр. Танець виконується енергійно і ритмічно гостро. Для танцю характерні ліві повороти і часті використання положень променада (м/р – 2/4, темп повільний).

Танець (від нім.) – 1) унікальний засіб пізнання невербальних аспектів реальності; 2) вид мистецтва, у якому засобом створення художнього образу є рухи, жести і положення людського тіла; 3) ряд послідовних рухів тіла, погоджених з настроєм людини і підлеглих музичному ритму.

Танець модерн (Modern Dance) – напрям мистецтва танцю, який почав розвиватися в Європі та США на початку ХХ століття, провідними представниками якого є Дорис Хамфрі, Чарлз Вейдман, Мері Вигман, Ханья Хольм, Хосе Лімон, Лестер Хортон, Ерік Хоукінс, Анна Соколоф, Лой Фуллер, Марта Грэм, Айседора Дункан, Рут Сен-Дені, Тед Шоун.

Танець постмодерн (Postmodern Dance) – напрямок мистецтва танцю, який почав свій розвиток у США та Європі в 1960-1970-і рр., провідними представниками якого є Мерс Каннінгхем, Алвін Ейлі, Таллі Бітті, Дональд Мак-Кейл, Алвін Николаї, Пол Тейлор, Гріша Браун.

Танцювальна музика – 1) музика для супроводу танців, а також похідні від неї музичні твори, призначені для танців і мають самостійну художню цінність; 2) легка музика, що супроводжує популярні побутові танці, для якої характерний чіткий ритм і специфічний для кожного танцю темп.

Танцювальність – хореографічний термін, який узагальнює суму таких якостей виконавця, як артистизм, здібність тонко сприймати і передавати манеру, стиль і характер кожного танцю. Цей термін був започаткований Д. Кобалевським для позначення структурності характерних музичних ознак танцю в навчальній програмі «Музика», для загальноосвітньої школи.

Танцювальна майстерність – високий ступінь художнього вдосконалення під час створення та виконання хореографічних творів.

Танцювальна форма – це танці, які мають відмінні особливості у змісті, принципах побудови, підборі виразних засобів. Кожна форма має свою відмінну особливість та закономірність, яка присутня лише їй. Наприклад, форми російського танцю поділяються на малі (прості) та крупні (складні). До форм російського народного танцю можна віднести хоровод, перепляс, кадрили, лансьє, кадрили танок, сюїту, хореографічну картину.

Танцклас (нім. застаріле) – школа танцю, уроки танцю.

Танцмейстер (нім. застаріле) – учитель танців.

Тарантела – італійський народний танець, швидкий і стрімкий за темпом, виконується під супровід гітари, іноді кастаньєт, з ударами тамбурина.

Творча діяльність – це процес створення нової продукції з високими показниками кількості і якості та найменшими витратами часу й сил.

Твіст (англ. поворот, крутіння) – ритмічний, помірно швидкий парний танець з характерними рухами стегон.

Творча діяльність у процесі фахової підготовки студентів-хореографів – це створення необхідних умов для особистої творчої діяльності студента-хореографа, тобто у процесі занять з профільних дисциплін педагог-хореограф і студент створюють танцювальні комбінації, хореографічні композиції, етюди, сюїти, варіації, які навчають правильного методичного виконання вправ, фігур, розвивають відчуття гармонійного поєднання музики і танцю.

Творча хореографічна уява – це власне оригінальне бачення хореографічного образу.

Творче мислення – вміння нестандартно вирішувати проблему, швидко переключатися з одного аспекту її осмислення на інший, привносити в цей процес частку власної індивідуальності. Напрямок творчого мислення: виконавський (учень у заданому тексті по-своєму інтерпретує зміст танцювальної вправи, виражає власний емоційний стан), педагогічний (у процесі складання та проведення уроку хореографії він утілює і реалізує власне бачення його мети та завдання).

Темп – швидкість, з якою виконується музичний твір. Темп позначають італійськими термінами в порядку зростання: *ларго*, *ленто*, *адажіо* (повільний темп), *анданте*, *модерато* (помірно), *алегро*, *віваче* (*віво*), *престо* (швидко).

Терпсихора – муза, покровителька танців і хорového співу, яка зображувалась як молода дівчина з лірою в руках.

Техніка (грец. вправність, майстерність) – у мистецтві – сукупність навичок і прийомів, за допомогою яких виконується художній твір.

Технічність – хореографічний, а також спортивний термін, який характеризує рівень підготовленості виконавця, що дає можливість йому впевнено і бездоганно виконувати рухи.

Трупа (фр., нім. натовп) – творчий склад театру.

Туніка – театральнотанцювальний костюм, частіше жіночий.

Тур (оберт, поворот) – термін класичної хореографії, оберт тіла на 360° на підлозі (пірует) або в повітрі один повний поворот вальсу на 360°; *напівтур* – півповорот навколо себе; одне повне коло по залу.

Ф

Фестиваль (фр. святковий, веселий) – масове свято, показ, огляд зразків мистецтва.

Фігура – відносно завершена частина танцю, яка складається з одного чи декількох па.

Фігурний вальс – вальс, до композиції якого, крім основних рухів (доріжки, поворотів), входять і інші фігури або па.

Фокстрот – американський бальний танець (англ. «лисяча хода») вільної композиції, лексичну основу якого складають ковзні кроки, які виконуються в парі в положенні один проти другого. Фокстрот виник у кінці першого десятиріччя минулого століття, найбільшої популярності досяг у 1912-1916-ті роки. У наступні роки початкова форма фокстроту дещо змінилася, що призвело до створення самостійних танців повільний фокстрот (слоуфокс) і швидкий фокстрот (квікстеп).

Форма – це засіб (метод) передачі хореографічного матеріалу, і яким чином він буде викладатися, таку форму цей матеріал, як хореографічний твір буде мати.

Форте (італ. голосно) – музичний термін, який означає виконання мелодії на повну силу.

Фонограма (грец. phone – голос, grapho – пишу) – носій інформації, зафіксованої на ньому під час звукозапису.

Х

Характерний танець (ін. найм. – народно-характерний, народно-сценічний) (Character dance) – 1) різновид сценічного танцю. На початку 19 століття термін служив визначенням танцю в характері, в образі. Використовувався в інтермедіях в балетах, у яких дійовими особами були ремісники, селяни, матроси, жебраки, розбійники та інші. Танці будувалися на рухах, які характеризують даний персонаж, часто включалися побутові жести; композиція була менш суворою, ніж в класичному танці. 2) академічна форма окремих національних танців, створених за допомогою поєднання народного танцю з високою професійною технікою класичного танцю.

Хід – у виразі «основний хід» теж саме що «основний крок», – типова хода до якого-небудь танцю, основний елемент, який визначає характер пересування в танці.

Хореографія – первинно цей термін визначав запис танцю, після того під ним стали розуміти мистецтво створювати танці і балети, а в кінці XIX – початку XX століть – танцювальне мистецтво в цілому, яке за допомогою властивих йому засобів відтворює життя народу, його побут, культуру, світогляд тощо; відбиває процеси, що відбуваються на сучасному етапі розвитку культури.

Хореографічне мистецтво – це об’ємне поняття, яке містить різні види хореографії (класичний, народний, народно-сценічний, бальний, історико-побутовий та сучасний танці); це ціла система специфічних засобів і художніх прийомів, художньої виразної мови, за допомогою чого створюється хореографічний образ, який виникає з музично-ритмічних рухів.

Хореограф-педагог – це фахівець з вищою освітою, який може виконувати свої професійні функції як у педагогічній, так і в хореографічній діяльності.

Хореографічна діяльність – це особливий вид художньої діяльності, яка має вираження у художньому способі сприйняття, пізнання, втілення і організації рухів людського тіла в просторі відповідно до естетичних принципів та закономірностей розвитку хореографічного мистецтва. Вона представлена сукупністю її основних видів – творчо-виконавською, балетмейстерською, репетиторською, педагогічною.

Хореографічні здібності – це системно-структурне утворення, в якому можна виділити музично-рухові, інтелектуально-творчі та мотиваційно-особистісні компоненти. Особливості їх співвідношення визначають індивідуальний рівень розвитку хореографічної творчості, створюють своєрідну спрямованість інтересів та потреб особистості.

Хореографічна майстерність – це: 1) характеристика високого рівня виконавської діяльності хореографа, що передбачає здатність до глибокого осягнення змісту танцю, виявлення власного ставлення до його художніх образів, технічно досконалого та артистичного втілення хореографічного твору. Сутність хореографічної майстерності являє собою сукупність таких компонентів: хореографічні здібності (фізичні данні, орієнтування в просторі, музикальність); хореографічну техніку; сценічну майстерність, яка передбачає наявність емоційності, артистизму, творчої інтерпретації, уміння передавати художній образ твору. Суть майстерності хореографа в тих якостях особистості, які

породжують хореографічну діяльність, забезпечують її успішність. 2) високий рівень оволодіння професійними вміннями та навичками в галузі хореографії, який передбачає гармонійне поєднання хореографічних знань, творчої активності й прагнення до самовдосконалення.

Хореографічна освіта – 1) цілеспрямований й організований процес та результат оволодіння особистістю лексикою й технікою хореографічного мистецтва, один із засобів формування інтелектуально, морально та емоційно розвинутої цілісної творчої особистості; 2) це цілком самостійна, цілісна, багаторівнева, багатоцільова система, мета якої полягає у формуванні готовності спеціаліста-хореографа до хореографічної діяльності.

Хореографічна пам'ять – процес організації та збереження минулого хореографічного досвіду, що дозволяє повторне використання його в танцювальній діяльності, або повернення до сфери свідомості. Види пам'яті, які використовуються в хореографічному навчанні: словесно-логічна, зорова (іконічна), слухова (ехонічна), моторна, емоційна, образна.

Хореографічне навчання – це спеціально організована пізнавальна діяльність для опанування людиною основ соціального досвіду в галузі хореографії, накопиченого людством. Хореографічне навчання як педагогічний процес у профільних ЗВО – це цілеспрямована взаємодія викладача та студента, у процесі якої здійснюється формування теоретичних знань з хореографії, умінь і практичних навичок виконання та побудови хореографічних творів, емоційно-ціннісного і творчого ставлення до оточуючої дійсності.

Хореографічний вид – це структурна одиниця в мистецькій системі, певна танцювальна система або сукупність авторських систем танцювальних технік (у мистецтві художніх шкіл).

Хореографічно-педагогічна підготовка студента-хореографа – це інтегрований процес формування й удосконалення хореографічних знань, умінь, навичок, особистісних якостей, які є результатом професійної компетентності, професійної мобільності і трудового досвіду майбутнього фахівця з метою застосування їх як у хореографічній, так і в педагогічній діяльності.

Хореометрія – наука, що простежує, яким чином стилі танцювального руху пов'язані з соціально-економічним рівнем життя в окремій культурі.

Хореографічний напрям – це сукупність найпоказовіших стильових характеристик певного художнього явища в хореографічному мистецтві. Основу напрямку становить чітко визначена концепція сприйняття світу й людини. Наприклад, серед напрямів сучасної хореографії визначають: імпресіонізм, неокласицизм, модернізм, постмодернізм.

Хореографічний стиль – це стійка система художньо-образних засобів, прийомів танцювальної творчості, характерна для певного історичного періоду та авторського стилю. Наприклад, серед стилів сучасної хореографії визначають джаз (джаз танець), теп (теп танець), модерн (модерн танець), рок-і-поп (свінг, рок-н-рол, диско, фанк), неокласику (балетна стилістика), постмодерн (авторський суб'єктивний стиль), було (буто-танець).

Хореографічний колектив – група об'єднаних загальними цілями і задачами людей, що досягли в процесі спільної танцювальної діяльності високого рівня розвитку. У хореографічному колективі формується особливий тип міжособистісних відносин, для яких характерні висока згуртованість, колективістське самовизначення, колективістська ідентифікація, соціально важливий характер мотивації міжособистісних виборів, висока референтність членів колективу у ставленні один до одного, об'єктивність у покладанні й прийнятті відповідальності за результати спільної танцювальної діяльності.

Ч

Чарльстон (по назві м. Чарльстон) – американський народний танець імпровізованого характеру, який поширився на початку ХХ ст. В основі своєрідної хореографії чарльстона лежать швидкі повороти ступні однієї або двох ніг, носками і колінами вглиб (антививорітно), які супроводжуються одночасним коротким ритмічно чітким присіданням (м/р – 4/4).

Ча-Ча-Ча – парний танець вільної композиції латиноамериканського походження, споріднений мамбі, румбі і меренго, який виник на початку 50-х років ХХ ст.

Чардаш – угорський народний танець, який виконується парами і складається з двох частин: перша – повільна і патетична, а друга – стрімка і швидка.

Чечітка – 1) естрадний (здебільшого чоловічий) танець, чіткий за ритмом, який характеризується дрібним простукуванням підшви і підбору (каблука) по підлозі; 2) американський імпровізований сольний і дуетний танець, який виник в середині XIX ст. на півдні Сполучених Штатів. В кінці XIX–початку XX століття збагатившись елементами ірландського танцю джиги, чечітка стає всесвітньо відомим танцем. В основі чечітки – безперервна зміна дрібних вистукувань, які здійснюються за рахунок проковзних ударів розслабленою ступнею об підлогу. Виконується під різну ритмічну танцювальну музику.

III

Шассе (фр. гнати) – стрибки з просуванням вперед, вбік чи назад, при виконанні яких одна нога наздоганяє другу, з'єднуючись, можуть виконуватися послідовно, а також як підготовка для великих стрибків; танцювальне па, яке зустрічається в багатьох танцях.

Шен (фр. ланцюжок) – хореографічний термін, який означає перебудову або фігуру в танці, при якій дві плетениці танцюючих, рухаються назустріч, проходячи повз один одного по хвильовій лінії, ніби плетений ланцюжок.

Шейк (англ. трясись) – сучасний танець англійського походження, імпровізований з характерними рухами плечей і корпусу.

Шоу (англ. показ, видовище) – вистава естрадно-розважального жанру за участю «зірок».

Іноземні терміни, що використовуються в хореографічній літературі

Adagio (адажіо) – повільно, спокійно; повільна частина уроку чи танцю, отже, складається з повільних широких рухів.

Allegro (алегро) – швидко; частина уроку або танцю, що складається із швидких, жвавих рухів.

Aplomb (аплом) – стійкість.

Attitude (аттітюд) – поза.

Arabesque (арабеск) – поза.

Assemblé (асамбле) – збірний стрибок.

Balancé, pas (балянсе) – погойдування з боку в бік.

Ballonné, pas (бальонне) – рух із пролітанням.
Ballotté, pas (бальоте) – гойдання вперед-назад.
Basque, pas de (баск) – назва руху басків.
Battement développe (батман девельопе) – відведення ноги виїманням.
Battement développe tombe (батман девельопе томбе) – відведення ноги з виїманням і падінням.
Battement fondu (батман фондю) – тануче відведення ноги.
Battement frappé (батман фраппе) – відведення ноги ударом.
Battement soutenu (батман сутеню) – відведення ноги підтягуючись.
Battement tendu (батман тандю) – відведення ноги.
Battement tendu jeté (батман тандю жете) – відведення ноги кидком.
Bourrée, pas de (бурре) – переступання.
Bourrée, pas de (бурре) *en tournant* (ан турнан) – переступання в повороті.
Cabriole (кабріоль) – стрибок козеняти.
Chasse, pas (шассе) – подвійний ковзаючий крок з підбивкою.
Ciseau, pas de (сізо) – ножиці.
Coupe, pas (купе) – підбивка.
Couru, pas (курю) – дрібні переступання.
Croisé (круазе) – напрям.
Croisée – (круазе) – поза, схрещена, закрита.
Demi-plie (демі-пліє) – напівприсідання.
Développe (давельоппе) – виїмання, відкривання ніг у будь-якому напрямі.
Écarté (екарте) – напрям.
Ecartée (екарте) – поза, розгорнута вбік по діагоналі.
Enchappé, pas (ешапе) – стрибок у другу позицію та четверту.
Effacé (ефасе) – напрям.
Effacée (ефасе) – поза розгорнута, відкрита.
Emboîté, pas (амбуате) – почергове викидання ніг уперед або назад.
En dedans (ан дедан) – рух, спрямований до себе.
En dehors (ан деор) – рух, спрямований від себе.
Epaulement (епольман) – положення плечей.
Failli, pas (фай) – прохідний рух.
Flic-flac (флік-фляк) – звуконаслідування ковзаючого по підлозі руху ступні.

Flic-flac en tournant (флік-фляк ан турнан) – ковзаючий рух, мазок ступнею у повороті.

Fouetté (фуете) – вивернутися, наче від удару хлистом.

Glissade, pas (глісад) – ковзаючий рух.

Grand battement jeté (гран батман жете) – великий кидок ногою на 90°.

Grand battement jeté balancé (гран батман жете бальянсе) – великий кидок ногою погойдуванням угору-назад через першу позицію.

Grand plié (грак пліє) – глибоке присідання.

Grand-rond de jambe jeté (гран рон де жамб жете) – великий кидок ногою по колу.

Jeté en tournant (жете ан турнан) – кидок у повороті.

Passé (пасе) – прохідний рух.

Petit battement sur le coup-de-pied (петі батман сюр ле ку-де-п'є) – невелике відведення ноги на кісточку ноги.

Pirouette (пірует) – вертіння, наче дзига.

Plié (пліє) – присідання.

Port de bras (пор де бра) – вправа для рук.

Préparation (препарасьон) – підготовка до руху.

Relevé (релеве) – піднімання на півпальці.

Renversé (ранверсе) – рух, коли корпус закидають назад.

Rond de jambe par terre (ром де жамб пар тер) – коло ногою по землі, по підлозі.

Rond de jambe en l'air (ром де жамб ан лер) – коло, круг ногою у повітрі.

Rond de pied (рон де п'є) – коло ступнею.

Saut de basque (со де баск) – рух на злеті.

Sissonne, pas (сісон) – стрибок.

Tour (тур) – поворот.

Tour chaîné (тур шене) – поворот ланцюжком.

Tour en l'air (тур ан лер) – поворот у повітрі.

ЛІТЕРАТУРА

---

1. Андрусенко Л. С. Детское хореографическое творчество в художественной культуре России XX–начала XXI в. : автореф. дис. канд. искусствоведения. СПб., 2008. 32 с.

2. Балет. Уроки: Иллюстрированное руководство по официальной балетной программе /пер. с англ. С. Ю. Бардиной. Москва: ООО «Издательство АСТ», ООО «Издательство Астрель», 2003. 144 с.

3. Березова Г. О. Хореографічна робота з дошкільнятами. Київ: Музична Україна, 1989. 203 с.

4. Березова Г. О. Класичний танець у дитячих хореографічних колективах. 2-е вид. Київ: Муз. Україна, 1990. 256 с.

5. Бігус О. О., Маншилін О. О., Кондратюк Д. О., Мова Л. В., Журавльова А. В., Донченко Н. П. та ін. Сучасний танець. Основи теорії і практики: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра, 2017. 264 с.

6. Бондаренко Л. А. Методика хореографической работы в школе и внешкольных заведениях. Київ: Музична Украина, 1985. 221 с.

7. Борзов А. А. Народно-сценический танец: Экзерсисы у станка: уч. пособ. Москва: ГИТИС, 2008. 493 с.

8. Бугаєць Н. А., Волчукова В. М., Пінчук М. С. Методика роботи з хореографічним колективом : навч. посіб. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2009. 99с.

9. Бурля О. А. Формування педагогічної майстерності керівника дитячого хореографічного об'єднання: дис.. ... канд. пед. наук. Київ, 2004. 183 с.

10. Ваганова А. Я. Основы классического танца. СПб: Издательство «Лань», 2000. 192 с.

11. Вимоги до навчальних програм з позашкільної освіти. *Позашкілля*. 2008. № 2.

12. Волканова В. В. Словник методиста: метод. посіб. Серія «Словники». Київ, 2008. 192 с.

13. Волчукова В.М., Бугаєць Н.А., Ліманська О. В., Тіщенко О. М. Методика роботи з хореографічним колективом: Основи курсу: навч.-метод. посіб. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2013. 326 с.

14. Голдрич О.С. Методика роботи з хореографічним колективом : навч. посіб. Львів: Сполом, 2007. 96 с. .

15. Горшкова Е. В. От жеста к танцу : методика и конспекты занятий по развитию у детей 5-7 лет творчества в танце. Москва: Издательство «Гном и Д», 2002. 120 с.

16. Гуменюк В.В., Наумчик І.А. Науково-методична робота з педагогічними кадрами. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2005. 16 с.

17. Гусев Г. П. Методика преподавания народного танца: Танцевальные движения и комбинации на середине зала: уч. пос. Москва: ВЛАДОС, 2004. 206 с.

18. Смельянова О. Ю., Федорченко І. В. Музичне оформлення уроку класичного танцю: навч.-метод. посіб. Бердянськ: БДПУ, 2014. 73 с.

19. Забрєдовський С. Г. Методика роботи з хореографічним колективом : навч. посіб. Київ: НАКККіМ, 2010. 135 с.

20. Зайцев Є. В., Колісніченко Ю. В. Основи народно-сценічного танцю: навч. посіб. Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. 416 с.

21. Зимина А. Н. Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста. Москва: ВЛАДОС, 2000.

22. Зубатов С. Л. Методика роботи з хореографічним колективом : навч. посіб. Київ: ІПКПК, 2004. 112 с.

23. Зязюн І., Крамушенко Л., Кривонос І. Педагогічна майстерність: підручник. Київ: Вища школа, 1997. 349 с.

24. Калініна О. Якщо хочеш виховати спін особистість – навчи її танцювати: практич. посіб. з хореографії для дітей раннього і дошкільного віку. Харків, 2013. Ч.І. 55 с.

25. Кирилук В. М. Педагогічні основи формування ДХК: навч.-метод. посіб. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2006.

26. Кирилук В. М. Педагогічні принципи і методи відбору дітей до хореографічної школи: метод. матеріали на допомогу педагогам-хореографам та студентам-практикантам. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007.

27. Книга керівника позашкільного навчального закладу : довідково-методичне видання / упоряд. З. М. Рудакова, Л. М. Павлова. Харків: Торсінг плюс, 2006. 768 с.

28. Козлов В., Гиршон А., Веремеєнко Н. Интегративная танцевально-двигательная терапия. СПб. : Речь, 2006. 286 с.

29. Колесниченко Ю. В. Інструменти хореографа. Термінологія хореографії. Київ: Освіта України, 2012. 660 с.

30. Колногузенко Б. М. Методика роботи з хореографічним колективом: навч.-метод. матеріали для хореографічних відділень факультету хореографічного мистецтва. Харків: ХДАК, 2003. 153 с.

31. Колногузенко Б. М. Методика роботи з хореографічним колективом. Частина 1. Хореографічна робота з дітьми: навч.- метод. посіб. Харків: ХДАК, 2004. 152 с.

32. Литвиненко В. А. Зразки народної хореографії: підручник. 2-е вид. Київ: Альтерпрес, 2008. 468 с.

33. Лифиц И. В. Ритмика: учеб. пособ. для студентов средних и высших учебных заведений. Москва: «Академия», 1999. 224 с.

34. Мартиненко О. В. Методика хореографічної роботи з дітьми старшого дошкільного віку: навч. посіб. Донецьк: Юго-Восток, 2009. 156 с.

35. Мартиненко О.В. Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом: навч. посіб. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2012. 232 с.

36. Мартиненко О.В. Теорія і методика роботи з дитячим хореографічним колективом (дошкільний вік): навч. посіб. Бердянськ: Видавництво БДПУ, 2014. 302 с.

37. Мартыненко Е. В. Танец длиной в четверть века: 25-летию Народного ансамбля эстрадного танца «МарЛен» посвящается. Мелитополь: Издательский дом Мелитопольской городской типографии, 2013. 138 с.

38. Методичні рекомендації щодо змісту та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти (лист ІТЗО від 05.06.2013 р. №14.1/10-1685).

39. Навчальна програма ансамблю ганцю «МарЛен» / кол. авторів за заг. ред. О.Мартиненко. Бердянськ: ЦДЮТ, 2019. 123 с.

40. Навчальні програми з хореографічного мистецтва для позашкільних навчальних закладів: зб. програм / уклад. В. О. Вартовик. Львів: СПОЛОМ, 2013. 140 с.

41. Никитин В. Н. Пластикодрама: Новые направления в арт-терапии. Москва: Когито-Центр, 2003.

42. Никитин В. Ю. Modern-gazz танец. История. Методика.

Практика. Москва: ВЦХТ, 4-е издание дополненное, 2016. 311 с.

43. Николаїшин Н. В. Довідник керівника гуртків позашкільного навчального закладу. Борщагів: Борщагівський районний будинок дитячої творчості, 2015. 30 с.

44. Нотний додаток до навчального посібника Є. Зайцева, Ю. Колісниченка «Основи народно-сценічного танцю». Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. 88 с.

45. Павленко Р. В. Теорія та методика народно-сценічного танцю: вправи біля опори: навч.-метод. посіб., частина I. Бердянськ: БДПУ, 2015. 109 с.

46. Павленко Р. В. Теорія та методика народно-сценічного танцю: вправи на середині залу та етюди: навч.-метод. посіб., частина II. Бердянськ: БДПУ, 2017. 148 с.

47. Павло Вірський: життєвий і творчий шлях /упор. О. В. Вернігор, Є. І. Досенко. Вінниця. НОВА КНИГА, 2012. 320 с.

48. Про навчальні програми з позашкільної освіти (лист МОН від 19.08.2014 р. № 1/9-417).

49. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» (нова редакція). У2 Ч. Ч II. Від трьох до шести (семи) років /кол. авторів Аксьонова О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В. та ін.; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦ ФЕР-Україна», 2014. 452 с.

50. Програми для творчих об'єднань позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів / кол. авторів: А. Г. Божко, І. В. Валуйко, В. М. Дущенко, В. О. Камш, Л. М. Крюкова, Н. С. Масляк, Н. М. Петлицька, Л. Л. Сивоконь, А. П. Тараканова, Л. Ю. Цветкова. Суми: «Антей», 2005. 192 с.

51. Программы по танцу для детских школ искусств с 8-летним сроком обучения / сост. Л. Ю. Цветкова. Киев: РУМК Министерства культуры УССР, 1987. 79 с.

52. Пургова Т., Беликова А., Кветная О. Учите детей танцевать: учеб. пособ. Москва : ВЛАДОС, 2003. 256 с.

53. Расул І. В. За кулісами театру танцю «В гостях у Казки». Кіровоград : Центрально-українське видавництво, 2007. 145 с.

54. Робочий зошит керівника гуртка / упор. Р. Нікітенко. Київ: Шк. світ, 2008. 80 с.

55. Савчин Л., Годовський В. Методика роботи з хореографічним колективом : навч.-метод. посіб. для студентів спеціальності «Хореографія». Рівне : Овід, 2012. 352 с.

56. Сапогов А. А. Школа музикально-хореографічного искусства: уч. пособ. СПб: «Лань», «ПЛАНЕТА МЗЫКИ», 2014. 264 с.

57. Слобожан В. П. Хореографія дошкільнят: методика організації навчально-тренувальних занять. Львів : СПОЛОМ, 2013. 76 с.

58. Танцюйте з нами: навч.-метод. посіб. для вчителів хореографії (1-4 кл.) і керівників хореогр. гуртків (почат. рівень) загальноосвіт. і позашк. навч. закл. Вінниця : Нова Книга, 2010. 159 с.

59. Тарарина Е. Практикум по арт-терапии в работе с детьми: науч.-метод. пособ. Київ: АСТАМИР-В, 2019. 256 с.

60. Тарасов Н. Классический танец. Школа мужского исполнительства. Москва : Искусство, 1971. 494 с.

61. Теорія і методика хореографії у питаннях і відповідях: навчальний посібник для студентів спеціальності Хореографія / колектив авторів за заг. ред. О. В. Мартиненко. Мелітополь : ПП Скребейко П. В., 2018. 344 с.

62. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів Київ, 2017. 548 с.

63. Традиційно-побутові танці України: хрестоматія. Рівне: Волинські обереги. 2019. 280 с.

64. Федій О. А. Естетотерапія: навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 256 с.

65. Фирилеева Ж. Е., Сайкина Е. Г. Са-Фи-Данс. Танцевально-игровая гимнастика для детей : учеб.-метод. пособ. для педагогов дошкольных и школьных учреждений. СПб : Детство-пресс, 2016. 352 с.

66. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи навч. посіб., 2-ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.

67. Фриз П. І. Теорія і методика хореографічної роботи з дітьми: навч.-метод. посіб. Дрогобич: ДДПУ, 2006. 190 с.

68. Цветкова Л. Методика викладання класичного танцю : підручник. Київ : Альтерпрес, 2007. 324 с.

69. Чеккетти Г. Полный курс классического танца. Москва: АСТ Астрель, 2010. 504 с.

70. Черемнова Е. Ю. Танцетерапия: танцевально-оздоровительные методики для детей. Ростов н/Д : Феникс, 2008.

71. Чміль В. А. Танці Запорізького краю в обробці З. Сизоненка. Мелітополь: ПП Скребейко П. В., 2011. 340 с.

72. Шалапа С. В., Корисько Н. М. Методика роботи з хореографічним колективом : підручник, Ч. 2. Київ : НАКККіМ, 2015. 220 с.

73. Шалапа С. В., Корисько Н. М. Методика роботи з хореографічним колективом : підручник, Ч. 1. Київ : НАКККіМ, 2015. 252 с.

74. Шевчук А. С. Дитяча хореографія : прогн та навч-метод. забезпечення хореографічної діяльності дітей від 3 до 7 років : навч-метод. посіб. Київ : Шк. Світ, 2008. 128 с.

75. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 559 с.

76. Ярмолович Л. Классический танец: метод. пособие. Ленинград : Музыка, 1986. 88 с.

**Інформація керівнику хореографічного колективу
на допомогу в роботі**

Пам'ятка керівникові колективу

1. Розклад, списки гуртківців, особові справи гуртківців, заяви батьків на вступ дитини в ЗПО та план навчально-виховної роботи гуртка надати директору: на 1 півріччя – до 14 вересня; на 2 півріччя – до 25 грудня.

2. Планувати роботу гуртка відповідно до навчальних програм – типових, затверджених МОН, а також тих, що затверджуються відповідними місцевими органами виконавчої влади.

3. Журнали обліку роботи гуртків здавати на перевірку директору щомісячно (згідно плану роботи на місяць).

4. Завчасно повідомляти адміністрацію закладу про намір перенесення занять (з поважних причин). Керівник гуртка пише заяву, на підставі якої видається наказ про перенесення занять. У такому разі в журналі дати на сторінці «облік роботи гуртка» повинні співпадати з датами, які вказані в наказі про перенесення занять.

5. Якщо керівник гуртка захворів і знаходиться на лікарняному, він повинен обов'язково повідомити адміністрацію Центру про термін непрацездатності в перший день неявки на роботу. У ці дні заняття гуртка не проводяться. Теми вичитуються всі («ущільнення» програми).

6. При проведенні занять керівник гуртка повинен мати план-конспект заняття, використовувати наочність, технічні засоби навчання тощо (відповідно до методичних вимог до гурткових занять).

7. План роботи гуртка і розклад занять на літо здавати до 31 травня.

8. При складанні розкладу враховувати те, що короткі перерви між заняттями (уроками) є робочим часом керівника гуртка.

Пам'ятка педагогу

– Будьте доброзичливі до вихованців. Завжди пам'ятайте слова Мішеля Монтеля: «Тому, хто не оволодів наукою добра, будь-яка інша наука приносить лише шкоду».

– Частіше посміхайтесь вихованцям. Усмішка педагога створює атмосферу пошуку, настрою, успіху.

– Визнавайте право дитини на помилку. Доки в дітей є віра в добро, людину, ідеал, є й виховання.

– Учїться бачити себе з боку, очима дітей, колег. Частіше аналізуйте власну діяльність; ставте себе на місце вихованців; чесно визнавайте свої помилки.

– Умійте слухати дітей, намагайтеся зрозуміти їхній настрій.

– Стимулюйте спілкування з вихованцями. Будьте ініціатором спілкування.

– Не забувайте хвалити дитину, але хвалїть у міру, уміючи.

– Об'єктом критики може бути тільки погано виконане завдання, а ні в якому разі не особистість дитини.

– Не поспішайте з прийняттям рішень, особливо покарань.

– Умійте ставити себе на місце дітей, намагайтеся побачити проблему їхніми очима.

– Завжди говорїть правду дітям, навіть тоді, коли це не вигідно для вас.

– Помічайте найменші успіхи вихованця.

– Висловлюйтеся якомога чїткіше і ясніше.

– Не вбивайте у дітях казку.

– Думайте про дитячий «банк щасливих спогадів».

– Найкраще виховання – запрошення вихованців до роздумів.

– Тільки наблизивши до себе дитину, можна впливати на розвиток її духовного світу.

Цїлі (мета), з якими директор та методисти закладу можуть відвідувати заняття гуртків

1. Контроль відвідування занять гуртківцями.
2. Перевїрка виконання навчально-тематичного плану гуртка.
3. Перевїрка професійної готовності до роботи з дітьми в умовах позашкільного закладу та надання методичної допомоги новоприбулому або малодосвідченому педагогу – керівнику гуртка.
4. Контроль ведення гурткової документації.
5. Ознайомлення зі станом підготовки до участі в (обласних, всеукраїнських, міжнародних) конкурсах та фестивалях.

6. Перевірка усунення попередніх зауважень.
  7. Вивчення системи роботи керівника гуртка (відвідування декількох занять) з метою рекомендації його досвіду до запровадження в інших гуртках.
  8. Перевірка дотримання техніки безпеки (санітарно-гігієнічних умов, протипожежної безпеки, електробезпеки тощо) в гуртку.
  9. Збір даних (з певної теми) для підготовки і проведення засідання педагогічної ради.
  10. Перевірка методики проведення занять (з урахуванням особливостей напряму роботи гуртка).
  11. Вивчення результативності проведених масових заходів (участі в них).
  12. Перевірка стану набору дітей до гуртків.
  13. З'ясування причин частих пропусків занять у гуртку та надання допомоги його керівникові.
  14. Вивчення стилю роботи керівника гуртка із підлітками, які вимагають до себе особливої педагогічної уваги.
  15. Ознайомлення з організацією пізнавальної діяльності на занятті гуртка.
- Формулювання цілей може бути й іншим. Головне ж завдання контролю – удосконалення на основі глибокого педагогічного аналізу всього освітнього процесу, а також подання допомоги педагогам в їхньому професійному зростанні.

Посадова інструкція керівника гуртка

1. Загальні положення

- 1.1. Керівник гуртка (педагог додаткової освіти) призначається на посаду та звільняється з неї завідуючим відділом освіти.
- 1.2. Керівник гуртка повинен мати вищу або середню професійну освіту (без урахування стажу педагогічної роботи). Особа, яка не має відповідної освіти, але має достатній практичний досвід, знання, уміння (наприклад, у галузі народних промислів) та виконує якісно і в повному обсязі покладені на неї посадові обов'язки, за рекомендацією атестаційної комісії закладу як виняток може бути призначена на посаду керівника гуртка (педагога додаткової освіти).
- 1.3. Керівник гуртка підпорядкований безпосередньо заступнику директора.

1.4. У своїй діяльності керівник гуртка керується Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про загальну середню освіту», наказами органів управління освітою всіх рівнів з питань освіти й виховання учнів, правилами й нормами охорони праці, техніки безпеки, а також Статутом та локальними правовими актами закладу (в тому числі Правилами внутрішнього трудового розпорядку, наказами й розпорядженнями директора, цією Інструкцією), трудовим договором (контрактом). Керівник гуртка дотримується Конвенції про права дитини.

2. Посадові обов'язки керівника гуртка

2.1. Комплектує склад учнів гуртка, секції, студії, клубного чи іншого дитячого об'єднання і вживає заходів щодо його збереження протягом строку навчання.

2.2. Здійснює додаткову освіту учнів. Забезпечує високий науково-педагогічний та організаційно-методичний рівень заняття.

2.3. Забезпечує педагогічно обгрунтований вибір форм, засобів і методів роботи (навчання), виходячи з психофізіологічної доцільності. Запроваджує нові форми та методи в роботі з гуртківцями.

2.4. Забезпечує дотримання прав і свобод учнів.

2.5. Працює з гуртками за затвердженою навчальною програмою, навчально-виховним планом закладу та розкладом занять. Бере участь у розробці та реалізації освітніх програм.

2.6. Складає плани і програми занять, забезпечує їх виконання, веде встановлену документацію та звітність. Своєчасно проводить записи в журналах про проведену роботу та після закінчення занять здає їх на зберігання методисту відділу (чи працівнику, призначеному наказом). Проведення занять поза центром оформлює у відповідності до вимог.

2.7. Виявляє творчі здібності учнів, сприяє їхньому розвитку, формуванню стійких професійних інтересів і нахилів.

2.8. Підтримує обдарованих і талановитих учнів, у тому числі дітей із обмеженими можливостями здоров'я.

2.9. Забезпечує участь гуртківців у змаганнях, виступах, концертах, виставках, масових заходах згідно із затвердженим планом роботи відділу.

2.10. Надає в межах своєї компетенції консультативну допомогу батькам (особам, що їх замінюють), а також педагогічним працівникам.

2.11. Забезпечує під час проведення занять дотримання правил охорони праці, техніки безпеки і протипожежного захисту, проводить

інструктаж з охорони праці учнів з обов'язковою реєстрацією в журналі встановленого зразка.

2.12. Оперативно сповіщає адміністрацію про кожний нещасний випадок, уживає заходів щодо надання першої долікарняної допомоги.

2.13. Підвищує свій професійний рівень, бере участь у методичній роботі різних форм, у тому числі в діяльності методичних об'єднань, відвідує відкриті заняття педагогів позашкільних закладів освіти.

2.14. Бере участь у роботі педагогічної і методичної ради та суспільному житті колективу.

2.15. Проходить періодично безкоштовний медичний огляд.

2.16. Дотримується етичних норм поведінки, що відповідають громадському статусу педагога в побуті, громадських місцях.

3. Права керівника гуртка

3.1. Участь в управлінні згідно зі Статутом закладу.

3.2. Захист професійної гідності та честі.

3.3. Ознайомлення зі скаргами та іншими документами, що містять оцінку його роботи, надання щодо них пояснень.

3.4. Захист своїх інтересів самостійно чи через представника, зокрема, адвоката, у разі дисциплінарного чи службового розслідування, пов'язаного з порушенням педагогом норм професійної етики.

3.5. Конфіденційність дисциплінарного (службового) розслідування, за винятком випадків, передбачених законом.

3.6. Вільний вибір і використання методик навчання та виховання, навчальних посібників і матеріалів, підручників, методів оцінювання знань.

3.7. Підвищення кваліфікації.

3.8. Проходження атестації на добровільній основі на відповідну кваліфікаційну категорію, розряд.

3.9. Надання учням під час занять та на перерві обов'язкових для виконання розпоряджень щодо організації занять і дотримання дисципліни; притягнення учнів до дисциплінарної відповідальності у випадках та порядку, встановлених Статутом закладу.

4. Відповідальність

4.1. Керівник гуртка несе відповідальність відповідно до законодавства України за якість виконання освітніх програм, збереження життя і здоров'я учнів під час занять, дотримання їхніх прав і свобод.

4.2. За невиконання чи неналежне виконання без поважних причин Статуту і Правил внутрішнього трудового розпорядку та інших локальних нормативних актів, посадових обов'язків, передбачених цією Інструкцією, керівник гуртка несе дисциплінарну відповідальність у порядку, встановленому трудовим законодавством.

4.3. За застосування (навіть одноразове) методів виховання, пов'язаних із фізичним і/чи психічним насиллям над особою учня, а також скоєння іншого аморального вчинку керівник гуртка може бути звільнений з посади відповідно до трудового законодавства і Закону України «Про освіту».

4.4. За завдані закладу чи учасникам освітнього процесу у зв'язку з виконанням (невиконанням) своїх посадових обов'язків збитки керівник гуртка несе матеріальну відповідальність у порядку і межах, встановлених трудовим і/чи цивільним законодавством.

5. Взаємовідносини

Керівник гуртка:

5.1. Працює в режимі виконання встановленого йому навчального навантаження в повному обсязі відповідно до розкладу занять, участі в обов'язкових планових заходах і самопланування обов'язкової діяльності, для якої не встановлені норми обсягів виконання.

5.2. Самостійно планує свою роботу на кожний навчальний рік і семестр. План роботи затверджує директор закладу.

5.3. Подає заступнику директора письмовий звіт про свою діяльність обсягом не більше 5 сторінок друкованого тексту протягом 5 днів після закінчення семестру.

5.4. Отримує від директора, його заступника та методиста інформацію нормативно-правового й організаційно-методичного характеру, ознайомлюється під розписку з відповідними документами.

5.5 Працює в тісній взаємодії з учителями, батьками дітей (особами, що їх замінюють), систематично обмінюється інформацією з питань, що належать до його компетенції, з адміністрацією та педагогічними працівниками закладу

РОЗРОБЛЕНО: Заступник директора _____

ПОГОДЖЕНО: Голова комісії з питань охорони праці (або голова ПК) _____

Інструкцію отримав(ла), з її змістом ознайомлений(на) _____

«___» _____ 20__ р.

Зразок оформлення перспективи розвитку хореографічного колективу на п'ять років

Місія, бачення, стратегія розвитку колективу «МарЛен»

«МарЛен» - це творча школа з багаторічним досвідом, яка задовольняє пізнавальні інтереси дитини, плекає творчу особистість, створює умови для повноцінного розвитку дитини, примноження культури й духовності в усій різноманітності національних та світових танцювальних зразків, тобто школа самореалізації особистості, школа життєтворчості.

«МарЛен» - це:

- школа творчості та професійного росту для педагогів;
- школа спокою для батьків;
- школа радості та навчання для дітей.

План стратегічного розвитку ансамблю «МарЛен» спрямований на виконання:

- Конституції України;
- Законів України («Про освіту»; «Про позашкільну освіту»; «Про молодіжні та дитячі громадські організації»; «Про охорону дитинства»);
- Національної Програми «Освіта України XXI століття»;
- Національної Програми «Діти України»;
- Конвенції про права дитини;

реалізацію:

- сучасної державної політики в галузі позашкільної освіти на основі державно-громадської взаємодії з урахуванням сучасних тенденцій розвитку позашкільної освіти та потреб учасників освітнього процесу;

- нормативно-правових актів щодо розвитку позашкільної освітньої галузі;

створення:

- умов рівного доступу до позашкільної освіти;
- гуманних відносин в закладі позашкільної освіти (ЦДЮТ);
- сприятливих умов для підтримки та розвитку обдарованих вихованців, орієнтація на їх на подальше професійне навчання;
- належних умов для соціально-психологічного захисту вихованців колективу;

- необхідної матеріально-технічної бази;
забезпечення:
- стабільного функціонування та розвитку колективу;
- осучаснення змісту програми з урахуванням потреб вихованців, суспільних запитів і державних вимог;
- суттєвого зростання якості навчання, виховання та розвитку вихованців «МарЛен».

Мета та завдання діяльності колективу «МарЛен»

Головні цінності колективу «МарЛен» – дитина, культура, творчість. Основний принцип освітнього процесу – цілеспрямована взаємодія дорослих і дітей, що виступає джерелом розвитку й задоволення вищих потреб дитини (дитиноцентризм), умовою її можливої реалізації, навчальним середовищем, у якому індивід самостверджується й самореалізується.

Наша мета - створення середовища, яке б плекало творчу особистість, створювало умови для повноцінного інтелектуального, творчого, морального, фізичного розвитку дитини, вироблення сучасної моделі випускника колективу, спроможного реалізувати власний позитивний потенціал, бажання до фізичного та духовного самовдосконалення протягом життя.

Завдання - реалізація ціннісних пріоритетів особистості, створення розвивального середовища, у якому б реалізувалася модель творчого розвитку кожного вихованця, задоволення освітніх потреб не тільки обдарованих, а й звичайних дітей, де всі стануть успішними в житті.

Стратегічний план розвитку розрахований на 5 років і включає в себе:

1. Освітню та виховну складову.
2. Методичну складову.
3. Творчу складову.
4. Матеріально-технічну складову.

Основоположні принципи, що регламентуватимуть роботу ансамблю танцю «МарЛен»

Діяльність колективу базується на принципах гуманізму, демократизму, незалежності від політичних, громадських і релігійних організацій та об'єднань, взаємозв'язку розумового, морального, фізичного й естетичного виховання, органічного поєднання загальнолюдських духовних цінностей із національною історією і

культурою, науковості, розвивального характеру навчання та його індивідуалізації, та передбачає:

1. Установлення довір'я між учасниками педагогічної діяльності.
2. Ефективність освітнього процесу на основі сучасних педагогічних та мистецьких досягнень.
3. Демократизм і гуманізм освітнього процесу.
4. Збереження, передача, відновлення й розвиток української національної танцювальної культури та виховання поваги до культурних надбань інших народів світу.
5. Раціональність та доцільність вибору форм і засобів навчання й виховання для реалізації програми хореографічного навчання, задоволення духовних запитів дитини, її пізнавальних та творчих можливостей, інтересів.
6. Орієнтація на здоровий спосіб життя. Забезпечення збереження життя і здоров'я вихованців.
7. Створення чіткої інноваційної системи хореографічного навчання.
8. Творчий пошук резервів і джерел вдосконалення роботи колективу. Визначення, апробація та розповсюдження авторських методик педагогічного складу колективу.
9. Етичність стосунків усіх учасників освітнього процесу.

Ключові переваги стратегії ансамблю «МарЛен»:

1. Забезпечення нового змісту освіти (гуманізація, диференціація, інтеграція,) через широке застосування новітніх інформаційних технологій і партнерства.
2. Комплексний підхід до навчання розвитку вихованців.
3. Орієнтація на створення ситуації успіху та позитивний результат.
4. Співпраця з батьками.
5. Співпраця з БДПУ.
6. Розповсюдження духовних та культурних цінностей серед населення шляхом якісного танцювального репертуару.

Стратегічні завдання розвитку

I. Освітня та виховна складова

1. Освітня

- Забезпечення роботи колективу відповідно до вимог та плану роботи ЦДЮТ, функціональних можливостей кожної дитини, потреб сім'ї, громади, умов, створених для праці.

- Створення якісної системи педагогічного супроводу освітнього процесу для покращення ефективності та результативності роботи колективу.

- Використання новітніх технологій освітньої мистецької практики (галузь «Хореографія»);

- Утвердження напрямку роботи колективу, де основні зусилля спрямовуються не лише на підготовку вихованців до участі в концертній діяльності, а й на розвиток їх творчих здібностей та громадянської компетентності.

- Продовження та вдосконалення науково-експериментальної роботи:

- проходження практик студентами спеціальності «Хореографія» БДПУ, проведення ними досліджень для написання курсових робіт, апробація творчих проєктів;

- участь педагогічного складу в наукових конференціях, семінарах, написання наукових праць щодо висвітлення особливостей навчання в ансамблі «МарЛен»;

- пошук, апробація та висвітлення авторських методик хореографічної роботи;

- організація та проведення науково-практичних семінарів, майстер-класів, консультацій для керівників хореографічних колективів та вчителів хореографії.

- Поглиблення та урізноманітнення форм співпраці з Бердянським державним педагогічним університетом, закладами загальної середньої освіти м. Бердянська, приватними дитячими центрами розвитку дітей.

2. Виховна

- Виховання дитини як активного, свідомого, творчого суб'єкта освітнього процесу, гідного громадянина України.

- Створення та реалізація проєктів: «Я – українець і цим я гордий!», «Педагог. Дитина. Батьки», «Рада самоврядування колективу», «Досягнення випускників колективу».

- Розвиток системи профорієнтаційної освіти з метою самореалізації особистості в освітньому просторі.

- Виховання загальнолюдських цінностей, національної самобутності через традиційні та інноваційні технології в процесі навчання та виховання.

- Реалізація проєкту «Батьківська академія» з метою співпраці «МарЛен - батьки».

- Продовження впровадження актуальних тем до змісту репертуарного плану колективу.

II. Методична складова

- Участь у методичних радах ЦДЮТ.

- Участь педагогічного складу колективу в конкурсах кращих методичних розробок.

- Стимулювання підвищення педагогічної майстерності педагогів колективу.

- Стабілізація стосунків у педагогічному колективі для створення оптимальних умов для реалізації інноваційних проєктів.

- Посилення інтелектуально-кадрового потенціалу як важливого ресурсу інноваційного розвитку та ефективної діяльності колективу.

- Вивчення, поширення та впровадження позитивного досвіду роботи.

III. Творча складова

- Розробка перспективного репертуарного плану колективу з включенням актуальних суспільних тем та його успішна реалізація.

- Проведення концертних заходів, спектаклів нового формату.

- Проведення мистецьких проєктів на актуальні суспільні теми із залученням батьків вихованців колективу та сторонніх мешканців міста.

- Участь у конкурсах та фестивалях регіонального, всеукраїнського та міжнародного рівнів з метою підтримки творчого іміджу колективу, ЦДЮТ та міста Бердянська.

Матеріально-технічна складова

(пропозиції для розгляду керівництвом ЦДЮТ)

Рік	Рекомендації
2020-2021	Поточний ремонт танцювальних аудиторій. Обладнання тренажерної зали для проведення занять дитячого фітнесу та занять з фітнесу для батьків. Розглянути в посадових обов'язках костюмера ЦДЮТ пошив костюмів для колективу з частковою оплатою батьків або включення до штату колективу костюмера, який буде відповідати за належний стан костюмерної «МарЛен». Придбання електропіаніно для проведення занять класичного

	та сучасного танцю.
2021-2022	Розширення фонду танцювальних аудиторій. Осучаснення їх шляхом обладнання відеокамерами для спостереження батьків за роботою педагогів та діяльністю дітей під час хореографічних занять.
2022-2023	Розглянути можливість розширення сценічних майданчиків для колективів ЦДЮТ. Актова зала є замалою для проведення концертних програм творчих колективів ЦДЮТ. Осучаснити МТБ для проведення концертних програм. Сприяти якісному проведенню заходів ЦДЮТ з позиції озвучування.
2023-2024	Створення музею ЦДЮТ.
2024-2025	Створення зони відпочинку для батьків та вихованців колективів ЦДЮТ. Створення зеленої зони або алеї творчих колективів ЦДЮТ (посадка дерев, квітників, установка бігбордів тощо).

Очікувані результати

– «МарЛен» - школа творчої співпраці, уміння жити і працювати з тими, хто поруч.

– «МарЛен» - школа з позитивною атмосферою, емоційним комфортом та можливістю самореалізації кожного педагога та вихованця.

– «МарЛен» - колектив, зосереджений на дитині, а не на амбіціях педагога.

– «МарЛен» - плацдарм для впровадження інноваційних та передових технологій.

– «МарЛен» - колектив, націлений на майбутнє в єдиній системі роботи ЦДЮТ.

– Наш випусник - успішний випусник, здатний правильно обрати професію, побудувати особисту кар'єру та власне життя і якому стане в нагоді танцювальний досвід, отриманий в колективі «МарЛен».

Зразки звітної документації керівника гуртка

Облік роботи гуртка (назва)

Навчальний рік	Кількість вихованців	Підсумки року

Звіт керівника гуртка

Наприкінці кожного семестру заступник директора аналізує виконання навчальних програм і планів.

Наприкінці навчального року керівник гуртка в журналі обліку роботи (для кожної групи ведеться окремий журнал) робить наступний запис:

- За програмою _____ годин.
 Проведено _____ годин.
 Програма виконана (не виконана).

Схема аналізу виконання навчального плану і програми гуртка, ведення журналу роботи гуртка (зразок)

Дата перевірки _____
 Мета перевірки _____
 Назва гуртка _____
 ПІБ керівника гуртка _____

1. Виконання навчального плану і програми (на момент перевірки).

Теоретична частина:

- а) кількість годин за планом _____
 б) проведено фактично _____
 в) розбіжність у годинах _____
 г) причини невиконання плану і програми _____

Практична частина:

- а) форми занять і види робіт:
 _____ за планом _____ фактично _____
 _____ за планом _____ фактично _____
 _____ за планом _____ фактично _____
 _____ за планом _____ фактично _____

2. Облік індивідуальних занять з учнями

3. Облік відвідування занять гуртка

4. Своєчасність, правильність, акуратність і повнота записів у журналі обліку роботи гуртка

5. Рекомендації керівнику гуртка

Підпис особи, що перевіряє

Звіт про методичну роботу
керівника гуртка _____

за _____ / _____ Н. р.

Форми роботи	Тема	Зміст
Відкриті заняття		
Відкриті виховні заходи		
Підготовка розробок занять		
Участь у масових заходах		
Участь у конкурсах авторських програм, методичних розробок		
Участь у конференціях		
Виступи на педагогічних, методичних, хуродах		
Участь у семінарах		
Участь у предметних і методичних тижнях		
Участь у роботі методичного об'єднання		
Участь у роботі школи педагогічної майстерності		
Робота з обдарованими дітьми		
Розробка дидактичних матеріалів		
Науково-дослідницька діяльність		
Взаємовідвідування занять		
Взаємовідвідування виховних заходів		
Розвиток кабінету		
Курси підвищення кваліфікації		
Робота над темою самоосвіти		

Звіт керівника гуртка

1. Прізвище, ім'я, по батькові педагога, стаж роботи, назва гуртка.
2. Тема творчої науково-педагогічної проблеми.
3. Результати роботи з дослідження науково-педагогічної проблеми (тезисний виклад).
4. Питання, підготовлені до засідання методичного об'єднання, педагогічної ради, наради.
5. Матеріали з досвіду роботи.
6. Матеріали відкритих занять.
7. Збірка дидактичних матеріалів.
8. Теми відвіданих занять у колег, висновки, пропозиції.
9. Масовий захід, проведений педагогом або в підготовці якого брав участь.
10. Преса, література, з якою працює педагог.

Звіт про гастрольні поїздки, змагання, відрядження (назва колективу)

1. Назва заходу
  2. Місце проведення
  3. Організатор (на чие запрошення виїжджали)
  4. Мета заходу
  5. Учасники, глядацька аудиторія (кількість, фаховий рівень)
  6. Загальна програма заходу. Програма виступу вашого колективу (автори творів, назви). Кількість учасників загалом і вашого колективу, зокрема їхній вік. Участь керівника або педагога (якщо це семінар чи конференція)
  7. Результати участі в заході: нагороди, призові місця, роздатковий матеріал
  8. Фінансове забезпечення (за чий кошт відбулась поїздка: спонсорів, громадських організацій тощо)
  9. Відвідування музеїв, ознайомлення з пам'ятками культури, архітектури та історією даного міста (країни)
- Дата _____
ПІБ _____ (підпис)

Звіт про конкурс, фестиваль (назва колективу)

1. Назва
2. Організатори
3. Мета
4. Учасники та їх географія (кількість дітей, кількість шкіл, кількість міст і районів)
5. Представництво журі
6. Ґрунтовний аналіз виступів із зазначенням позитивних і негативних моментів та рекомендацій
7. Результати: список переможців (назва колективу, прізвище, ім'я, по батькові, керівник)

Дата _____
ПІБ _____ (підпис)

План

проведення урочистого творчого звіту керівника гуртка

- I. Підготовка керівника гуртка до творчого звіту
  - Збір та отримання інформації.
  - Підготовка короткої доповіді для творчого звіту керівника гуртка.

– Підготовка до організації постійно діючої виставки творчих досягнень педагога.

– Висвітлення педагогічного досвіду в педагогічній пресі, на радіо та телебаченні.

– Оформлення портфоліо досягнень педагога.

– Визначення дати та місця проведення творчого звіту.

II. Проведення творчого звіту

– Урочисте відкриття творчого звіту керівника гуртка.

– Вступне слово керівника гуртка.

– Короткий виступ директора закладу освіти – характеристика роботи керівника гуртка тощо.

– Звіт керівника гуртка про власний досвід, творчі досягнення, напрацювання.

– Обговорення досвіду педагога.

– Презентація виставки.

III. Урочисті привітання керівника гуртка з творчим звітом.

Зразки хореографічних занять

**Тематичне хореографічне заняття з народного танцю
«Український парний танок» (початковий рівень навчання)**

Мета: *поглиблювати* знання дітей про український народний танок, образний характер української народної музики та символіку танцювальних рухів; *закріплювати та поглиблювати* знання дітей про особливості дівочого та чоловічого танцю; *ознайомлювати* з особливостями виконання парного танцю, *вивчити* деякі положення рук у парі та спрощену етюдну форму українського танцю «Козачок»; *розвивати* музично-ритмічну координацію, творчу ініціативу, емоційно-ціннісне ставлення до національних танцювальних традицій; *виховувати* поважливе ставлення до партнера, інтерес до танцювальної культури свого народу.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вступна частина

Діти входять до зали, виконують українське привітання.

Педагог. Діти, минулого разу дівчатка й хлопчики займалися окремо, щоб ознайомитися з особливостями чоловічого та жіночого українського танцю. Хлопці, що ви можете розповісти дівчаткам про свій танок? Пригадайте, які рухи ви вивчали і які танці виконували?

А тепер дівчатка поділяться з хлопцями знаннями про особливості жіночого танцювального мистецтва. Які за характером рухи в дівчат, який зміст несуть у собі рухи дівочих танців?

Педагог. Отже, дівчатка і хлопці можуть танцювати окремо, демонструючи свою майстерність. А чи можуть вони танцювати разом, у парах? Так, звичайно. На Україні дуже багато парних танців, вони цікаві й веселі. А для того, щоб ви навчилися їх виконувати, я відкрию вам деякі секрети.

Секрет перший – треба добре танцювати й без помилок чітко виконувати танцювальні рухи, щоб не заважати партнеру під час танцю.

Для початку виконаємо прості рухи по колу. По-перше, розігріємо м'язи, а по-друге, пригадаємо правила виконання українських рухів на переміщення в просторі.

Розігрів по колу. Діти виконують по колу па марше, хороводний крок на півпальцях, «зальотний біг» та «бігунець». Після цього стають на лінії.

Основна частина

Діти разом із педагогом виконують вправи, вивчені на попередніх заняттях (для голови, шиї, рук та ніг).

Вправа 1 (16 тактів, музичний розмір – 4/4).

Вихідне положення – ноги у першій невворітній позиції, голова анфас; руки на поясі.

1-й такт. Голову повернути праворуч, але так, щоб не порушувалася пряма лінія шийних хребтів.

2-й такт. Повернутися у вихідне положення.

3-й такт. Голову повернути праворуч.

4-й такт. Повернутися у вихідне положення.

5-8-й такти. Повторити те саме, тільки під час повороту голови додати напівприсідання.

9-й такт. Нахилити голову праворуч (плечі вгору не піднімати) і одночасно виконати напівприсідання.

10-й такт. Повернутися у вихідне положення, добре витягуючи коліна.

11-12-й такти. Повторити попередні рухи, нахилиючи голову ліворуч.

13-й такт. На перші півтакту нахилити голову праворуч, на другі півтакту – ліворуч.

14-й такт. На перші пів такту знов нахилити голову праворуч, на другі півтакту – повернутися у вихідне положення.

15-й такт. Стати на півпальці, сильно витягнути коліна, маківкою тягнутися вгору, плечі розкрити, розслабити та опустити.

16-й такт. На перші півтакту утримувати попереднє положення, на другі півтакту – повернутися у вихідне положення.

Вправа 2 (16 тактів, музичний розмір – 4/4).

Вихідне положення – ноги у першій невиворітній позиції, голова анфас; руки на поясі.

1-й такт. Права рука відводиться в сторону долонею догори, голова повертається за рукою, одночасно виконується маленьке присідання.

2-й такт. Повернутися у вихідне положення.

3-4-й такти. Повторити те саме, але ліворуч.

5-й такт. Розвести обидві руки в сторони, одночасно піднімаючись на півпальці, голову тримати прямо, підборіддя трохи підняти.

6-й такт. Утримуючись на півпальцях, ліву руку зігнути в лікті, підвести до грудей, лікоть до тулуба не притискати.

7-й такт. Підвести праву руку до грудей і покласти долонею на ліву.

8-й такт. Руки через сторони опустити вниз, встати на повну стопу.

9-й такт. Праву руку через сторону підняти до рівня третьої позиції (руки підняті вгору), долонями донизу, голову повертати за рукою і одночасно виконувати маленьке присідання.

10-й такт. Так само підняти вгору ліву руку, утримуючи положення в напівприсяді.

11-й такт. Руки зігнути в ліктях і закласти за голову, коліна витягнути.

12-й такт. Утримати попереднє положення.

13-й такт. Розкрити руки в третю позицію, долонями назустріч і піднятися на півпальці.

14-й такт. Опустити руки до рівня другої позиції, коліна витягнути.

15-й такт. Покласти праву руку на пояс.

16-й такт. Покласти ліву руку на пояс.

Педагог. Ми повторили з вами основні положення рук. А зараз ознайомимося з деякими положеннями рук у парному танці. Станьте в коло, подивіться, з ким би ви хотіли стати в пару? Якщо ви вирішили, то не поспішайте до партнера. Тепер я вам відкрию *другий секрет* – як запрошувати до танцю і поважливо ставитися до партнерші. Подивіться, як я запрошу до танцю Оленку.

Педагог підходить танцювальним кроком до дівчинки і виконує уклін-привітання. Потім пропонує дівчинці відповісти на запрошення.

Педагог. Бачите, як поважливо я поставилася до Оленки. Не поспішаючи

підійшла до неї, подивилася в очі, усміхнулася й виконала запрошення-привітання. А вона з радістю відповіла на нього. А тепер, хлопці, ваша черга.

Діти виконують запрошення. Педагог допомагає утворити пари і визначає тих, хто найкраще впорався із завданням.

Після цього педагог ознайомлює дітей з деякими **положеннями рук у парному танці**.

Положення 1: Виконавці стоять поряд, повернувшись обличчям по ходу руху (дівчинка праворуч, хлопчик ліворуч), і тримаються за руки, схрещені перед собою. Ліва рука дівчинки знаходиться над правою рукою хлопчика, кисті – на рівні талії.

Положення 2: Виконавці стоять поряд, повернувшись обличчям по ходу руху; правою рукою хлопчик тримає дівчинку за талію, ліва рука дівчинки лежить на правому плечі хлопчика, вільні руки виконавців відкриті в сторони або лежать на талії.

Положення 3: Виконавці стоять один навпроти одного, тримаючись схрещеними руками: правою за праву, лівою за ліву; тулуб злегка відхилений назад.

Положення 4: Виконавці стоять один навпроти одного: дівчинка кладе долоні обох рук хлопчику на плечі, а хлопчик тримає дівчинку за талію.

Педагог. Секрет третій – злягоджено виконувати рухи, бути уважними і старанними, щоб не підвести партнера. Я зараз дам вам завдання, а ви спробуйте його виконати в парі.

Завдання 1: Прийняти положення рук у парі №1, поставити праву ногу вперед на носок. З початком музики (2/4) рухатися по колу «зальотним бігом».

Завдання 2: Прийняти положення рук в парі №4. З початком музики (3/4 або 4/4) рухатися простим танцювальним кроком, повертаючись парою на чотири такти праворуч, а потім ліворуч.

Завдання 3: Прийняти положення рук в парі №3. З початком музики (2/4) виконати «колупалочку», починаючи рух з правої ноги.

Завдання 4: Стати один навпроти одного, тримати руки на поясі. З початком музики виконати «колупалочку в повороті», починаючи з правої ноги.

Педагог. Секрет четвертий – бути артистичним, тобто весело виконувати рухи, усміхатися, виразно рухатися. А перевірити вашу артистичність нам допоможуть чоботи.

Я буду йти по колу і співати пісеньку. Той, хто захоче показати свою майстерність та артистичність, повинен підняти руку. Чис ім'я я назву, той піде в коло танцювати.

Сумно чобіткам стояти – вони хочуть танцювати!

Той, хто чобітки візьме, в коло танцювати йде!

Один, два три – Петрику, біжи!

Після того, як всі бажаючі діти виконали свій імпровізаційний танок, педагог запрошує дітей стати в пари і виконати парний танок.

Дуже просять чобітки-чоботятка:

Затанцюйте, хлопчики й дівчатка!

Тож заграймо веселий гопачок,

Хай танцює, стукає каблучок.

Педагог бере активну участь у виконанні завдання: обирає партнера та запрошує на танок, емоційно імпровізує на основі українських рухів, промовляє в голос назви рухів, які можуть використовувати діти, позитивно оцінює діяльність всіх дітей і виділяє найбільш активні пари.

Педагог. Добре, ми потанцювали, мабуть, час і відпочити. Сідайте на підлогу, заплющуйте очі й уважно слухайте, про що вам розповість музика.

Аналіз музичних творів. Діти прослуховують одну, дві емоційно забарвлені українські мелодії, після чого розповідають, що вони нафантазували у своїй уяві. Педагог також ділиться своїми асоціаціями, пропонуючи дітям приклад образного аналізу музичного твору.

Педагог. Ви вже переконалися, що музика робить рухи виразнішими й емоційнішими. Тому дуже важливо вміти рухатися під музику, передавати її характер. Ось і *н'ятий секрет* парного танцю – партнери повинні уважно слухати музику, злагоджено рухатись, відображаючи настрій музичного твору.

Ми з вами довели, що музика може нам розповісти дуже багато цікавого. А чи може танок виконати таку функцію? Так, звичайно, може. Тому що танок – це німа мова. Рухами, мімікою люди передають свої почуття, своє ставлення до навколишнього світу, відображають трудові процеси, розкривають зміст історичних подій, літературних творів і багато іншого. А якщо виразність танцю підкреслює музика, і виконавці емоційно й правильно виконують рухи, то глядачам усе зрозуміло й без слів.

І сьогодні ми з вами ознайомимося з одним цікавим парним танцем, який зветься **«Козачок»**. Цей танок виник у Запорізькому краї, і танцювали його лише козаки. Пізніше дівчата теж почали брати участь у його виконанні – і танок став парним.

Я дуже добре знаю цей танок і полюблюю його виконувати. Тому спочатку я буду солісткою, показуватиму вам рухи, а ви за мною повторюватиме. Згодні? А допомагати мені буде бубон. Слухайте, як весело він дзвенить.

Ознайомлення дітей з парним танцем «Козачок». Діти стають у коло. Педагог виходить у центр, ритмічно стукає в бубон і одночасно промовляє слова:

Бубон дзвінко бубонить,

Жартівливо дзеленчить.

Він нагадує, що хлопцям

Час дівчаток запросити!

Звучить **музичний програвш** (8 тактів, музичний розмір – 2/4). Хлопці запрошують дівчат до танцю.

Перша фігура

1-2-й такти. Діти стоять обличчям у коло, готуючись до запрошення.

3-4-й такти. Хлопці роблять крок уперед і стають перед дівчатами.

5-6-й такти. Хлопці виконують український уклін.

7-8-й такти. Дівчатка виконують уклін у відповідь.

9-16-й такти. Педагог рухається по колу «бігунцем» і промовляє слова (можна тихенько дзвеніти бубном):

Бубон котиться по колу,

Весело стрибає.

Він маленьких українців

«Бігунцю» навчає.

Друга фігура

1-16-й такти. Діти приймають положення рук в парі №1 і рухаються по колу, виконуючи «бігунець». Педагог відстукує ритм музики в бубон.

Діти, годі гомоніти,

Бубон вже давно дзвенить.

Плескайте і тупотіть
Як він буде вас просити.

Третя фігура. Педагог показує наступні рухи для виконання:

1-2-й такти. Педагог виконує чотири удари в бубон. Діти чотири рази плескають у долоні.

3-4-й такти. Педагог виконує чотири попереми́нних удари ногами. У дітей руки на поясі.

5-8-й такти. Діти повертаються обличчям один до одного і виконують рухи, показані педагогом.

9-12-й такти. Діти виконують один навпроти одного «колупалочку», починаючи з правої ноги.

13-16-й такти. Діти двічі виконують «колупалочку в повороті».

Четверта фігура

1-3-й такти. Діти приймають положення рук в парі №4 і повертаються навколо себе «зальотним кроком».

4-й такт. Виконують на місці потрійний притуп.

5-8-й такти. Повторюють попередні рухи, повертаючись у протилежний бік. На притуп кладуть руки на пояс.

А ви, хлопці, покажіться

Навприсядки покрутіться.

І ви, дівчатка, не баріться,

Туди-сюди повертіться.

9-12-й такти. Хлопці виконують присядку, а дівчата плескають їм у долоні.

13-16-й такти. Дівчата оббігають навколо хлопців «зальотним бігом», а хлопці плескають у долоні.

П'ята фігура

1-4-й такти. Хлопці виконують «м'ячик», а дівчатка «вихилятник».

5-6-й такти. Діти виконують чотири оплески.

7-8-й такти. Діти виконують чотири притупи.

Час вже танець припиняти,

Досить діткам танцювати.

Ще по колу пробіжим

Вдячні за танок усім.

9-16 такти. Діти приймають положення в парі №4 і рухаються по колу бігунцем. Педагог виконує рух разом з дітьми, доповнюючи ритм музики дзвоном бубна. Із закінченням музики всі зупиняються.

Педагог. Добре ви затанцювали «Козачка». І бубон за вами уважно стежив. Зараз ви дізнаєтеся, чий танок йому сподобався найбільше, чия пара була найбільш старанною, хто пам'ятав усі секрети парного танцю.

Педагог підходить до тих дітей, чий танок, на його погляд, був найкращим і пропонує їм на знак вдячності вдарити в бубон.

Заключна частина

Педагог. Ось і підійшло до завершення наше заняття.

- Що нового ви сьогодні дізналися про український танок?
- Який парний танок ми з вами вивчили?
- А які секрети треба знати, щоб парний танок був красивим?

Отже, український парний танок – це танок, у якому передаються відносини між партнерами, поважливе ставлення один до одного. Під час його виконання

треба не заважати партнеру, добре знати й ритмічно виконувати рухи, уміти запрошувати партнера до танцю, бути артистичним, уважним і старанним.

І наприкінці заняття я хочу, щоб ви знов обрали собі пару і разом під музику залишили цю залу.

Діти виконують український уклін і парами під музику виходять із зали.

Тематично-пізнавальне заняття «Стежками Запорізького краю»

(основний рівень, 2-й рік навчання)

Мета: *уточнити, закріпити та розширити знання дітей про особливості Запорізького краю; виявити рівень знань про назви рухів українського танцю та їх регіональні особливості; закріпити навички виконання українських рухів, танцювальних комбінацій та тренінгових вправ побудованих на лексичі українського народного танцю, вивчити новий український рух «широка підбивка»; ознайомитися з особливостями виконання танцю Запорізького краю «Балабинська полька» та вивчити його окремі фігури; розвивати навички творчої імпровізації і вміння поєднувати танцювальні рухи в невеличкі комбінації; виховувати інтерес до національної культури свого регіону, поважливе ставлення до творчих доробків інших дітей, бажання брати участь у змаганнях, проявляти творчу ініціативу та самостійність мислення.*

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вступна частина

Вхід дітей до зали під музику «Козацького маршу» (композитор О. Морозов). Виконання українського привітання.

Педагог. Діти, я хочу розпочати наше заняття з уривку вірша письменника Миколи Нагнибіді, який дуже любить Запорізький край, з ніжністю та повагою характеризує мальовничі краєвиди місцевості, у якій ми з вами проживаємо. Ось послухайте:

Далеко був від України, і снилася вона мені
Руським чубчиком дитини, вогнями домен вдалині,
Азовським морем пропливала, у груди хлюпала Дніпром,
Варила сталь, плуги кувала, сади садила за селом.
Я був далеко, та раділи вітри, співаючи мені,
Що вже черешні забілили у Запорізькій стороні.

Педагог. А хто з вас ще може розповісти або назвати влучні епітети про Запорізький край? Відповіді дітей.

Педагог. Отже, з ваших слів я можу зробити висновок, що ми живемо в самому дивовижному куточку України, який відомий широкими полями, могутньою річкою Дніпро, теплим і лагідним Азовським морем, бравими та відважними козаками, привітними та статними дівчатами. А ще в нас є острів Хортиця, який з давніх часів славиться казковою природою та героїчними подвигами козаків. А в заповідних зонах Асканія Нова та Кам'яній Могили можна помилуватися та познайомитися з чудовими та рідкісними представниками рослинного та тваринного світу, доторкнутися до незайманої природи.

Я думаю, ви вже зрозуміли, що сьогодні заняття буде присвячене нашому

рідному Запорізькому краю, стежками якого ми спробуємо з вами пройти.

Розігрів по колу. За вказівкою педагога під музичний супровід різних українських мелодій діти виконують наступні рухи: кроки («па марше» із застосуванням різних положень та позицій рук, кроки на півпальцях та з високим підніманням стегна), біг з виведенням ніг уперед та назад (амбуате), «зальотний крок», «бігунець», «па польки».

Основна частина

Педагог. Ви добре впоралися із завданням і поводитися як справжні козакі: намагалися чітко виконувати рухи, тримати спину, злагоджено та музикально розпочинали та закінчували виконання танцювальних елементів, уважно слухали та виконували мої вказівки. А зараз давайте продемонструємо одну з особливостей мешканців нашого регіону – привітність, щедрість та доброзичливість.

Розігрів на середині. Діти виконують вправи за показом педагога.

Вправа 1. (32 такти, музичний розмір – 4/4).

В. п. – перша невиворітна позиція ніг, руки опущені вздовж тулуба, голова прямо.

1-й такт. Праву руку з підготовчого положення через першу позицію відкрити у другу, голову повернути за напрямком руки.

2-й такт. Руку закрити на пояс, голову повернути у вихідне положення.

3-4-й такти. Повторити рухи попередніх тактів з лівої руки.

5-8-й такти. Обидві руки через першу позицію відкрити у другу і опустити у вихідне положення.

9-й такт. Руки через першу позицію вивести у третю.

10-й такт. Руки зігнути в ліктях і завести за голову, тулуб розвернути у правий бік і наприкінці такту прийняти вихідне положення.

11-12-й такти. Руки зігнути в ліктях завести за голову, тулуб розвернути у лівий бік і наприкінці такту прийняти вихідне положення, руки опустити вниз.

13-16-й такти. Повторити рухи 9-12 тактів у лівий бік.

17-й такт. Зробити «випад» правою ногою вбік, праву руку з підготовчого положення через першу-другу позиції підняти у третю, кисть – allenge, ліва рука – на поясі.

18-й такт. Праву ногу підтягнути до лівої в першу позицію, праву руку з третьої позиції опустити в підготовче положення.

19-20-й такти. Повторити рухи 17-18 тактів, розпочинаючи лівою рукою.

21-й такт. Зробити крок правою ногою у бік, ліву ногу залишити на місці, стопу натягнути, праву руку відкрити у третю позицію, ліву руку закрити на пояс.

22-й такт. Два pas shene у лівий бік.

23-й такт. Зробити крок лівою ногою в бік, праву ногу залишити в попередньому положенні, стопа – натягнута, ліву руку відкрити в третю позицію, праву руку тримати на поясі.

24 такт. Два pas shene у правий бік.

25-26-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів, наприкінці вийти у вихідне положення.

27-й такт. Зробити крок правою ногою вперед, праву руку через першу позицію вивести в третю, ліва рука – на поясі.

28-й такт. Ліву ногу приставити до правої в третю позицію.

29-30-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів з лівої ноги.

31-й такт. На «раз-два» – виконати крок лівою ногою назад, руки відкрити в

другу позицію. На «три-чотири» – праву ногу приставити попереду лівої в п'яту позицію, руки опустити в підготовче положення;

32-й такт. Виконати український уклін: дівчата – жіночий, а хлопці – чоловічий.

Педагог. Наш народ відрізняється неповторною красою, дівочою вродою, чоловічою привабливістю та мужністю. Ми вміємо добре танцювати і танці в нас бувають різного характеру: повільні і ліричні, стрімкі та темпераментні, веселі і жартівливі, урочисті та героїчні.

Вправа 2. (16 тактів, музичний розмір – 4/4).

В. п. – перша позиція ніг, руки опущені вздовж тулуба. На музичний супровід (4 т.) руки відкрити в другу позицію і закрити на пояс.

1-2-й такти. На «раз-два» – виконати *demi plie*. На «три-чотири» – виконати *demi plie* і відкрити руки в другу позицію. На «п'ять-вісім» – виконати *grand plie*, руки з другої позиції через підготовче положення вивести в третю позицію.

3-4-й такти. На «раз-два» – руки зігнуті в ліктях завести за голову, при цьому тулуб повернути в правий бік. На «три-чотири» – прийняти вихідне положення (тулуб – прямо, руки у третій позиції). На «п'ять-шість» – руки зігнуті в ліктях завести за голову, тулуб повернути в лівий бік. На «сім-вісім» – тулуб повернути в попереднє положення і виконати *battement tendu* правою ногою у бік, руки розкрити в другу позицію.

5-6-й такти. На «раз-два» – виконати *demi plie* і закрити руки на пояс. На «три-чотири» – виконати *demi plie*, руки відкрити у другу позицію. На «п'ять-вісім» – виконати *grand plie*, руки через третю-першу позиції розкрити у другу.

7-8-й такти. На «раз-шість» – виконати три «тинка» на півпальцях, дівчата руки схрещують на грудях, а хлопці закривають на пояс. На «сім» – зробити крок лівою ногою у бік, розкриваючи руки у другу позицію. На «вісім» – закрити праву ногу вперед у п'яту позицію.

9-10-й такти – повторити рухи 5 та 6-го тактів.

11-12-й такти. На «раз-два» – правою ногою зробити *battement tendu* уперед, руки тримати у другій позиції. На «три-чотири» – зробити *demi plie* по четвертій позиції. На «п'ять-шість» – перейти на праву ногу, ліву залишити позаду на носку. На «сім-вісім» – виконати оберт на правій нозі на 90°, одночасно ліву приставити до правої вперед у п'яту позицію, руки закрити на пояс.

13-14-й такти. Повторити рухи 11-12-го тактів, починаючи з лівої ноги.

15-й такт. Руки відкрити у другу позицію.

16-й такт. Виконати український уклін: дівчата – жіночий, а хлопці – чоловічий.

Вправа 3. (16 тактів, музичний розмір – 4/4).

В. п. – третя позиція ніг (права нога попереду), руки опущені вздовж тулуба. На музичний супровід (4 т.) руки відкрити у другу позицію і закрити на пояс.

1-й такт. Виконати два *battment tendu* вперед.

2-й такт. Виконати два «тинка» з правої та лівої ноги.

3-й такт. Виконати два *battment tendu* в сторону.

4-й такт. На «раз-три» – зробити «вихилятник», ногу залишити на *cou-de-pied* попереду. На «чотири» – ногу через положення *passé* закрити назад у третю позицію.

5-8-й такти. Повторити рухи попередніх тактів з лівої ноги.

9-й такт. Виконати лівою ногою два *battment tendu* назад;

10-й такт. На «раз» – виконати *battment tendu* назад. На «два» – виконати *demi plie* по другій позиції і одночасно повернутись на 45°. На «три» – зробити оберт на

45°, вийти на ліву ногу, праву залишити позаду витягнутою. На «вісім» – праву ногу приставити назад до лівої в третю позицію.

11-12-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів з лівої ноги.

13-14-й такти. На «раз» – удар п'яткою лівої ноги. На «два» – вивести праву ногу, зігнуту в коліні, на носок. На «три» – зробити крок лівою ногою навхрест правої. На «чотири» – крок правою ногою у бік з каблука. На «п'ять» – крок лівою ногою навхрест правої. На «шість» – вивести праву ногу, зігнуту в коліні, на носок. На «сім» – приставити ліву ногу до правої. На «вісім» – зробити притуп правою ногою.

15-16-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів у лівий бік.

Педагог. Наступне завдання допоможе нам виявити, чи добре ви знаєте рухи українського танцю. Зараз я буду виконувати рухи різних національностей, а ви уважно стежите за моїм виконанням, і якщо побачите рух українського танцю, допомагайте мені оплесками, а якщо якийсь інший рух – ставте руки на пояс і виконуйте нахили голови в такт музики, начебто показуючи: «Це не наш рух, не український». Намагайтесь самостійно виконувати завдання, не повторюйте помилок інших.

Творче завдання «Вгадай рух українського танцю»

Педагог. Молодці, ви добре знаєте рухи українського танцю, а ще, мабуть, вам допомагав музичний супровід. Скажіть, а як ви можете охарактеризувати українську музику? Що можете про неї сказати? Відповіді дітей.

Діти, пам'ятаєте, ми з вами на попередніх заняттях казали, що справжні козаки у вільний від боїв та походів час полюбляли змагатися та хизуватися один перед одним у своїй спритності? Зараз я буду виконувати роль отамана і показувати рухи українського танцю, а ви спочатку уважно дивіться за мною, а потім за мою вказівкою їх повторюйте.

Повторення рухів українського танцю. Педагог виконує невеличкі танцювальні комбінації, побудовані на раніше вивчених дітьми рухах українського народного танцю.

Танцювальна комбінація 1 (16 тактів, музичний розмір – 4/4).

Вихідне положення – перша не виворітна позиція ніг, руки вздовж тулуба. На музичний супровід руки відкриваються в другу позицію і закриваються на пояс.

1-й такт. Виконати чотири releve: на «раз-два» – праву руку відкрити в другу позицію; на «три-чотири» – ліву.

2-й такт. Виконати чотири releve, руки закрити на пояс.

3-й такт. На «раз-два» – зробити крок правою ногою вперед, ліву ногу підняти на sou-de-pied і виконати оберт на 90°, руки відкрити в другу позицію. На «три-чотири» – зробити притуп лівою та правою ногою, руки закрити на пояс.

4-й такт. Повторити рухи 3-го такту.

5-6-й такти. Виконати чотири «тинка», відкриваючи руки в другу позицію й закриваючи на пояс.

7-8-й такти. Виконати «колупалочку з вихилияником» з правої та лівої ноги, руки утримувати на поясі.

9-й такт. На «раз» – зробити лівою ногою крок навхрест правої. На «два» – виконати «голубець». На «три» – зробити правою ногою крок навхрест лівої. На «чотири» – виконати «голубець».

10-й такт. Виконати pas shene уперед, вийти на праву ногу, ліву залишити позаду на носку, руки розкрити в другу позицію.

11-12-й такти. Дрібні кроки на півпальцях з попереми́ним виведенням ніг

уперед, руки між підготовчою та другою позицією, кисті – відкриті.

13-й такт. На «раз-два» – праву ногу через *passé* закрити позаду лівої в п'яту позицію, руки на поясі. На «три-чотири» – ліву ногу через *passé* закрити позаду лівої в п'яту позицію, руки на поясі.

14-й такт. Виконати чотири «вірвовочки».

15-й такт. На «раз-два» – зробити крок правою ногою вперед, виконати «голубець» і одночасно повернутися на 45°, ліву руку тримати на поясі, праву – у третій позиції. На «три-чотири» – зробити крок лівою ногою в бік, виконати «голубець» і одночасно повернутися на 90°, ліву руку тримати в третій позиції, праву – на поясі.

16-й такт. На «п'ять-шість» – виконати два *pas shene*, руки на поясі. На «сім-вісім» – вийти на праву ногу, ліву залишити позаду на носку, руки розкрити в другу позицію.

Танцювальна комбінація 2 (12 тактів, музичний розмір – 4/4).

Вихідне положення – третя позиція ніг (права нога попереду), руки вздовж тулуба. На музичний супровід руки відкрити в другу позицію і закрити на пояс.

1-й такт. На «раз-два» – зробити «перемінний крок» вперед, руки відкрити в другу позицію. На «три-чотири» – зробити «перемінний крок» назад, руки закрити на пояс.

2-й такт. На «раз-два» – виконати «тинок» на високих півпальцях у правий бік. На «три» – зробити невеликий крок лівою ногою в бік. На «і» – приставити праву ногу до лівої. На «чотири» – ліву ногу розкрити в сторону на 45°.

3-й такт. Виконати «упадання», на останній рахунок праву ногу винести в бік на 45°, руки відкрити в другу позицію.

4-й такт. Повторити рухи попереднього такту в протилежний бік, руки закрити на пояс.

5-й такт. На «раз-два» – поставити через *passé* ліву ногу позаду правої. На «три-чотири» – поставити через *passé* праву ногу позаду лівої;

6-й такт. Виконати чотири «вірвовочки».

7-8-й такти. Виконати танцювальний біг навколо себе.

9-10-й такт. Зробити чотири «бальяне».

11-й такт. Виконати чотири «припадання» навколо себе, через праве плече.

12-й такт. Виконати *pas shene* уперед, вийти на праву ногу, ліву залишити витягнутою позаду, праву руку відкрити в третю позицію, ліву – закрити на пояс.

Педагог. Ви добре потанцювали і разом з тим пригадали рухи українського народного танцю. Давайте назвемо рухи, які ми виконували. Вірно, це «голубець», «вихилиясник», «вірвовочка», різновиди «тинка», «припадання», «перемінний крок» та «бігунець». А які рухи українського танцю я не застосовувала під час виконання, але ви їх добре знаєте і вмєте виконувати? Відповіді дітей.

Так, це «упадання», «присядки», «розніжки», «боковий буковинський крок», «біг з підскоком», «стрибунець». Зараз ми спробуємо самостійно скласти невеличкі танцювальні комбінації з використанням цих рухів. Для цього розподілимося на дві команди і позмагаємося в танцювальності, вигадливості та спритності.

А хто в якій команді буде змагатися, ми дізнаємося за допомогою козацької лічилочки, яку зараз з вами вивчимо. Я буду йти по колу і промовляти слова. Той, кого запрошу в коло, буде в першій команді, а хто залишиться на місці, буде в команді суперників.

Я козак і ти козак,

Я вояк і ти вояк,

Щоб в бою стояти мужньо
Ми повинні бути дружні.
Ми хоробрі вояки –
Побратими-козаки!

Творче завдання-змагання. Діти розподіляються на дві команди і змагаються. Перша команда показує рухи, друга повторює їх. Після виконання завдання педагог аналізує та оцінює діяльність обох команд і окремих дітей, які були найактивнішими або краще за всіх впоралися з завданням.

Педагог. Ми продовжуємо з вами мандрувати стежками Запорізького краю і наступне завдання допоможе нам закріпити танцювальні комбінації на переміщення. Скажіть, а як називається головне місто нашої області? Вірно – це Запоріжжя. З нього ми і розпочнемо.

Танцювальні комбінації по діагоналі. Педагог пропонує дітям стати в 6 точку класу, сам займає положення на протилежному боці (друга точка класу) і пропонує пройти діагональ до острова Хортиця, виконуючи комбінації окремо для хлопчиків та дівчаток.

Комбінації для хлопчиків: «присядка» з виведенням ноги в бік на 90°; «тинок» – «голубці» – «pas shene»; «перекідні»; підготовка до «кабріюлю».

Комбінації для дівчаток: «квіточка»; «паде баск» – «голубці» – «pas shene»; два «en dedan» – «абартас» – «sutenu»; два «бігунця» – «колупалочка» в повороті.

Педагог. А з острова Хортиця ми вирушасмо до природного заповідника Асканія Нова.

Діти рухаються з 4 точки класу, виконуючи наступні танцювальні комбінації: Підготовка до «голубців» у повороті; «тинок» – «підбивка» – «голубці» – pas shene.

Педагог. А тепер ми з вами попливемо по широкій та могутній річці Дніпро. Для цього нам необхідно вивчити новий рух українського танцю, який називається «широка підбивка».

Показ педагогом нового руху.

В. п. – третя позиція ніг (музичний розмір – 2/4 або 4/4).

На затакт «і» – праву ногу винести в бік на 45°, на лівій нозі зробити невеличкий підскок;

На «раз» – зробити крок правою ногою в бік, ліву ногу поставити навхрест правої;

На затакт «і» – праву ногу винести в бік на 45°, на лівій нозі зробити невеличкий підскок;

На «два» – повторити рухи, які виконувалися на «раз».

Після цього діти декілька разів виконують цей рух, переміщуючись з 8 до 2 точки класу.

Педагог. А в якому місті ми з вами живемо? Вірно, наше курортне місто має назву Бердянськ. А звідки походить назва нашого міста? А що вам подобається в нашому місті більш за все? Відповіді дітей. А тепер давайте з вами пофантазуємо на тему: «Бердянськ – найкраще місто на Землі!».

Творче завдання-імпровізація на основі пісні «Бердянські зорі» (муз. О.Ляльковської; вірші Г. Бідняка).

Педагог. Діти, а які українські танці вам знайомі? У разі ускладнення відповідей дітьми, педагог пропонує допоміжні запитання:

– У яких танцях руки тримають на кептаріку, а основним малюнком є коло? (гуцульський танець);

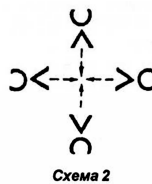
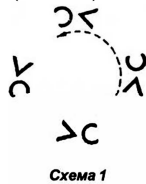
- Який український танець бере свій початок на Запорізькій Січі? (гопак).
- З яким танцем зустрічають весну? (веснянки).
- Чи по всій Україні виконують однакові танці та рухи?

Вірно, кожному регіону притаманні свої танці, які характеризують географічні особливості цього краю, побут народу, характерні риси мешканців тієї чи іншої частини України.

Хто з вас може назвати танці Запорозького краю? Деякі з них ми вивчали на попередніх заняттях, а деякі дивились у відеозапису. Відповіді дітей. Вірно, це «Дощик», «Горлиця», «Ходить гарбуз по городу», «Козак», «Хортичанка», «Ой, зів'ю вінки».

Педагог. І сьогодні ми з вами вивчимо ще один популярний у Запорізькому районі танець «**Балабинська полька**». Це швидкий, жвавий та запальний парний танець. Його основними рухами є «перемінний крок» та «потрійний притупи». Назву кожного руху педагог супроводжує власним показом.

Опис танцю запозичено з книги Чміля В.А. «Танці Запорізького краю в обробці Захара Сизоненка» (Мелітополь: ООО «Видавничий будинок ММД», 2005). Це танець, у якому може брати участь необмежена кількість виконавців. Пари до початку танцю стають у коло. У кожній парі виконавці (дівчина і хлопець) стають обличчям одне до одного і боком до центра кола: дівчина – правим, а хлопець – лівим. Обоє кладуть праві руки одне одному на талію, а лівою рукою підтримують правий лікоть партнера (схема 1).

Перша фігура (16 тактів)

1-й-7-й такти. Пари перемінним кроком ідуть по колу проти руху годинникової стрілки. При цьому дівчина починає з лівої ноги і робить крок назад, а хлопець – з правої і робить крок уперед.

8-й такт. Пари виконують потрійний притуп: дівчата починають з правої ноги, а хлопці – з лівої.

9-16-й такти. Пари, не змінюючи положення і кроку, кружляють праворуч, просуваючись по колу проти руху годинникової стрілки. На кінець останнього такту вони зупиняються так, щоб хлопці стояли спиною до центра кола (схема 2).

Друга фігура (16 тактів)

1-3-й такти. Пари, не змінюючи положення, перемінним кроком ідуть до центра кола: при цьому дівчата починають з правої ноги і роблять крок вперед, а хлопці – з лівої і роблять крок назад.

4-й такт. Усі пари виконують потрійний притуп: дівчата – з лівої ноги, а хлопці – з правої.

5-8-й такти. Пари кружляють на перескоках праворуч і одночасно рухаються від центра кола на попередні місця.

9-11-й такти. Пари перемінним кроком ідуть від центра кола, розширюючи його: при цьому дівчата починають з лівої ноги і роблять крок назад, а хлопці – з правої і роблять крок вперед.

12-й такт. Дівчата на місці виконують потрійний притуп, починаючи його з

правої ноги, а хлопці – два притупи лівою ногою.

13-16-й такти. Пари, кружляючи на перескоках ліворуч, рухаються до центра кола. На кінець останнього такту пари повертаються у вихідне положення танцю.

Третя фігура (16 тактів)

1-3-й такти. Пари, виконуючи «плетінку» (дівчата назад, а хлопці вперед), ідуть по колу проти руху годинникової стрілки.

4-й такт. Усі одночасно виконують потрійний притуп, починаючи з лівої ноги.

5-8-й такти. Повторюються рухи 1-4-го тактів, тільки пари ідуть по колу за рухом годинникової стрілки.

9-16-й такти. Пари, обертаючись, ідуть по колу в протилежному напрямку. На кінець шістнадцятого такту пари приходять у вихідне положення танцю і міняють положення рук: хлопець лівою рукою бере праву руку дівчини і легко відводить її ліворуч. Обое трохи повертають корпус: дівчина – праворуч, а хлопець – ліворуч (схема 3).

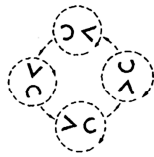

Схема 3

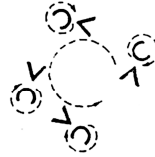

Схема 4

Четверта фігура (16 тактів)

1-2-й такти. Пари перемінним кроком, який дівчина починає з правої ноги, а хлопець – з лівої, ідуть до центру кола. На кінець 2 такту пари роз'єднують руки – дівчина – праву, а хлопець – ліву. Вільну руку дівчина кладе на талію, а хлопець опускає.

3-4-й такти. Пари піднімають з'єднані руки угору, утворюючи «ворота», і простими танцювальними кроками обертаються: дівчина – праворуч, а хлопець – ліворуч. У кінці 4 такту пари зупиняються і виконавці стають обличчям один до одного. Дівчина кладе свою праву руку на талію хлопця, а ліву м'яко витягує ліворуч. Хлопець лівою рукою легенько підтримує правий лікоть дівчини, а правою бере її ліву руку.

5-6-й такти. Пари перемінним кроком ідуть від центра кола, розширюючи його.

7-8-й такти. Дівчата опускають праву руку, хлопці – ліву, а з'єднані руки піднімають угору, знову утворюючи «ворота». Простими танцювальними кроками дівчина обертається ліворуч, а хлопець – праворуч. У кінці 8 такту виконавці кожної пари приходять у вихідне положення танцю і з'єднують праві руки, а ліві кладуть собі на талію (дівчина може підтримувати лівою рукою спідницю).

9-15-й такти. Пари просуваються по колу проти руху годинникової стрілки. Дівчина легенькими невеличкими кроками на низьких півпальцях кружляє праворуч під піднятими угору і з'єднаними руками. Хлопець іде слідом за дівчиною, чітко карбуючи перемінний крок (схема 4).

16-й такт. Пари, обертаючись у вихідне положення танцю, виконують потрійний притуп.

Потім танець виконується спочатку.

Заклучна частина

Педагог. Діти, який танок ми щойно засвоїли? А хто з вас знає, який костюм (жіночий та чоловічий) характерний для нашого регіону? Бачу, що майже всі знають, і зараз ви це покажете, виконуючи нове завдання. Для початку знов розділіться на дві команди. Я вам запропоную картки з національними костюмами різних регіонів України. Ви повинні обрати картку, на якій зображено одяг нашого регіону, покласти її всередину й утворити коло. Переможе та команда, яка швидше впорасться з завданням.

Гра-змагання. Педагог оцінює результативність виконання завдання і характеризує разом з дітьми елементи сценічного одягу Запорізького краю.

Педагог. Діти, чи сподобалося вам заняття? Що нового ви дізналися?

Я думаю, що ви із зацікавленням розповісте батькам про нашу танцювальну подорож. А ще у мене буде до вас прохання намалювати свої враження про заняття або скласти невеличкий віршик на тему: «Танцювальне мистецтво Запорізького краю». З кращих робіт ми організуємо виставку.

Молодці, ви були дуже уважними і старанними. Мені сподобалося, що ви багато знаєте про свій рідний край і українську танцювальну культуру. На цьому наше заняття завершено.

Діти виконують уклін і під супровід козацького маршу виходять із зали.

Комплексне тематичне заняття з елементами корекційної хореографії та арт-терапії «Чарівна осінь» (основний рівень, 1-й рік навчання)

Мета: *закріпити* знання дітей про характерні ознаки осені; *ознайомити* з репродукціями картин відомих художників про осінь (Є. Волков, С. Жуковський, А. Куїнджи, І. Левітан); *розвивати* емоційну сферу, можливість вільно виражати свої емоції та почуття, отримувати задоволення від сумісної творчості; *формувати* вміння знімати психічну та м'язову напругу, коректувати внутрішню рівновагу, *виховувати* культуру спілкування, поважне ставлення до учасників творчого процесу, інтерес до осінніх явищ, до творчості поетів та художників.

Обладнання: осінні листя, репродукції картин на тему «Осінь».

ХІД ЗАНЯТТЯ

До початку заняття педагог розкладає на підлозі танцювального класу осінні листя залежно від кількості дітей (по одному, два або три листки на дитину).

Вступна частина

Діти заходять до танцювальної зали під спокійну мелодію. Виконують уклін.
Педагог.

Прийшла дівчина до хати,
Узялась хазяйнувати:
Вправно скриню відімкнула,
В жовту свитку парк вдягнула.

Діти, хто це? Відповіді дітей. Так, це осінь. Подивіться, яке красиве та різнокольорове листя вона нам подарувала. Як називається явище природи, коли опадає листя? Відповіді дітей. Правильно, листопад. Давайте ми з вами оберемо собі один (два, три) листочки, які вам подобаються. Діти обирають листя. Які вони? Відповіді дітей. Бажано, щоб дитина описувала саме свій листочок.

Педагог. Пропоную вам перевтілитися в листочок, який ви тримаете в руках. Подивіться на нього уважно.

Я буду деревом, а ви – моїми листочками. Підійдіть до мене ближче. З початком музики ми будемо уявляти, що прийшла осінь і розпочався листопад. Спочатку листя похитуються на гілках дерев, а потім повільно кружляють у повітрі і падають на землю. Зі зміною музики ви залишите листочки на підлозі і перетворитеся на дітей, які весело бігають, стрибають і обсипаються листям, водять хоровод навколо дерева і збирають великий букет осінніх квітів.

Творча танцювальна гра-імпровізація «Листопад»

Педагог. Подивіться, який чудовий букет ми з вами зібрали. Давайте поставимо його у вазу і продовжимо нашу прогулянку осіннім парком.

Основна частина

Розігрів: кроки в різних напрямках і темпах (робота з простором), зміна напрямку руху, рух з обертанням, «трясіння» (починаючи з пальців рук, виконувати вібруючі рухи, поступово включаючи всі частини тіла).

Контактні елементи масажу. Повільно рухаючись по залу, дітям пропонують зупинитися і почати масажувати частину тіла, яку називає педагог (ноги, спина, руки, живіт) тій дитині, яка опинилася поруч. Після масажу партнери міняються: той, кого масажували, сам стає масажистом. Потім учасники завдання знову розпочинають рух і обирають нового партнера, виконуючи масаж іншої частини тіла. Таким чином, діти під час виконання цієї вправи мають змогу контактувати з багатьма партнерами, довіряти один одному, розслаблятися.

Танцювальна змійка. Діти стають у колону на відстані витягнутої руки. Перший у колоні виконує рух, інші повторюють за ним. Потім він переходить у хвіст «змійки» і другий учасник стає ведучим. Важливо звернути увагу дітей на добір рухів. Не бажано використовувати нахили, повороти, просування спиною вперед, дуже швидкі рухи та рухи з великою амплітудою.

Педагог. Діти, а які явища характерні для осені? Бачу, ви майже всі підняли руки, а значить, можете їх назвати. Ми не будемо розповідати про осінь словами, а за допомогою рухів малуватимемо в повітрі її ознаки, а потім передаватимемо їх іншим. Ці повітряні малюнки дуже ніжні та крихіткі, тому посилати їх один одному слід обережно, з особливою ніжністю та добротою.

Малювання в повітрі фігур та предметів (вправа на тренування особистих вільних асоціацій та вміння передавати їх іншим). Діти стають у коло та по черзі зображують символ, а потім передають його сусідові, який доповнює його і передає іншому.

Педагог. Ми намалювали дуже багато характерних ознак осені. Я передала Василю пташку, яка відлітає в теплі краї, а ти, Василю?... Таким чином, усі діти розповідають про свої малюнки, а разом з тим повторюють ознаки осені.

Педагог. Отже, ми намалювали дуже багато цікавого про чарівну пору року – осінь, зараз давайте під музику спробуємо це все протанцювати. Подивіться на мій танок, я вам зараз мовою рухів покажу свої враження про осінь.

Імпровізований танок педагога

Педагог. Діти, що ви побачили в моєму танці? Відповіді дітей. Правильно, я показувала, як падає листя і вітер розносить його по землі, як зненацька зривається дощ і всі ховаються, бо він не такий вже теплий, як улітку; як птахи відлітають, а комахи ховаються в норки... А тепер спробуйте ви. Тільки перед танцем добре уявіть собі, що ви хочете передати своїми рухами. Бажано виражати власні думки, малювати пластикою свою картинку про осінь. Тому, не повторюйте думок друзів, танцюйте самі й отримуйте від цього задоволення. Щоб ви не станцювали, це буде прекрасно, якщо буде показано від душі.

Танок-імпровізація на тему «Осінь»

Педагог. Діти, це було щось неймовірне і фантастичне. Ви як справжні художники малювали рухами своє враження про осінь. І це було чудово. Усі зображували картини цієї чарівної пори року, і в усіх вони були різні. Аналіз педагогом танцювальних імпровізацій дітей.

Подивіться, я сьогодні вам приготувала репродукції картин відомих художників. Усі вони носять назву «Осінь». Педагог пропонує дітям підійти ближче і демонструє картини, називаючи прізвища художників.

Єфим Єфимович
Волков

Архип Іванович
Куїнджи

Станіслав Юліанович
Жуковський

Ісаак Ілліч Левітан

Педагог:

- Діти, скажіть, які фарби переважають у картинах?
- А що спільного в цих картинах?
- А що відрізняє ці картини?

Картина – це чудова мить, яку намагається зафіксувати художник на полотні. А що в танці допомагає зафіксувати рух, що робить танцювальний рух більш виразнішим? Відповіді дітей. Правильно, це пози, жести та міміка.

Пропоную вам зараз передати цими виразними засобами зміст картин, з якими

ми щойно ознайомилися.

Колективна імпровізація «Осінній пейзаж». Педагог розподіляє дітей на чотири групи, які стають у різних кутках танцювального класу, і роздає їм по одній репродукції. Протягом музичного супроводу діти повинні обрати художника, який буде «малювати» картину, обговорити її зміст, обрати об'єкти, які будуть зображувати, і розподілити їх між собою. По закінченню музики картина повинна бути намальована. Після виконання творчого завдання педагог аналізує діяльність дітей.

Педагог. Осінь – це чудова пора, яка надихала багатьох письменників, поетів митців на творчість. Діти, а тепер трохи відпочинемо і впорядкуємо наші враження.

Діти лягають на килимки і заплющують очі. Лунає тиха, повільна музика. Педагог читає вірш Андрія Стойгори «Осінні квіти».

Квіти осінні. Прості і дивні такі.
А в чому дивина, запитаєте ви?
А ви придивіться до них.
Чим різняться з квітами літа вони?
Вірно. Вловили різницю і ви?
Листям різняться вони.
Влітку у них листя зелене.
А сьогодні – осіннє, барвисте,
Немов променисте.
Що надає особливості
І незвичайності їм.
Квітам осіннім моїм.

Педагог. Діти, а якою осінньою квіткою ви б зараз хотіли себе уявити? Я буду читати вірші про осінні квіти, а ви, почувши назву своєї улюбленої, повинні стати і прийняти позу, яка у вас асоціюється з цією квіткою.

Опівночі **айстри** в саду розцвіли...
Умились росою, вінки одягли,
І стали рожевого ранку чекать,
І в райдугу барвів життя убирать...

(Олександр Олесь)

На городі **соняшник**
Соняшно зацвів -
Розпрямив голівоньку,
Рученьки розвів.
Милювався сонечком,
Дощик зустрічав
І смачним насіннячком
Діток пригощав.

(Руслана Василькевич)

Пізня осінь...
Тільки пишні **хризантеми**,
Розповідають казкові поеми.
Хризантеми прекрасні,
Як зіроньки ясні.
Хризантеми кольорові,
Повні ніжності й любові,

Вони яскраво сяють,
Серце зігрівають,
Про осінь згадку залишають.
Вонзая в небо цветоносний колос,
На стьке лета с осенью цветёт
Красавец благородный – **гладиолус**,
Как будто песню осени поёт....

(Олександр Соловйов)

Педагог. На початку заняття ми з вами зібрали букет з осіннього листя. А зараз я вам пропоную утворити букет з осінніх квітів. Кожен з вас вже обрав собі чарівну квітку осені. Уявімо собі, що всі ви – діточки-квіточки, які ростуть у моєму садочку. Я – не простий садівник, я можу танцювати разом з моїми квітами. Наш чарівний букет я хочу зібрати ось у цьому місці.

З початком музики я розпочну свій танок, і той, до кого я буду підходити і торкатися, повинен танцювальними рухами дійти до того місця, у якому буде розташовано наш букет. Квіточки повинні ставати близьенько одна до одної, займати різні рівні, тому що в букеті одна квіточка може бути вище, а інша – нижче. Можна повертатися один до одного обличчям, спиною або боком, шукати характерні своїм квітам пози. Уявіть, що ваше тіло – це стебло квітки, голова – пуп'янок, а руки – листя.

Творче завдання «Букет осінніх квітів».

Заключна частина

Педагог пропонує дітям сісти у коло і сам сідає разом з ними.

Педагог. Діти, чи сподобалося вам заняття? Що нового ви дізналися? Які вправи вам запам'яталися найбільше? Яке відчуття викликали? Відповіді дітей.

А тепер давайте повернемося до того, хто сидить поруч, утворимо пари і, як на початку заняття, передамо один одному за допомогою міміки та жестів свої враження про осінь.

Малювання в повітрі осінніх пейзажів під музичний супровід

Педагог. На наступне заняття я буду чекати ваші малюнки про осінь, які ви вдома зробите на аркуші паперу. Можливо, це буде букет з осіннього листя, який ми зібрали на початку заняття, а може, осінні квіти або листопад чи ще якісь ознаки цієї чарівної пори року, про які ми сьогодні з вами говорили.

Дякую вам за співпрацю. Ви були уважними, турботливими, чуйними та працьовитими.

Діти виконують уклін і виходять із зали.

Тематично-виховне заняття «Країна добра та дружби»

(початковий рівень)

Мета: *виявити* знання дітей про позитивні людські якості (доброзичливість, чесність, привітність, вірність) та дружні стосунки; *конкретизувати* поняття «справжня дружба» та «дружба в колективі»; *закріпити* навички виконання танцювальних рухів (па галопу, підскоки, біг на півпальцях, біг з підніманням стегна тощо); *розвивати* музично-ритмічну координацію, уміння емоційно відгукуватися на музику, образну уяву та фантазію; *вивчити* фрагмент хореографічної картинки «Грати разом – веселіше»; *виховувати* почуття колективізму та

доброзичливого ставлення до всіх членів групи та колективу, учити цінувати дружбу і поважати дружні стосунки інших дітей.

Обладнання: CD-програвач, фонограми з піснями про дружбу, кольоровий м'яч.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вступна частина

Діти входять до зали під фонограму дитячої пісні «Что такое доброта?» у виконанні групи «Барбарики». Виконують привітання (танцювальний уклін).

Педагог. Діти, сьогодні ми з вами вирушимо в подорож до чудової країни під назвою «Доброта», у якій жителі мають найкращі людські якості. Скажіть, будь ласка, які риси характеру притаманні доброзичливій людині? Відповіді дітей.

Педагог. Правильно, це дружба, привітність, вірність, чесність, взаємодопомога та багато інших. І наше заняття ми присвяtimo темі «Дружба».

Діти, як ви вважаєте, що таке дружба? Якими якостями повинен володіти справжній друг? Підніміть руку, хто має справжнього друга. А кого з вас можна назвати справжнім другом? Як ви вважаєте, чи дружня у нас з вами група? А колектив у цілому? Відповіді дітей.

Педагог. Я бачу, що більшість з вас знайомі з поняттям «дружба». І тому ми маємо повне право вирушити в подорож до «Країни доброзичливості», рухаючись «стежками дружби». Ви готові? Тоді станьте рівненько, підтягніться, покладіть руки на пояс і під музику починаємо рухатись по колу.

Розігрів по колу під дитячу пісню «Вот, что значит настоящий, верный друг» (муз. Б. Савельєва, сл. М. Пляцковського).

Діти виконують за вказівкою педагога па марше, руки на поясі; крок на півпальцях, руки підняті догори, кисті зімкнені в замок; крок на п'ятках, руки закладені за голову; перемінний крок на півпальцях та п'ятках, руки закладені за спину; крок з високим підніманням колін, руки на поясі; біг із закиданням гомілки назад та викиданням прямих ніг уперед, руки на поясі; крок на півприсядки, руки зігнуті в ліктях; стрибки по шостій позиції ніг, руки на поясі; дрібний сценічний біг (pas soulevé), руки в другій заниженій позиції, кисть allonge.

Далі педагог пропонує дітям з кола утворити колону та, рухаючись через центр танцювальним кроком «па марше», розійтись через одного в протилежні сторони до шостої та четвертої точок залу.

З початком музичного супроводу діти по черзі за вказівкою педагога виконують деякі танцювальні рухи та зв'язки. Вихованці, які стоять з правого боку від педагога (6 точка залу), проходять попереду тих, хто стоїть ліворуч (4 точка залу). Кожна дитина з лівої та правої діагоналі розпочинає рух, пропускаячи два такти. Можна застосовувати оплески всіх дітей на кожний такт музики, що сприятиме організованому виконанню завдання, розвитку уваги та почуття ритму.

Діагональні вправи під пісню «Дружба крепкая» (муз. В. Шайнського, сл. М. Танича):

Вправа 1. Підскоки, руки на поясі.

Вправа 2. Крок па польки, руки на кожен крок по черзі розкриваються в другу позицію долонями догори і в такому ж порядку закриваються на пояс.

Вправа 3. Крок па галопу, руки на 2 такти розкриваються в другу позицію і на два такти закриваються на пояс.

Вправа 4. Два кроки па галопу, на третій закрити ноги в шосту позицію і закінчити «стрибком з піджатими ногами», повертаючись обличчям до протилежної

діагональної точки зали, руки на поясі. Те ж саме виконати з іншої ноги.

Вправа 5. Крок па польки, руки на поясі. Діти зустрічаються в центрі зали, беруться за руки, вільні руки залишаються на поясі і продовжують рухатися разом, відходячи в один бік.

Основна частина

Педагог. Ми з вами добре розігріли м'язи, а зараз проведемо **музично-ритмічну гру «Дружнє коло»**. Для цього нам потрібно його побудувати.

Діти танцювальним кроком за першими, які стоять у діагоналях, стають у коло.

Педагог. З початком музики ви через одного будете заходити в коло і на перший такт голосно промовляти: «Я твій друг!». Ті, хто залишився на місці, на другий такт повинні відповісти: «І ти мій друг!», виконуючи невеличке присідання.

Діти приймають вихідне положення: перша напіввигорітна позиція ніг (можна виконувати за шостою позицією), руки на поясі. Під музичний супровід «Добрий жук» з кінофільму «Попелюшка» (муз. А. Спадавенкіна, сл. Є. Шварца) починають виконувати вправу, утворюючи два концентричних кола (коло в колі). Після цього педагог пропонує дітям виконати невеличку танцювальну комбінацію. Діти, які стають у внутрішньому колі, повертаються до дітей, що стоять у зовнішньому.

Танцювальна комбінація (8 тактів, музичний розмір – 4\4)

1-й такт. Три кроки па галопу з правої ноги, на останню долю такту ліву ногу приставити в першу напіввигорітну позицію.

2-й такт. Повторити те ж саме, починаючи рух з лівої ноги.

3-й такт : На «раз-два» діти, які стоять у внутрішньому колі, подають спочатку праву, а потім ліву руку тим дітям, що стоять навпроти них у зовнішньому колі; на «три-чотири» – діти, яким подали руки, відповідають на запрошення і кладуть праву, а потім ліву руки на долоні тих дітей, які стоять у внутрішньому колі.

4-й такт. Діти, тримаючись за руки (положення «човник»), виконують з правої ноги три кроки па марше і міняються місцями. На останню долю такту приймають першу напіввигорітну позицію ніг.

5-й такт. Діти парами виконують па галопу, рухаючись за годинниковою стрілкою, і на останню долю такту приймають першу позицію ніг.

6-й такт. Виконують па галопу в інший бік.

7-й такт. Дрібним сценічним бігом виконують у парі півтора оберти й утворюють одне коло.

8-й такт. Роблять три оплески і голосно промовляють: «Разом дружній колектив!»

З нової музичної фрази все можна повторити з початку. Тільки діти, які стояли в зовнішньому колі, заходять з початком музики у внутрішнє.

Педагог. Діти, нам вдалося утворити красиве, дружнє танцювальне коло тому, що кожен з вас був уважним, старанно виконував рухи, був привітним до партнера і щиро всім посміхався. Таким чином, ми подолали з вами велику відстань на шляху до «Країни доброзичливості», а тепер час відпочити.

Педагог запрошує дітей розійтися і прийняти зручні пози (можна сісти, лягти), не заважаючи один одному.

Педагог. Поки ми з вами відпочивасмо, давайте пригадаємо, які **вислови про дружбу** вам відомі. Той, хто готовий відповідати, може встати та голосно їх промовити. Відповіді дітей.

Педагог. Молодці, а я ще хочу додати декілька висловлювань про дружбу:

– Друг пізнається і в радості, і в біді.

– Гарний друг – цінний скарб, ворогу ніхто не рад.

Якщо деякі діти були пасивними під час бесіди, педагог може спитати їх, які висловлювання їм найбільш за все сподобалися або які вони запам'ятали.

Педагог. А що для вас означає «справжній друг»?

Відповіді дітей.

Отже, діти, справжня дружба має будуватися на взаємній повазі, чесному ставленні один до одного, довірі й радості від спілкування.

А зараз я вам пропоную виконати разом зі мною танцювальний комплекс партнерної гімнастики під відому вам пісню «Вот, что значит настоящий, верный друг».

Педагог пропонує дітям утворити одне велике коло або стати на лінії і прийняти вихідне положення: сісти, руки на поясі, ноги з'єднані, коліна напружені. З початком музики за показом педагога діти повторюють вправи.

Танцювальний партнерний комплекс (48 тактів, музичний розмір – 4/4)

На музичний програвш діти, утримуючи вихідне положення, виконують на кожні пів такту нахилили голови в ліву та праву сторони.

I-й куплет

1-й такт. Утримуючи рівну спину, напружені коліна і витягнуті носки, на перші півтакту розкрити праву руку в другу позицію й одночасно зробити поворот голови в той же бік, на другі півтакту повторити те ж саме, розкриваючи ліву руку в лівий бік.

2-й такт. На перший півтакт закрити праву руку на пояс, на другий – ліву, голова повертається за рукою.

3-й такт. На перший півтакт витягнути носки й одночасно нахилити голову вперед, на другий півтакт – скоротити стопи, натягуючи їх на себе, і нахилити голову назад.

4-й такт. Повторити попередні рухи.

5-6-й такти. Два колових обертання стопами назовні з одночасними рухами голови по колу за годинниковою стрілкою.

7-8-й такти. Два колових обертання стопами всередину з одночасними рухами голови по колу проти годинникової стрілки.

9-й такт. На перший півтакт розкрити руки в другу позицію, на другий півтакт розкрити ноги якомога ширше в сторони, утримуючи натягнутими коліна та стопи.

10-й такт. На перший півтакт нахилитися вперед, торкаючись руками стоп, на другий – прийняти вихідне положення, закриваючи руки на пояс і стуляючи ноги.

11-й-12-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів.

Програвш

1-й такт. На перший півтакт обидві ноги зігнути в колінах і притулити їх до грудей, на другий півтакт коліна розкрити в сторони якомога ширше, спину тримати рівною, руки на поясі.

2-й такт. На перший півтакт коліна стулити, а на другий повернутися у вихідне положення, витягуючи обидві ноги вперед.

3-й-4-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів. На останню долю четвертого такту лягти на спину, розкриваючи руки в сторони на рівень другої позиції (трохи нижче лінії плечей).

II-й куплет

1-й такт. На перший півтакт підняти праву ногу у виворітному положенні (п'яткою догори) з витягнутим носком на рівень 45 градусів, на другий півтакт повернутися у вихідне положення.

2-й такт. На перший півтакт підняти праву ногу у виворітному положенні на

рівень 90 градусів, на другий півтакт повернутися у вихідне положення.

3-й-4-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів.

5-й-8-й такти. Повторити рухи попередніх чотирьох тактів, виконуючи махи з лівої ноги.

9-й такт. На перший півтакт розкрити обидві ноги до рівня другої позиції, утримуючи стопи у виворітному положенні, торкаючись мізинцями підлоги, на другий півтакт повернутися у вихідне положення.

10-й такт. На перший півтакт розкрити ноги в сторони якомога ширше, стопи натягнуті, коліна рівні. На другий півтакт прийняти вихідне положення.

11-й-12-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів.

Програш

1-й-4-й такти. Повторити рухи, які виконувалися на попередній програш, тільки в положенні, лежачи на спині. На останню долю такту перевернутися на живіт, руки розкрити в сторони, грудну клітку трохи підняти.

III-й куплет

1-й такт. На перший півтакт підняти праву ногу у виворітному положенні (п'яткою вниз) з витягнутим носком на рівень 45 градусів, на другий півтакт повернутися у вихідне положення.

2-й такт. На перший півтакт підняти праву ногу у виворітному положенні якомога вище, на другий півтакт повернутися у вихідне положення.

3-4-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів.

5-8-й такти. Повторити рухи попередніх тактів з лівої ноги.

9-й такт. На перший півтакт прогнутися в спині, відриваючи руки від підлоги, на другий півтакт повернутися у вихідне положення.

10-й такт. На перший півтакт розкрити обидві ноги в сторони якомога ширше, утримуючи стопи у виворітному положенні, коліна не згинати. На другий півтакт повернутися у вихідне положення.

11-12 й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів.

Програш

1-й такт. На перший півтакт розкрити ноги в сторони, на другий – зігнути ноги в колінах і стулити стопи, не відриваючи тулуб і ноги від підлоги.

2-й такт. На перший півтакт ноги розкрити в сторони, витягуючи коліна і стопи, а на другий – повернутися у вихідне положення.

3-4-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів. На останню долю такту прийняти вихідне положення, з якого розпочинався танцювальний партерний комплекс.

Педагог. Молодці, діти, ви старанно виконували вправи. А зараз давайте пригадаємо назви мультфільмів або казок, у яких розкривалася тема дружби та назвемо тих героїв, які можуть служити прикладом справжніх друзів. Відповіді дітей.

Ну що ж, тепер я пропоную вам вільно розійтись по залу і за допомогою рухів, міміки та жестів спробувати передати образ якого-небудь казкового героя так, щоб я могла його впізнати.

Творче завдання «Фантазії на тему казкових героїв»

Звучить музичний супровід – пісня «Нічого на світі кращого немає» з мультфільму «Бременські музиканти», і діти рухами передають уявний казковий образ. По закінченню музики вони завмирають у виразних позах. Педагог обирає декількох дітей, які найкраще передали образ та зафіксували позу, і пропонує іншим подивитися на творчу імпровізацію обраних дітей, угадати показані ними образи.

Педагог. А зараз я пропоную вам вивчити **фрагмент танцювальної мініатюри «Грати разом веселіше»**. Але спочатку скажіть мені, будь ласка, чому іноді дівчата та хлопці не хочуть грати разом, чому ображають один одного, забирають іграшки? Відповіді дітей.

Саме темі дружби між дівчатами та хлопцями буде присвячено наш танок – полька дружби «Разом грати веселіше!». Послухайте, будь ласка, музичний супровід і скажіть, який він за характером.

Після аналізу музики педагог пропонує дітям прийняти вихідне положення (дівчата стають одна за одною в шосту точку класу, а хлопці – у другу, усі тримають руки на поясі).

Перша фігура – 16 тактів (музичний розмір – 2\4)

1-16-й такти. Дівчата виходять одна за одною кроком польки й утворюють коло. Дівчина, яка рухається першою, у руках тримає великий різнокольоровий м'яч і на останні два такти заходить у центр кола. Інші дівчата на останній такт повертаються обличчям у коло і стають у першу напіввिवоротну позицію, руки залишають на поясі.

Друга фігура – 16 тактів

1-й такт. Дівчина в центрі кола підкидає м'яч угору.

2-й такт. Інші дівчата виконують демі-пліє, руки тримають на поясі.

3-й такт. Дівчина знов підкидає м'яч.

4-й такт. Дівчата роблять два оплески в долоні.

5-8-й такти. Дівчата підскоками утворюють півкола, а дівчина з м'ячем виконує підскоки навколо себе.

9-10-й такти. Дівчина з м'ячем рухається півколом, виконуючи па галопу з правої ноги і на останню долю такту приставляє ногу в першу позицію. Інші дівчата плескають на кожні півтакту в долоні.

11-й такт. Дівчина кидає м'яч тому, навпроти кого зупинилася.

12-й такт. Дівчина, яка піймала м'яч, кидає його назад. Інші дівчата продовжують виконувати оплески.

13-16-й такти. Дівчина з м'ячем повторює рухи попередніх 4-х тактів.

Третя фігура – 16 тактів

1-8-й такти. По передньому плану один за одним підскоками виходять хлопці і заводять навколо дівчини з м'ячем коло. Дівчина стає в центр, притискає до себе м'яч і виконує на кожен такт невеличке присідання («пружинку»), повертаючи голову то в правий, то в лівий бік, наче озираючись навколо. Інші дівчата роблять невеличкі випадки одна до одної, прикладаючи руки до рота (імітують перешігтування).

9-12-й такти. Хлопчики звужують коло, підходячи підскоками до дівчини з м'ячем, і динамічно працюючи при цьому руками, зігнутими в ліктях. Дівчина також робить підскоки, піднімаючи вгору руки з м'ячем. Інші дівчата прикладають руки до голови і на кожні півтакту виконують нахили голови в правий та лівий боки.

13-14-й такти. На один такт хлопці виконують випад з правої ноги у правий бік, піднімаючи руки вгору, щоб забрати м'яч, а на другий такт – випад у лівий бік з лівої ноги. Дівчина робить той самий рух, що і хлопці, відхиляючи м'яч убік (ховає від хлопців). Інші дівчата, рухаючись підскоками, утворюють коло навколо хлопців.

15-й такт. Дівчина кидає м'яч угору.

16-й такт. Усі присідають, залишаються стояти лише дівчина та хлопчик, який

піймав м'яч.

Після вивчення першої частини танцю педагог ставить перед дітьми проблемне питання, яке дозволяє визначити, як можна подолати конфлікт між дітьми, чи правильно поводитися хлопці тощо.

Педагог. Мені дуже цікаво було почути ваші міркування щодо змісту нашого танцю. Я навмисно не розповіла вам, чим закінчиться ця танцювальна картинка, бо пропоную всім подумати і запропонувати на наступне заняття варіанти завершення цієї композиції.

Заключна частина

Педагог. Діти, ми сьогодні з вами так багато говорили про дружбу між собою та в колективі. А як ви вважаєте, чи можуть дружити країни? І чи можна назвати українців дружнім народом? Відповіді дітей.

Педагог. Давайте уявімо собі, що наш танцювальний клас – це велика карта світу, а ви – маленькі країни. Зараз подумайте й оберіть назву будь-якої країни, яку ви знаєте або яка вам подобається. Я прошу вашого дозволу обрати собі назву нашої країни – могутньої та привітної України. А ким будете ви?

Якщо діти не можуть обрати країну, педагог підказує їм і пропонує різні назви, надає коротенькі характеристики, зацікавлюючи тим самим дітей у виборі.

Ми будемо утворювати ланцюжок дружби, до якого будуть поступово приєднуватися всі країни. Я першою розпочну гру і той, кого я оберу, повинен стати попереду, вигадати рух та рухатися ним разом зі мною в пошуку наступної дружньої країни. Таким чином, ми зможемо танцювальними рухами об'єднати в дружнє коло всі країни світу.

Творча танцювальна гра «Ланцюжок дружби»

Педагог. Ми добре впоралися з цим завданням і показали, що Україна – це дружня і привітна країна, яка бажає об'єднати в міцнє коло всі держави світу. А зараз я пропоную вам стати на лінії і підвести підсумки нашого заняття. Та перш, ніж розпочати, я хочу зачитати вам вірш.

Що це значить – не дружити,
Жити так, одинаком.
Не дружити – це ходити
Не дверима, а вікном.
Це без друга, без подружки
В роздягальні, у кутку
Розправляти самотужки
З апельсином нашвидку.
Це дивитись наче в книжку,
Набік з видом кам'яним,
А насправді тишком-нишком
Роздавати штурхани.
В колективі не дружити –
Це, повірте, все одно,
Що, заплющившись, сидіти
І дивитись у вікно.

Діти, чи хотіли б ви бути схожими на людину, про яку розповідається у вірші?

Відповіді дітей.

Добре, тоді скажіть мені, будь ласка, про яку позитивну якість людини ми сьогодні говорили на занятті? Якими рисами характеру повинен володіти справжній друг? Чи хотіли б ви бути такою людиною?

Відповіді дітей.

Правильно, діти, справжня дружба не знає заздрощів, вона безкорисна. Справжній друг – це той, хто поважає тебе і твої вчинки, уміє зберігати таємниці, завжди готовий прийти на допомогу, розділити з тобою хвилини радості й суму. Знайти справжнього друга – це ще півсправи, необхідно і самому таким стати.

Якщо кожен з вас спробує стати гарним другом, привітним, доброзичливим товаришем, то і колектив у нас буде дружним. А буде дружним колектив, то і країна наша буде єдиною і міцною.

На наступному занятті ми знову завітаємо до «Країни доброзичливості» і продовжимо мандрувати стежками дружби. Нас чекатимуть нові творчі завдання, цікаві ігри, ми дізнаємося з вами, чим же закінчаться взаємовідносини між дівчатками та хлопчиками в танці «Разом грати веселіше» та багато іншого. Якщо у вас буде натхнення та бажання скласти вірш про дружбу в нашому колективі чи про свого найкращого друга, ми з радістю його послухаємо.

Діти виконують уклін і виходять під музику із зали.

Тематично-виховне заняття «Ти і я – разом дружня ми сім'я»

(початковий рівень навчання)

Мета: *учити* визначати риси свого характеру та інших дітей, під час виконання творчих завдань та ритмічно-танцювальних вправ виявляти стосунки між дітьми, їх статус у колективі; *сприяти* розвитку самовиховання та самоаналізу; *закріпити* знання дітей про позитивні людські якості (доброзичливість, чесність, привітність, вірність) та дружні стосунки; *ознайомити* з поняттям «толерантність»; *закріпити* навички виконання танцювальних рухів і партнерних вправ у парі; *продовжити* вивчення хореографічної картинки «Грати разом веселіше»; *виховувати* поважне ставлення до партнера й здатність до ефективного музично-рухового спілкування, дружелюбність і здатність до співробітництва (творчі завдання, танцювальні вправи, виготовлення газети), почуття колективізму й доброзичливого ставлення до всіх членів групи та колективу.

Обладнання: CD-програвач, фонограми з піснями про дружбу, ватман, фотографії дітей колективу, кольорові фарби, фломастери, олівці, клей, ножиці, кольоровий м'яч.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вступна частина

Діти парами входять до зали під фонограму дитячої пісні «Всі ми делим пополам» (муз. В. Шаїнського, сл. М. Пляцковського). Виконують привітання (танцювальний уклін).

Педагог. Діти, сьогодні ми продовжимо тему попереднього заняття. А чому вона була присвячена? Правильно, дружбі та доброзичливості. Ви завітали до танцювального класу, обравши собі перед заняттям пару, а тепер поверніться один до одного і дайте характеристику людині, яка стоїть навпроти вас. Тобто, по черзі називайте слова, які, на вашу думку, найбільш характерні рисам характеру того, до кого ви звертаєтесь. Наприклад, Олена каже: «Чесний», а Віталій відповідає:

«Весела» і так далі.

Словесна гра «Що думає про мене друг?»

Педагог. Я думаю, ви багато почули про себе хорошого і приємного. А якщо вам назвали риси характеру, які вам не подобаються, то замисліться, чому саме це сказали про вас.

На попередньому занятті, коли ми говорили про наш дружний колектив, друзів, якості, якими повинен володіти справжній товариш, ви отримали завдання скласти невеличкий віршик на цю тему. Чи впоралися ви з цим завданням? Тоді ми готові вас слухати. Нам буде цікаво дізнатися, хто з вас зміг присвятити вірша своєму другові або нашій групі.

Читання підготовлених до заняття дітьми віршів.

А зараз ми парами продовжимо подорожувати «стежками країни Доброти». Станьте рівненько, підтягніться, візьміть один одного за руки, а вільні покладіть на пояс, посміхніться, і з початком музики починаємо рухатись по колу, виконуючи «па марше». Важливо бути уважним і старанним, щоб не заважати партнеру виконувати правильно рухи. Починайте виконувати завдання з однієї ноги, слухайте музику, закінчуйте рух разом.

Розігрів по колу в парах. Діти виконують за вказівкою педагога: па марше; крок на півпальцях, обидві руки піднімають вгору, продовжуючи триматися за руки; біг із закиданням гомілки назад, руки переплетені в ліктях («бублик»), вільні руки на поясі; перемінний біг: чотири рази біг із закиданням гомілки назад, з'єднані руки відведені назад, тулуб трохи нахилений уперед та чотири рази біг із викиданням прямих ніг уперед, з'єднані руки підняті вперед до рівня грудей; чотири кроки польки в одному напрямку, руки схрещені попереду, чотири – в іншому (під час зміни напрямку руху партнери повертаються один до одного, не роз'єднуючи схрещені руки); два кроки па польки та чотири підскоки, руки схрещені попереду; стати один за одним (той, хто попереду, тримає руки на поясі, а той, хто позаду, – на талії або плечах того, за ким стоїть) і виконати два рази рух: праву ногу на каблук – приставити, ліву ногу на каблук – приставити та три стрибки за шостою позицією, на четвертий змінити напрямку руху, повертаючись в інший бік; повернутись один до одного, руки поставити на пояс, і, рухаючись з правої ноги, виконати такі рухи: три па галопу, на четвертий зупинитися і приставити ногу в першу напіввиправлену позицію та оплески (на раз – оплеск у долоні, на два – оплеск у праву руку того, навпроти кого зупинився, ліві руки розкрити в сторони, на три – знов оплеск у долоні, на чотири – оплеск у ліву руку партнера). Останню вправу можна виконувати, доки партнери на дійдуть до своїх перших пар, або зупинити її виконання за вказівкою педагога і залишитись з іншим партнерами.

Педагог. Добре ми з вами розігралися і ще мали можливість перевірити, наскільки важливо бути уважним і відповідальним за свої рухи перед партнером. Якщо хтось помилявся або відволікався, вправа не вдавалася обом. Так і в житті, коли хтось безвідповідально ставиться до свого друга, не підтримує його, нав'язує свою точку зору, не цікавиться його інтересами, не радіє його перемогам, то він не має справжніх друзів, тому що не вмєє дружити і думає тільки про себе.

Давайте повторимо з вами висловлювання про дружбу, які ми запам'ятали на попередньому занятті. А можливо, хтось додасть нові. Відповіді дітей.

Я на сьогодні ще приготувала декілька висловлювань. Ось послухайте: «Один за всіх і всі за одного», «Старий друг краще нових двох», «У товаристві лад – усяк тому рад».

А зараз давайте пригадаємо **музично-ритмічну гру «Дружнє коло»**, яку ми вивчили на попередньому занятті.

Основна частина

Педагог. Діти, під час виконання завдань ми постійно торкалися теми дружби між людьми та дружніх стосунків у колективі. А я зараз наведу ще один приклад дружби. Послухайте, будь ласка, вірш Тетяни Агібалової.

У меня теперь есть Друг, преданный и верный.
Без него я как без рук, если откровенно.
Мы гуляем во дворе, весело играем,
Скоро в школу в сентябре вместе зашагаем.
Другу я любой секрет расскажу без страха.
Я несу ему котлет, спрятав под рубахой.
Ешь, мой маленький дружок, что еще затеешь?
Ты пока еще щенок, а дружить умеешь!

Я впевнена, що ви здогадалися, про кого йшлося. А в кого з вас є друзі серед тварин або рослин? А може, хтось товаришує з іграшками? Давайте свої відповіді спробуємо передати в позах. Якщо ви не маєте друзів серед тваринного, рослинного та іграшкового світу, то підійдіть до мене, спробуємо з вами разом відгадати, з ким товаришують інші діти.

Творче завдання «Вгадай, з ким я дружу»

Педагог. Молодці, ви пластичною тіла та виразністю поз розповіли нам про своїх маленьких друзів. І тепер ми знаємо, з ким ви любите проводити свій вільний час, з ким граєте, про кого піклуетесь.

Я пропоную вам знову повернутися до своїх пар і виконати разом танцювальну гімнастику.

Вправи по парах

Вправа 1. Стати навпроти на рівні витягнутих рук, тримаючи один одного за руки. Чергувати рухи: чотири нахили головою, чотири повороти, два полукола і два кола. Виконати цей комплекс чотири рази спочатку в лівий бік, а потім у правий.

Вправа 2. Утримуючи попереднє положення, виконати чотири рази попереми́нний підйом правої та лівої ніг на півпальці з одночасним згинанням рук у ліктях та чотири підйоми на півпальці обох ніг, руки тримати рівно перед грудьми. Повторити чотири рази.

Вправа 3. Залишити праві руки з'єднаними, ліві опустити вниз. Зробити нахил у правий бік, піднімаючи праву руку вгору. Повертаючись у вихідне положення, з'єднати ліві руки, а праві опустити вниз, виконати нахил у лівий бік (16 разів).

Вправа 4. Міцно тримаючись за руки, виконувати почергові нахили назад, не згинаючи колін: один нахилиється, а інший тримає і навпаки (16 разів).

Вправа 5. Підійти на крок ближче та взяти один одного за плечі. Виконувати нахили вперед, утримуючи спину рівною (16 разів).

Вправа 6. Стати на рівень витягнутих рук і виконувати почергові присідання з рівною спиною (16 разів).

Вправа 7. Утримуючи попереднє положення, виконувати одночасно почергові випадати вперед спочатку на ліве, а потім на праве коліно, згинаючи при цьому руки в ліктях (16 разів).

Вправа 8. Стати спиною один до одного на рівні кроку, нахилитися вперед і взятися за руки. Один виконує нахил уперед, прогнувшись, і тягне за руки іншого, який нахилиється вниз більш інтенсивно, не згинаючи при цьому коліна (8 разів).

Вправа 9. Сісти обличчям один до одного, торкаючись ступнями і тримаючись

за руки. Почергові нахили вперед, не згинаючи колін (16 разів).

Вправа 10. Систи, розвівши ноги якомога ширше, узяти один одного за лікті і, не згинаючи колін, робити почергові нахили вперед, утримуючи рівними спину та коліна (16 разів).

Вправа 11. Лягти обличчям один до одного на живіт, тримаючись за руки, і виконувати 4 рази підйом грудної клітини, прогинаючись назад, і чотири рази підйом прямих ніг, не згинаючи колін (4 рази).

Вправа 12. Утримуючи попереднє положення, разом перевернутися через спину на живіт, не роз'єднуючи рук, спочатку в один бік, а потім в інший (4 рази).

Педагог. На попередньому занятті ми з вами почали вивчати **польку дружби «Разом грали веселіше»**. Давайте зараз згадаємо частину цього танцю і виконаємо її.

Педагог нагадує дітям рухи та основні перебудови, які зустрічаються в цьому фрагменті, зупиняється на виразності міміки та жестів, образності танцювальних рухів. Після повторення танцю педагог запитує в дітей про варіанти його завершення, обговорює кожний задум, підтримує та заохочує творчі знахідки.

Педагог. Отже, ми дійшли висновку, що наш танок повинен обов'язково закінчитися дружною між дівчатами та хлопцями. І зараз ми з вами вивчимо другу частину, у якій буде примирення та спільна гра дітей з м'ячем.

Четверта фігура – 16 тактів

1-2-й такти. Діти, які сиділи внизу, піднімаються, хлопці повертаються обличчям до дівчат. Хлопчик, який спіймав м'яч, піднімає його вгору і виконує стрибки за шостою позицією. Дівчинка, у якої забрали м'яч, теж робить стрибки, намагаючись дотягнутися до нього.

3-4-й такти. Хлопці виставляють праву ногу вперед на каблук і прикладають великий палець правої руки до носа, розкриваючи при цьому широко всі пальці (кривляються). Дівчинка та хлопчик з м'ячем продовжують стрибати.

5-6-й такти. Дівчата виконують два притупи правою ногою, одночасно показуючи хлопцям кулак. Хлопці приставляють праву ногу в шосту позицію і кладуть руки на пояс. Дівчина та хлопець стоять навпроти і виконують па галопу, повертаючись парою проти годинникової стрілки. При цьому хлопчик дражнить дівчинку м'ячем, а вона намагається його відібрати.

7-8-й такти. Хлопці рухаються на дівчат підскоками, динамічно працюючи руками, зігнутими в ліктях. Дівчата відходять назад також підскоками і утворюють півколо. Солісти виконують па галопу в інший бік.

9-12-й такти. Хлопчики та дівчатка, стоячи навпроти один одного, на кожний такт виконують випади у правий, а потім лівий бік, руки тримають на поясі. Хлопчик з м'ячем рухається по півколу підскоками (чотири обличчям до дівчини, дражнячи її м'ячем, і чотири спиною, тримаючи м'яч угорі). Дівчина підскоками наздоганяє кривдника.

13-14-й такти. Дівчата підскоками проходять проміж хлопців і виходять уперед. Хлопці повертаються підскоками за дівчатами. Солісти продовжують рухатися по колу.

15-16-й такти. Хлопці беруть дівчат за талію і дрібним бігом відтягують назад. Солісти, продовжуючи рух, заходять у центр півкола.

П'ята фігура – 16 тактів

1-4-й такти. Дівчата одна за одною кроком па польки рухаються у правий бік, а хлопці підскоками – у лівий. Вони перекривають пару, яка виконує підскоками «до за до».

5-8-й такти. Дівчата та хлопці продовжують рухатися по колу, виконуючи па галопу, й утворюють позаду пари півколо. Хлопчик та дівчинка, тримаючись за м'яч, обертаються парою навколо себе, виконуючи па галопу.

9-й такт. Хлопці повертаються обличчям до дівчат і подають їм дві руки, розкриваючи їх у другу позицію. Солісти виконують па галопу в інший бік.

10-й такт. Дівчата відповідають на запрошення і кладуть свої долоні на долоні хлопців. Солісти продовжують виконувати обертання.

11-14-й такти. Хлопці та дівчата, утримуючи положення рук «Човник», підскоками повертаються навколо себе. Солісти відходять один від одного, при цьому дівчинка тримає м'яч, а хлопчик ставить руки на пояс.

15-16-й такти. Дівчата та хлопці парами тримаються за одну руку, рухаючись підскоками, утворюють коло. Солісти на кожен такт кидають м'яч один одному.

Шоста фігура – 16 тактів

1-2-й- такти. Дівчинка кидає м'яч комусь із дітей, хлопчик стає в загальне коло. Інші діти виконують оплеск на кожен такт.

3-4-й такти. Дитина, яка ввіймала м'яч, підскоками стає у центр кола, а той, хто кидав, стає на її місце. Діти підскоками обертаються навколо себе через праве плече.

5-14-й такти. Діти повторюють рухи попередніх тактів.

15-16-й такти. Діти збираються в купку і завмирають у позах. Той, у кого залишився м'яч, піднімає його вгору і всі разом промовляють: «Разом грати веселіше!»

Педагог. Я вважаю, що сюжет цього танцю допоміг багатьом з вас замислитися над своєю поведінкою на вулиці, у школі, під час сумісних ігор. Це не означає, що хлопці обов'язково повинні грати з дівчатами, а ті з хлопцями. Зрозуміло, що в кожного з вас є свої інтереси, свої друзі, свої улюблені ігри. Бажано, щоб ви поважали вуличні забави кожного, не ображали один одного, не сміялися з того, хто випадково впав або вдарився. Якщо вам не цікаво грати, ви можете вигадати собі інше заняття і не псувати настрій іншим. І пам'ятайте: «Грати разом веселіше!».

Заклучна частина

Педагог. Діти, подивіться навколо. Які ви різні і несхожі один на одного. І це стосується не тільки зовнішності, а й рис вашого характеру. Іноді ви буваєте веселі, а колись сумні і вразливі, часом доброзичливі, а зрідка нестримані та роздратовані, можете проявляти зацікавленість, а можете бути байдужими до справ колективу. Дехто з вас вирізняється охайністю, а є діти, які не слідкують за своїм зовнішнім виглядом. Але незважаючи на все це, я вас всіх дуже люблю і сприймаю вас такими, якими ви є. І ще мені як вашому педагогу дуже хотілося, щоб ви вирости дуже добрими людьми, щоб вас поважали і цінували в колективі.

Підніміть руку, хто вважає, що в нього немає недоліків у характері, тобто того, що потрібно виправити? Отже, в усіх є якісь недоліки, ідеальних людей немає. А що означає слово толерантність? **Толерантний** – терпимий до оточуючих, той, хто не нав'язує власної думки, поважає думку іншого, не ображає інших.

Як ви вважаєте, у чому виражається шанобливе ставлення один до одного? Відповіді дітей. Правильно, спокійний тон, відсутність грубих висловів, доброзичлива посмішка, уміння вислухати один одного. У чому проявляється зневажливе ставлення один до одного? (глузування, підкреслення промахів і помилок, недоліків і слабких сторін).

Назвіть дві риси свого характеру: одну позитивну, а другу негативну. Відповіді дітей.

Якого б ставлення ви хотіли до себе з боку інших дітей у колективі? Відповіді дітей. Чому? Отже, взаємодії і злагодженості потрібно вчитися в повсякденному житті.

Я пропоную вам пограти в **танцювальну гру «Оберіть кращого»**, у якій буде декілька завдань. А проводити її ми будемо під відому вам дитячу пісню «Посмішка» (муз. В. Шайнського, сл. М. Пляцковського).

Завдання 1. З початком музики діти рухаються у вільному напрямку танцювальним кроком па марше. За сигналом педагога (оплеском, ударом в бубон тощо) учасники гри підходять до того, з ким вони дружать у колективі, і продовжують рухатись разом, тримаючись за руки.

Завдання 2. Діти розривають пари і рухаються у вільному напрямі підскоками. За сигналом підходять до найвідповідальнішої дитини в колективі і продовжують рух разом. Під час виконання цього завдання можуть утворюватися угруповання з різною кількістю дітей.

Завдання 3. Діти рухаються у вільному напрямку сценічним бігом (pas soucu), за сигналом педагога обирають найдобрішу дитину в колективі і продовжують рухатися разом.

Завдання 4. Рухаючись у вільному напрямку рухом па польки, за сигналом діти обирають того, хто ніколи не ображає та поважно ставиться до всіх дітей колективу.

Завдання 5. Рухаючись по залу бігом із закиданням гомілки назад, за першим сигналом педагога діти утворюють одне велике коло, а за другим – завмирають у позах, які відображають почуття дружби.

Після виконання завдання педагог пропонує дітям встати на лінії й аналізує результати танцювальної гри «Оберіть кращого».

Педагог. Я вірю, дорогі діти, що ми зможемо зберегти довіру, дружелюбність, будемо позбавлятися негативних рис у своїй поведінці, домагатися успіху і робити щасливими себе та інших. Джерела добра – посмішка, позитивне спілкування (без конфліктів), добрі вчинки, підтримка і турбота, оптимізм.

Сьогодні заняття ми завершимо не традиційно. Ми будемо з вами малювати дружбу в нашому колективі, спробуємо зробити газету «**Наш дружний колектив**».

Педагог пропонує дітям ватман, олівці, фарби, фломастери, фотографії дітей та інший необхідний матеріал. Обговорює з дітьми зміст газети, і вони разом виготовляють. По закінченню її можна повісити в роздягальні чи танцювальному класі.

Творчо-пізнавальне заняття з сучасного танцю «Я і простір»

(1-й рік основного рівня навчання)

Мета: ознайомити дітей з можливостями танцювального простору (напрямок руху, темп руху, утворення контактів, емоційне забарвлення руху), ізоляційними центрами (голова-шия, плечі, грудна клітина, руки, стегна, ноги) та позою колапсу; *засвоїти* особливості дихання та деякі види рухів ізоляційних центрів; *закріпити* назви частин тіла; *сприяти* розкриттю творчого та фізичного потенціалу дітей, визволенню від скутості та невпевненості в собі; *розвивати* творчі здібності, уміння застосовувати знайомі технічні елементи в новому танцювальному контексті, вигадувати нові танцювальні пози і рухи, підпорядковуючись можливостям власного тіла; *розвивати* комунікативні здібності завдяки

усвідомленню можливостей власного тіла та тіла партнера, емоційну сферу; можливості вільно виражати свої емоції та почуття, отримувати задоволення від сумісної творчості; *виховувати* культуру спілкування, поважне ставлення до учасників творчого процесу.

Обладнання: м'яч, фотоапарат, фонограми.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вступна частина

Діти входять до танцювального класу і виконують уклін. Педагог бере м'яч, запрошує дітей утворити коло і сідає разом з ними на підлогу.

Бесіда з дітьми.

Педагог. З яким настроєм, Олесю, ти прийшов сьогодні на заняття? (кидає м'яч дитині, якій адресоване запитання). Після відповіді дитина повертає м'яч педагогу. А ти, Оленко? (кидає м'яч іншій дитині). Як ти вважаєш, Дмитре, чи потрібно танцівнику вміти імпровізувати в танці? А Тетяна як думає? Що таке танцювальна імпровізація, Світлано? Чи згодна ти, Аліно, з цим визначенням? Можна запропонувати дітям не повертати м'яч педагогу, а кидати його тій дитині, до якої буде адресоване наступне запитання.

Педагог. Відповідь на наступне запитання я б хотіла почути від кожної дитини, тому м'яч ми будемо передавати по колу. Хто не зможе відповісти на запитання або його думку вже висловили раніше, передає м'яч далі. Тож: «Що, на вашу думку, означає слово простір?» Відповіді дітей.

Педагог. Отже, ми разом з вами дійшли висновку, що **простір** – це те, у чому можна переміщатися, де можна знаходитися. Поняття простору відображає співіснування й відокремленість речей одна від одної, їхнє розташування. Тобто, незалежно від існування тих чи інших речей простір – це безмежна можливість існувати поруч з ними, на будь-якій відстані, у будь-якому напрямку. Отже, тіло в просторі зможе переміщатися в будь-якому напрямку: угору, униз, вправо, вліво, уперед, назад.

Саме темі простору буде присвячене наше заняття. І зараз ми з вами спробуємо вивчити простір нашого танцювального класу.

Переміщення в просторі. Під спокійну мелодію діти рухаються по всій площі, намагаючись пройти через центр, зайти в кути, йти по колу, діагоналям, ламаним лініям, тобто так, щоб охопити весь простір і, разом з тим, ні до кого не доторкнутися. Поступово темп музики можна прискорювати і повільно доводити рухи дітей до легкого бігу. Потім теж саме можна пропонувати виконати, рухаючись спиною, або застосовувати зміну положення тіла під час переміщення (то спиною, то обличчям). Педагог може зупиняти рух дітей оплесками в долоні, які служать сигналом не тільки для зупинки, а й для підйому напівпальці й утримання рівноваги до наступного оплеску, який символізує відновлення руху.

Основна частина

Педагог. Для того, щоб вільно володіти своїм тілом, потрібно добре знати його можливості. Танок – це злагоджена, пластична робота всіх частин тіла, яка підпорядкована ритмічній основі музичного супроводу та ідейно-тематичній основі танцювального змісту.

Наше тіло можна умовно розділити на шість частин. У сучасній хореографії вони носять назву «**ізоляційні центри**». Кожен з цих центрів може рухатися окремо і виконувати різні види рухів. Давайте спочатку назовемо ці центри, а потім виконаємо окремі рухи. Педагог називає та показує відповідні частини тіла, діти

повторюють за ним: голова-шия, плечі, грудна клітина, руки, стегна (пелвіс), ноги.

Педагог. Рухи окремих частин тіла називають ізоляційними, тому що вони виконуються незалежно одна від одної. Якщо ви рухаєте плечима, то грудна клітина не повинна включатися в роботу (показ педагога) або, виконуючи рухи стегон, слід запобігати допомозі ніг або тулуба (показ педагога). Давайте спробуємо за мою команду виконати рухи окремих частин тіла, повністю виключаючи з роботи інші.

Рухові пошуки можливостей ізоляційних центрів. З початком музики педагог називає окремі частини тіла (ізоляційні центри) і пропонує дітям відшукати різні варіанти їх рухів. Під час виконання цього завдання педагог не застосовує власний показ, а використовує лише позитивний аналіз діяльності дітей, вказівки та поради. Музичний супровід може бути спокійним або з чітким ритмічним малюнком.

Педагог. Отже, ви відчули, що рухати окремими частинами тіла, не залучаючи до роботи інші, не так вже й просто. А ізоляційні рухи якої частини тіла вам здалися найбільш складними? Відповіді дітей. Правильно, це грудна клітина, яка є менш рухливою за інші.

Перш ніж розібрати правила руху ізоляційних центрів, ми засвоїмо основну позу, у якій можна більш зручно виконувати комплекс ізоляційних вправ. Вона має назву **поза колапсу**. Показ педагога (ноги в другій паралельній позиції, коліна трохи зігнуті, тулуб та голова ледь нахилені вперед). Узагалі в тілі не спостерігається напруги та витягування вгору, характерної для класичного танцю. Тіло вільне та розслаблене.

Засвоєння дітьми пози колапсу

Педагог. Під час танцю виконавцю дуже важливо вміти правильно дихати. Це не просте завдання, цьому треба теж вчитися. Вдихати потрібно через ніс, а видихати через рот. Давайте ми з вами, утримуючи позу колапсу, виконаємо декілька дихальних вправ.

Дихальні вправи. Під спокійну мелодію робити по чотири рази такі вправи: вдих-видих на рахунок «вісім», вдих-видих на рахунок «чотири», вдих-видих на рахунок «два» та на рахунок «один».

Педагог. Діти, пропоную вам трохи відволіктися від пози колапсу та ізоляційних вправ і повернутися до рухів у просторі. Зараз ми будемо не тільки вільно переміщуватися по танцювальному класу в різних напрямках, як на початку заняття, а й шукати контакт один з одним. За мою вказівкою ви повинні доторкнутися до того, хто опинився поруч з вами. Місцями контакту можуть бути різні частини тіла: рука, нога, спина, живіт тощо.

Вправа «Контакт у просторі»

Рухлива гра «Втечи від контакту». Діти, пересуваючись легким бігом по залу, повинні доторкнутися до певної частини тіла інших і в той же час не дозволити, щоб хтось торкнувся їх. Точки для контакту називає педагог.

Педагог. Отже, рухатися в просторі можна по-різному: повільно або дуже швидко, застосовувати контакт з партнером або рухатися окремо від інших.

Пропоную знову стати на лінії та повернутися до засвоєння рухів ізоляційних центрів.

Ізоляційні вправи. Під час ознайомлення з кожною вправою педагог робить показ та дає відповідні методичні рекомендації щодо виконання вправи. Потім діти виконують вправу разом з педагогом. Музичний супровід на початковому етапі повинен бути спокійним.

Вправи для голови та шиї (музичний розмір 4/4)

Вправа 1. Нахили вперед та назад (4 рази)

Вихідне положення – поза колапсу.

1-2-й такти. Видихаючи повітря, нахилити голову вперед і підборіддям торкнутися грудної клітини.

3-4-й такти. Повернутися у вихідне положення, вдихаючи повітря носом.

5-6-й такти. Максимально нахилити голову назад, не піднімаючи плечей, видих.

7-8-й такти. Повернутися у вихідне положення – вдих.

Вправа 2. Нахили в боки (4 рази)

Вихідне положення – поза колапсу.

1-2-й такти. Нахилити голову в правий бік, намагаючись торкнутися вухом плеча, підборіддя тримати рівно, не опускаючи та не піднімаючи його – видих.

3-4-й такти. Повернутися у вихідне положення – вдих.

5-8-й такти. Повторити рухи попередніх тактів, виконуючи нахил голови ліворуч.

Вправа 3. Повороти голови (8 раз)

Вихідне положення – поза колапсу.

1-й такт. Повернути голову в правий бік, підборіддя тримати паралельно плечу – видих.

2-й такт. Повернутися у вихідне положення – вдих.

3-й такти. Повернути голову в лівий бік – видих.

4-й такт. Повернутися у вихідне положення – вдих.

Вправа 4. Sundarī (зміщення шийних хребців уперед-назад) (8 разів)

Вихідне положення – поза колапсу.

1-й такт. Витягнути голову вперед, зберігаючи її нейтральне положення завдяки подовженню м'язів шиї, підборіддя тримати рівно – видих.

2-й такт. Повернутися у вихідне положення – вдих.

3-й такти. Скорочуючи м'язи шиї, перевести голову назад – видих.

4-й такт. Повернутися у вихідне положення.

Вправа 5. Sundarī (зміщення шийних хребців з боку в бік) (8 разів)

Вихідне положення – поза колапсу.

Виконати рухи попередньої вправи, переводячи голову в правий та лівий бік за допомогою подовження та скорочення м'язів шиї.

Вправи для плечей

Вправа 1. Піднімання плечей (музичний розмір – 4/4, 32 такти)

Вихідне положення – поза колапсу.

1-й такт. Підняти праве плече вгору, намагаючись торкнутися ним вуха, лікоть при цьому не згинати – вдих.

2-й такт. Повернутися у вихідне положення.

3-й такт. Опустити праве плече вниз – видих.

4-й такт. Повернутися у вихідне положення.

5-8-й такти. Повторити рухи лівим плечем.

9-12-й такти. Повторити рухи обома плечима (2 рази).

13-й такт. На «раз-два» підняти праве плече вгору – вдих; на «три-чотири», не фіксуючи вихідне положення, опустити його вниз – видих.

14-й такт. Повторити те ж саме лівим плечем.

15-16-й такти. На «раз» підняти обидва плеча вгору – вдих; на «два» опустити їх

униз – видих.

17-32-й такти. Повторити рухи попередніх тактів спочатку.

Вправа 2. Twist та шейк плечей (музичний розмір – 2/4, 16 тактів)

Вихідне положення – поза колапсу.

1-4-й такти. Twist (вигин плечей) – різка зміна напрямку в рухах плечей: на «раз-і» підняти праве плече вгору, а ліве опустити вниз; на «два-і» підняти ліве, а праве опустити.

5-8-й такти. Шейк плечей – хвилеподібне потряхування плечима за рахунок розслаблення м'язів плечового поясу і дрібне переміщення плечей у швидкому темпі вперед-назад. Цей рух нагадує рух циганського жіночого танцю.

9-16-й такти. Повторити рухи попередніх тактів спочатку.

Вправи для грудної клітки

Вправа 1. Рухи з боку в бік (музичний розмір – 2\4, 4 рази)

Вихідне положення – поза колапсу, руки розведені в сторони на рівні плечей, лікті витягнуті, кисті скорочені.

1-4-й такти: на «раз-і» грудною клітиною потягнутися за правою рукою в правий бік – видих; на «два-і» повернутися у вихідне положення – вдих; на «три-і-чотири-і» повторити те ж саме в лівий бік.

На наступні два такти повторити рухи.

5-8-й такти. Руки перевести в підготовче положення або в прес-позицію і повторити рухи грудною кліткою в правий та лівий боки ізольовано від рук.

Вправа 2. Рухи вперед-назад (музичний розмір – 4\4, 4 рази)

Вихідне положення – поза колапсу, руки розведені в другу позицію.

1-й такт. Руки зігнути в ліктях і спрямувати за поясицею – вдих. Відчути рух грудної клітки.

2-й такт. Повернутися у вихідне положення – видих-вдих.

3-й такт. Руки зігнути в ліктях, передпліччя закрити вперед, долоні «прогинають» грудну клітку назад – видих. Запам'ятати м'язові скорочення грудної клітки.

4-й такт. Повернутися у вихідне положення.

5-8-й такти. Повторити рухи грудної клітки без рук.

Вправи для стегон (пелвіс)

Вправа 1. Рухи вперед-назад (музичний розмір – 2\4, 4 рази)

Вихідне положення – поза колапсу, руки в положенні прес-позиція.

1-й такт. Пелвіс трохи підняти і різко спрямувати вперед.

2-й такт. Повернутися у вихідне положення.

3-й такт. Пелвіс різко відвести назад.

4-й такт. Повернутися у вихідне положення.

Під час виконання цієї вправи необхідно слідкувати за нерухомістю колін. Вони повинні бути зігнутими і спрямованими чітко вперед.

Вправа 2. Рухи з боку в бік (музичний розмір – 2\4, 4 рази)

Вихідне положення – поза колапсу, руки в положенні прес-позиція.

Повторити рухи попередньої вправи, переводячи стегна (пелвіс) з боку в бік.

Педагог. Рухи яких центрів ми сьогодні з вами засвоїли? Відповіді дітей. А які ми ще не розібрали? Відповіді дітей. Правильно, це руки та ноги. Рухи цих частин тіла дуже різноманітні. Наприклад, руками можна виконувати багато рухів у різних площинах (спереду, угорі, збоку, ззаду), можна рухати прямими руками, а можна згинати їх у ліктях. Відповідно рухи можуть бути плавними, стриманими, а можуть

бути різкими та швидкими. Кожна частина руки – кисть, передпліччя, пальці – може рухатися ізольовано від іншої або сполучатися одна з одною.

Зараз ви самі спробуйте відшукати рухи, які можна виконувати лише руками або їх окремими частинами. Будьте уважні, вам буде запропоновано дві різнохарактерні мелодії, зміна яких повинна служити сигналом для зміни характеру рухів.

Творча вправа «Танець рук». Перед виконанням цієї вправи педагог може рекомендувати дітям вільно розташуватися по залу і прийняти зручне положення, щоб не відволікатися на рухи інших дітей. По закінченню вправи слід провести аналіз діяльності дітей.

Педагог. Ноги, як і руки, також складаються з декількох частин, і рухи їх можуть бути теж різноманітними. Вигадати варіанти рухів для ніг буде вашим домашнім завданням.

А зараз ми з вами пограємо в гру «Регулювальник». Ви самі будете регулювати напрямок свого руху, підпорядковуючи його напрямку тієї частини тіла, яку я буду називати. Показ зразка руху педагогом.

Творча вправа «Регулювальник». Дитина рухається в тому напрямку, який вказує певна частина її тіла (рука, голова). Наприклад, якщо рука показує праворуч, то дитина йде в той же бік; як тільки рука опускається вниз, то сідає або лягає на підлогу і рухається в першому рівні за напрямом руки і так далі.

Педагог. А зараз можна лягти на підлогу і прийняти зручні для вас пози (на спині, на животі, скрутившись, розкинувши або навпаки стуливши ноги), заплещити очі і виконувати під повільну мелодію рухи тих частин тіла, які я буду називати. Бажано шукати рухи, не змінюючи прийняті вами пози.

Вправа «Моє відчуття руху». Під спокійну мелодію педагог дає певні вказівки: «рухаємо тільки плечима», «рухаємо тільки правою ногою, додаємо рухи пальців лівої руки, а тепер усієї руки», «рухаємо тільки стопами, а тепер головою» і так далі.

Педагог. Відкрийте очі і дотягніться до того, хто знаходиться поруч з вами. Ви обрали собі партнера для нашої наступної вправи.

Творча вправа з партнером «Дзеркало». Діти стають парами один проти одного. З початком музики перший починає вигадувати рухи (танцювальні, мімічні, образні, імітаційні) на місці або в переміщенні, а другий повторює рухи свого «відображення». Зі зміною музичного супроводу партнери міняються місцями.

Педагог. Мені дуже сподобалося, що багато з вас у своїх імпровізаціях застосовували міміку, завдяки якій рухи ставали більш виразнішими та змістовнішими. Хтось передавав почуття радості, а хтось сварився. Іван сумував, а Оленка, мабуть, хизувалася перед дзеркалом. Один і той самий рух може нести різний зміст, якщо ви прикрасите його певними мімічними реакціями та відповідними жестами. А ще дуже важливо знати, з чим ви пов'язуєте той чи інший ваш стан або настрій. Педагог бере м'яч і за його допомогою проводить опитування дітей.

- Від чого у вас виникає почуття радості?
- Мені сьогодні було соромно, бо я спізнилася на роботу. А від чого ви відчували сором?
- Що може стати причиною вашої злості?

Отже, під час танцювальної імпровізації ви повинні не тільки механічно передавати ті чи інші почуття, а й чітко уявляти, що стало причиною виникнення

вашого психічного стану. Давайте повернемося до нашої справи на засвоєння простору і спробуємо рухатися відповідно до певного акторського завдання.

Творча імпровізація «Настрій та простір». Діти рухаються по класу відповідно до акторського завдання: передавати почуття радості, страху, сорому тощо і після команди педагога завмирати в позі, яка передає саме цей стан людини. Педагог може фотографувати виконання завдання дітьми для подальшого аналізу.

Заключна частина

Творча імпровізація «Танцювальний діалог». Діти сідають у коло, у його середину виходить педагог і починає імпровізувати, потім до своїх імпровізацій він підключає когось із дітей, і вони рухаються в контакт. Далі педагог може обрати іншу дитину або запропонувати своєму партнеру запросити когось іншого для подальшого контактного танцю. Таким чином, діти мають змогу спостерігати та аналізувати, як дві людини рухаються разом, підтримують спонтанний, тілесний діалог, на собі відчувати, як тіло може розслабитися, звільнитися від зайвої м'язової напруги навіть тоді, коли за тобою хтось спостерігає. Такі рухові навички, як падіння, перекочування, положення догори ногами, досліджуються тілом та приводять до осмислення дитиною своїх рухових можливостей.

По закінченню педагог бере м'яч і підводить підсумок заняття.

Педагог: Ваню, який у тебе зараз настрій? Світлано, що ти зараз відчуваєш? Що вам найбільше сподобалося на занятті? Можна спитати кількох дітей, а можна передавати м'яч по колу і дізнатися враження всієї групи. Що таке простір? Яке він має значення для танцівника? Скільки існує ізоляційних центрів тіла? З якими з них ми сьогодні ознайомилися? Яку нову позу ми засвоїли? Як потрібно дихати під час виконання ізоляційних рухів?

Педагог пропонує дітям лягти на спину, узятися за руки і заплющити очі. Під спокійну музику пригадати все, що сьогодні робили на занятті, побажати подумки один одному доброго настрою, здоров'я, гарних оцінок у школі, успіхів у навчанні хореографії тощо.

По закінченню діти виконують уклін і виходять із зали.

Зразки партерних комплексів

Загально-розвивальний партерний комплекс

Мета: розвивати силу й еластичність різних груп м'язів, рухливість і гнучкість суглобів; удосконаливати техніку виконання вправ цього комплексу; виховувати витривалість, цілеспрямованість, бажання працювати над розвитком і вдосконаленням свого тіла.

Вправи на розвиток рухливості гомілковостопних суглобів, еластичності м'язів гомілки й стопи

1. Вправа – «Пружина»

В. п. – сісти або лягти на спину.

На «раз-чотири» – максимально напружити підйоми ніг і напружити всі м'язи.

На «п'ять-вісім» – повністю розслабитися.

2. Вправа – «Носочки – п'яточки»

В. п. – сісти, руки в упорі позаду.

На «раз» – носки на себе (стопу скоротити).

На «два» – носки стягнути, намагаючись торкнутися великими пальцями підлоги (коліна утягнені).

3. Вправа – «Силачі»

В. п. – сісти, руки в упорі позаду.

На «раз» – підняти п'ятку правої ноги, максимально витягуючи коліна.

На «два» – повернутися у в. п.

На «три-чотири» – повторити так само з лівої ноги.

Можливий варіант підйому п'ятки за допомогою руки, яка завдяки обхвату носка піднімає п'ятку від підлоги.

4. Вправа – «Вентилятор»

В. п. – сісти, руки в упорі позаду.

На «раз-вісім» – виконати вісім обертань стопами по колу в середину.

На «раз-вісім» – виконати вісім обертань стопами назовні.

Вправи на розвиток рухливості ліктьових суглобів, підвищення еластичності м'язів плечей і передпліччя

1. Вправа – «Тік-так»

В. п. – лягти на спину, руки підняти, пальці в «замок».

На «раз» – перевести руки в правий бік.

На «два» – повернутися у в. п.

На «три-чотири» – так само повторити ліворуч.

2. Вправа – «Гойдалка»

В. п. – сісти на підлогу, руки в упорі позаду, ноги зігнути в колінах.

На «раз-чотири» – підняти таз і подати його вперед до п'ят.

На «п'ять-вісім» – повернутися у в. п.

3. Вправа – «Ловкач»

В. п. – сісти на підлогу, ноги трохи розкрити в сторони, руки зібрати за спиною, пальці в «замок».

На «раз-три» – на кожний рахунок пружними рухами нахилитися вперед, піднімаючи руки вгору.

На «чотири» – повернутися у в. п.

4. Вправа – «Надувайся, міхур»

В. п. – встати на коліна, ноги трохи розставити та узятися руками за п'ятки.
На «раз-чотири» – підняти таз уперед, розгорнути плечі й прогнутися.
На «п'ять-вісім» – повернутися у в. п.

Вправи на розвиток виборитності ніг

1. Вправа – «Неваліяшка»

В. п. – сісти, ноги зігнути, коліна розкрити назовні, стопи з'єднати, руками триматися за пальці ніг.

На «раз-два» – перекотитися праворуч.

На «три-чотири» – перекотитися ліворуч.

2. Вправа – «Метелик»

В. п. – як у попередній вправі, руки на колінах.

На «раз-три» – пружними рухами опускати коліна якомога ближче до підлоги.

На «чотири» – повернутися у в. п.

3. Вправа – «Трактор»

В. п. – сісти, ноги зігнути, коліна розкрити назовні, стопи з'єднати й утворити 1 позицію, руки тримають стопи.

На «раз-чотири» – зберігаючи 1 позицію ніг, підтягти стопи руками до себе, згинаючи ноги в колінах.

На «п'ять-вісім» – зберігаючи те ж положення стоп, повернутися у в. п.

4. Вправа – «Жабка»

В. п. – лягти на живіт з упором на передпліччя, коліна зігнути, стопи разом.

І варіант: спину максимально вигнути назад, намагаючись стопи та стегна утримувати на підлозі.

II варіант:

На «раз-чотири» – випрямити ноги, з'єднавши їх разом.

На «п'ять-вісім» – повернутися у в. п.

Вправи на розвиток рухливості тазостегнових суглобів і еластичності м'язів стегна

1. Вправа – «Складка»

В. п. – сісти, ноги витягнути вперед, коліна максимально напружити.

На «раз-три» – нахилитися вперед, не згинаючи колін, намагатися грудьми торкнутися ніг.

На «чотири» – повернутися у в. п.

2. Вправа – «Дотягнися до цукерки»

В. п. – сидючи на підлозі, ноги максимально розвести в сторони, коліна втягти, носки напружити.

На «раз-три» – нахилитися вперед, намагаючись доторкнутися грудьми до підлоги та дотягтися до уявної цукерки.

На «чотири» – повернутися у в. п. (якщо дитині вдалося торкнутися підлоги, вона один раз лясає в долоні, якщо ні – знизує плечима).

3. Вправа – «Ведмедик клишавий»

В. п. – сісти з опорою на лікті позаду, ноги розставити й зігнути в колінах.

На «раз-три» – опустити праве коліно в середину, намагаючись торкнутися ним підлоги й утримуючи сідниці на підлозі.

На «чотири» – повернутися у в. п.

На «п'ять-вісім» – повторити те ж з лівої ноги.

Рух можна виконувати двома ногами одночасно.

4. Вправа – «Маятник»

В. п. – лягти на спину, ноги з витягнутими колінами підняти вгору (не

відриваючи від підлоги сідниці). Руки розкинуті в сторони.

На «раз-два» – опустити обидві напружені ноги праворуч.

На «три-чотири» – повернутися у в. п.

На «п'ять-вісім» – повторити те ж ліворуч.

Вправи на розвиток гнучкості хребетного стовпа

1. Вправа – «Киця»

В. п. – упор на колінах.

На «раз-два» – округлити спину, голову опустити вниз.

На «три-чотири» – вигнутися, нахилити голову назад.

2. Вправа – «Киця лізе під забор»

В. п. – упор на колінах.

На «раз-чотири» – згинаючи руки, по черзі торкаючись грудьми, животом, стегнами, проповзти вперед, у положення «упор лежачи».

На «п'ять-вісім» – прогинаючись у попереку й поступово округляючи спину, повернутися у в. п.

3. Вправа – «Равлик»

В. п. – лягти на спину, руки вздовж тіла.

На «раз-чотири» – поставити ноги на підлогу за головою, коліна не згинати.

На «п'ять-вісім» – повільно повернутися у в. п.

4. Вправа – «Кошечка»

В. п. – лягти на живіт, ноги трохи розвести в сторони та зігнути в колінах, руками узятися за стопи.

На «раз-чотири» – намагатися випрямити ноги, піднімаючи верхню частину тулуба.

На «п'ять-вісім» – повернутися у в. п.

5. Вправа – «Посміхнися сонечку»

В. п. – лягти на живіт.

На «раз-чотири» – опираючись на руки, прогнутися назад, згинаючи ноги в колінах і намагаючись дістати стопами до голови.

На «п'ять-вісім» – повернутися у в. п.

Партнерний танцювальний тренаж

Мета: розвивати силу та еластичність стоп, формувати танцювальну форму підйому, виробляти виворітність тазостегнового й гомілковостопного суглобів, гнучкість хребетного стовпа, силу черевного пресу з метою підготовки тіла дитини до засвоєння рухів класичного тренажу; розвивати увагу, пам'ять, уміння співвідносити музику й рух; виховувати інтерес та емоційне відношення до цього комплексу.

1. Вправа

В. п. – сісти, руки в упорі позаду, ноги з'єднані, коліна напружені.

На «раз» – стиснути пальці обох ніг.

На «два» – натягнути підйоми.

На «три» – стиснути пальці.

На «чотири» – підняти носки вгору (скоротити стопу).

Можливе під час виконання вправи словесне проказування послідовності дій: «крючечки – носочки – крючечки – прасочки».

2. Вправа

В. п. – те ж, що й у попередній вправі.

На «раз» – не згинаючи коліна, розкинути скорочені стопи в сторони.

На «два» – зберігаючи положення ніг, натягнути носки, торкаючись мизинцями підлоги (1 позиція ніг).

На «три» – згинаючи ноги в колінах, підвести стопи мизинцями до себе, п'ятки відірвати від підлоги.

На «чотири» – повернутися у в. п.

3. Вправа

В. п. – те ж, що й у попередній вправі.

Кругові обертання стопами всередину й назовні.

4. Вправа

В. п. – упор, сидячи на колінах, стопи щільно притиснути одна до одної.

На «раз-два» – випрямляючи руки в ліктях і ноги в колінах, встати на пальці, п'ятки й носки утримувати разом.

На «три-чотири» – повернутися у в. п.

5. Вправа

В. п. – лежачи на спині, руки розкрити в сторони долоньями вниз, ноги разом.

На «раз-два» – зігнути праву ногу в коліні та підтягнути її до рівня коліна лівої ноги (ніби виконуючи «passe»).

На «три-чотири» – повернутися у в. п.

На «п'ять-вісім» – повторити те ж з лівої ноги.

На «раз-два» – зігнути обидві ноги в колінах і підтягти їх до себе, залишаючи коліна на підлозі, а стопи утримуючи разом.

На «три-чотири» – повернутися у в. п.

На «п'ять-вісім» – повторити той же рух, згинаючи одночасно обидві ноги.

Та ж комбінація повторюється, лежачи на животі.

6. Вправа

В. п. – лежачи на спині, руки направлені в сторони долоньями вниз, ноги в першій позиції.

На «раз-два» – підняти праву ногу вгору, сильно натягуючи коліна й стопи обох ніг (за принципом *battement tendu* уперед).

На «три-чотири» – повернути у в. п. (1 виворітну позицію).

На «п'ять-вісім» – повторити те ж з лівої ноги.

На «раз-два» – направити праву ногу вбік до рівня 2 позиції, так, щоб носок був натягнутий, а мизинець торкався підлоги (за принципом *battement tendu* убік).

На «три-чотири» – повернутися у в. п.

На «п'ять-вісім» – повторити все з лівої ноги.

Та ж комбінація виконується, лежачи на животі. У цьому випадку нога рухається за принципом *battement tendu* назад і вбік.

7. Вправа

В. п. – те ж, що й у попередній вправі.

На «раз» – підняти ногу вгору з натягнутим коліном і носком.

На «два» – скоротити підйом, утримуючи натягнутим коліно.

На «три» – знову натягнути носок.

На «чотири» – повернутися у в. п.

Та ж комбінація повторюється убік і назад (лежачи на животі).

8. Вправа

В. п. – лежачи на спині, руки підняти вгору, долоні в «замку», тулуб напружений.

На «раз-два» – зберігаючи нерухомою нижню частину тіла, нахилитися, не роз'єднуючи долоні й не згинаючи руки в ліктях праворуч (розтягуючи бічні м'язи тіла).

На «три-чотири» – повернутися у в. п.

На «п'ять-вісім» – повторити все в лівий бік.

Виконавши бокові нахили 8 разів, включити в рух роботу ніг (ноги в напруженому стані рухаються в напрямку до рук: якщо нахил праворуч, то й ноги рухаються у правий бік, при цьому стегна слід утримувати на підлозі).

Та ж комбінація повторюється в положенні «лежачи на животі».

9. Вправа

В. п. – сидячи на підлозі, ноги разом, коліна напружені, носки натягнуті.

На «раз-два» – нахилитися вперед, обхоплюючи руками стопи, та, не згинаючи ніг, торкнутися грудьми колін.

На «три-шість» – зафіксувати положення.

На «сім-вісім» – повернутися у в. п.

10. Вправа

В. п. – лежачи на спині, руки над головою, ноги зібрані, стопи витягнуті.

На «раз-два» – піднятися до положення сидячи, руки залишити вгорі.

На «три-чотири» – нахилитися вперед, як у попередній вправі.

На «п'ять-шість» – повернутися в положення сидячи, трохи прогинаючись у спині, руки вгорі.

На «сім-вісім» – повернутися у в. п.

11. Вправа

В. п. – лежачи на животі, руки спереду, ноги зібрані, стопи витягнуті.

8 разів – підняти верхню частину тулуба, утримуючи ноги на підлозі в нерухомому положенні.

8 разів – підняти ноги, не згинаючи їх у колінах, утримуючи нерухомою верхню частину тулуба.

8 разів – одночасно підняти верхню частину тулуба та ноги.

На «раз-вісім» – зафіксувати положення попередньої комбінації («човник»).

12. Вправа

В. п. – лежачи на спині, руки й ноги направлені в сторони.

На «раз-два» – носки обох ніг загорнути всередину, коліна не згинати.

На «три-чотири» – стопи скоротити й розкрити їх назовні, торкаючись мізинцями підлоги.

Повторити ту ж комбінацію, лежачи на животі.

13. Вправа

В. п. – лежачи на спині, руки вгорі, ноги зібрані, носки натягнуті.

На «раз» – одночасно підняти праву ногу й тулуб до положення сидячи, руки тягти до носка правої ноги (видих).

На «два» – повернутися у в. п. (вдих).

На «три-чотири» – повторити все з лівої ноги.

Повторити ту ж комбінацію, лежачи на животі.

14. Вправа

В. п. – сидячи на підлозі, ноги максимально направлені в сторони, коліна напружені, носки натягнуті, мізинці торкаються підлоги.

На «раз-три» – нахил тулуба до правої ноги, зберігаючи вихідне положення ніг.

На «чотири» – повернутися у в. п.

На «п'ять-сім» – нахил тулуба вперед, грудьми торкаючись підлоги.

На «вісім» – повернутися у в. п.

На «раз-вісім» – повторити те ж в інший бік.

15. Вправа

В. п. – лягти на спину, ноги підняти вгору під прямим кутом (носки й коліна натягнути).

На «раз-два» – розкрити максимально ноги в сторони, коліна не згинати.

На «три-шість» – зафіксувати положення.

На «сім-вісім» – повернутися у в. п.

Парний (контактний) партнерний комплекс

Мета: розвивати силу та еластичність різних груп м'язів, формувати вміння виконувати вправи в парі; виховувати свідоме відношення до виконання вправ, поважливе ставлення до партнера.

Вправа 1. (м.р.4/4)

В.п. – діти сидять спина до спини, торкаючись лопатками та головами, долоні на підлозі, ноги зігнуті в колінах.

На 1-2 такти – одна дитина виконує нахил назад, розслабляючи хребет, а інша тягнеться вперед під її вагою.

На 3-4 такти – повернутися у вихідне положення.

На 5-8 такти – повторити теж саме в іншому напрямку.

На 9-24 такти – повторити вправу 3 рази.

Вправа 2. (м.р. 4/4)

В.п. – діти сидять спина до спини, руки піднімають вгору, ноги витягують у колінах, стопи натягують.

На 1-2 такти – перша дитина береться за зап'ястя другої, згинає ноги в колінах, піднімає таз угору і лягає на партнера, який нахилиється під вагою вперед.

На 3-6 такти – пауза.

На 7-8 такти – повернутися у вихідне положення.

На 9-16 такти – повторити вправу в іншому напрямку.

На 17-32 такти – повторити вправу.

Вправа 3. (м.р. 4/4)

В. п. – діти сидять спина до спини, долоні на підлозі, коліна та стопи витягнуті.

На 1-2 такти – спираючись на ліву руку, діти піднімають праву руку вгору за принципом колового port de bras через ліве плече, прогинаються вбік і лягають на ноги партнера.

На 3-4 такти – пауза (ляжать на ногах партнера).

На 5-6 такти - повертаються у вихідне положення, виконуючи попередні рухи у зворотному порядку.

На 7-8 такти - вихідне положення.

На 9-16 такти - повторюють вправу в інший бік.

На 17-32 такти - повторюють виконання вправи.

Вправа 4. (м.р. 4/4)

В. п. - діти сидять обличчям один до одного і тримаються за руки, ноги рівні в колінах, стопи торкаються партнера.

На 1-2 такти - один партнер тягне на себе другого, обидва утримують коліна рівними.

На 3-4 такти - другий партнер тягне на себе першого.

На 5-16 такти - вправа повторюється декілька разів.

Вправа 5 (м.р. 4/4)

В. п. - діти сидять обличчям один до одного, ноги рівні в колінах широко розставлені в сторони, стопи торкаються партнера.

На 1 такт - діти беруть один одного за праві руки.

На 2 такт - відкривають ліві руки в сторони.

На 3-4 такти - нахилиються в правий бік і торкаються лівою рукою стопи партнера.

На 5-6 такти - пауза (зберігають положення).

На 7-8 такти - повертаються у вихідне положення.

На 9-16 такти - беруться лівими руками і виконують вправу в протилежному напрямку.

На 17-32 такти - повторюють вправу.

Вправа 6 (м.р. 4/4)

В. п. - діти сидять обличчям один до одного і тримаються за руки, ноги зігнуті в колінах і притиснуті до грудної клітини.

На 1-2 такти - діти, торкаючись стопами, піднімають протилежні ноги вгору, витягуючи коліна (за принципом developpe).

На 3-4 такти - пауза.

На 5-6 такт - повернутися у вихідне положення.

На 7-8 такти - збереження вихідного положення.

На 9-16 такти - діти виконують вправу з іншої ноги.

На 17-32 такти - повторити виконання вправи, піднімаючи одночасно вгору дві ноги.

Зразки репертуарних планів

Репертуарний план (до ювілейного концерту)
зразкового ансамблю естрадного танцю «МарЛен»
Центру дитячої та юнацької творчості м. Бердянська
на 2007-2008 навч.рік

Зміст	Трива лість	Кількість виконавців, група	Музичний матеріал	Постановник
<i>Хореографічна композиція «Мозаїка»</i>				
Танець є візитною картою молодшого складу колективу. За допомогою динамічної музики, різнокольорових костюмів та швидких перешикувань передається стрімкий рух розвитку ансамблю. У кульмінаційному моменті номеру діти створюють букви, з яких складається назва колективу. У фінальній частині на фоні музичного супроводу діти словами та рухами виражають подяку за радість, дружбу та свято, яке дарує їм колектив «МарЛен».	3.07	Молодша та підготовча групи (64 дитини)	Музичний супровід до пісні «Да» з репертуару співачки Жасмін	Мартиненко О.В.
<i>Презентація груп</i>				
Діти різних вікових категорій (молодша, середня та старша) показують свої виконавські навички та особливості сприйняття мистецтва танцю. Молодших приводять батьки і вони лише починають засвоювати абетку хореографії та з нетерпінням чекають кожного концертного заходу. Середні бажають бути схожими на старших і намагаються навчитися танцювати хіп-хоп та виконувати трюкові елементи. А дорослі згадують, як швидко промайнули десять років занять,	4.24	Усі учасники колективу	Синтез мелодій: мелодія до пісні «Танок під дощем» з репертуару Ассоль; мелодія до пісні «Не пара» з репертуару Н. Каменських та Потапа; Мелодія до пісні «Дикі танці» з репертуару Руслани.	Мартиненко О.В.

фестивалів, концертів... Сприйняття змісту презентації груп посилюють вокальні партії у виконанні учасників колективу.				
<i>Хореографічна картинка «Лічилка»</i>				
Веселий танок, створений на основі улюблених дитячих ігор із використанням простих танцювальних рухів та перешикувань. В основу танцю покладено відому лічилку, яка є початком кожної дитячої гри.	2.47	Підготовча група (32 дитини)	Музична композиція «Весела ферма» у виконанні групи «Holli Dolli»	Дунданова Ю.П.
<i>Хореографічна картинка «Шалений водій»</i>				
Сюжетний дитячий танок, у якому водій поступово запрошує до свого автобусу дітей, які мешкають на різних вулицях: червоній, жовтій та зеленій (асоціація зі світлофором). У кульмінації виснажений водій засинає, однак нетерпляча маленька дівчина його будить і на сцені з'являються всі учасники, які виконують загальний танок разом із водієм.	4.13	Молодші та підготовча групи (49 дітей)	Синтез мелодій: «Axel F» та «Porscop» у виконанні групи Crazy Frog.	Дунданова Ю.П.
<i>Болгарський народний танець «Тракійська сюїта»</i>				
Композиція поєднує в собі фрагменти болгарських народних танців, які характеризують танцювальні особливості Тракійського регіону.	6.17	Старша та середня групи (24 виконавці)	Музика Тодора Прашакова та Константина Бураджисева	Мар'ян Васильєв (м.Софія) Хореографія: Кирило Дженєв, Мар'ян Васильєв
<i>Хореографічна казка «Дива в решеті»</i>				
Основним персонажем казки є герой улюбленого дитячого мультфільму Петрик П'яточкін, який під час тихої години вмикає телевизор, будить усіх дітей і розпочинаються пригоди... До дітей звертаються за допомогою відомі герої казок (Білосніжка, Айболіт, Муха-Цокотуха, Незнайка), які загубили свої казки. Бешкетники із задоволенням поринають у світ пригод і повертають героїв у свої казки.	10.57	Середня, молодші та підготовча групи (86 дітей)	Музичний колаж з використанням творів дитячих (О.Рибников), класичних (Є.Гріг) композиторів та популярної групи «Holli Dolli»	Мартиненко О.В.

Веселий танок припиняє стукіт каблучків виховательки. Діти миттю повертаються до своїх ліжок. Лише Петрик буркотить якусь мелодію. Тиха година скінчилася і діти з вихователькою відправляються на прогулянку.				
<i>Хореографічна картинка «Жарти»</i>				
Жартівливий танок, у якому хлопці залицяються до дівчат, а вони не звертають на них ніякої уваги і навіть залишають спати на вулиці. Від відчаю хлопці вирішують йти до ставку, щоб утопитися. Дівчата, побачивши скрутну ситуацію, рятують хлопців і навіть нагороджують їх поцілунком.	2.38	Молодша група (24 дитини)	Укр. нар. пісня «Добрий вечір, дівчино!» у виконанні солістів театру пісні Г.Дибовського. Аранжування В. Перепелиці.	Мартиненко О.В.
<i>Хореографічна композиція «У ритмах Іспанії»</i>				
Запальний сучасний танок, у якому завдяки характерним іспанським рухам та цікавому музичному супроводу передається образ темпераментних, красивих, палких, гордих іспанських жінок.	3.34	Старша група (8 дівчат)	«Жасмін» автор та виконавець – естрадний гітарист Ди Дю Ля	Мартиненко О.В.
<i>Хореографічна картинка «Каламбур»</i>				
Сюжетна лінія танцю розкриває звичайне життя молоді в селі: парубки бігають із сокирами за півнем, змагаються один з одним у спритності, задивляються на дівчат, які весь час обговорюють сільські новини. Веселий танок захоплює молодь, а наприкінці всі розходяться по парах додому. Емоційний настрій танцю підсилює нар. пісня «Ой, мамо, люблю Гриця».	3.55	Середня група (16 дітей)	«Жив-був пес» – техномікс у виконанні DJ Groove	Шамаріна С.В. м. Шахтарськ
<i>Китайський танок зі стрічками</i>				
У танці прославляється вогонь, символом якого виступають довгі червоні стрічки.	2.42	Старша група (4 дівчини)	Китайська народна мелодія у виконанні симфонічного оркестру з додаванням етнічних китайських інструментів	Мартиненко О.В. Хореографія І.Моїсєєва

<i>Хореографічна картинка «Лялькових справ майстер»</i>				
Жартівливий танок, у якому через образи кумедного єврейського майстра та української ляльки передаються особливості зовнішнього виду, характеру та поведінки різних людей.	2.13	Солісти: Дунданова Ю., Резник К.	Синтез мелодій: «Словацький чардаш» (муз. Белогубенка); укр. нар. мелодія «Музичний жарт»; «Галицька барвіста» (муз. Польового).	Дунданова Ю.П.
<i>Російський танок</i>				
Традиційна російська пляска, у якій передаються взаємовідносини між хлопцями та дівчатами. Основою композиції є лавочка, на якій і відбуваються події танцю.	5.29	Старша група (8 виконавців)	Російський народний танок у виконанні оркестру народних інструментів	Данилова О.Є.
<i>Українська сюїта «Ми з України»</i>				
Посядне в собі три частини: ліричну, привітальну та гопак. У першій частині, яка виконується під обробку української народної пісні «Несе Галя воду», розкриваються образи вродливих українських дівчат і парубків, які увиваються за ними, тримаючи в руках гірлянди з квітів. Привітання глядачів хлібом-сіллю в другій частині композиції підкреслює щирість та доброзичливість українського народу. А запальний гопак, який є візитною карткою Запорізького краю розкриває темперамент, завзятість, мужність та вроду українського народу.	7.02	Старша та середня групи (24 виконавці)	Фантазія на тему укр. нар. пісні «Несе Галя воду». Варіації на тему укр. нар. пісні «Ой, гілля, гілля гусоньки на став». Гопак.	Мартиненко О.В. Янчев І.І.
<i>Хореографічна композиція «Коханню всі віки покірни»</i>				
У місті, де мешкають мужні, сильні за характером солдати та моряки, а також кокетливі дівчата, несподівано з'являється таємничий герой – Августин. Веселий, завзятий, талановитий хлопець створює атмосферу свята в місті. Об'єднавши всіх у веселому танці, він несподівано зникає... Але свято продовжується.	5.12	Молодша група (27 дітей)	Синтез 2-х пісень: «Кожен бажає кохати» та «Августин» з репертуару В.Леонтьєва	Мартиненко О.В.

<i>Хореографічна композиція «Аве Марія»</i>				
Ця композиція передає відому історію життя святої Марії: радість материнства, втрату сина, самопожертву, причетність до лику святих.	6.14	Старша група (9 дівчат). Солістка - Проскуракова Л.	Вокально-хорова композиція «Аве Марія»	Мартиненко О.В.
<i>Хореографічна композиція «Щоб пам'ятали»</i>				
Композиція складається з трьох частин: перша передає атмосферу мирного часу, друга - усі тяготи воєнного лихоліття, а третя - радість перемоги. У композиції використано голос Левітана, який сповіщає про початок та закінчення війни.	7.21	Старша, середня та молодша групи (33 виконавці)	Старовинна танцювальна мелодія 30-х років «Ріо-Ріта»; мелодія «Thecaccsen» композитора Ханзиммера; пісня «Дорога на Берлін» у виконанні Отпетых мошеников»	Мартиненко О.В.
<i>Хореографічна композиція «Кохання»</i>				
Зміст танцю спрямований на розкриття ніжного почуття - почуття першого дівочого кохання. Імпровізаційні фрагменти дозволяють кожній дівчині донести до глядача саме своє бачення любові, свої сподівання та надії. Вік виконавців, техніка джаз-модерн танцю, композиційний розвиток малюнків, віршований текст на фоні музики та рожевий колір костюмів посилює сприймання ідеї номеру.	3.53	Старша група (12 дівчат)	Мелодія у виконанні групи Rampade Nasca з використанням віршів Семеона Надсона та Інни Кашежевої	Мартиненко О.В. Хореографія: Меркулової В.С., Мартиненко О.В.
<i>Хореографічна композиція «Опера»</i>				
Образи з відомих кінофільмів «Бандитський Петербург» та «Вулиці розбитих ліхтарів» сприяли виникненню ідеї номеру. Основний конфлікт полягає у вирішенні протиріч між бандитами, роль яких виконують хлопці, та операми, дівчатами.	4.28	Середня група (20 дітей)	Синтез 2-х мелодій: тема з кінофільму «Бандитський Петербург» та пісні «Опера» з кінофільму «Вулиці розбитих ліхтарів», музика І. Матвієнка	Мартиненко О.В.
<i>Хореографічна композиція «Танок маленьких каченят»</i>				
Популярна композиція 70-х років трактується в сучасному аранжуванні. У композиції застосовані костюми різних танцювальних напрямків: хіп-хоп та диско. У танці використовуються нестандартні моменти:	4.15	Молодша та підготовчі групи (70 дітей)	Музична композиція з репертуару шоу-групи «Маски»	Мартиненко О.В. Дунданова Ю.П.

вихід виконавців у зал – танок із глядачами, навчання маленьких дітей, які щойно навчилися ходити доступним рухам. Отже, танок не втрачає своєї популярності і може виконуватися різними віковими категоріями.				
<i>Хореографічна композиція «Я навчу тебе кохати»</i>				
Вічна тема любові, яка трактується у вигляді її зародження на невідомій космічній планеті. Пізнання космічними істотами один одного приводить до спалаху іскри кохання. Він та Вона заморожені цим почуттям. Однак інші протестують проти цього і виганяють дівчину зі свого кола. Вона б'ється за свої почуття і наприкінці танцю нагороджує всіх даром любові.		Старша група (8 виконавців). Солісти: Резник К., Проскуракова Л.	Синтез мелодій: мелодія з кінофільму «Хаос» (композитор Петро Балток), мелодія з кінофільму «Матриця» (композитор Роб Доган) та мелодія групи Evanescence	Дунданова Ю.П., Мартиненко О.В.
<i>Хореографічна композиція «Три голоси»</i>				
Легкий вітерець у душі народжує спомини... Раптом зрілість поступається місцем юності. Світ стає світлішим, наповнюється простором і музикою. А юність повертається в дитинство, відчувається тепло маминих рук, пригадується добра казка, нескінченність дня. Отже, зрілість, юність і дитинство завжди будуть звучати в людській душі трьома голосами.	5.20	Старша та молодші групи (27 дівчат)	Вірменська народна мелодія в аранжуванні групи Дудук	Мартиненко О.В.
<i>Хореографічна композиція «Острів скарбів»</i>				
Сюжет танцю занурює глядача в пригодницький світ піратів, які вирушають на пошуки скарбів, а знаходять головний скарб усіх чоловіків – прекрасних жінок.	4.13	Старша та середня групи (18 виконавців)	Літературно-музичний колаж з використанням фраз з мультфільму «Острів скарбів», композиції «Летка-йенька» в аранжуванні DJGroove, композиції «Allclacson» у виконанні Sofri Dou та р-н-ролду у виконанні BlackBerry	Мартиненко О.В.

<i>Сучасний танок «Тинейджери»</i>				
Ранок. Годинник сповіщає, що час прокидатися. Починається звичайний день тинейджерів: зустрічі, навчання, розваги, кохання... Музичний та лексичний матеріал у стилі хіп-хоп підкреслює особливості поведінки та стилю життя саме цієї категорії молоді.	3.48	Старша група (16 виконавців)	«Влас key ereas» у виконанні групи R\ N \ В з використанням звукових ефектів та фрагменту російського народного танцю	Дунданова Ю.П.
<i>Фінальний танок</i>				
Представлення глядачам кожної групи колективу, яка під час виходу показує невеличку танцювальну комбінацію.	2.12	Усі групи (140 виконавців)	Популярна клубна мелодія	Мартиненко О.В.

**Репертуарний план
ансамблю народного танцю «Веселка»**

Назва номеру	Вік	Стислий опис танцю	Музичний супровід	Постановник
Молодша група (5-7 років)				
Хореографічна картинка «Завірюха»	5 р.	У номері діти зображують завірюху різними малюнками та характерними рухами	Стилізована народна російська музика	Ратуєва Л.
Хореографічна мініатюра «Веселі чобітки»	6-7 р.	У постановці хлопці та дівчата хваляться своїми новими чобітками та вмінням танцювати в них	Стилізована українська народна пісня	Ратуєва Л.
Середня група (7-9 років)				
Український танець «Козачок»	8-9 р.	Народний танець, побудований на основі української танцювальної лексики	Українська народна танцювальна музика «Козачок»	Ратуєва Л.
Білоруський танець «Лявоніха»	7-8 р.	Народний танець, побудований на основі білоруського традиційного танцю «Лявоніха»	Білоруська народна танцювальна музика «Лявоніха»	Ратуєва Л.
Російський хоровод «Метелиця»	7 р.	Народний танець, побудований на лексичі російського народного танцю, у якому виконавці зображують метелицю різними малюнками	Російська народна лірична музика	Ратуєва Л.
Старша група (10-13 років)				
Російський танець «Бариня»	10-12р.	Народний дівочий танець, побудований на основі російської танцювальної лексики	Російська народна пісня «Бариня»	Ратуєва Л.

Український танець «Гопак»	12-13 р.	Народний танець, побудований на основі українського традиційного танцю «Гопак»	Українська народна танцювальна музика «Гопак»	Ратуєва Л.
Іспанський танець «Фламенко»	12-13 р.	Народний танець, побудований на лексичі іспанського народного танцю.	Іспанська народна танцювальна музика	Ратуєва Л.
Італійський танець «Тарантела»	10-11 р.	Дівочий танець з бубнами, побудований на лексичі італійського танцю	Італійська народна музика «Тарантела»	Ратуєва Л.
Випускна група (14-16 років)				
Український танець «Вітальний»	14-15 р.	Народний традиційний танець, побудований на основі української танцювальної лексики.	Українська народна лірична музика, з'єднана з українським козацьком	Ратуєва Л.
Російський хоровод «Молодість»	14-15 р.	Народний дівочий танець, побудований на основі російської танцювальної лексики. Дівчата танцюють з віночками.	Російська пісня Івана Купала - «Молодість»	Ратуєва Л.
Російська кадрили «Кундюбочка»	15-16 р.	Народний танець, побудований на лексичі російського народного танцю. Виконавці зображують стосунки між хлопцями та дівчатами	Російська народна музика «Кадрили»	Ратуєва Л.
Чеський танець «Пастушок»	14-16 р.	Чоловічий танець з палицями, побудований на лексичі чеського танцю. Хлопці зображують життя пастухів	Чеська народна музика	Ратуєва Л.
Польський танець «Оберек»	15-16 р.	Парно-масовий танець, побудований на основі польського народного танцю «Оберек»	Польська народна музика танцю «Оберек»	Ратуєва Л.
Мексиканський парно-масовий танець	14-16 р.	Парно-масовий танець, побудований на лексичі мексиканського танцю	Мексиканська народна музика	Ратуєва Л.
Молдавський танець «Молдовеняска»	14-16 р.	Парно-масовий танець, побудований на основі молдавського народного танцю «Молдовеняска»	Запис оркестру «Жок» - «Молдовеняска»	Ратуєва Л.
Угорський танець «Чардаш»	14-16 р.	Парно-масовий танець, побудований на основі угорського народного танцю «Чардаш».	Угорська народна музика танцю «Чардаш»	Ратуєва Л.

Орієнтовна тематика концертних номерів для репертуару ансамблю народно-сценічного танцю (українські народні танці)

1. «Буковинські примовки» – український народний танець з Буковини на 6-х хлопців у постановці К. Василенка («Сюжетні танці». Київ: Мистецтво, 1966. С. 57).

2. «Бубнарський» – закарпатський народно-сценічний танець на 8 пар у постановці К. Балог («Танці Закарпаття». Ужгород, 1958. С. 8).

3. «А ми колосочки» – український дитячий танок на 8 дівчат у постановці Л. Бондаренко (Репертуарний збірник, № 4, *Соц. культура*, С. 51).

4. «Аркан» – український народний танець з Гуцульщини на 12 хлопців у постановці Я. Чуперчука («Сборник танцев». Москва: Воениздат, 1955. С. 113.)

5. «Барвіночок» – український дівочий хоровод у постановці В. Крамар («Барвінок»: збірка дитячих танців. Київ: Мистецтво, 1966. С. 55).

6. «Батуринська стукалочка» – український народний танець на 5 пар у запису І. Карповича (Репертуарний збірник, № 6, *Соц. культура*, 1965. С. 65).

7. «Бойківські забави» – закарпатський народно-сценічний танець на 9 пар у постановці К. Балог («Танці Закарпаття». Ужгород, 1998. С. 95).

8. «Бойківські коломийки» – український народно-сценічний танець на 8 пар у постановці О. Голдрича («Барви Карпат». Львів, 1999. С. 82).

9. «Бородянський козачок» – український дитячий танець на 16 дівчат у постановці А. Гуменюка («Райдуга», № 17: Репертуарний зб. Київ: Мистецтво, 1982. С. 77).

10. «Брянський скакунець» – український старовинний танець з Волині на 8 пар у постановці Е. Шихмана («Танці Волині». Київ: Мистецтво, 1973. С. 93).

11. «Варварка» – український танець з Поділля на 4 пари в постановці Ю. Кузьменка («Танці Поділля». Київ: Мистецтво, 1971. С. 3).

12. «Вербиченько» – сучасний дівочий ліричний український танець на 16 дівчат у постановці К. Василенка («Відлуння»: репертуарний зб. Київ.: Мистецтво, 1972. С. 73).

13. «Вербичка» – український народний дитячий танець з Волині на 8 пар у постановці І. Богданець («У барвистому віночку». Київ : Мистецтво, 1964. С. 3).

14. «Веселий вівчар» – український народний танець з Прикарпаття (Львівщина) у постановці В. Нагорницького, у запису І. Антипової (Репертуарний зб., № 3, *Соц. культура*, 1958. С. 72).

15. «Веселі шевчики» - хореографічна картинка на 1 дівчину і 3-х хлопців у постановці К. Василенко («Райдуга», № 17 , Репертуарний зб. Київ: Мистецтво, 1982. С. 41).

16. «Весільний» – український народний танець із Закарпаття на 8 пар у постановці К. Балог («Ми з України». Київ : Мистецтво, 1964. С. 76).

17. «Весняночка» – український народний танець на 16 дівчат у постановці К. Василенко («Українські народні танці». Київ : Муз. Укр.. 1985. С. 80).

18. «Вихрівка» – український народний старовинний танець з Поділля на 6 пар у постановці Ю. Кузьменка («Танці Поділля». Київ : Мистецтво, 1971. С. 34).

19. «Вишеньки-черешеньки» – український народний танець на 13 пар у постановці К. Василенко («Райдуга» : Бібліотечка х/с, № 3, Київ : Мистецтво, 1981. С. 3; Василенко К. «Сюжетні танці». Київ : Мистецтво, 1966. С. 28).

20. «Вівчарі на полонині» – закарпатський, гуцульський народно-сценічний танець на 8 пар, одного старого гуцула та одного молодого у постановці К. Балог («Танці Закарпаття». Ужгород, 1998. С. 28).

21. «Вітерець» – український дівочий танець на 8 дівчат у постановці П. Вірського («Танці для дітей». Київ : Мистецтво, 1967. С. 27).

22. «Віз» – український народний танець з Поділля на 16 дівчат і 8 хлопців у постановці В. Тітова («Танцы народов СССР», выпуск 1. Москва: Искусство, 1955. С. 53; «Танці Поділля». Київ : Мистецтво, 1971. С. 82).

23. «Волинська полька» – український народний танець на 8 пар у постановці Е. Шихман («Танці Волині». Київ : Мистецтво, 1973. С. 50).

24. «Галичанка» – український дівочий танець з Прикарпаття на 12 дівчат у постановці Я. Чуперчука («Голубка». Київ : Мистецтво, 1972. С. 43).

25. «Гандзя» – український народний танець на 1 дівчину в постановці М. Беркут («Танцюють дівушки». Москва : Искусство, 1971. С. 57).

26. «Голуб-голубочок» – хореографічна картина на 12 дівчат, 1 голуба і дві голубки у постановці К. Василенко («Танці братніх народів». Київ : Мистецтво, 1971. С. 3).

27. «Голубка» – український народний танець на 9 дівчат у постановці К. Василенко («Злоті зерна». Київ : Молодь, 1963. С. 309).

28. «Голубка» – український народний танець з Прикарпаття на 12 пар у постановці Я. Чуперчука («Голубка». Київ : Мистецтво, С. 119).

29. «Гопак» – український народний танець на 8 пар («Танцы народов мира». Москва : Сов. Рос., 1959. С. 151; Ткаченко Т. «Народный танец». Москва : Искусство, 1967. С. 115).

30. «Гопак» – український народний танець на 2 пари в постановці Л. Степанової («У дружньому колі». Київ : Муз. Укр, 1977. С. 52; Степанова Л. «Народные танцы». Москва : Сов. Рос., 1965. С. 21).

31. «Гопак» – український народний танець на 16 дівчат у постановці А. Барикіна («Черешеньки». Київ: Мистецтво, 1972. С. 126).

32. «Гопачок» – український народний танець на 24 особи (8 трійок) у постановці Ф. Соснової («Барвіночок»: зб. дитячих танців. Київ : Мистецтво, 1963. С. 3).

33. «Горлиця» – український народний танець на 19 учасників (горлиця, 2 орла и 8 пар) у постановці З. Сизоненко («Танцы народов СССР». Москва : Клтгиздат, 1954. С. 37).

34. «Горянка» – український народний танець з Прикарпаття на 12 пар у постановці Я. Чуперчука («Голубка». Київ : Мистецтво, 1972. С. 84).

35. «Гуцулка» – український народний танець на 8 пар у постановці О. Голдрича («Барви Карпат». – Львів, 1999. – С. 6).

36. «Гуцулка» – закарпатський народний танець на 6 пар в обробці і запису І. Ромадова («Танцы народов СССР». Москва: Культгиздат, 1954. С. 71).

37. «Гуцулка» – український народний танець з Гуцульщини на 6 пар у постановці П. Сидоренко (Репертуарний зб., № 4 *Соц. культура*, 1964).

38. «Дарничанський гопак» – український народний танець на 16 пар («Райдуга», № 17 : Репертуарний зб. Київ : Мистецтво, 1982. С. 88).

39. «Добрий вечір та на добраніч» – український народний танець на 12 пар у постановці Я. Чуперчука («Голубка». Київ : Мистецтво, 1972. С. 180).

40. «Закарпатський танець» – дитячий танець на 9 пар («Танцюйте з нами». Київ : Мистецтво, 1970. С. 89).

41. «Іванівський козачок» – український народний танець на 12 пар у постановці К. Василенко («Райдуга», № 17 : Репертуарний зб. Київ : Мистецтво, 1982. С. 15).

42. «Калинонька» – дівочий ліричний хороводна на 16 дівчат у постановці К. Василенко («Українські народні танці». Київ : Мистецтво, 1965. С. 68).

43. «Калинка» – український дівочий хоровод на 17 дівчат («Калинка» : Зб. дитячих сюжетних танців. Київ : Мистецтво, 1967. С. 34).

44. «Карічка» – лемківський дівочий танець на 12 дівчат у постановці О. Голдрича («Барви Карпат». Київ : Мистецтво, 1999. С. 72).

45. «Керечанка» – український народний танець із Закарпаття на 8 пар у запису І. Антипової та К. Інсарової (Репертуарний збірник, № 1, *Соц. культура*, 1969. С. 70).

46. «Коломийка» – український народний танець (Ткаченко Т. «Народные танцы» Москва : Искусство, 1975. С. 291).

47. «Коша» – український танець на 8 пар у постановці Н. Уварової («Танці Полтавщини». Київ : Мистецтво, 1969. С. 27).

48. «Кривуляк» – подільський танець на 8 пар у постановці К. Василенко («Українські народні танці». Київ : Мистецтво, 1985. С. 13).

49. «Кружало» – український народний танець на 8 пар у постановці Н. Уварової («Танці Полтавщини». Київ : Мистецтво, 1969. С. 3; Василенко К. «Українські народні танці». Київ : Мистецтво, 1985. С. 37).

50. «Крутях» – український народний танець з Волині на 8 пар у постановці І. Богданець, А. Камінського («Танці Волині». Київ : Мистецтво, 1973. С. 118).

51. «Купальські розваги» – український народний танець на 19 хлопців і 17 дівчат у постановці К. Василенко (К. Василенко «Золоті зерна». Київ : Молодь, 1963. С. 150).

52. «Метелиця» – український народний парно-масовий танець на 8 пар («Танцы народов СССР». Москва : Молод. гвард., 1951. С. 51; Ткаченко Т. «Народный танец». Москва: Искусство, 1967. С. 122).

53. «Метелиця» – український народний танець ігрового характеру на 1 пару у постановці П. Сидоренка («Танцы народов СССР». Москва : Искусство, 1964. С. 3; «Танцы разных народов». Москва : Молод. гвард., 1955. С. 176; Василенко К. «Украинские танцы на клубной сцене». Москва : Профиздат, 1960 С. 282).

54. «Метелиця» – український народний танець на 8 пар у постановці К. Інсарової (Репертуарний збірник, № 5, *Соц. культура*, 1960. С. 67).

55. «Микола» – жартівливий дитячий український танець на 12 дівчат і 1 хлопця («Танці з фестивалю». Київ : Мистецтво, 1074. С. 79).

56. «Обжинки» – український народний танець на 20 хлопців і 18 дівчат у постановці К. Василенко («Украинские танцы на клубной сцене». Москва: Искусство, 1960. С. 217).

57. «Новорічна метелиця» – український народний танець на 44 виконавці в постановці П. Вірського («У вихорі танцю», № 4., Київ : Мистецтво, 1982. С. 12; »Райдуга» : Репертуарний зб. Київ : Мистецтво, 1982. С. 3).

58. «Опришки» – український танець народних месників на 10 хлопців у запису І. Антипової та К. Інсарової («Сюжетні танці». Київ : Мистецтво, 1966. С. 100).

59. «Парубоцький буковинський» – український народно-сценічний танець на 8 хлопців у постановці О. Голдрича («Барви Карпат». Львів, 1999. С. 67).

60. «Парубоцький» – український народний танець на 12 хлопців у постановці П. Сидоренка (Репертуарний збірник, № 12, *Соц. культура*, 1962. С. 63).

61. «Пастушкові коломийки» – український народний танець з Прикарпаття на 9 хлопців у постановці Я. Чуперчука («Голубка». Київ : Мистецтво, 1972. С. 151).

62. «Перепілоча» – український ліричний танець на 1 хлопця і 2 дівчат у постановці З. Сизоненка («Два українські народні танці». Київ : Мистецтво, 1968. С. 3).

63. «Півторак» – український народний танець з Гуцульщини на 12 пар у постановці Я. Чуперчука («Голубка». Київ : Мистецтво, 1972. С. 61).

64. «Подолянка» – український народний ігровий танець на 4 пари у постановці Ю. Гуреева («Барвіночок». Київ : Мистецтво, 1969. С. 8).

65. «Привітання» – український народний танець на 14 дівчат і 11 хлопців у постановці Я. Чуперчука («Голубка» Київ : Мистецтво, 1972. С. 3).

66. «Рахівчанка» – закарпатський народно-сценічний танець на 6 пар у постановці О. Голдрича («Барви Карпат». Львів, 1999. С. 48).

67. «Рахівецький кручений» – закарпатський народно-сценічний танець на 8 пар у постановці К. Балог («Танці Закарпаття». Ужгород, 1998. С. 124).

68. «Ставчанка» – український народний танець на 4 пари в постановці Ю. Кузьменка («Танці Поділля». Київ : Мистецтво, 1971. С. 61).

69. «Подоляночки» – танцювальна сюїта на 22 виконавці: 11 хлопчиків старших і 11 молодших («У дружньому колі». Київ : Муз. Укр., 1977. С. 73).

70. «Тополя» – український дитячий ігровий танець на 13 дівчат у постановці К. Василенко («Українські народні танці». Київ : Мистецтво, 1985. С. 51).

71. «Тропотянка» – закарпатський народний танець для дітей на 8 пар у постановці В. Константинова, у запису Г. Настюкова (Ткаченко А. «Детский танец». Москва : Профиздат, 1961).

72. «Український танець з бубнами» на 8 пар у постановці Е. Шихмана («Танці Волині». Київ : Мистецтво, 1971. С. 3).

73. «Українська сюїта» – український народний танець з 4-х частин на 13 виконавців: 8 дівчат і 5 хлопців («Вечір танцю» : Репертуарний зб. Київ : Мистецтво, 1970. С. 3).

74. «Чотиряна» – закарпатський народний танець на 8 пар у постановці К. Балог («Танці Закарпаття». Ужгород, 1998. С. 66).

75. «Чумак» – український народний танець з двох частин у постановці і запису З. Сизоненко («Танцы народов СССР». Москва : Сов. Рос., 1960).

Зразки танцювальної інтерпретації українських народних ігор

Українська народна гра «Кіт Васько»

Опис гри. Перед проведенням гри вибирають Кота та кількох Мишей. Учасники стають у коло. Кіт Васько входить в середину, а Миші стають за колом.

Діти співають перший куплет:

Кіт Васько сіресенький,
Хвостичок білесенький,
Гарний Кіт-воркіт!

Усі діти звичайним кроком йдуть праворуч, а Кіт крадеться, імітуючи м'який котячий крок ліворуч.

Діти співають другий куплет:

Лапками вмивається,
Хвостиком втирається,
Пісеньку мурчить

На перший та другий рядки другого куплету діти звужують коло, дивлячись, як Кіт Васько присідає та вмивається. На третій рядок діти розширюють коло.

Діти співають третій куплет:

Дім обходить залюбки,
Загляда в усі кутки,
Очі – блись та блись!

Діти повторюють рухи першого куплету.

Діти співають четвертий куплет:

Сяде й вусами пряде,
Коло нірки мишку жде, -
Мишко, стережись!

Діти в різних місцях кола піднімають руки вгору, утворюючи для Кота «ворітця». По закінченню слів Миші починають бігати через відкриті «ворота» - то в коло, то з кола, а Кіт намагається їх спіймати. Як тільки він спіймає двох-трьох Мишей, гра починається з початку. Але вибирають іншого Кота та Мишок.

Ігровий танок «Кіт та Миші» (6-8 років)

Музичний супровід: українська народна мелодія (музичний розмір – 4/4, кількість тактів – 64).

Зміст танцю (драматургічна побудова).

Експозиція (8 тактів). Мишки роздобули собі великий шмат сиру і задоволені тягнуть його до своєї конури, потираючи лапки та облизуючись. За ними крадеться Кіт, який відчуває запах сиру і сподівається на смачний обід.

Зав'язка (16 тактів). Притягнувши здобич до нірки, Мишки радісно танцюють навколо сиру, погладжують свої животики і тягнуть лапки до смачної їжі. Але раптом вони відчувають небезпеку і бачать, що до них наближається Кіт.

Розвиток дії (24 такти). Мишки лякаються, присідають і збираються в купку. Потім вони утворюють коло, у середину якого забігає одне з Мишенят і бере в руки сир, ховаючи його від Кота. Мишки починають рухатися колом в один бік, а Котик

бігає навколо кола та намагається дістати сир. Мишки починають перекидати та перекачувати сир одна одній, дражнячи цим Кота. І коли Васько вже майже дістав сир, Мишка хапає його і забігає у «ворітця», які утворюють їй інші Мишенята. Пробіраючись скрізь лабіринт, Кіт намагається наздогнати здобич, але Мишка знов тікає за допомогою інших. Утворивши купку, Мишки ховають сир, але одним стрибком Кіт опиняється поруч і починається боротьба.

Кульмінація (8 тактів). Миші тягнуть сир в один бік, а Кіт в інший. І ось Васька начебто одержує перемогу, вириваючи сир, але, не втримавшись, падає, а сир на нього... Мишка підбігає до нього і забирає сир, а інші весело сміються.

Розв'язка (8 тактів). Миші знову вирушають у путь у пошуках більш безпечного місця і несуть з собою свою здобич, а Кіт Васько, розлючений та ображений, крадеться за ними....

Опис костюмів: діти-Мишки, одягнені в українські сорочки. Дівчатка мають коротенькі спіднички, фартушки та желетики, а хлопчики – коротенькі шароварчики на підтяжках, які підперезані кушачками. На голові шапочка з вушками, на руках перчаточки без пальчиків. Через плече одягається маленька торбинка з українською вишивкою. Костюм Кота включає сорочку-вишиванку, чорні штани, кушак, перчатки та шапочку з вушками.

Реквізит: великий м'яч, зверху якого одягнено чехол з тканини у вигляді сиру.

Опис танцю. У танці може брати різна кількість дітей, які виконують роль «Мишок» і один хлопчик – «Кіт Васько». Танок побудовано на нескладних українських рухах («колупалочка», «зальотний біг», галоп) та ігрових елементах. Опис рухів можна знайти в книгах з українського народного танцю (В. Верховинець, К. Василенко, А. Гуменюк, Є. Зайцев та ін.).

На початку танцю Миші і Кіт стоять у першій лівій кулісі.

Звучить музичний програш, наприкінці якого вибігає Мишка і, побачивши, що вона в небезпеці, кличе інших.

На 1-4-й такти – Миші зграйкою виходять кроком навшпиньках, тримаючи попереду руки (лапки), потираючи їх та облизуючись. Одна з них несе (котить) сир. Таким чином, вони проходять по авансцені і заходять у першу праву кулісу.

На 5-8-й такти – широкими м'якими кроками виходить Кіт, який принохується, прислухається й обережно озирається по сторонах. Наприкінці четвертого такту робить стрибок у бік першої правої куліси, показує туди пальцем і стрімко біжить.

На 9-12-й такти – з другої правої куліси, рухаючись спинами, виходять зграйкою Миші, які із задоволенням несуть сир. Опинившись на середині, вони утворюють коло навколо дівчини, яка тримає сир.

На 13-14-й такти – виконують галоп по колу проти годинникової стрілки, піднімаючи при цьому руки вгору, дитина з м'ячем стоїть в середині кола.

На 15-й такт – присідають навколо дівчини, яка кладе сир на підлогу.

На 16-й такт – дрібним бігом відходять назад, утворюючи півколо, і протягують руки до сиру.

На 17-й такт – виконують «колупалочку» з правої ноги, руки тримають на поясі, а під час притупу потирають долоньки.

На 18-й такт – виконують «колупалочку» з лівої ноги, руки тримають на поясі, а під час притупу потирають животики.

На 19-й такт – виконують «колупалочку» з правої ноги, руки тримають на поясі, а під час притупу тягнуться руками до сиру.

На 20-й такт – дрібним кроком знов підбігають до сиру і піднімають його вгору.

На 20-24-й такти – виконують галоп по колу проти годинникової стрілки.

На 25-28-й такт (змінюється характер мелодії) – з другої правої куліси з'являється Кіт, Миші присідають, ховаючи сир у середині кола.

На 29-32-й такти – Миші рухаються галопом за годинниковою стрілкою, Мишка з сиrom в середині обертається навколо себе, а Кіт рухається по колу «зальотним бігом» проти годинникової стрілки.

На 33-40-й такти починається ігровий момент, під час якого Миші перекачують або перекидають сир один одному, а Кіт намагається його схопити. Наприкінці 40 такту Миші мають утворити «ворітця».

На 41-44-й такти – діти рухаються вперед «зальотним бігом», тримаючи руки вгорі, Мишка з сиrom пробігає у «ворітця», а за нею біжить Кіт.

На 45-48-й такти – дитина знов забігає у «ворітця», тільки тепер тягне за собою першу пару дітей, яка чіпляє наступну, таким чином, ланцюжок мишенят дрібним бігом біжить назад крізь «ворітця» і Кіт не може дістатися сиру. Наприкінці 48 такту діти утворюють зрайку біля третьої лівої куліси. Кіт «зальотним бігом» наздоганяє мишей і хапає сир.

На 49-51-й такти – Кіт і Миші, тримаючи сир, починають його тягнути один на одного (на перший такт Кіт робить чотири кроки назад, забираючи сир, на другий – Миші роблять чотири кроки назад, на третій – знов Кіт).

На 52-й такт – Кіт падає на підлогу, вириваючи у Мишей сир. Миші збираються в купку і радяться.

На 53-й такт – показують Коту кулака. Кіт тримає в лапах довгоочікувану здобич.

На 54-55-й такти – найменша Мишка підбігає до Кота і забирає сир, мишенята сміються, а Кіт здивовано дивиться вслід знахабнілим Мишенятам.

На 56-64-й такти – Мишка повертається і Мишенята, як і на початку танцю, рухаючись на півпальцях, йдуть у третю ліву кулісу, радісно тримаючи сир, а розчарований Кіт піднімається і вирушає за ними....

Дитяча пісня-гра «Ведмідь і Лісові звірята»

Опис гри. Діти – Лісові звірята, утворюють замкнене коло й умовно поділяють його на два півкола: перше та друге. Посередині на стільчику (під дубком) спить Ведмедик. Починається пісня. У першому куплеті Лісові звірята обережно ходять у колі зальотним рухом, ніби підкрадаються до того, хто заснув там, під «дубком», а на «Цс-с-с!» присідають до землі. У другому куплеті Лісові звірята першого півкола обережно наближаються до центру і на «Цс-с-с!» присідають біля стільчика. У третьому куплеті до першого півкола приєднується й друге, адже Лісовим звірятам дуже цікаво знати, хто ж то все-таки заснув. Хоч Звірята добре стереглись, проте розбудили Ведмедика, упізнали його та закричали. Лісові звірята кидаються врзтіч, Ведмедик за ними. Кого він спіймає, той сідає замість нього на стільчик (під дубком), і гра починається знову.

Хто то спить під дубком,

Ще й накрився кожухом?

Цс-с-с!

Тихо, тихо, не будіть,

То, напевно, спить ведмідь.

Цс-с-с!
Стережіться, бо той гість,
Як устане, всіх поїсть.
Цс-с-с!

Ой, рятуйтеся від біди,
Утікайте, хто куди!
Мета: розвивати у дітей спритність.

Ігровий танок «Ведмідь та Лісові звірята» (6-7 років)

Музичний супровід: українська народна мелодія (музичний розмір - 4/4, кількість тактів - 56).

Зміст танцю (драматургічна побудова).

Експозиція (8 тактів). Одного сонячного ранку з великим горщиком меду гуляє по лісу Ведмідь. Він ласує медом, отримуючи велике задоволення від улюблених солодошів, але згодом лягає спати.

Зав'язка (8 тактів). Лісовим звірятам стає цікаво, хто це там спить, тихенькими, дрібними рухами вони наближаються до ведмедя, намагаючись не розбудити його.

Розвиток дії (32 такти). Упевнившись, що Ведмідь міцно спить, Звірята утворюють коло та починають радісно танцювати навколо нього. Потім, побудувавши півколо, вони дразнять Відмедя, кривляють його, перестрибують через сплячого героя. Але є й ті, що не наважуються підійти до нього.

Кульмінація (14 тактів). Від тупоту та шуму Лісових звірят Ведмідь просинається й бачить навколо себе багато насмішливих облич. Він сердиться та хоче впливати їх. Звірята лякаються та втікають у різні боки.

Розв'язка (2 такти). Ведмедь ловить одного з Лісових звірят, віддає йому горщик меду і тепер він стає головним героєм, і гра починається знову.

Опис костюмів: діти-Лісові звірята одягнені в українські сорочки. Дівчатка мають коротенькі спіднички, а хлопчики - коротенькі шароварчики, які підперезані кушачками. У кожної дитини на голові елемент, який відповідає якомусь лісовому звірю (вухки - зайчик, лисичка, вовк і т.д.) Костюм Ведмедя включає сорочку-вишиванку, коричневі штани, кушак, коротку желетку, шапочку з вухками та хвостик.

Реквізит: горщик з медом.

Опис танцю. У танцювальній грі може брати різна кількість дітей, які виконують роль «Лісових звірят» і один хлопчик - «Ведмідь». Танок побудовано на нескладних українських рухах («зальотний біг», «вихиляс», «присядка») та ігрових елементах. Опис рухів можна знайти в книгах з українського народного танцю (В. Верховинець, К. Василенко, А. Гуменюк, Є. Зайцев та ін.).

На початку танцю Ведмідь стоїть у третій лівій кулісі, Лісові звірята - у третій лівій та правій кулісах.

На 1-8-й такт - повільним кроком виходить Ведмідь, тримаючи перед собою горщик з медом, посмакувавши його, він приходить на середину зали і вирішує відпочити («засинає»).

На 9-12-й такти - широкими кроками, тримаючись за руки, на сцену виходять Лісові звірята, утворивши навколо Ведмедя коло.

На 13-16-й такти - невпевненими маленькими кроками діти підходять до Ведмедя та, боячись його розбудити, повертаються на свої місця. Повторюють це два рази.

На 17-й такт - лісові звірі виконують «зальотний біг», рухаючись по двох півколах.

На 18-й такт - утворюють два півкола за сплячим Ведмедем.

На 19-20 такти - перше півколо, утворивши «ворітця», звичайним бігом рухається назад, друге півколо, навпаки, - уперед.

На 21-й-22-й такти - діти виконують «вихиляс» з правої ноги, руки тримають на поясі.

На 23-й-24-й такти - діти виконують «підбивку» з правої ноги, руки тримають на поясі.

На 25-й-28 такти - утворюють два кола навколо Ведмеда, внутрішнє коло виконує «присядку» обличчям до Ведмеда, а зовнішнє рухається за годинниковою стрілкою «зальотним бігом».

На 29-й-30-й такти - діти утворюють півколо.

На 31-й-38 такти - починається ігровий момент, де діти дражнять сплячого Ведмеда (перестрибують, передражнюють і тому подібне). Наприкінці 38 такту діти утворюють коло.

На 39-40-й такти - дрібними вистукуваннями рухаються до Ведмеда, руки в кулачках на поясі.

На 41-56-й такти - починається ігрова імпровізація. Ведмідь просинається і починає наздоганяти Лісових звірят. Наприкінці 56 такту Ведмідь ловить одного зі Звірят та віддає йому горщик з медом.

Дитяча пісня-гра «Ой, у полі на роздоллі»

Опис гри. У кутку танцювального класу – «заяча нора». Діти кружляють замкненим колом, у центрі якого сидить Зайчик, і співають пісню. На слова «Ой, гоп...» діти підскакують на обох ніжках, приклавши до своїх вух кулачки з витягненими вгору вказівними пальцями. Від слів «Кругом, зайчику...» усі розводять руки в сторони, і кожний обертається один раз доріжкою-кружальцем навколо себе. Ті ж самі рухи виконує і Зайчик, але він не відриває «вуха» від голови. Під спів третього кушлету діти припадають на одне коліно і тривожно розповідають Зайчику, що сюди (усі показують рукою в той бік, звідкіля загрожує небезпека) іде Стрілець з Хортами. На слова «Ой гоп...» усі плескають у долоні, щоб сполохати Зайчика, і показують йому правою рукою на «лісок», а лівою на «гайок», де б він міг схватись. Тут на «поле» вибігають два Хорти, а за ними Стрілець. Зайчик тікає. Він бігає, куди захоче, а Хорти зі Стрільцем – тільки через відведені для них «ворота». Коли Зайчик бачить, що його ось-ось впіймають, він намагається схватися у своїй «нірці».

Ой, у полі на роздоллі
Вузька борозенка.
Там сиділо зайченятко
Сіреньке, маленьке.
Ой, гоп, зайчику,
Пробудись, пробудись,
Кругом, зайчику,
Подивись, подивись!
Подивися, зайченятко,
На поле рівненьке.
Іде, іде, зайченятко,

Стрілець молоденький.
Ой, гоп, зайчику,
Утікай, утікай
Чи в лісок, чи в гайок,
Бо тут буде тобі край!

Геровий танок «Ой, у полі на роздоллі» (6-7 років)

Музичний супровід: українська народна мелодія (музичний розмір – 4/4, кількість тактів – 48).

Зміст танцю (драматургічна побудова).

Експозиція (8 тактів). Широкими впевненими кроками Мисливець ходить по лісу в пошуках здобичі, але, втомившись, вирішує відпочити на галявині.

Зав'язка (8 тактів). Неподалік від сплячого мисливця бігають Зайченята. Зайці радісно танцюють та граються один з одним.

Розвиток дії (24 такти). Зайченята відчувають небезпеку, бо бачать, як просинається Мисливець. Вони лякаються, збираються в купку і присідають, але один Зайчик-сміливець не боїться Мисливця та з цікавістю виглядає та дивиться на нього. Потім малеча утворює коло, у середину якого ховають маленького сміливця. Зайченята починають рухатися колом за годинниковою стрілкою, а Мисливець намагається дістати сміливого Зайця та поцілити в нього, рухаючись проти годинникової стрілки.

Кульмінація (8 тактів). Заєць тікає від Мисливця, але той одним пострілом цільить у нього.

Розв'язка (8 тактів). Мисливець віддає свою рушницю Зайцю і тепер той стає Мисливцем.

Опис костюмів: діти-Зайчики одягнені в українські сорочки. Дівчатка мають коротенькі спіднички, сіренькі перчатки та хвостики, а хлопчики – коротенькі шароварчики, які підперезані кушачками, сіренькі перчатки та хвостики. На голові шапочка з вушками. Костюм Мисливця включає сорочку-вишиванку, чорні штани, кушак, жилетку та головний убір.

Реквізит: рушниця.

Опис танцю. У танці може брати різна кількість дітей, які виконують роль «Зайців» і один хлопчик – «Мисливець». Танок побудовано на нескладних українських рухах («колупалочка», галоп) та ігрових елементах. Опис рухів можна знайти в книгах з українського народного танцю (В. Верховинець, К. Василенко, А. Гуменюк, Є. Зайцев та ін.).

На початку Мисливець знаходиться в третій лівій кулісі, а Зайці – перших та других лівої та правої кулісах.

На 1-4-й такти – Мисливець з рушницею в руках йде на полювання, він придивляється та озирається навколо себе в пошуках здобичі. Наприкінці 4 такту Мисливець виходить на авансцену.

На 5-й такт – 4 па голопи з лівої ноги.

На 6-й такт – 4 па галопи з правої ноги.

На 7-8-й такти – Позіхаючи, Мисливець лягає відпочити біля правої першої куліси.

На 9-12-й такти – з правої та лівої перших, других куліс з'являються Зайчата, перестрибуючи один одного, на 12-му такті вони утворюють дві лінії.

На 13-14-й такт – Зайченята виконують «колупалочку» з правої ноги, руки

зігнуті в ліктях і знаходяться перед грудьми.

На 15-й такт - виконують маленькі присідання на місці.

На 16-й такт - тримаючи руки на поясі, малеча стрибає навколо себе.

На 17-й такт - виконують па галопу в лівий бік, руки тримають на поясі.

На 18-й такт - виконують па галопу в правий бік, руки тримають на поясі.

На 19-20-й такти - Зайчата утворюють пари та виконують підскоки навколо себе.

На 21-24-й такти - повторюють рухи 13-16 тактів.

На 25-26-й такти (змінюється характер мелодії) - Мисливець прокидається, бере свою рушницю. Зайченята збираються у купу та присідають.

На 27- 30-й такти - Мисливець наближається до Зайчат, один Зайчик-сміливець зазирає до нього.

На 31-му такті - головний Зайчик вистрибує з купи.

На 32-33-й такти - діти утворюють коло, тримаючись за руки, Мисливець навколо кола полює на Зайця.

На 34-му такті - Зайчик-сміливець вистрибує в коло.

На 35-37-й такти - головний Заєць знаходиться в середині кола, діти виконують галоп проти годинникової стрілки, а Мисливець, стоячи за колом, намагається влучити в Зайця.

На 38-й такт - Зайчик-сміливець вистрибує з кола.

На 39-40-й такт - Мисливець влучає в Зайця, той падає, інші Зайчата стають у купу, переживаючи за свого друга.

На 41-42-й такти - Мисливець підбігає до Зайчика, підіймає його.

На 43-44-й такти - вони обіймаються, Мисливець віддає рушницю Зайчику і тепер він отримує роль Мисливця.

На 45-48-й такти - Зайчики утворюють коло, Мисливець приєднується до них.

«С ЛЮБОВЬЮ ОТ МАРЛЕН»

творческий отчет образцового ансамбля танца «МарЛен»

16 мая 2008 г., 17.00.

Большой зал ГДК

/Занавес закрыт. На фоне мелодии – текст ведущего/

Вед.: Приветствуем тебя, наш давний добрый зритель!

Позволь спросить: «Давно ли взор ты обращал в ночное поднебесье, где звезды несут свое сиянье, зажигаясь, кто раньше, кто поздней других?»

А можно днем попробовать взглянуть. Там тоже свет таинственный увидеть сможешь...

Скажи, прошу, готов ли ты рискнуть? Сегодня..., нет, прямо сейчас готов ли руку протянуть для путешествий? Если да – увидеть сможешь нечто...

Как вспыхнут на этой сцене все звезды в одночасье, закружит в вихре танца Млечный Путь, как..., а впрочем, секретов всех я не раскрою, завеса тайны пусть останется слегка.

Наш зритель, вот тебе моя рука,

Всего лишь миг и действие начнется!

Пойдем со мною в новый мир,

Который среди звезд «МарЛен» зовется.

ДЕТСКИЙ БЛОК

1. /открывается занавес. Исп. хореографическая композиция «Мозаика». В финале на фоне танца текст ведущего /

Вед.: От мала до велика, от зари и до заката, более 150 воспитанников образцового ансамбля танца «МарЛен» возрастом от 4-х лет и до 20-ти спешат на встречу к богине танца Терпсихоре.

В танцклассе, целованные хореографом от бога, руководителем своим – Элен, находят ежедневно вдохновение.

2. /коллаж «Дети о коллективе» - презентация мл., ср., ст. групп /

Маша: Выходи, детвора, на середину двора!

Раз, два, три, четыре, пять –

Начинаем мы играть.

В прятки, классики и салки

И с мячом, и со скакалкой,

В панаса и каравай.

Кем ты будешь, выбирай?

Вед.: На сцене подготовительная группа. Хореографическая картинка «Считалочка».

3. /хореографическая картинка «Считалочка» /

Богдан: Если б дали мне коня,
А еще седло и шпоры,
Я бы все моря и горы
Обскакал бы за три дня.

Вадик: Если б руль я в руки взял,
Шлем одел, очки, печатки
Я б помчался без оглядки
И тебя бы обогнал!

Вед.: Встречайте младшую группу ансамбля с хореографической композицией «Неугомонный водитель».

4. /хореографическая композиция «Неугомонный водитель»/

Диалог между детьми:

Федор: В мире много сказок
Грустных и смешных,

Маша: И прожить на свете
Нам нельзя без них.

Илья: В сказке может все случиться,
Наша сказка – впереди,

Все: Сказка в двери к нам стучится,
Скажем сказке: заходи

Вед.: Хореографическая сказка «Чудеса в решете».

5. /хореографическая сказка «Чудеса в решете» /

НАРОДНЫЙ БЛОК

Вед.: В человеке самой природой заложено искусство танца. Наши предки передавали в движениях родной земли красоты. Например, в золотом узоре танца народного «просвечиваются» силуэты летящих птиц, калины гроздья спелые, березки стройные, листочки льна, и даже розы в утренней росе...

Сейчас будет представлен болгарский танец «Тракийская сюита». Постановщик – великолепный танцовщик, педагог и балетмейстер, друг коллектива Марьян Васильев /Болгария/.

1. /болгарский танец «Тракийская сюита» /

Вед.: Наш искушенный зритель! Колорит народа украинского вам в танце «Жарты» предлагаем усмотреть.

2. /хореографическая картинка «Жарты» /

Вед.: Хореографическая композиция «В ритмах Испании».

3. /хореографическая композиция «В ритмах Испании» /

/на фоне танца/: Снова мне снится, что я Карменсита,
Мне рукоплещет хмельная Севилья,
В танце взлетаю на солнечных крыльях,
Сердце мое для тореро открыто.
В час роковой не солгу и не струшу -
Бьется в виске кровь горячего юга.
Черное пламя пылающих юбок
В пепел сжигает влюбленную душу.

Вед.: А теперь разрешите переключить вас на новую танцевальную волну украинского юмора. Любі друзі! За смаком він дуже перчений та гострий, тому його так полюбляють справжні українські чоловіки. А ось за характером – ядерний та соковитий, самі знаєте, як хто. Ось такий виходить жіночо-чоловічий каламбур.

4. /хореографическая картинка «Каламбур» /

5. /китайский танец с лентами. Хореография – Игоря Моисеева/

6. /дуэтный танец «Кукольных дел мастер».

Солисты – Юлия Дунданова, Константин Резник.

Вед.: Лавочка свиданий – годы молодые

Сколько ты познала много разных встреч.

Как девицы красные лихо – озорные

Выходили к лавочке пареньков стеречь.

Русская пляска «Скамейка встреч».

7. /русская пляска «Скамейка встреч» /

Вед.: А сейчас встречайте друзей коллектива «МарЛен» вокальную формацию «Срібний креш» с песней _____

9. /Украинская сюита «Ми – українці!».

/на фоне танца после вступления читается текст/

Все чим живе душа, чим серце володіє:

Ясну блакить небес, і зелень ранніх трав,

Калинові гаї та пісні солов'їні

Український танок усе в собі зібрав.

Зібрав і сплів, мов в яркому віночку

Дівочу лагідність і чарівну красу,

І силу козаків, що ім'я Батьківщини,

Наче святу корогв у правий бій несуть!

СОВРЕМЕННЫЙ БЛОК

Вед.: Сегодня в этом зале праздник! Праздник танца, откровений и любви.
И пишет полотно о ней художник, поэт стихами молвит о любви, актер играет роль влюбленного Ромео, танцор же исполняет симфонию любви!

Друзья! Любви все возрасты покорны!
Как здорово в кого-то быть влюбленным.
Когда огонь в душе пылает и искрится,
И даже в детском садике всем хочется влюбиться!

1. /хореографическая композиция «Каждый хочет любить»/

Вед.: Есть в природе знак святой и вещей,
Ярко обозначенный в веках!
Самая прекрасная из женщин -
Женщина с ребенком на руках.

Хореографическая композиция «Аве Мария». Солистка - Людмила Проскуракова.

2. /хореографическая композиция «Аве Мария»/

На фоне танца ведущий читает текст /

Аве Мария, свет творящая светом своим.
Твой младенец ушел дальше здешних разлук,
Круг, размыкая страдания, как времени круг,
В зрячей любви, словно в нимбовой жесткой оправе -
Аве Мария, Аве.

Ты, что прибита любовью к тому же кресту,
Ты, что оплакала крест и его высоту,
Ты, что в слезах своих вечных, как в горестной славе -
Аве Мария, Аве.

Ты, подарившая горечам смысл неземной,
Ты, что за них заплатила безмерной ценой,
Той, что не числится в жизненном скромном уставе.
Ты, что нас ждешь на священной своей переправе -
Аве Мария, Аве.

Вед.: Совсем недавно мы знаменовали 63-ю годовщину со дня окончания II
Мировой войны.

Мы зорь не видели военных...
Мы рождены после войны.
Не нам цвет бросали в Вене
С ветвей победной той весны.

Фронтвики из кинохроник
Приходят ночью к нам во сне...
Пройдут века, давайте помнить
Всех, кто остался на войне.

3. /хореографическая композиция «Чтобы помнили...»/

Вед.: Жизнь – ураган:

Сквозь пальцы, сквозь желанья,
Сквозь бурных дней стремительный поток...
И только Он – Она сквозь истину познания
Из века в век несут бессмертия росток.

4. /Хореографическая композиция «О любви»/

Вед.: Идут по жизни с творчеством за руку танец и песня, и не прерывается нить новых открытий, и не стираются грани мастерства. Для вас поет Николай Шостакович.

5. /_____ /

Вед.: Мир обретает огненных людей

От судьбоносных испытаний воли.
Кто победит? – кто не боится боли,
Ошибок, поражений и потерь.
Чтоб не сделать неверного шага,
Здесь и сила нужна и отвага.

Эстрадный танец «Опера».

6. /эстрадный танец «Опера»/

Вед.: Вы замечали, как стремительно летит время? Но когда приходит вот такие замечательные праздники, взрослые становятся моложе, а малышня – она взрослеет, и уже не поймешь, то ли малыши – взрослые, то ли взрослые – малыши. Здорово, правда! Давайте же стирать границы! И вместе с младшей группой марленовцев вспомним 80-е «Танец маленьких утят». Желающие могут подтанцовывать прямо на местах.

7. /хореографическая композиция «Танец маленьких утят»/

Вед.: В душе померк бы день и тьма настала вновь,

Когда бы из нее изгнали мы любовь.

Хореографическая композиция «Я научу тебя любить».

/ на фоне танца / Я научу тебя любить

Там, где Амур своим подарком
Огонь страстей раздует яркий,
И где в порыве сладострастном
Душа сливается с душой.
Я научу тебя любить
Там, где сердца пылают жарко,
Рождая радость вновь и вновь,
Где правит бал сама Любовь.

8. /хореографическая композиция «Я научу тебя любить»/

Вед.: Так сложилось, что все, кто участвуют сегодня в концерте выходят на эту сцену не случайно. Хороший вкус и любовь к прекрасному воспитывается с детства. Когда же этим заниматься талантливым родителям, таким как Николай и Алёна Шостаки – солистам вокальной формации «Срібний креш» или Ольге Довбне – известной скрипачке, когда у них бесконечные концерты, репетиции, гастролы? А их собственные дети норовят то смычок от скрипки умыкнуть, то партитуры разбросать по квартире.

Вот и решили родители привести своих вундеркиндов Александру и Богдана в ансамбль «Марлен» и вручить неподражаемых чад в надёжные руки. А вот и они.

/несколько слов от людей искусства/

9. /О. Довбня исполняет соло на скрипке: «Чардаш» Монти/

10. /Хореографическая композиция «Трехголосие»/

/на фоне танца/

Человеческая душа, как вселенная: в ней – тысячи звезд и миллионы мгновений. Сколько ярких минут отразилось в ней и сплелось в тончайшее полотно памяти? Никто не знает.

Но иногда легкий ветерок воспоминаний колышет полотно и давние порывы рождаются в душе: зрелость вдруг уступает место юности... Мир светлеет, наполняется пространством и музыкой...

А юность уступает место детству: теплу маминых рук, доброй сказке, бесконечности дня...

/в финале танца / Зрелость, юность и детство пусть вечно звучат в душе человека своим трехголосием!

Вед.: 11. Хореографическая картинка «Остров сокровищ».

/После вступления на фоне танца читается текст/

Ветрами полный - реет парус,
Бежит корабль по волнам,
Меж волн седых опять скитаясь,
Собрал команду капитан.

Услышав старую легенду
Он мчал к заветным берегам.
«Найду сокровища, таверну
куплю себе», - так думал капитан.

/в финале танца/

Искал одно – обрёл другое
Вот так – на ощупь, наяву!
Дороже всех сокровищ мира
Находка стояла того.
В пути он встретился с любовью
И понял: драгоценность он нашел.
Два океана глаз глубоких,
Два пламени девичьих щек,
И лёгкий стан, и пышный локон,
И от любви сгорает сердце в уголек.

P.S. Мир всё ж любви сокровищами полон
И через годы, новый капитан
Расправит гордо полный парус,
Что поведет его к заветным берегам.

Вед.: 12. И снова на сцене

/вокальная формация «Срібний криш» с песней «До зірок»/

Вед.: Суровый XXI век стал веком ритмов и мелодий.

Быть может в современных танцах человек недостающее находит?

И расслабленье, и свободу, что так ему необходимы,

И что затеряны в быту и гуще дел необозримых.

13 /Современная композиция «Тинейджеры»/

Вед.: Окончен наш праздник открытий,

Что не подвластен ветру перемен.

На сцене, мой преданный зритель,

Все звёзды ансамбля «МарЛен».

- крепкий и надежный фундамент коллектива – старшая группа.
- не уступающие в мастерстве старшим, мальчишки и девчонки средней группы
- разноцветный kaleidoscope младших марленовцев.
- самые озорные и непоседливые представители ансамбля – подготовительная группа
- и замечательная, вопросительно-восклицательная, студия коллектива, у которой сегодня состоялся дебют.

- и конечно же его ангелы-хранители: педагоги- хореографы: Александра Данилова, Юлия Дунданова, аккомпаниатор - Елена Курбатова.

Руководитель коллектива - кандидат педагогических наук, доцент кафедры музыкального воспитания и хореографии Бердянского государственного педагогического университета - Елена Мартыненко.

Вед.: Многие задумываются о секрете успеха «МарЛен». Ответ, на самом деле, необыкновенно прост. Успех приходит к тем, кто неустанно шлифует свое мастерство. Приходит туда, где есть творческий союз талантливых педагогов, трудолюбивых детей и беспокойных родителей.

/Поздравление от родителей/

Вед.: Я думаю ещё несколько похвальных слов не помешают нашим марленовцам оставаться такими же трудолюбивыми и успешными, они заслужили сегодня это по праву.

/Поздравление от гостей/

/Ответное слово Е. Мартыненко/

Вед.: Марлена мир, ты стал нам введом
Твой сладкий плен нас всех манит.
Шурша по полу тяжким следом
Закрыться занавес спешит
Спасибо всем за этот лучший вечер,
За то, что приняли нас сердцем и душой,
И верим, повторится эта встреча,
До скорого свиданья, зритель мой!

/Фейерверк, занавес закрывается/

Навчальне видання

Олена МАРТИНЕНКО

МЕТОДИКА РОБОТИ З ХОРЕОГРАФІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

ПІДРУЧНИК

*для здобувачів першого рівня вищої освіти
спеціальностей 024 Хореографія,
014 Середня освіта (Хореографія)*

Друкується в авторській редакції

Підписано до друку 21.12.2020. Формат 60х90/16.

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 24,5.

Наклад 100 прим. Зам. № 1284.

Видавець

ТОВ «Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні»

72312, м. Мелітополь, вул. М. Грушевського, 5

тел. 096-17-08-274

www.mmd.org.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виробників
і розповсюджувачів видавничої продукції
від 26.09.2003 р., серія ДК №1509

Надруковано ПП Скребейко П. В.